T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
(CEZA VE CEZA USUL HUKUKU)

TÜRK CEZA HUKUKUNDA GERİ VERME

Yüksek Lisans Tezi

Ülkü GÜLER

Ankara, 2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
(CEZA VE CEZA USUL HUKUKU)

TÜRK CEZA HUKUKUNDA GERİ VERME

Yüksek Lisans Tezi

Ülkü GÜLER

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Muharrem ÖZEN

Ankara, 2010

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

a.g.e. : Adı geçen eser

AK : Avrupa Konseyi

Ad.C. : Adliye Ceridesi

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AÜSBFD : Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AK : Avrupa Konseyi

ATAD : Avrupa Topluluğu Adalet Divanı

BM : Birleşmiş Milletler

BMMYK : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

CDPC : Avrupa Suç Sorunları Komitesi (European Committeee on Crime Problems)

CMK : Ceza Muhakemesi Kanunu

DDDGK : Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu

EUROPOL : Avrupa Polisi (European Police)

INTERPOL : Uluslararası Kriminal Polis Örgütü (International Criminal Police Organization)

İÜHFM : İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası

KÜHFD : Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi

MÖ : Milattan Önce

OSCE : Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (Organization of Security and Co-operation Europe)

PC-OC : Ceza Alanındaki Avrupa Sözleşmelerinin Uygulanması

Uzmanlar Komitesi (Committee of Experts On The Operation Of European Conventions in The Penal Field)

SİDAS : Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi

SÜHFD : Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

TCK : Türk Ceza Kanunu

TÖDAS : Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi

UCD : Uluslararası Ceza Divanı

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve devamı

YD : Yargıtay Dergisi

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

KISALTMALAR IV - V
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER VE GERİ VERMEDE KİŞİYE İLİŞKİN KOŞULLAR

I. GENEL BİLGİLER
A. KAVRAM VE HUKUKİ NİTELİK 6
1. Kavram 6
2. Hukuki Nitelik 10
B. TARİHÇE 13
1. Genel 13
2. Türk Tarihinde Geri Verme 22
C. KAYNAKLAR 25
1. Uluslararası Kaynaklar 25
2. İç Hukuka İlişkin Kaynaklar 32
3. Kaynakların Karşılıklı Durumları 35

II. GERİ VERMEDE KİŞİYE İLİŞKİN KOŞULLAR 38
A. VATANDAŞLIK 38
1.Genel Bilgiler ve Tarihsel Süreç 39
2. İlkenin Leh ve Aleyhindeki Görüşler 43
3. Vatandaşlığın Belirlenme Zamanı 46
4. SİDAS Ve Türk Hukukundaki Durum 48
B. MÜLTECİLİK 57

İKİNCİ BÖLÜM

GERİ VERMEDE FİİLE İLİŞKİN KOŞULLAR

I. SİYASİ SUÇTAN DOLAYI GERİ VERİLMEZLİK İLKESİ 61
A. GENEL BİLGİLER VE TARİHSEL SÜREÇ 61
B. SİYASİ SUÇ TANIMI 67
C. SİYASİ SUÇ ÇEŞİTLERİ VE BUNLARI AÇIKLAYAN GÖRÜŞLER 69
1. Tam Siyasi Suçlar 69
a. Objektif Teori 70
b. Sübjektif Teori 72
2. Nispi Siyasi Suç 75
a. Karma Siyasi Suç (*délit complexe*) 76
b. Bağlantılı Siyasi Suç (*délit connexe*) 77
c.Nispi Siyasi Suçun Niteliğini Tespit Eden Görüşler 78
ca. Objektif Teori 78
cb. Sübjektif Teori 79
cc. Savaş Adetlerine Uygunluk (Politik Kargaşa) Teorisi 80

cd. Üstünlük Teorisi 80
D. SİYASİ SUÇ SAYILMAYAN FİİLLER 82
1. Devlet Başkanlarına Yönelik Suçlar (Belçika Şartı) 82
2.Terör Suçları 84
3. Soykırım (Genocide) Suçu 100
4. Savaş Suçları 104
E. SİDAS VE TÜRK HUKUKUNDAKİ DURUM 108
1. Siyasi Suç Tanımı ve Çeşitleri 109
2. Siyasi Suç İstisnaları 116

II. ÇİFTE SUÇLULUK (DOUBLE CRIMINALITY) 119

III. SUÇUN TAKİP EDİLEBİLİR OLMASI 121

IV. SUÇUN BELLİ BİR AĞIRLIĞININ OLMASI 127

V. ASKERİ SUÇLARDAN DOLAYI GERİ VERİLMEZLİK 131

VI. MALİ SUÇLARDAN DOLAYI GERİ VERİLMEZLİK 135

VII. TALEP EDİLEN DEVLETİN YARGI HAKKI OLMASI 137
1. Suçun Talep Edilen Devlette İşlenmesi 138
2. Talep Edilen Devlette Geri Vermeye Konu Fiille İlgili Daha Önce Kovuşturma Başlatılmış Olması 140

VIII. NON BİS İN İDEM (DOUBLE JEOPARDY) 142

IX. YENİDEN YARGILAMA GÜVENCESİ VERİLMEMESİ 146

X. SUÇ İÇİN ÖLÜM CEZASI ÖNGÖRÜLMESİ DURUMU 148

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GERİ VERME USULÜ VE GERİ VERMENİN SONUÇLARI

I. GERİ VERME USULÜ 152
A.GERİ VERME TALEBİ 153
1. Talepname 153
2. Talepnameye Eklenecek Belgeler 155
3. Talepname ve Ekindeki Evrakın Dili 156
4. Geri Verme Evrakının Tevdi Süresi Ve Usulü 158
5. Geri Verme Teklifi 159
B. TALEP EDİLEN DEVLET TARAFINDAN YAPILACAK İŞLEMLER 162
1. Talepnamenin İncelenmesi ve İnceleme Sistemleri 162
2. Türk Sistemi 165
a.Türkiye'nin Talep Eden Devlet Olması 167
b. Türkiye'nin Talep Edilen Devlet Olması 169
ba. Ön İnceleme Aşaması 169

bb. Adli Aşama 172
bba.Yetkili Mahkeme ve İnceleyeceği Konular 173
bbb. Mahkemenin İnceleme Usulü 179
bbc. Mahkemenin Kararı ve Bu Karara Karşı Kanun Yolları 183
bc. İdari Aşama 184
C. TEDBİRLER 185
1.Tutuklama 186
a. Geri Verme Evrakı Gönderilmeden Önceki Durum (Geçici Tutukluluk) 186
b. Geri Verme Evrakı Gönderildikten Sonraki Durum 194
2. Diğer Tedbirler 197
D. GERİ VERİLMESİNE KARAR VERİLEN KİŞİNİN TESLİMİ VE MASRAFLAR 197

II. GERİ VERMENİN SONUÇLARI 201
A. GERİ VERMEDE HUSUSİLİK KURALI VE İSTİSNALARI 201
B. GERİ VERMEYE KONU SUÇTA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLER 205

III. BİRDEN FAZLA GERİ VERME TALEBİ OLMASI 207

IV. ÜÇÜNCÜ BİR DEVLETE İADE 208

SONUÇ 210

KAYNAKÇA 217

TÜRKİYE İLE İLGİLİ GERİ VERME TALEPLERİNİN RED VEYA KABULÜNE İLİŞKİN İSTATİSTİKÎ TABLO 218

ÖZET 220

ABSTRACKT 222

G İ R İ Ş

Devletler ceza kanununun ülkeselliği ilkesi gereğince öncelikle kendi ülkelerinde işlenen suçlarla mücadele eder. Oysa bir devlet ülkesinde suç işleyen kişi, suç işledikten sonra o ülke dışına kaçmış olabilir. Devletlerin egemenliğe dayalı yargılama hakkı ülke sınırları içinde geçerli olduğundan başka devlet ülkesine kaçan suçlunun, hakkında takibat yapan devlete teslimi, geri verme kurumu sayesinde mümkündür.

Suçluların başka devlet ülkesine kaçmaları eskiden bu yana yargılanmaktan kaçma yollarından biri olarak sıkça kullanılmıştır. Zaman içerisinde teknolojik gelişmelerle birlikte suç ve suçluların sınır aşan nitelik göstermesi, suç sonucu ortaya çıkan zararın birden fazla devleti hatta uluslararası toplumu etkilemesi devletlerin suçla ve suçluyla mücadele konusunda işbirliği yapmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu işbirliğinin en eskilerinden biri de geri verme kurumudur.

Geri verme önceleri devletlerarasında yapılan anlaşmalarla yürütülmüş, sonradan bazı devletler ulusal mevzuatlarında bu konuda uyulacak hukukî kuralları belirlemişlerdir. Bütün bu uygulamalar, kuruma ilişkin bir takım ilkelerinin oluşmasına olanak sağlamıştır. Bugün artık devletlerin gerek ikili ve çok taraflı anlaşmalarında gerekse iç hukuklarındaki kurallar suçluların iadesi alanında ortak hukuku oluşturmaktadır.

Kurumun hem hukukî hem idarî hem de siyasî yönü vardır. Devletlerin pek çoğunda nihaî karar siyasî iradeye bırakıldığından kurumun siyasî yönü de en az hukukî ve idarî boyutu kadar önemlidir.

Günümüzde teknoloji sayesinde ulaşım araçlarındaki çeşitliliğin ve bunların hızının artmasıyla başka devlet ülkesine kaçan suçlu sayısı yükselmiş, bu da devletleri geçmişi eski olan geri vermeye ilişkin ilke ve kuralların geliştirilmesine yönlendirmiş, kurum zaman içerisinde belli kuralları içeren bir hukuk dalı olmuştur.

Türkiye'de geri verme kurumuna ilişkin hukukî düzenlemeler ulusal ve uluslararası boyutuyla uzun yıllardır mevcuttur. Ulusal mevzuatımızdaki ilk düzenleme 1 Mart 1926 tarihinde yürürlüğe giren 765 sayılı TCK ile olmuş, bunu pek çok devletle yapılan anlaşmalar izlemiştir. Kurum, son olarak da 5237 sayılı TCK'nın 18'inci maddesi ile eskiye göre biraz daha ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Konuya uluslararası hukuk bakımından yaklaşıldığında ise Türkiye'nin bu konuda en çok işbirliği içinde olduğu ülkeler Avrupa ülkeleri, en çok uygulama alanı bulan uluslararası belge ise Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS)'tır. Bu itibarla en çok sorun yaşanan ülkeler de Avrupa ülkeleridir.

Ülkemizdeki hukukî düzenlemelerin geçmişi eski olmakla birlikte kurum özellikle 1980'lerden sonra önceki yıllara oranla daha fazla işletilmeye başlamıştır. Savcı ve yargıçlar meslek yaşamlarında geri verme ile çok az

karşılaştıklarından uygulamada ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunlara çözüm bulma gereği bizi konuyla ilgili çalışma yapmaya yöneltmiştir. Aynı şekilde 5237 sayılı TCK'nın geri vermeye ilişkin hükümlerinin incelenmesinin yararlı olacağı hususu da konunun seçilmesinde etkili olmuştur.

Bu çalışmanın birinci bölümünde genel bilgiler ve geri vermede kişiye ilişkin koşullar başlığı altında; ilk kısımda geri verme kavramı ve hukuki niteliği anlatılacak, bu yapılırken kavramla ilgili tanımlara yer verilip kavramın hangi hukuk dallarıyla ilişkili olduğundan söz edilecektir. Kavramın tarihçesinde dünyadaki ve Türk Hukuk Tarihindeki gelişimi anlatılacaktır. Kaynaklar başlığında uluslararası ve iç hukuka ilişkin kaynaklar ile bu kaynaklar arasındaki ilişkiye değinilecek, bu arada geri vermenin uygulanabilmesi için bir anlaşmanın mutlaka var olmasının gerekip gerekmediği tartışılacak bu konudaki görüşlere yer verilecektir. Birinci bölümün ikinci kısmında geri vermede kişiye ilişkin koşullar vatandaşlık ve mültecilik başlıklarında iki ayrı kısımda incelenecektir. Geri vermeye konu kişinin talep edilen devletin vatandaşı olmasının geri vermeyi ne şekilde etkileyeceği, vatandaşlık kavramı, vatandaşın geri verilmezliği ilkesinin tarihçesi ve gelişimi, leh ve aleyhindeki görüşleri içeren genel bilgiler, vatandaşlığın belirlenme zamanı ve SİDAS ile Türk Hukukundaki durum ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

İkinci bölümde geri vermede eyleme ilişkin koşullar on ayrı başlıkta incelenecektir. İlk önce siyasi suç başlığı altında siyasi suçla ilgili genel

bilgiler ve suçun tarihsel gelişimi hakkında bilgiler verilecek, tanımı ve bununla ilgili görüşler, siyasi suç çeşitleri, ilkenin istisnaları, özellikle siyasi suç ile terör suçlarının geri vermedeki yerine değinilecek ve SİDAS ve Türk Hukukundaki durum açıklanacaktır. Eyleme ilişkin diğer koşullar "çifte suçluluk, suçun takip edilebilir olması, suçun belli ağırlığının olması, askeri ve mali suçlardan dolayı geri verilmezlik, talep edilen devletin yargı hakkı olması, non bis in idem, yeniden yargılama güvencesi verilmemesi ve suç için ölüm cezası öngörülmesi durumu" başlıkları altında anlatılacaktır.

Üçüncü bölümde geri verme sürecindeki usul kuralları ile geri vermede kişinin teslimi ile buna bağlı olarak talep eden devlete yüklenen görevlere değinilecektir. Usule ilişkin kurallar anlatılırken özellikle uygulamaya yönelik olarak geri verme usulü, bu amaçla tutuklama ve kişinin teslimiyle geri vermenin sonuçları uygulamadan örnekler verilerek açıklanmaya çalışılacak, ulusal düzenlemelerin yanı sıra ikili veya çok taraflı anlaşmalara, özellikle en çok uygulanan anlaşmalara ve uygulamada karşılaşılan hukuki sorunlara temas edilecektir.

Konu başlığı 5237 sayılı TCK'da "geri verme" ve taraf olduğumuz Sözleşmelerle İngilizce ve Fransızca'da "geri verme" anlamına gelen "extradition" olarak ifade edilmektedir. Doktrin ve uygulamada "suçluların geri verilmesi" ibaresi kullanılmakta olup geri verme, sadece sanık konumundaki kişileri değil aynı zamanda mahkûm olan şahısları da kapsadığından bu

çalışmada 5237 sayılı kanundaki kullanım da dikkate alınarak geri verme sözcüğünün kullanımı yeğlenmiştir.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

GENEL BİLGİLER VE GERİ VERMEDE KİŞİYE İLİŞKİN KOŞULLAR

Bu bölümde ilk olarak geri verme kavramı hukuki niteliğiyle birlikte dünyadaki ve ülkemizdeki tarihi gelişimi ve kaynakları genel bilgi olarak anlatılacak, sonra da geri vermenin gerçekleşebilmesi için varlığı gereken koşullardan talebe konu kişiyle ilgili koşullar ikinci başlıkta incelenecektir.

I. GENEL BİLGİLER

A. KAVRAM VE HUKUKİ NİTELİK

1. Kavram

Ülke sınırları içerisinde işlenen suçlar zamanla ulaşım ve iletişimdeki gelişmelerle sınırları aşarak başka ülkelere olan etkilerini de arttırmış, bu durum devletler arasında yapılan işbirliğinin gelişmesine neden olmuş, sonuçta suç ve suçluların hangi ülkede olursa olsun takip edilmesine olanak sağlamıştır.

Gerçekten, suç nerede ve kim tarafından işlenirse işlensin uygar toplumun zararına olan bir davranıştır. İşte geri verme de, suç işledikten

sonra cezadan kurtulmak için başka ülkeye kaçan kişilerin işledikleri suçların yanlarına kalmaması düşüncesinden doğmuştur.[1]

Bir devlet ülkesinin başka ülkelerde suç işleyenlere sığınak olmaması ve bunların fiillerinin cezasız kalmaması geri verme sayesinde mümkün olur. Geri vermede devletlerin karşılıklı olarak birbirlerine yardımı söz konusudur.[2] Bundan dolayı da geri verme, iki egemen sistem arasında hassasiyet ve işbirliği gerektiren hukuki bir süreçtir.[3] Geri verme hukuku suçluların geri verilmesi kurumunun ilke ve kurallarının toplandığı ve aynı zamanda geri vermeye konu kişiye bazı durumlarda geri verilmesini de engelleyebilecek hak ve güvencelerin sağlandığı hukuk dalıdır [4]

Geri vermeyle ilgili pek çok tanım yapılmıştır: Geri verme, bir ülkede bulunan veya oraya kaçmış olan ve başka bir ülke mahkemesince bir suçtan dolayı sanık sayılan ya da mahkûm olan kişiyi, kovuşturmaya ve yargılamaya

[1] Hafızoğulları, Zeki; **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara 2008, s.53.
[2] Williams, Sharon A. ; **Human Rights Safeguards and International Cooperation in Extradition – Striking the Balance**, Principles and Procedures for a New Transnational Criminal Law Society for the Reform of Criminal Law and Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, Edited by Albin Eser and Otto Lagodny, Freiburg im Breisgau 1992, s.535
[3] Blakesley, Christopher L., **Terrorism, Drugs, International Law and The Protection of Human Liberty**, New York 1992, s.172, İçel, Kayıhan; **Suçluların Geri Verilmesi Üzerine Bir İnceleme**, İÜHFM, İstanbul C.XXX, Sy:3-4,1965, s.3.
[4] Önder, Ayhan; **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C.I, İstanbul 1991, s.248, Williams, Sharon A., Freiburg im Breisgau 1992, s.535. Geri vermenin hukuk dalı olmaktan ziyade hukuki bir kurum olduğu görüşündeyiz.

veya hakkındaki cezayı infaza yetkili olan ülkeye, bu ülkenin talebi üzerine teslimden ibaret siyasal-adli bir işlemdir.[5]

Geri verme, işlediği suç belirli bir devletin yargı yetkisi içinde olan kişinin, hakkında verilmiş ve kesinleşmiş cezanın infazı veya isnat edilen suçtan dolayı yargılanması için, ülkesinde bulunduğu devlet tarafından yargı yetkisini haiz devlete teslim edilmesidir.[6]

Bir ülkede suç işledikten sonra diğer bir ülkeye kaçan sanık ya da mahkûmun, suçun işlendiği ülkenin talebi veya bulunduğu devletin müracaatıyla ceza kovuşturmasının gerçekleştirilebilmesi ya da mahkûmiyet halinde verilmiş olan cezanın infaz edilebilmesi için başka bir devlete teslimidir.[7]

Geri verme kaçak bir suçlunun bulunduğu ülkeden, bir suç nedeniyle kovuşturulduğu veya mahkûm edildiği ülkeye geri gönderilmesidir ve suçluların ulusal sınırları geçmek suretiyle adaletten kaçmalarını önlemek amacıyla düzenlenmiştir.[8]

---

[5] Wallace, Rebecca M**.** M., **International Law,** 2nd edition**,** Carsewell 1992, s.114; Erem,Faruk -Danışman,Ahmet - Artuk, Mehmet Emin, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku,** Genel Hükümler, Ankara 1997, s.209.

[6] Dönmezer, Sulhi- Erman-Sahir, **Nazarî Ve Tatbiki Ceza Hukuku**, Cilt: 3, İstanbul 1985, s.501-502.

[7] Artuk, Mehmet Emin - Gökcen, Ahmet – Yenidünya, Caner, **Ceza Hukuku Genel Hükümler,** Ankara 2007, s.303.

[8] Gilbert, Geoff, **Aspects of Extradition Law, Dordrecht** 1991, s.9.

Devletlerin insanlara karşı suç işleyenleri ödüllendirmemek ve suçlulukla etkili bir şekilde mücadele etmek için suçluyu suçun işlendiği ülkeye iade ederek karşılıklı adlî yardımlaşmalarına suçluların iadesi adı verilir. [9]

Donay'a göre geri verme; bir devletin ülkesinde bulunan veya oraya kaçmış bir sanık ya da hükümlünün, yargılanmak ya da cezasını infaz ettirmek üzere yargılamaya veya infaza yetkili devlete geri verilmesidir.[10]

Cardaillac, geri vermeyi "kendi ülkesi sınırları içinde sığınmacı olarak bulunan sanık ya da hükümlüyü, geri verilmesini talep eden ve onu yargılama ve cezalandırmaya yetkili devlete teslimi" olarak tanımlamıştır.[11]

Bir devlet ülkesinde suç işledikten sonra başka bir devlet ülkesine geçen suçlunun, karşılıklı dayanışma ilkesi kapsamında, suçu işlediği yer devletinin talebiyle, cezasız kalmaması için bu devlete verilmesi, geri vermedir.[12]

Geri verme; geri vermeye konu olabilecek bir suçla itham edilen ve yargılanmak üzere veya hakkında hükmedilen cezanın infazı için aranan

---

[9] Soyaslan, Doğan; **Ceza Hukuku Genel Hükümler,** Ankara 2005, s.152.
[10] Donay, Süheyl, **Suçluların İadesinde Yeni Gelişmeler**, İÜHFM 1984, C.50, Sy:1-4, İstanbul 1984, s.239.
[11] Blakesley, 1992, s.171.
[12] Gözübüyük, 1959, s.90.

kaçağın uluslararası adli teslimidir.[13]

Görüldüğü üzere, tanımlar arasında çok farklılık bulunmamaktadır. Geri vermeye ilişkin kısa bir tanım yapmak gerekirse, bir devlet ülkesinde bulunan sanık[14] ya da hükümlünün yargılanmak veya hakkındaki mahkûmiyet infaz edilmek üzere yargı yetkisini haiz başka bir devlete teslim edilmesidir.

2. Hukuki Nitelik

Bir yandan ceza adaletini gerçekleştirmeye yöneldiğinden ceza hukukunu diğer yandan da bu amaca uluslararası kurallar çerçevesinde ulaşmaya çalıştığından devletler hukukunu ilgilendiren ve ulusal mahkemelerce söz konusu kaynaklar aracılığıyla uygulanan geri verme, egemen devletlere, bir suç nedeniyle aranan kaçak kişiyi, geçici ya da sürekli olan ikili ya da çok taraflı anlaşmalar yoluyla kendi ülkesine getirme yetkisi verir.[15]

Geri vermenin altında yatan düşünce, faillerin oturdukları yeri değiştirmek suretiyle işledikleri suçlar nedeniyle cezadan kurtulmalarının

---

[13] Blakesley, 1992, s.171.

[14] 5237 sayılı TCK'nın 18'inci maddesinin 1'inci fıkrasında geri vermeye konu kişi hakkında "ceza kovuşturması başlatılmış veya mahkûmiyet kararı verilmiş" olması koşulu getirilmiştir. Ancak biz söz konusu hükümde hakkında soruşturma başlatılan kişilerden söz etdilmediği için hükmün uluslararası sözleşmelere uygun olmadığı görüşündeyiz. Bu konuya 3. bölümde s.166 vd.nda değinilecektir.

[15] Artuk-Gökcen–Yenidünya, 2007, s. 331, Geoff, 1991, s.1.

engellenmesidir. Geri vermeye seçenek olarak suçlunun kaçtığı devlet tarafından kovuşturulması veya cezasının infaz edilmesi söylenebilir. Ancak suçlunun delillerin bulunduğu yere gönderilmesi, ceza muhakemesinin yapılabilmesi için gerekli tüm delillerin gönderilmesinden daha kolay ve etkin olur. [16]

Geri verme suçların önlenmesinde uluslararası işbirliğinin bir parçası ve uluslararası hukukun karşılıklı yardımlaşma araçlarından biridir. Ceza hukukunun yanı sıra devletler hukukunu da ilgilendirir.[17]

Dönmezer-Erman'a göre; geri verme önceleri devletler arasında yapılan ikili anlaşmalarla yürütülmüş, özellikle siyasi suçlular bu uygulamanın konusu olmuşlardır. Sonra devletler karşılıklı olarak olaylardan soyut genel sözleşmeler yapmaya başlamışlar ve bu sözleşmelerle de belirli koşullar getirilerek koşulların varlığı halinde geri vermeyi karşılıklı olarak yükümlenmişlerdir. Daha sonra ise, bazı devletler iç hukuklarında geri verme konusunda uyacakları hukuki esasları tespit etmişler ve bu şekilde geri verme sözleşmelerinin değişmez esasını oluşturacak ilke ve teminatı sağlamışlardır. Son olarak da devletler pek çok ülke için genel ve bütün bir uluslararası tip sözleşme yapmışlardır. İşte tüm bu uygulamalar sayesinde geri vermenin

---

[16] Erdem, Mustafa Ruhan; **AB Hukukunun Üye Devletlerin Ceza Ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri**, Ankara 2004, s.303-304.

[17] Labeyle, Henri; **Terrorism and Extradition: a French Perspective**, Terrorism and international Law. Ed. Rosalyn Higgins and Maurice Flory, Routledge 1997, s.185, Özgen, Eralp; **Suçluların Geri Verilmesi**, Ankara 1962 (Yayınlanmamış doktora tezi), s.4; İçel, Kayıhan – Donay, Süheyl; **Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım,** C:1, İstanbul 1999, s.206.

esasa, usule ve sonuçlarına ilişkin olmak üzere bazı ilke ve hukuki esaslar ortaya çıkmıştır. Bugün artık, hem ikili veya çok taraflı hem de iç hukuklardaki düzenlemelerle kendine ait kuralları bulunan bir hukuk dalı olarak geri verme hukuku oluşmuştur.[18]

Devletler hukukunun uygulanmasında önemli bir role sahip olan geri verme aynı zamanda iç hukuk ihlallerinin takibinde devletlere yardımcı bir kurumdur. Bu özelliği dikkate alındığında kurum, ceza adaletini gerçekleştirmeye yöneldiğinden ceza hukukunu, hem de bu amaca uluslararası kurallar çerçevesinde ulaşmaya çalıştığından devletler hukukunu ilgilendirmekte ve böylece karma bir nitelik taşımaktadır.[19]

İki devletin geri verme aracılığıyla giriştikleri ilişkide devletlerin karşılıklı yardımlaşmasının öneminin yanı sıra, insan hakları kavramındaki gelişmelerle birlikte, zaman içerisinde bireyin hak ve özgürlüklerinin korunması gerekliliği ortaya çıkmıştır. İşte bu gereklilik de, geri vermede hem usul bakımından ve hem de suça ilişkin bir takım hukuki ilkelerin meydana gelmesine neden olmuştur. Non bis in idem ilkesi, geri vermenin ancak belirli süreyi aşan hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren fiillerden dolayı mümkün olması buna örnek olarak verilebilir.[20]

[18] Dönmezer-Erman; 1985, s.504-507, 509.
[19] Artuk-Gökcen–Yenidünya, 2007, s.305.
[20] Dönmezer- Erman, 1985, s.510.

Biz de geri vermenin hem ceza hukukunu hem de devletler umumi hukukunu ilgilendirdiği ve böylece karma bir nitelik taşıdığı görüşündeyiz.

B. TARİHÇE

Modern geri verme kavramını, günümüzdeki işlevlerini ve amacını anlayabilmek için tarihi sürecine bakmakta yarar bulunmaktadır. Tarihi süreç "genel" ve "Türk tarihi" olmak üzere başlık altında ele alınacaktır.

1. Genel

Hugo Grotius ve Jean Bodin geri verme veya buna denk düzenlemelerin İlkçağlar'dan itibaren var olduğunu söylerler.[21]

Bazı yazarlar, geri vermeye ilişkin ilk anlaşmanın Mısır ile Hititler arasında M.Ö. 1280 tarihinde yapıldığını ve böylece ilk geri verme anlaşmasının eski Mısır medeniyetine dayandığını kabul ederler. [22]

M.Ö. 100. yılda Roma Devletinde geri verme kurumu bulunmaktaydı.[23] Geri verme devletin en büyük otoritesi tarafından talep ediliyordu ve

[21] Blakesley, 1992, s.173.

[22] Karnak'daki Akkodrain Tapınağında bulunan yazıya göre, M.Ö. 1280 yılında, Mısır firavunu II. Ramses ile Hitit kralı Hattuşaş arasında yapılan anlaşmayla, siyasi suç işleyenlerin iadesi kabul edilmiştir. Bundan sonra Mısırlılar ile Hititliler arasında geri verme anlaşmaları yapılmıştır. Bkz. Günay, Macit, **Tab'anın İadesi Meselesi**, İzmir Barosu Dergisi, İzmir 1956, Sayı:56/2, s:13-14, Gilbert, 1991, s.9; Blakesley, 1992, s.174; Labayle, 1997, s.185.

İmparatorluğa bağlı devletlere karşı bir üstünlük tezahürü şeklinde uygulanıyordu. Diğer devletlere karşı ise, devlete ve vatandaşa yapılan tecavüzün tamiri olarak görülüyor ve bunun reddi zımni bir savaş tehditi içeriyordu.[24]

Günay'a göre geri verme kurumu çok eskiden beri vardı. Yahudi tarihinde İsrail kabileleri karşı taraftan suçlunun geri verilmesini talep ederlerdi. Filistinliler Samsun'u Yahudilerden almışlar, İsrail kabilesi de Benjamin kabilesinden bir çok suçlunun geri verilmesini istemişti.[25]

Atinalılar bazı suçluların belli koşullarda yabancılara teslimini kabul ederlerdi.[26]

Avrupa'da ilk anlaşma 1174 yılında İngiltere Kralı II. Henry ile İskoçya Kralı Guillaume arasında yapılmış, bunu İngiltere Kralı II. Edward ile Fransa Kralı Philippe arasında yapılan 1303 tarihli Paris Anlaşması izlemiştir. Ancak, günümüz geri verme anlaşmalarının tersine, söz konusu döneme ait çoğu anlaşmalarda olduğu gibi, bu anlaşmalarda geri verme devletler arasında yapılan anlaşmanın sadece bir kısmını oluşturuyordu. Burada amaç siyasi düşmanların teslimi idi. Bununla birlikte söz konusu anlaşmalarda egemen

---

[23] Gilbert, 1991, s. 9.
[24] Özgen, 1962, s.18.
[25] Günay, 1956, s.13, Aynı konuda bkz. Dönmezer- Erman; 1985, s.503, dipnot: 4.
[26] Müstecaplıoğlu, Esat Adil: **Milli ve Beynelmilel Ceza Hukuku Bakımından Siyasi Suçlar I** , İstanbul, Yıl VII, No:81 (Birinci Kanun 1937), s.67; Günay, 1956,s.13.

devletler ülkesinin sınırları içinde bulunan sığınmacı suçluların karşılıklı olarak birbirine teslimini kabul etmişlerdir.[27]

Avrupa'nın anılan döneminin çağdaş ve siyasi olmayan geri verme anlaşması Fransa Kralı Charles ile Savoy Kontu arasında 4 Mart 1376'da yapılmıştır. Bu anlaşmanın amacı siyasi düşmanlara zulmetmek veya onları cezalandırmaktan ziyade, genel suçlarla mücadele etmekti. Ancak Avrupa'da 1660'lara kadar çoğu geri verme anlaşmaları siyasi amaçlı idi. 23 Şubat 1661 tarihinde İngiltere ve Hollanda arasında yapılan anlaşmada ise Hollanda af kapsamı dışında tutulan belli kişilerin İngiltere'ye teslimin kabul etmiş, fakat anlaşmada İngiltere tarafından geri verilmesi talep edilen diğer bütün şahısların da bu anlaşmaya dâhil olduğu belirtilerek, üstü kapalı olarak siyasi olmayan suçlardan dolayı da geri vermenin mümkün olduğu ifadesi yer almıştır.[28]

Aydınlanma döneminde geri vermenin hukuksal yönü ağır basmaya başlamış, siyasi suçlulara karşı önceki yüzyıllardaki tutum ve davranışlar değişmiştir.[29] Bu Yüzyılda önceki yüzyıllara göre daha fazla gelişme kaydedilmiş, uluslararası hukuk bugün bilindiği şekliyle anlaşmalara dayalı bir hale gelmiştir.[30] Geri verme de bu gelişmenin içerisinde yer almıştır.[31]

---

[27] Gilbert, 1991, s.10; Blakesley, 1992, s.179.
[28] Gilbert, 1991, s.10; Blakesley, 1992, s.180.
[29] Özgen, 1962, s.19; Kömürcü, Mehmet – Çalışkan, Yusuf; **Suçluları İadesinin Uluslararası Hukukta Düzenlenişi ve Siyasi Suç İstisnasının Terörizmle Mücadelede Rolü**, Ankara Barosu Dergisi, Sayı:1999/1, Cilt:LVI, Ankara 1999, s.76.
[30] Gilbert, 1991, s.15,

Fransa 18. Yüzyılın ikinci yarısından sonra İngiltere hariç, diğer bütün komşularıyla iki taraflı geri verme anlaşmaları yapmıştır. Württemberg ile yapılan 1759 tarihli anlaşma, çağdaş geri verme anlaşmalarının ilk örneğidir. Bu anlaşmalarda siyasi suçlarla ordudan firar etme suçları genel suçlarla birlikte geri vermeye konu olabiliyordu. Geri verme talebinde bulunmak zorunlu idi. Karşılıklılık aranıyordu ve talep eden devletin masrafları karşılaması gerekiyordu. Günümüz geri verme anlaşmalarının ilke ve kuralları bahse konu anlaşmalara dayanmaktadır. [32]

Geri verme kurumunun temelleri Roma Devletine kadar dayanmakta ise de, kurum 18. Yüzyılın ortalarına kadar çok fazla gelişme kaydedememiş, bugünkü anlamıyla da 19. Yüzyıl başlarında ortaya çıkmıştır. İlke ve kuralları da anılan dönemde oluşmuştur. Söz konusu döneme kadar geri verme günümüzün aksine, münhasıran siyasi suçlara uygulanmıştır.[33] Adi suçlardan dolayı geri verme ancak 17. Yüzyıldan itibaren başlamıştır.[34] Avrupa'da 19.

---

[31] Dönemin ünlü ceza hukukçularından Beccaria "Suçlar ve Cezalar" adlı eserinde geri verme hakkında görüşlerini de belirtmiştir. O'na göre geri verme suçların azaltılmasında önemli bir role sahiptir. Ancak geri verme aynı zamanda yasalara uygun olmalı ve suçlulara sığınak teşkil etmemelidir. Beccaria bahse konu eserinde yasalar insanların gereksinimlerine uygun bir hak vermedikçe, cezalar yumuşatılmadıkça keyfiliği ve kişisel görüşleri aşmış düşünceler ezilen masumların ve alaya alınan erdemin haklarını güven altına almadıkça geri verme konusunda bir şey söyleyemeyeceğini belirtmiştir. Bkz., Beccaria'nın bu düşüncelerinin geri vermede hususilik ve çifte suçluluk prensiplerini etkilediğini düşünmektedir. Bkz**.** Beccaria, **Suçlar ve Cezalar,** 1765 Flammarion, Çeviren Zuhal Özbayrak, Ankara 2003, s.122; Blakesley, 1992, s.181-183.

[32] Blakesley, 1992, s.182.

[33] Özgen, 1962, s.18; Blakesley, 1992, s.183.

[34] İçel-Donay, 1999, s.207.

Yüzyıla kadar geri verme siyasi nedenlerden kaynaklanan keyfi bir işlem olarak görünmekteydi.[35]

18. Yüzyılda geri verme anlaşmalarının yapılmasında ilkin ve özellikle Avrupa'da ulus devletlerin sayısının artması ve eşdeğer egemenlik anlayışının yaygınlaşması, ikinci olarak da henüz olgunlaşmamış insan hakları hukukundaki gelişmeler etken olmuştur. Yeni oluşan devletler otokratik imparatorlukların bireysel özgürlüklere müdahalesini, kaçağın yakalanmasını belli kurallara bağlayan ve bireysel özgürlüklerini koruma altına alan kurallar getiren geri verme anlaşmaları ile engellemek istemişlerdir.[36]

İngiltere'de çağdaş geri verme ABD ile yapılan 1794 tarihli Jay Anlaşması ile başlamıştır. Söz konusu anlaşma günümüz anlaşmalarındaki pek çok özelliği içermektedir. 18. Yüzyılın ortalarında ABD, Fransa ve Danimarka ile İngiltere arasında üç ayrı anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmalar İngiltere'nin çağdaş anlaşmaları olarak görülse de, bunlarda siyasi suçlarla ya da hususilik ilkesi ile ilgili herhangi bir düzenleme yoktu.[37]

Siyasi suç istisnası ve geri verme sürecinin belirli süreyle sınırlandırılması ilkeleri ilk kez, Fransa ve Belçika arasında yapılan 1834 tarihli anlaşmada yer almıştır. Yine Fransa ve Lüksemburg arasındaki 1844

[35] Erdem, Mustafa Ruhan, **AB Hukukunun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri**, Ankara 2004, s.303.
[36] Gilbert, 1991, s.11.
[37] Gilbert, 1991, s.11.

tarihli anlaşma ile söz konusu anlaşmada belirlenen suçlar dışında kalan suçlardan dolayı soruşturma yasağı getirilmiştir. Bu düzenleme ile Fransa ve Saksonya arasında ileriki bir tarihte, 1850'de yapılan anlaşmada ilk kez görülecek olan hususilik ilkesi üstü kapalı bir şekilde başlatılmıştır.[38]

19. Yüzyılda artık geri verme kurumu ve uygulamasına yeni aşamalar getirilmiş, ikili anlaşmaların yanı sıra iç hukuklarda da bu konuda düzenlemeler yürürlüğe konulmaya başlanmıştır. Buna ilişkin ilk ulusal düzenleme Belçika'da 1833'de yapılmış, bunu sırasıyla 1870 İngiltere, 1875 Hollanda, 1885 Arjantin, 1887 Japonya, 1892 İsviçre, 1907 Norveç, 1913 İsveç, 1927 Fransa, 1929 Almanya izlemiştir. ABD Geri Verme Kanununu 1848'de yürürlüğe koymuştur, ancak anlaşma olmaksızın geri vermeye izin vermemiştir. [39]

19. Yüzyılın ilk yarısından sonra suçlulukla uluslararası mücadelede ikili anlaşmaların yeterli olmadığı, devletler arasında genel geri verme anlaşmaları yapılması gerektiği anlaşılmıştı. Çünkü eskiden suçlular, dönemin ulaşım koşullarıyla ancak komşu ülkelere kaçabildiklerinden ikili anlaşmalar yeterli oluyorken, teknolojideki gelişmelere paralel olarak gelişen ulaşım olanakları sayesinde, suçluların artık sadece komşu ülkeye değil, çok uzak mesafelerde bulunan ülkelere de kaçmaya başlaması, devletlerarası genel nitelikli geri verme anlaşmaları yapılması eğilimini doğurmuştur. Bu

[38] Blakesley, 1992, s.183.
[39]Gözübüyük, Abdullah Pulat, **Suçluların Geri Verilmesi Hukukunun Birleştirilmesi,** Ankara 1949, s.6; Özgen, 1962, s.11; Blakesley,1992, s.183,190.

yüzyılın liberalizmi geri vermenin şimdi bilinen sürecinin detaylarını geliştirmiştir. Çeşitli devletler arasında yapılan anlaşmalarda ve bir devletin farklı devletlerle yaptığı anlaşmalarda birlik olmaması da genel anlaşma yapılması ihtiyacının doğmasına neden yol açmıştır.[40] Ayrıca geri vermeye ilişkin düzenleme içeren iç hukuk ile anlaşmalar arasındaki ayrılıklar uygulamada çeşitli zorluklara sebebiyet verdiğinden ve uluslararası işbirliğine engel olduğundan, suçlulukla mücadeleyi başarısız kılmış, işte bu durum da geri vermede usulü basitleştirici ve hızlandırıcı esasların birleştirilmesini zorunlu kılarak genel nitelikli anlaşma yapılmasında etkili olmuştur.[41]

1880 yılında Milletlerarası Hukuk Enstitüsü Oxford'da geri vermeye ilişkin genel ilkeler içeren bir projeyi kabul etti. 1889'da Milletlerarası Ceza Hukuku Montevideo Anlaşmasıyla bir kısım Güney Amerika devletleri arasında genel normlar içeren bir anlaşma yapıldı. Bunları 1910 Brüksel, 1912 Rio de Jenerio, 1914 Monaco, 1928 Havana, 1935 Kopenhag ve 1948 Prag toplantı ve konferanslar takip etti.[42]

1951 tarihinde AK İstişari Meclisi, Bakanlar Komitesi'ne "Avrupa Suçluları Geri Verme Anlaşması" yapılmasına dair 16 sayılı tavsiye kararı almıştır.[43] 1956 yılında AK geri verme üzerinde çalışmış ve biri iki taraflı

---

[40] Taner, Tahir M: **Ceza Hukuku Umumî Kısmı**, İstanbul 1953, 3.Bölüm, s. 235; Meray, Seha: **Devletler Hukukuna Giriş**, Ankara 1959, C:1, s. 432, Özgen, 1962, s.23-24, Dönmezer- Erman; 1985, s.504,506; Gözübüyük, 1959, s.91; Gilbert, 1991, s.10-12.
[41] Gözübüyük, 1959, s.91.
[42] Gözübüyük, 1949, s.21-32; Gözübüyük,1959, s.91; Dönmezer-Erman, 1985, s.506.
[43] Gözübüyük, 1959, s.93.

anlaşma, diğeri çok taraflı Avrupa Sözleşmesi projesi olmak üzere iki metin hazırlayarak görüş bildirilmek üzere, devletlere ve çeşitli devletlerarası kuruluşlara yollamıştır. AK Bakanlar Komitesi aldığı kararla projeyi, uzmanlar komitesine havale etmiş, komite tarafından görüşmeler sonucu hazırlanan SİDAS 13 Aralık 1957'de AK'ya üye Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, İsveç, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Türkiye ve Yunanistan'ın temsilcileri tarafından imzalanmıştır.[44] Bu sözleşme taraf devletler arasında yapılan ikili sözleşmelerin yerini almakla kalmamış, aynı zamanda geri vermeye konu olabilecek suçları listelemek yerine asgari ölçüt getirerek belli ağırlıktaki suçların geri vermeye konu olması kuralını getirerek çifte suçlulukla ilgili gerekleri daha esnek bir hale getirmiş ve taraf devletlerin birbirlerine karşılıklı güvenlerini teyit etmiştir.[45]

Halen anılan sözleşmeye 44'ü AK üyesi ve 2'si AK üyesi olmayan (İsrail ve Güney Afrika Cumhuriyeti) 47 devlet taraftır. San Marino SİDAS'ı imzalamış ancak yürürlüğe koymamıştır.[46]

AB'ye üye devletlerin çoğu SİDAS'a taraf olmakla birlikte bu sözleşmeden kaynaklanan sorunları aşmak ve uluslararası suç örgütleriyle

---

[44] Özgen, 1962, s.27-28.

[45] Keijzer, Nico; **The European Arrest Warrant Framework Decision Between Past and Future,** Constitutional Challenges To The European Arrest Warrant, Nijmegan 2006, s.13.

[46] Sözleşmenin Türkçe metni için bkz. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sidas.htm Sözleşmeye taraf ve yürürlüğe koyan devletler için bkz. http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=024&CM=8&DF=3/13/2006&CL=ENG

daha etkili mücadele edebilmek için Birlik düzeyinde veya Üye Devletler arasında çeşitli düzenlemeler yapmışlardır.[47]

Amerika Kıtasında ilk bölgesel anlaşma Amerika ile diğer devletler arasında yapılan 1879 tarihli Lima Anlaşması'dır. Ancak bölgesel geri verme anılan anlaşmadan on yıl sonra yapılan Montevideo Anlaşması ile başlamıştır. Halen Amerika Kıtasında 1981 tarihli Amerika Ülkeleri İçin Geri Verme Anlaşması uygulanmaktadır. Söz konusu anlaşmanın 33. maddesinde

[47] Schengen Anlaşmasını uygulamaya koyan Schengen Sözleşmesi, Schengen Bilgi Sistemini (SIS) yaratarak, bir şahsın tutuklandığı an üye devletlerin ulusal makamları arasındaki temasları kolaylaştıran ve aranan şahıslarla ilgili olarak üye devletler arasında pratik bilgi (haberleşme) iletişimini önemli ölçüde güçlendiren bir mekanizma yaratmıştır. Bununla birlikte hukuki olarak, Schengen Sözleşmesi 1957 Sözleşmesi ile getirilen geleneksel suçluların geri verilmesi sistemine herhangi bir katkıda bulunmamıştır.

10 Mart 1995 tarihli Avrupa Birliğine Üye Devletler Arasında Basitleştirilmiş Suçluların İadesi Usulü ve 27 Eylül 1996 tarihli Avrupa Birliğine Üye Devletler Arasında Suçluların İadesi Hakkındaki Sözleşme, 1957 tarihli Avrupa Konseyi bünyesindeki Sözleşme mekanizmasını hızlandırmak ve basitleştirmek ve 1957 Sözleşmesinde yer alan çekincelerin çoğunu kaldırmak amacını taşımaktadır. Fakat, bu sözleşmeler siyasi ve hükümetlerarası karakterli bir suçluların geri verilmesi mekanizmasının ötesine geçmediği gibi 1995 tarihli Sözleşme dokuz ve 1996 tarihli Sözleşme sekiz Üye Devlet tarafından onaylanmıştır.

Mevcut düzenlemeler yavaş işlediği ve karmaşık olduğu ve AB'ye Üye Devletler arasındaki bahse konu anlaşmaya çok az sayıda devlet taraf bulunduğu için prosedürü basitleştirmek ve hızlandırmak amacıyla AB düzeyinde çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda, Avrupa Yakalama Müzekkeresi ve Üye Devletler Arasında Suçluların Teslimi Usulü Hakkındaki Çerçeve Karar Taslağı 20 Eylül 2001 tarihinde Konsey tarafından kabul edilmiştir.

Üye Devletler arasında bu konuda ikili anlaşmalar da yapılmıştır. Örneğin İtalya ve İspanya arasında 2000 yılı Aralık ayında bu konuda bir anlaşma yapılmıştır. Benzer bir anlaşma İspanya ve Birleşik Krallık arasında hazırlanmaktadır.
Ayrıntılı bilgi için bkz. İçel, Kayıhan – Akıncı, Füsun Sokulu – Ünver,Yener – Erman, R. Barış – Sınar, Hasan; **AB'ye Uyum Sürecinde Türk Ceza Hukuku**, İstanbul 2000, s.67-81; Erdem, 2004, s.303-356, Göztepe, 2008, s.122 vd. Georgopoulos, Theodore; **What kind of Treaty-making Power for The EU? Constitutional Problems Related To The Conclusion of The EU-US Agreements on Extradition and Mutual Legal Assistance,** European Law Review, London 2005, Volume:30, s.190-208.

bu anlaşmanın taraflar arasında daha önce yapılan anlaşmaları bertaraf etmediği hükmü yer almaktadır.[48] Oysa SİDAS'ın 28. maddesinde açıkça taraflar arasında daha önce yapılan anlaşmaların bertaraf edildiği hükmü vardır.

Commonwealth üyesi devletler arasında da 1966 yılında "Kaçak Suçluların Teslimi Hakkında Londra Tasarısı" hazırlanmıştır. Bu tasarı ile Commonwealth devletlerinde geri verme konusundaki hukuki düzenlemelerde birlik sağlanmaya çalışılmıştır.[49]

Arap ülkeleri arasında ilk geri verme anlaşması Mısır, Ürdün, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Kuveyt, Irak, Libya, Suriye, ve Yemen arasında 1952'de yapılmıştır. Bu anlaşmayla, 4 Nisan 1983'de Riyad'da yapılan anlaşma hem içerik olarak hem de coğrafi alan olarak geliştirilmiştir. 1952 tarihli anlaşma Ortadoğu'daki Arap devletleri ile Mısır ve Libya arasında yapılmışken, 1983 tarihli anlaşmaya Ortadoğu'daki diğer ülkelerle Afrika'nın Sahara ve Sahel bölgelerindeki Müslüman devletler de katılmışlardır.[50]

2. Türk Tarihinde Geri Verme

Türk tarihinde geri vermeyi üç kısımda değerlendirmek gerekir: 1-

[48] Gilbert, 1991, s.21.
[49] Commonwealth Secretariat Report Ad Hoc Group Meeting On Model Legislation to Foster Reliance on Model Treaties, 18-21 October 1993.
[50] Gilbert, 1991, s.21.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan kapitülasyonlara kadarki dönem, 2-Kapitülasyonlar dönemi, 3-Kapitülasyonların kaldırılmasından 1926'da 765 sayılı TCK'nın yürürlüğe girişine kadarki dönem.[51]

İslam Hukukunun geçerli olduğu 1. ve 2. dönemlerde geri verme için mutlaka bir anlaşmanın varlığı gerekiyordu ve genel olarak siyasi suçluların geri verilmesi kabul edilmiyordu. Ancak bazı anlaşmalarda, örneğin Kaynarca Anlaşmasında siyasi suçluların da geri verilmesi kabul edilmiştir. [52] Genelde barış anlaşmalarına geri verme hakkında hükümler konulurdu.[53] Bu anlaşmalara örnek olarak 1718 Pasarofça, 1739 Belgrad ve 1774 Küçük Kaynarca gibi anlaşmalar verilebilir.[54]

Birinci dönemde, yani kapitülasyonlara kadar, anlaşmaların yapılmasında esas alınacak genel ilkeler olmadığı için geri verme tamamen devletin takdirindeydi.

Kapitülasyonlarla Türk yargısı yabancılar lehine sınırlandırılmıştı. Aynı devlet vatandaşları arasındaki ceza davalarına ortak konsoloslukta, farklı devlet vatandaşı olan yabancılar arasındaki ceza davasına ise davalının konsolosluğunda bakılırdı. Yabancı ile Türk arasındaki ceza davasına Türk mahkemesi bakardı ancak yabancı için mutlaka tercüman bulundurulurdu.

---

[51] İçel, 1965, s.10.
[52] İçel, 1965, s.10.
[53] Özgen, 1962, s.22.
[54] İçel, 1965, s.11, Dönmezer-Erman, 1985., s.514.

İkinci dönemde geri vermeyle ilgili bir sorun çıkmazdı, çünkü suç bir Türkle ilgili değilse fiil ister Osmanlı ülkesinde isterse yabancı ülkede işlensin fail geri verilmek zorundaydı. [55]

Kapitülasyonlar döneminde Osmanlı Devleti'nin ilk geri verme anlaşması 22 Nisan 1874'de ABD ile yapılmıştır. Ancak bu anlaşmada karşılıklılık ilkesi yoktur ve anlaşma kapitülasyonlara bir sınırlama getirmemiştir. [56]

Kapitülasyonların kaldırılmasından 1926 yılında 765 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesine kadar olan 3. dönemde geri verme,Türk Devleti ile yabancı devletler arasında yapılan anlaşmalara göre yapılmıştır.Buna 1917'de Almanya,1923'de ABD ile yapılan geri verme anlaşmaları örnektir. [57]

1926 yılında ise 765 sayılı TCK yürürlüğe girmiş ve 9. maddesinde konu ayrıntılı olarak düzenlenmişti. Bu tarihten sonra geri verme TCK'nın 9. maddesi ve ikili anlaşmalara göre yapılmıştır.

Türkiye AK nezdinde yapılan çok taraflı SİDAS'ı 26/11/1959 tarih ve 10365 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 7376 sayılı Kanunla kabul etmiş, 18/4/1960 tarihinde de yürürlüğe koymuştur. Söz konusu tarihten sonra taraf ülkeler bakımından SİDAS uygulanmıştır.

---

[55] İçel, 1965, s.11, İçel-Donay, 1999, s.208.
[56] İçel, 1965, s.11.
[57] İçel, 1965, s.12.

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK'nın 18. maddesi ise, geri verme konusunda, 765 sayılı TCK'ya göre biraz daha kapsamlı düzenleme yapılmıştır.

C. KAYNAKLAR

Geri vermenin kaynakları uluslararası ve iç hukuka ilişkin kaynaklar olmak üzere iki çeşittir.

Kaynaklar ve bunların birbirleriyle ilişkileri aşağıda üç ayrı başlık altında ele alınacaktır.

1. Uluslararası Kaynaklar

Geri vermenin uluslararası kaynakları şunlardır:

- İkili ya da çok taraflı anlaşmalar,
-Uluslararası hukukun yerleşmiş gelenekleri (özellikle karşılıklılık ilkesi)
- Hukukun genel ilkeleri. [58]

Geri vermenin uygulanabilmesi için bir anlaşmanın mutlaka var olmasının gerekip gerekmediği konusunda yazarlar arasında görüş farklılığı

[58] Altuğ, Yılmaz; **Yabancıların Hukuki Durumu**, Gözden geçirilmiş 3. Baskı, İstanbul 1968, s.22-24.

vardır.

Hugo Grotius ve Jean Bodin ile de Vattel geri vermeyi tabii hukuk mecburiyeti olarak kabul etmişlerdir.[59] Çünkü her devlet başka bir ülkede suç işlediği iddia edilen ve ülkesinde bulunan kişileri cezalandırmak ya da yasal takibatta bulunacak devlete geri vermekle yükümlüdür.[60]

Bazı yazarlar ise geri vermenin devletlerarası bir kurum olması nedeniyle zorunlu bulunmadığını ve bundan dolayı da karşılıklı anlaşmanın koşul olduğunu ileri sürerler.[61]

Nitekim 19. Yüzyılda geri verme konusunda açık bir yasal düzenleme veya bir anlaşmanın olması gerektiğini kabul eden pozitivist düşünce yaygınlaşmıştır.[62]

Kıta Avrupası bugün geri verme için anlaşmanın mutlak varlığını aramaz. Ancak bunun için ulusal hukukta, geri verme konusunda karşılıklılık ilkesini de içeren, düzenleme olmalıdır.[63]

Kanada Geri Verme Kanununa göre geri verme konusunda mutlaka bir anlaşmanın varlığı gerekir. Böyle bir anlaşma yoksa geri verme, talep

[59] Blakesley, 1992, s.185.
[60] Özgen, 1962, s.7.
[61] Özgen, 1962, s.8.
[62] Blakesley, 1992, s.185-186.
[63] Blakesley, 1992, s.186.

eden devletin adının talepten ve suç işlenmeden önce Geri Verme Kanununun 2'nci Bölümünde mutlaka yer alması kaydıyla gerçekleşebilir.

Uygulamada, devletler anlaşmanın bulunmadığı durumlarda dahi ikili ilişkiler ve uluslararası hukukun temel ilkelerinden karşılıklılık gereğince, bir suçlunun geri verilmesini sağlanabilmektedir. Burada geri vermenin uluslararası kaynağı anlaşma değil, uluslararası hukukun yerleşmiş gelenekleridir. Fransa ve İsviçre geri vermede anlaşma aramayan ülkelerdendir. Ülkemizdeki uygulama da bu yöndedir. [64]

[64] TCK'nın 12'nci maddesinin 3'üncü fıkrası, bir yabancının yabancı bir ülkede yabancının zararına olarak Türk kanunlarına göre aşağı sınırı üç yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suç işlemesi ve kendisinin Türkiye'de bulunması durumunda Adalet Bakanının istemi ile ancak "suçluların geri verilmesi anlaşmasının bulunmaması veya geri verilme isteminin suçun işlendiği ülkenin veya failin uyruğunda bulunduğu devletin hükümeti tarafından kabul edilmemiş olması" koşulu ile yargılanabileceği hükmünü içermektedir. 765 sayılı TCK'nın 6'ncı maddesi de benzer hükmü taşımaktaydı. Kimi düşünürler söz konusu maddeden, geri verme konusunda anlaşmanın varlığı koşulunun arandığı sonucuna çıkarmakta ise de, söz konusu hüküm incelendiğinde, burada yer alan koşulların yabancı bir ülkede yabancı zararına suç işleyen bir başka yabancının Türkiye'de yargılanmasına ilişkin olduğu, geri verme kurumu hakkında ayrıntılı düzenlemelerin yer aldığı 18'inci maddede ise bu konuda bir hüküm bulunmadığı görülecektir. Bu nedenle biz 12'nci maddesinin 3'üncü fıkrasından yola çıkarak geri vermede anlaşmanın varlığının mutlaka aranacağı yönündeki görüşlere katılmıyoruz.

Uygulamadan örnek vermek gerekirse, kamu kurumlarını teşekkül halinde dolandırmak suçundan Avustralya adli makamları tarafından aranmakta iken Türkiye'de yakalanan Avustralya uyruklu L.J.A'un geri verilmesi talep edilmiş, bunun üzerine Adalet Bakanlığı anılan ülke ile Türkiye arasında geri verme konusunda bir anlaşma bulunmadığından, ülkemiz tarafından ileride bu yönde iletilebilecek geri verme taleplerine karşılıklılık ilkesi çerçevesinde uygulama yapılacağı konusunda güvence istemiştir. Avustralya tarafından bu hususta güvence verildiğinden geri vermeye ilişkin prosedür uygulanmış ve L.J.A Bakanlar Kurulunun geri verilmesi yönündeki 24/9/2003 tarihli kararı üzerine Avustralya'ya geri verilmiştir. (Söz konusu karar yayımlanmamıştır).

Geri verme konusunda bir anlaşmanın varlığı, geri verme sürecinin önceden bilinen hukuk kuralları çerçevesinde yürütülmesini sağlamak için gereklidir. Anlaşmanın varlığı ve anlaşmada yer alan kuralların yerine getirilmesine rağmen geri verme taleplerinin reddedildiği ve her halükârda geri vermenin karşı devletin takdirinde bulunduğu göz önüne alındığında, anlaşmanın mevcudiyetini aramamak gerekir. Esasen anlaşma ile getirilen yükümlülüklere uyulmamasının bir yaptırımı bulunmamaktadır. Bu itibarla anlaşmanın varlığının geri verme için zorunlu olmadığını düşünmekteyiz.[65]

Geri verme anlaşması iki devlet arasında yapılabileceği gibi çok sayıda devletin katılımıyla, çok taraflı olarak da yapılabilir. Ancak tüm geri verme anlaşmaları için geçerli genel koşulları belirlemenin güçlüğü ve her bir geri verme anlaşmasının diğerinden farklı hükümler taşıyabileceği dikkate alındığında, en azından bölgesel düzeyde yapılacak geri verme anlaşmaları uygulamada birliği sağlayacaktır.[66]

Sadece geri vermeye ilişkin düzenlemeler içeren anlaşmaların yanı sıra başka bir konuda yapılmakla birlikte geri vermeye ilişkin hükümler içeren anlaşmalar da mevcuttur. BM bünyesindeki Bombalı Terör Eylemleri İle Mücadele Anlaşması, BM Sınıraşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi, Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair BM Sözleşmesi, BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Tarihli Sözleşme, Uluslararası Havacılık Örgütünce uçak kaçırma eylemlerine karşı hazırlanan 1963 Tokyo,

[65] Aynı görüş için bkz. Blakesley, 1992, s.190-191.
[66] Kömürcü-Çalışkan, 1999, s.77.

1970 La Hey, 1971 Montreal Sözleşmeleri, 1988 yılında imzalanan Deniz Yolculuğuna Karşı Saldırıların Önlenmesi Anlaşması gibi çok taraflı anlaşmalarda da suçluların geri verilmesine ilişkin ayrıntılı kurallar bulunmaktadır.

Bir diğer uluslararası kaynak ise uluslararası hukukun yerleşmiş gelenekleridir. Uluslararası gelenek, devletlerin ve uluslararası örgütlerin aynı yöndeki davranış ve tutumlarının giderek gelenek değeri kazanması ile biçimlenir.[67] Günümüz uluslararası çıkarlar dengesinde suçluların takibi ve bunun sonrasında yapılacak işlemler açısından bu iki ilke, hukuki zeminde kalmak kaydıyla, geri verme işlemlerinin gerçekleştirilmesi ve hızlandırılması konusunda anlaşmalar kadar değerlidir. Çünkü tüm devletler arasında ortak bir geri verme anlaşması yapılması devletlerin farklı siyasi yapıya sahip olması nedeniyle olanaksız olduğundan, bu iki ilke uluslararasındaki geçerliliğini her zaman korumaktadır.[68]

Yukarıda açıklandığı üzere, anlaşmaların yokluğunda uluslararası işbirliğinin gereği olarak, özellikle de karşılıklılık ilkesine dayanılarak geri verme kurumunun işletilebileceğini düşünmekteyiz.[69]

---

[67] Pazarcı, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk Dersleri, 1. Kitap,** 1992 Ankara, s.217,224-226.

[68] Altun, Hasan Mutlu; **Suçluların Geri Verilmesi Hukuku**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2001, s.25.

[69] Kamu kurumlarını teşekkül halinde dolandırmak suçundan Avustralya adli makamları tarafından aranmakta iken Türkiye'de yakalanan Avustralya uyruklu L.J.A'nın geri verilmesi talep edilmiş, bunun üzerine Adalet Bakanlığı anılan ülke ile Türkiye arasında geri verme konusunda bir anlaşma bulunmadığından, ülkemiz tarafından ileride bu yönde iletilebilecek geri verme taleplerine karşılıklılık ilkesi

Hukukun genel ilkeleri geri vermede uluslararası kaynaklardan birisidir. Rousseau hukuk genel ilkelerini "iç hukuk ve uluslararası hukuka ortak genel ilkeler" ile "uluslararası hukuka özgü genel ilkeler" olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Hakkın kötüye kullanılmaması, adaletten kaçınmanın yasaklanması, ayrım gözetilmemesi, hakkaniyet ve kazanılmış haklar uluslararası genel hukuk ilkelerine örnek ilkelerdir.[70] Yine bu ilkelere dayanılarak geri verme yapılabileceği kanaatindeyiz.

Türkiye açısından uluslararası kaynakları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

-Değişik ülkelerle yapılmış ikili anlaşmalar, [71]

-Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi" (SİDAS) ve bu Sözleşmeye Ek İkinci Protokol, [72]

çerçevesinde uygulama yapılacağı konusunda güvence verilmesini istemiştir. Avustralya tarafından bu hususta güvence verildiğinden geri vermeye ilişkin prosedür uygulanmış ve L.J.A Bakanlar Kurulunun geri verilmesi yönündeki 24/9/2003 tarihli kararı üzerine Avustralya'ya geri verilmiştir. (Söz konusu karar yayımlanmamıştır).

[69] Kömürcü-Çalışkan, 1999, s:77

[70] Pazarcı, Hüseyin; 1992, s.238-248.

[71] Türkiye'nin değişik ülkelerle yaptığı ikili anlaşma listesi için bkz.
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/guncelleme/ceza_ikili/islist.xls
İkili anlaşma metinleri için bkz.
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/guncelleme/ceza_ikili/ism.xls

[72] SİDAS ile diğer ikili anlaşmalar arasındaki ilişkiler SİDAS'ın 28'inci maddesinde düzenlenmiştir. 28'inci maddenin birinci bendine göre, SİDAS uygulandığı ülkeler bakımından, iki akit taraf arasındaki iki taraflı sözleşmelerin suçluların geri verilmesine dair hükümlerini ortadan kaldırmaktadır. İkince bentte de "akit taraflar aralarında sadece bu Sözleşmenin hükümlerini itmam veya bunun ihtiva eylediği prensiplerin tatbikatını kolaylaştırmak üzere iki veya çok taraflı anlaşma yapılabileceği" öngörüldüğünden taraflar SİDAS'ın yürürlüğe girmesinden sonra ancak SİDAS'ın uygulanmasını kolaylaştıracak sözleşmelere taraf olabilecektir.

-Uyuşturucu maddeler, kara para aklama, sınıraşan örgütlü suçlar, yolsuzluk ve terörizmle mücadele bağlamında uluslararası kuruluşlar bünyesinde hazırlanan anlaşmalar. Örneğin; Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında BM Sözleşmesi, Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Viyana Konvansiyonu), Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair BM Sözleşmesi, BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Tarihli Sözleşme, BM Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tarihli Tek Sözleşmesi[73], BM Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme, Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi, BM Uluslararası Ticarî İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi, Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi, AK Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi gibi çok taraflı kimi anlaşmalarda yer alan geri vermeye dair hükümler.

Kanımızca uluslararası sözleşmelere taraflarca konulan çekinceler de geri verme konusunda uluslararası kaynaklardandır. Çünkü çekince getirmiş olan devlet, çekincelerine aykırı hususlarda talepte bulunan devlete bunları ileri sürerek, uygun davranılmasını isteyecektir.

---

[73] 1961 tarihli BM Sözleşmesi uyuşturucu maddelerle ilgili düzenlemeler içermekte olup, 36'ncı maddesinin 2'nci fıkrasının (b) bendinde, Sözleşme kapsamında kalan uyuşturucu maddelerle ilgili suçların taraflar arasında imzalanmış ve imzalanacak sözleşmelerde ve hatta sözleşme bulunmasa da geri vermeyi gerektiren suç olarak kabul edilmesi gerektiği açıkça belirtilmiştir. Sözleşme ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. United Nations Division of Narcotic Drugs, **Extradition For Drug-Related Offences, A Study of Existing Extradition Practices and Suggested Guidelines For Use in Concluding Extradition Treaties,** New York 1985.

SİDAS'ın "Kaydı İhtiraziler" başlıklı 26'ncı maddesinin 3'üncü fıkrasında "Sözleşmenin bir hükmü hakkında kaydı ihtirazi dermeyan etmiş olan Âkid Taraf işbu hükmün tatbikini ancak bizzat kendisinin bu hükmü kabul eylediği nispette isteyebilir." hükmü yer almaktadır. Bu hükme göre bir devlet sözleşmeye çekince getiren devlete karşı, çekinceye konu olan hususlarda "karşılıklılık ilkesi" çerçevesinde uygulama yapma hakkına sahiptir. Karşılıklılık ilkesi, Açıklayıcı Raporun anılan maddesinde de açıkça yer almaktadır. Dolayısıyla çekinceler de geri vermeye ilişkin hükümler içerdiğinden kaynak sayılmalıdır.

SİDAS, Türkiye bakımından 18/4/1960 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anılan anlaşmanın 28. maddesiyle, anlaşmanın tarafları arasında daha önce yapılan ikili anlaşmalar ilga edildiğinden söz konusu tarihten sonra daha önce Türkiye ile aralarında ikili anlaşma olan ve bilahare SİDAS'ı yürürlüğe koyan ülkeler bakımından SİDAS uygulanmaktadır.

2. İç Hukuka İlişkin Kaynaklar

İç hukuk kaynaklarına gelince, devletler iç hukuklarında kurumu çeşitli şekillerde düzenlemişlerdir. Kimi devletler anayasalarında veya ceza kanunlarında yer alan hükümlerle, kimileri de özel kanunlarla geri verme kurumunu düzenlemişlerdir.[74]

[74] İçel,1965, s.14.

Geri vermeyi anayasalarında düzenleyen devletler genelde, kurumun ana ilkelerine yer verirler. Genelde bu devletlerde ayrı bir geri verme kanunu bulunmaz. Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Ekvator, Brezilya, Panama bu ülkelere örnek verilebilir.[75]

Genelde devletler geri vermeyi ceza kanunları içerisinde düzenlemişlerdir. Ancak bu şekildeki düzenleme yetersiz olduğundan pek çok konuda ihtiyaca cevap verememektedir.[76] Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Yunanistan, İtalya, Litvanya, Polonya, Rusya Federasyonu bu gruba örnektir.[77]

Bazı devletlerde ayrı bir geri verme kanunu vardır. Bu tür kanunlar geri verme anlaşmalarına esas teşkil eder. Ayrı bir kanun olmasının çeşitli yararları vardır. Bir kere anlaşmaların yapılması ve uygulanmasında bütünlük ve uyum sağlanır. Çünkü anlaşma yapılırken esas alınacak bir kanun bulunduğundan ve anlaşmalar imzalanırken bu kanun dikkate alındığından, anlaşmalarda birbirine zıt hükümler yer almayacaktır. Bazen geri verme talebinin reddi devleti zor durumda bırakabilir. Devlet red kararını böyle bir kanuna dayandırırsa talep eden devlete karşı siyaseten daha güçlü olur.[78] Ayrı bir kanun olması devletler arasında doğabilecek ihtilafları önleyebileceği

---

[75] Özgen, 1962, s.13.
[76] Özgen, 1962, s.11.
[77] Bkz. European Committeee on Crime Problems (CDPC), Committee of Experts On The Operation Of European Conventions in The Penal Field (PC-OC), **European Conventions on Extradition A Guide To Procedures**, PC-OC/Inf 4, Strasbourg 28 March 2000.
[78] Özgen, 1962, s.12, Ulugöl, Haluk: **Suçluların Geri Verilmesi ve Siyasi Suç**, Ankara 2002, s.26-27.

gibi, geri vermeye konu kişinin haklarının da güvence altına alınmasını sağlar ve böylece hem devletler arasında hem de devletle kişi arasındaki keyfilik önlenmiş olur.[79]

Bu konuda ilk kanun 1833'de Belçika'da yapılmıştır. Günümüzde Avrupa ülkelerinin çoğunda, ayrı geri verme kanunları vardır.[80] SİDAS'a taraf olan İsrail'de de geri verme kanunu mevcuttur.

Türkiye'de iç hukuka ilişkin kaynaklarla ilgili olarak karma bir sistem vardır. Kurum hem Anayasa'da hem de Ceza Kanununda yer almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "suç ve cezalara ilişkin esaslar" başlıklı 38'inci maddesinin son fıkrası vatandaşın, UCD'ye taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, bir suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemeyeceği hükmünü içermektedir.

TCK'nın 18'inci maddesinde geri vermeyle ilgili hem maddi hem usul hukukuna ilişkin düzenlemeler mevcuttur.

Ancak kanımızca, gerek Anayasa'da ve gerekse TCK'da bulunan geri vermeyle ilgili hükümler eksik ve konu ile ilgili pek çok soruya yanıt

---

[79] İçel, 1965, s.14.

[80] Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, Hollanda, Norveç, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere'de geri verme özel kanunlarla düzenlenmiştir. Bkz. European Committeee on Crime Problems (CDPC), Committee of Experts On The Operation Of European Conventions in The Penal Field (PC-OC), 28 March 2000.

vermekten uzaktır. Öte yandan taraf olduğumuz anlaşmaların hemen hemen tamamında geri verme sürecine ilişkin olarak ulusal mevzuatlara atıf yapıldığından, ayrı bir yargılama usulü gerektiren geri verme kurumunun da ayrı bir yasa ile düzenlenmesinin yararlı olacağını düşünmekteyiz. Nitekim Avrupa ülkelerinin pek çoğunda geri verme kurumu ayrı bir yasayla düzenlenmiştir.

Çıkarılacak böyle bir yasanın mevcut uluslararası anlaşmalara aykırı olmaması veya ileride yapılacak uluslararası anlaşmaların mevcut geri verme yasasına uygun olarak yapılması durumunda, devletler arasında çıkabilecek sorunların en aza indirilebileceğini düşünüyoruz.

3. Kaynakların Karşılıklı Durumları

Geri vermenin iki kaynağı birbirini tamamlamaktadır ve geri verme kurumunun her ikisine de ihtiyacı vardır. Anlaşmalardaki eksiklikleri iç hukuk kuralları, iç hukuk kurallarındaki noksanları da anlaşmalar giderecektir. [81]

Genelde anlaşmalarda geri vermeye konu olabilecek suçlar ve geri vermenin koşulları belirtilmiş, iç hukuklardaki düzenlemelerde de anlaşmalarla belirlenen koşulların oluşup oluşmadığının tespiti ile buna ilişkin usul kuralları getirilmiştir. Esasen geri verme anlaşmalarında usule ilişkin hüküm genel olarak yer almaz ve bu konuda iç hukuklara atıfta bulunulur.

[81] Özgen, 1962, s.13-14.

Ancak geri verme konusundaki anlaşma hükümleri ile iç hukuk kuralları birbirine aykırı olursa hangisi esas alınacaktır?

Doktrinde devletler hukukuna üstünlük tanıyanlar olduğu gibi, iç hukuka üstünlük verenler de vardır.

İç hukukun üstün olduğunu kabul edenler, iç hukuk kuralları ile anlaşma arasında çatışma olması durumunda iç hukuk öncelik verilmesi gerektiğini ileri sürerler. İç hukuk düzenlemesi Anayasada ise Anayasaya aykırı kanun olamayacağından iç hukuk kuralları üstündür. Ayrıca yasama organı yasaları değiştirme iradesine sahiptir.[82]

Uluslararası kaynağın iç hukuktan üstün olduğunu kabul edenlere göre, geri vermeye ilişkin yasalarla anlaşmalar birbirine aykırı ise anlaşmalara üstünlük tanınmalıdır.[83]

Eğer sonradan yapılan anlaşmalarda iç hukuka aykırı düzenlemeler varsa, iç hukukta kanunun uygulama alanı sınırlanmıştır. Bu durum kanununun değiştirilmesi anlamına gelmez, sadece anlaşma yürürlükte olduğu sürece kanun hükümleri, anlaşmanın tarafları arasındaki ilişkileri bakımından uygulanmayacaktır. Çünkü anlaşma ile devlet bir taahhütte bulunduğundan iç hukuka aykırı düzenlemeler içerse de anlaşmalar öncelikle uygulanacaktır. Şayet sonradan yürürlüğe giren bir kanun yürürlükteki bir

[82] Özgen, 1962, s.16-17.
[83] İçel-Donay, 1999, s.209.

anlaşmanın uygulama alanına etkili yeni hükümler getirir ya da anlaşmanın uygulama alanını değiştirirse burada tarafların anlaşma yapılırken esas alınan amaçları göz önüne alınmalıdır.[84]

Uluslararası hukukta taraflar akdedilen bir anlaşmaya uymak ve bunu iyi niyetle uygulamak zorundadırlar.[85] Bir anlaşma kural olarak taraf devletlerin ülkesinin tümünde hukuksal etki doğurduğundan taraflar söze bağlılık (pacta sunt servanda) ve anlaşmaların iyi niyetle uygulanmasını kabul ederler.[86] Bu durum geri verme anlaşmaları için de geçerlidir.

Türk Hukuku açısından bakıldığında, Anayasanın 90'ıncı maddesinin 5'inci fıkrasına göre usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir. Ancak uluslararası anlaşmalar iç hukuk kurallarından üstün tutulmalıdır.[87] Yani iç hukuku gerekçe göstererek anlaşmaya aykırı bir uygulama yapılması uluslararası ilkelere aykırılık anlamına gelir. [88]

---

[84] Dönmezer-Erman, 1985, s. 514-515; İçel, 1965, s.15-16.
[85] Eroğlu, Hamza; **Devletler Umumi Hukuku**, Ankara 1984, s.65-66.
[86] Pazarcı,1992 Ankara, s.173.
[87] Centel, Nur-Zafer, Hamide-Çakmut, Özlem; **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, İstanbul 2008, s.176.
[88] Yalan ifade vermek, dolandırıcılık ve suç işlemek için birden fazla kişi ile anlaşmak suçlarından ABD'ye geri verilmeleri amacıyla Türkiye'de yakalanarak tutuklanan R.D. ve F.D. hakkında Doğubeyazıt Ağır Ceza Mahkemesi 7/9/2005 tarihli kararında söz konusu şahısların tutuklu kaldıkları süre dikkate alınarak tahliyelerine karar vermiş ise de, bilahare Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların İadesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Anlaşmasının 10'uncu maddesinin 4'üncü fıkrasında yer alan "tutuklama veya tutukluluk halinin geri verme belgelerinin anlaşmada öngörülen 60 günlük süre içerisinde talep edilen tarafın yürütme makamına verilmesi durumunda geri verme talebine ilişkin olarak talep edilen taraf makamlarınca karar verilinceye kadar devam edeceği" yönündeki

Biz de söze bağlılık (pacta sunt servanda) ilkesi uyarınca uluslararası anlaşmalara öncelik verilmesi gerektiği görüşündeyiz.

II. GERİ VERMEDE KİŞİYE İLİŞKİN KOŞULLAR

Suçluların geri verilmesi belli koşulların varlığı halinde mümkündür. Bu koşullar anlaşmalarda ya da iç hukuktaki düzenlemelerde yer almaktadır ve bazıları talebe konu kişiyle bazıları da fiille ilgilidir. Bu başlıkta kişiye ilişkin koşullar incelenecektir. Fiile ilişkin koşullar ise sayıca daha fazla ve kapsamlı olduğundan ikinci bölümde ele alınacaktır.[89]

Kişiye ilişkin koşullar vatandaşlık ve mültecilik olmak üzere iki tanedir.

A. VATANDAŞLIK

Geri vermeye konu kişinin kendisinden talepte bulunulan devletin vatandaşı olması durumunda geri verilip verilmeyeceği tartışmalı bir konudur. Geri vermede bu husus vatandaşın geri verilmezliği ilkesi olarak bilinmektedir.

---

hükmü dikkate alarak tutukluluğun devamına karar vermiştir.(Karar yayımlanmamıştır).Görüleceği üzere geri vermede düzenlenmesi iç hukuklara bırakılan tutukluluk süresi, CMK'ya göre değil, ABD ile ikili anlaşmada yer alan hükme göre değerlendirilmiştir.

[89]Bazı yazarlarca bir anlaşmanın varlığı da geri vermenin koşulları içerisinde değerlendirilmektedir. Uygulamada, devletler anlaşmanın bulunmadığı durumlarda dahi suçlunun geri verilmesini sağladıklarından bu konu koşullar içerisinde değerlendirilmemiş ve yukarıda ele alınmıştır. Bkz. s. 25-27.

Burada konu vatandaşlık kavramı, ilkenin tarihçesi ve gelişimini, leh ve aleyhindeki görüşleri içeren genel bilgiler, vatandaşlığın belirlenme zamanı ve SİDAS ile Türk Hukukundaki durum başlıkları altında incelenecektir.

1.Genel Bilgiler ve Tarihsel Süreç

Vatandaşlık temelinde bir toplumsal bağlılık olgusu, karşılıklı hak ve görevlerle birlikte gerçek bir varlık, çıkar ve duygu dayanışması yatan hukuksal bir bağdır.[90] Vatandaşlıkta devlet tek taraflı egemenlik hakkını kullanarak, fert ile arasında koşullarını ve hükümlerini saptadığı bir hukuki statüyü gerçekleştirmektedir.[91]

Ceza Hukuku bakımından vatandaşlık çeşitli açılardan önemli olabilmektedir. Bunlardan en önemlisi "vatandaşın geri verilmezliği" ilkesidir.[92]

Vatandaşın geri verilmezliği ilkesinin altında yatan düşünce başta devletin vatandaşını koruma yükümlülüğü ve yabancı hukuka ve yargıca olan güvensizlik olmak üzere kişinin kendi ülkesinde ikamet etme hakkı, kişinin doğal yargıcından uzaklaştırılamayacağı, kendi ulusal ceza hukukunun uygulanması gibi gerekçelere dayanır.[93]

---

[90] Pazarcı, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk Dersleri**, **II. Kitap,** Ankara 1990, s.64.
[91] Uluocak, Nihal; **Türk Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul 1986, s.5-6.
[92] Aybay, Rona; **Vatandaşlık Hukuku,** İstanbul 2004, s.33.
[93] Erdem, 2004, s.310-311.

Tarihte Yunan, İtalyan ve Roma şehirlerinde vatandaşların geri verme dışında tutulduğu görülür. Amerikan kabileleri de kabileden olanların dışarıdan olanlara karşı yaptığı fiilleri suç saymadıklarından, geri verilmeyi de kabul etmezlerdi.[94]

Vatandaşın geri verilmezliği ilkesi Fransa tarafından başlatılmış ve geliştirilmiştir. 18. Yüzyılın ortalarında komşu devletlerle, talep edilen devletin vatandaşının geri verme dışında tutulacağı konusunda anlaşmalar yapılmıştır. Aslında bu tarihten daha önce 1555'de Paris Parlamentosu vatandaşın geri verilmeyeceği ilkesini benimsemişti. Ancak Napolyon buna karşı 1811'de bir kararname çıkararak vatandaşın geri verileceğini kabul etmiş ise de bu kararname hiç uygulanmamış, 1841 yılında Adalet Bakanı tarafından çıkarılan bir genelgede vatandaşın geri verilmesi yasaklanmıştır.[95]

İlke ilk kez 1736'da Fransa ve Hollanda arasındaki anlaşmada ulusal siyasetin bir gereği olarak kabul edilmiştir. Yine Fransa 1834'de Belçika ile yaptığı anlaşmada vatandaşın geri verilemeyeceğini kabul etmiş ve ilke de söz konusu anlaşmadan sonra uygulamaya yerleşmiştir. Fransa'nın 1843 yılında İngiltere ve ABD ile yaptığı anlaşmalar dışında kalanlarda bu ilkeye yer verilmiş, söz konusu iki devletle yapılan anlaşmalarda ise vatandaşın geri verilmesi öngörülmüştür.[96] Fransa 1884'den itibaren yaptığı anlaşmalarda

[94] Blakesley, 1992, s.260.
[95] Blakesley, 1992, s.260, Dönmezer-Erman, 1985,s. 533.
[96] Özgen, 1962, s.56-57.

vatandaşı geri verme dışında tutmuştur. 1927 tarihli Geri Verme Kanununda da Fransız vatandaşlarının geri verilmeyeceği benimsenmiştir.

Kıta Avrupası ülkeleri vatandaşın geri verilmezliği ilkesini titizlikle uygulamaktadır.[97] Anglo-Sakson hukukunda ise kesin bir yersellik ilkesi benimsendiğinden suçun failinin vatandaşlık bağı bir suçun kovuşturulmasında rol oynamaz. Bu nedenle Anglo-Sakson hukukunda vatandaş yurt dışında suç işlemişse suçun işlendiği devlete verilmesinde bir engel bulunmamaktadır.[98]

İngiltere anlaşmada aksine bir şart olmadıkça, yurt dışında geri vermeye konu bir suç işleyen vatandaş ya da yabancı arasında ayrım yapmaz.[99]

Ancak son zamanlarda, uluslararası toplumu tehdit eden suçlardaki artış nedeniyle, Kıta Avrupası ile Anglo-Sakson sisteminin uygulandığı devletler arasındaki geri vermede, vatandaşın geri verilmezliği ilkesine sıkı sıkıya bağlılık da azalmaya başlamıştır. Örneğin Kanada ile Hollanda

---

[97] Demirbaş, Timur; **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara 2007, s.175.

[98] Göztepe, Ece; **Avrupa Birliği'nin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkisinin Paylaşılması Sorunu**, Ankara 2008, s.122.

[99] ABD ile İngiltere karşılıklılık şartıyla vatandaşın geri verilmesini kabul ederler. Bkz. İçel, Kayıhan; 1965, s.23. Yurt dışında suç işleyen vatandaşın Anglo-Sakson ülkelerinde yargılanması çok nadirdir. Bu ülkelerde suçun işlendiği ülkeye geri verme esas olduğundan geri vermenin mümkün olmaması durumunda vatana ihanet, adam öldürme gibi bazı suçların yargılanmasıyla sınırlı bir uygulama söz konusudur. Bkz. Tezcan, Durmuş; **Yurt Dışında İşlenen Suçlarda Türk Hukuku Bakımından Yabancı Ceza Kanununun Değeri Sorunu**, AÜSBFD C:XXXIX, S:1-2, Ankara 1984, s.8.

arasında yapılan 1991 tarihli Geri Verme Sözleşmesinin 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında geri verme talebinin sırf vatandaşlık gerekçesiyle reddedilmeyeceği belirtilmiştir.[100] İsrail önceden vatandaşının geri verilmesini kabul etmezken Geri Verme Kanununda 1999 yılında yapılan değişiklikle, İsrail ile arasında geri verme anlaşması olan devletlere ve sadece yargılanmak üzere aranan vatandaşlarının geri verilebileceğini kabul etmiştir.

Öte yandan 20. Yüzyılın sonlarından itibaren hem uluslararası hukukun gerekleri hem de bölgesel işbirliği yapılanmalarının vardığı noktada artık vatandaşın başka devlet verilmesi yasağı konusunda istisnalar da görülmeye başlanmıştır. Bu konudaki en önemli gelişme BM Güvenlik Konseyi'nin kabul ettiği Eski Yugoslavya İçin Uluslar arası Ceza Mahkemesi Kurulmasına Dair Statü'dür. Bunu Ruanda'da işlenen suçların cezalandırılması için bir Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulması izlemiştir. Nihayet 2002 yılında Uluslararası Ceza Divanı'nın kurulması ile Statü'ye taraf devletlerin iç hukuklarında vatandaşların geri verilmesine ilişkin düzenlemeleri gözden geçirmeleri sonucunu doğurmuştur.[101]

Vatandaşın geri verilip verilmeyeceği konusunda hangi devletin yetkili olacağı da önemlidir. Bu hususta kendisinden talepte bulunulan devlet yetkili olup vatandaşlığı kendi iç hukukuna göre belirleyecektir.

[100] Gilbert; 1991, s.95-97, Williams, 1992, s.545.
[101] Göztepe; 2008, s.123.

2. İlkenin Leh ve Aleyhindeki Görüşler

Vatandaşın geri verilmezliği ilkesinin lehinde ileri sürülen görüşler aşağıda sıralanmıştır:

1-Vatandaşın devlete karşı yardım, sadakat ve itaat yükümlülüğü, buna karşılık da gerektiğinde kişisel çıkarlarının devlet tarafından savunulmasını ve korunmasını isteme hakkı vardır. Vatandaşın en doğal ve en esaslı hakkı devletin ülkesinde onun koruması altında yaşamaktır. Yabancılarla vatandaş arasındaki fark da bundan ibarettir.[102]

2- Bir devlet vatandaşını korumakla yükümlüdür. Suçlunun vatandaşı olduğu devletin hâkimi suçun da tabii hâkimidir. Bir mahkeme yabancı birine karşı önyargılı olabilir.[103]

3- Her vatandaş kendi vatan toprağı üzerinde oturma hakkına sahiptir. Bu hak onun yabancı ülkeye gönderilememesini gerekli kılar.[104]

4- Yabancı mahkemeler duygusal davranarak veya etki altında kalarak başka devlet vatandaşı hakkında daha şiddetli davranabilir. Ceza suçluya verilir. Bunu da en iyi failin vatandaşı olduğu devletin hâkimi yapabilir.[105]

---

[102] Özgen, 1962, s.58.
[103] Gilbert, 1991, s. 96.
[104] Dönmezer-Erman, 1985, s. 554.
[105] Özgen, 1962 ,s.58 , Artuk-Gökcen–Yenidünya, 2007, s.321.

Vatandaşın geri verilmezliği ilkesinin aleyhinde olan görüşler de vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1- Devletin koruma yükümlülüğü vatandaşının yabancı bir ülkede keyfi usullerle mahkûm edilmemesini sağlamaktan ibarettir. Vatandaşını geri veren devlet koruma yükümlülüğünü ihlal etmiş olmaz, ona suçsuzluğunu daha iyi ortaya koyabileceği yargı organları huzurunda yargılanmayı temin eder.[106]

2- Geri verme devletlerarası bir işbirliğidir. Bu da devletlerin zorunlu olarak birbirlerine güvenmelerini gerektirir. Bu nedenle vatandaşın yabancı devlette tarafsız mahkeme bulamayacağı görüşü yersizdir.[107]

3- Bazı suçlular, yaşamlarının büyük bir kısmını suç işledikleri ülkede geçirmiş olmalarına rağmen cezadan kurtulmak için vatandaşı oldukları ülkeye gelebilirler. Bu nedenle bazı suçlarda milliyeti değil sadece suçluluğu aramak gerekir.[108]

4- Yabancı adli makam huzurundaki kişinin yabancı dil düzeyi ve yaşam koşulları, o ülkenin hukukuna ilişkin yeterli bilgi sahibi olamayacağı dikkate alındığında vatandaşa göre elverişsiz durumda olduğu doğrudur. Ancak çağdaş devletlerde hukuksal düzenlemeler birbirine yakındır.

[106] Dönmezer-Erman, 1985, s. 554.
[107] Özgen, 1962, s.59.
[108] Dönmezer-Erman, 1985, s. 555.

Günümüzde yabancı dille ilgili sıkıntılar da tercümanlar sayesinde ortadan kalkmış sayılır.[109]

Günümüzde genel yaklaşım vatandaşın geri verilmemesi yönündedir. Ama uygulamada devletlerin pek çoğu bunun sakıncalarını gidermek amacıyla *aut dedere aut judicare* (geri ver ya da yargıla) ilkesini benimsemiştir. Birbirinin yargı sistemine güvenen devletlerde suçluların adaletten kaçmalarını önlemek için de devletlerin vatandaşın geri verilmezliği ilkesini desteklememeleri gerekir.[110] Vatandaşı geri verilmesi hem suçla mücadele hem de ceza uygulaması bakımından da yararlıdır.[111]

Sırf vatandaşlık bağı nedeniyle suç işleyen vatandaşın yabancı bir devlete geri verilmemesi yönündeki görüşlere katılmıyoruz. Çünkü suçun işlendiği yerde soruşturma yapılması ve delillerin toplanmasının daha kolay, suçlunun suçun işlendiği yerdeki tabii hâkim tarafından yargılanmasının da hukuka daha uygun olacağını düşünüyoruz. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi, uygulamada hâkim olan vatandaşın geri verilmemesi olduğundan, bunun

---

[109] Dönmezer-Erman, 1985, s.556-557.

[110] Gilbert, 1991, s.99, Tezcan, 1984, s.7. Fransa hukukunda, diğer Kıta Avrupası devletlerinde olduğu gibi, vatandaş tarafından Fransa dışında işlenen ve kendi kanunlarına göre cezalandırılması mümkün olan hemen her ağır suç için tahkikat ve yargılama yetkisi düzenlenmiştir.Ayrıntılı bilgi için bkz. Blakesley, 1992, s.260, dipnot 402.

Geri verme hukuku açısından AB'deki en önemli gelişme, vatandaşın geri verilmeyeceği ilkesinin yumuşatılmasıdır. 1996 tarihli AB Geri Verme Sözleşmesinin 7. maddesiyle, üye devletler arasında geri verme taleplerinin talep edilen kişinin talep edilen devletin vatandaşı olması gerekçesiyle reddedilemeyeceği hükmü getirilmiştir. Bkz. Erdem, 2004, s.312.

[111] İçel, 1965, s.23.

olumsuzluklarını gidermek için *iade et ya da yargıla (aut dedere aut judicare)* ilkesinin uygulanmasının yaygınlaştırılması gerektiğini düşünüyoruz.

3. Vatandaşlığın Belirlenme Zamanı

Vatandaşını geri vermeyen devletler bakımından, geri verilmesi talep edilenin vatandaşlık durumunun hangi ana göre tespit edileceği önem taşımaktadır.

Vatandaşın geri verilmezliği öz (asil) vatandaşlar için kesin bir ilke olmakla birlikte, geri istenilen hükümlü veya sanığın vatandaşlığının sonradan elde edilmiş olduğu hallerde durum farklıdır.[112]

Bu konuda fiilin işlendiği, talepnamenin verildiği, geri verme talebi hakkında karar verilme veya geri verilmenin icra edildiği anın dikkate alınabileceği yönünde değişik görüşler vardır.[113]

Vatandaşlığın sonradan kazanılmış olmasında vatandaşın geri verilmezliği ilkesinin uygulanıp uygulanmaması konusunda iki farklı görüş vardır: Bir görüşe göre; suçun işlenmesinden sonra elde edilen vatandaşlığın geri vermede dikkate alınmaması gerekir. Önemli olan suç tarihindeki

[112] Aybay, 2004, s.33-34.
[113] Özgen, 1962, s.61.

vatandaşlıktır, söz konusu tarihten sonra kazanılan vatandaşlık geri vermeye engel değildir.[114]

Doktrinde genelde, sanığın suç işledikten sonra geri verilmemek ve cezadan kaçmak amacıyla, ülkesine kaçtığı devletin vatandaşlığına girmiş olması ihtimali nedeniyle fiilin işlendiği anın esas alınması görüşü kabul edilir.[115] Böylece kovuşturma veya cezadan kurtulmak amacıyla yapılacak vatandaşlık değişikliklerinden doğacak sakıncalar önlenmiş olur.[116]

Bir başka görüşe göre ise, talep edilen devlet vatandaşlığı geri vermeye konu suçun işlendiği tarihten sonra bile elde edilmiş olsa vatandaşlığın geri verilmezliği ilkesi işler.[117] Vatandaşlığın ne zaman kazanıldığı önemli değildir, hatta suçlu sırf hakkındaki takibattan kurtulmak için vatandaşlığını değiştirse bile vatandaşlığın tespitinde geri vermenin icra edildiği an esas alınmalıdır.[118]

Geri vermede vatandaşlığın fiilin işlendiği ana göre tespiti gerektiği yönündeki görüş hem SİDAS'a hem de TCK'nın 18'inci maddesine uygun değilse de [119], ancak bu şekilde suçlunun yargılama ve cezadan kurtulmak

---

[114] Aybay, 2004, s.34.
[115] Taner, 1953, s. 238.
[116] Duran, Lütfi; **Türkiye Hükûmetinin Suçluların İadesine Dair Kararları Üzerinde Kazai Murakebe,** Tahir Taner'e Armağan İÜHFM , İstanbul 1956, s. 596.
[117] Aybay, 2004, s.34.
[118] Özgen, 1962, s.62, İçel-Donay, 1999 s.228-229.
[119] Bkz. s.42,44

amacıyla vatandaşlığını değiştirmesinin önüne geçilebileceğinden bu görüşe katılıyoruz.

Geri verilmesi istenen kişi hem talep edilen devlet vatandaşı hem de başka bir devlet vatandaşı ise, yani çifte vatandaş ise ne olacaktır? Bu durumda kendisinden geri verme talep edilen devlet diğer vatandaşlığa değil kendi vatandaşlığına öncelik verecektir.

Öte yandan şayet suçlu vatansız ise yabancı sayılacağından geri verilmesi gerekir.[120]

4. SİDAS Ve Türk Hukukundaki Durum

SİDAS ilke olarak vatandaşın geri verilmezliği ilkesini benimsemiştir.[121] Ancak vatandaşın geri verilmezliği ilkesi yönünde kesin bir hüküm getirmemiştir. 6'ncı maddenin, 1.f/a bendinde "her akit taraf tebaasını iade etmemek hakkını haiz olacaktır." demek suretiyle taraf devletlere bu konuda takdir hakkı tanımıştır.

Anlaşmaya taraf olan devletlerin birçoğu anılan maddenin 1.f/b bendinde yer alan "her akit taraf imza veya tasdik veya iltihak vesikasını tevdii esnasında yapacağı bir beyanla tebaa tabirini işbu sözleşmenin şümulü içinde kendisi tarif edebilir." hükmüne istinaden anlaşmaya konulan

[120] Özgen, 1962, s.63-64.
[121] Aybay, 2004, s.34.

çekincelerle vatandaş kavramından neyin anlaşılacağı hususuna açıklık getirmiştir.

Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda ve Norveç SİDAS'a getirdikleri çekincelerle hem kendi vatandaşlarını hem de anılan ülke vatandaşlarını ve ayrıca bahsedilen ülkelerde ikamet eden kişileri geri vermeyeceğini bildirmiştir. Hollanda ise vatandaşını geri vermeyi, yargılaması yapıldıktan veya mahkûmiyet kararı verildikten sonra cezası Hollanda'da infaz edilmek kaydıyla kabul etmiştir.

SİDAS'ın anılan maddesinin 1.f/c bendinde, suçlunun veya sanığın karar anındaki vatandaşlığının göz önüne alınacağı yönünde hüküm bulunmaktadır. Ancak aynı maddede; "Bununla beraber, talep edilen şahıs iade talep edilen tarafın tebaası olarak, karar anı ile teslim için kararlaştırılan tarih arasında tanınsa bile mezkûr taraf bu paragrafın (a) bendi hükümlerinden istifade edebilecektir." denilmek suretiyle, sözü edilen tarihler arasındaki süre için, talep edilen devlete geri vermeme konusunda takdir hakkı tanınmıştır.

SİDAS'taki çekincelerle Arnavutluk suçun işlendiği, Avusturya suçlunun teslim edildiği, Bulgaristan ve Ukrayna geri verme konusunda karar verildiği, Fransa kişinin suçla itham edildiği tarihi vatandaşlığın tespit edileceği tarih olarak belirlerken, Yunanistan suçun işlendiği tarihin hiçbir şekilde dikkate alınmayacağını belirtmiştir.

Alman Anayasasının 16/II maddesinde yapılan yeni düzenlemeyle Alman vatandaşlarının mutlak geri verilmezliğine istisna getirilmiştir. Buna göre AB'ye üye devletlere ya da uluslar arası bir mahkemeye yasayla yapılacak bir düzenlemeye göre vatandaşın geri verilmesi söz konusu olabilir. Ancak buna getirilen tek sınırlayıcı koşul hukuk devletine ilişkin güvencelerin gözetilmesidir.[122]

SİDAS'ın 6'ncı maddesinin 2'nci fıkrasında vatandaşın geri verilmemesinin sakıncalarını önlemek amacıyla "Kendisinden iade talep edilen taraf tebaasını iade etmediği takdirde, talep edilen tarafın isteği üzerine, mahal varsa adli takibat yapılabilmek üzere meseleyi alâkalı makamlara intikal ettirmelidir." denilerek vatandaşlık durumu nedeniyle geri verilmeyen kişinin kovuşturulması yolu açılmıştır. [123]

Türkiye, vatandaşın iade edilmezliği ilkesini sıkı sıkıya uygulamaktadır. Bu konudaki düzenlemeler Anayasanın 38, SİDAS'ın 9 ve TCK'nın 18'inci maddesinde yer almaktadır. Vatandaşın iade edilmezliği Anayasal güvence

[122] Göztepe; 2008, s.123.

[123] Nitekim AK nezdinde yapılan sözleşmelerin uygulanmasının denetimi amacıyla oluşturulan ve uluslararası cezai işbirliğinin etkinliğini kolaylaştırmakla görevlendirilen Avrupa Konseyi Ceza Alanındaki Avrupa Sözleşmelerinin Uygulanması Uzmanlar Komitesi (PC-OC) tarafından cezai alandaki sözleşmelerin güncellenmesi konusunda yapılan son çalışmalarda vatandaşın geri verilmezliği ilkesi üzerinde özellikle *aut dedere aut judicare* (iade et ya da yargıla) ilkesi de göz önüne alınarak çalışmalar yapılması ve bu ilkenin sıkı sıkıya uygulanmasından kaynaklanan sorunlara çözüm önerileri getirilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz**.** http://www.coe.int/tcj/

altına alınmıştır. Türkiye'nin taraf olduğu SİDAS dışındaki geri verme anlaşmalarında da ilke yer almaktadır.[124]

Anayasanın 38'inci maddesine 07/05/2004 tarihinde 5170 sayılı Kanun ile UCD'ye taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez." hükmü son fıkra olarak eklenmiştir. 1 Haziran 2005'de yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK'nın 18'inci maddesinin 2'nci fıkrasında da Anayasanın anılan hükmüne paralel bir düzenlemeyle UCD'ye taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaşın suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemeyeceği kabul edilmiştir. Oysa Anayasadaki söz konusu değişiklik öncesinde ve 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlükten kaldırılan 765 sayılı TCK'nın 9'uncu maddesinde, vatandaşın iade edilmezliği mutlak surette yer alıyordu.

Türkiye'nin henüz UCD'ye taraf olmadığı bir dönemde, istisna hükmü hukuken bir anlam taşımamakla birlikte, bu düzenlemenin Türk Hükümetinin gelecekte UCD'ye taraf olma niyetiyle yapıldığı düşünülmektedir.

---

[124] ABD ile Türkiye arasındaki ikili anlaşmanın 4'üncü maddesinde vatandaşların geri verilmeyeceği yönünde hüküm vardır. Ancak ABD'ye tek taraflı olarak yetkili yürütme makamına kendi seçimine göre yerinde gördüğü durumda vatandaşını geri verme yetkisi verilmiştir.

Türkiye'nin Mısır ile yapmış olduğu ikili anlaşmanın 23'üncü maddesinin 1'inci bendinde vatandaşın geri verilmeyeceği açıkça belirtilmiş ve ayrıca vatandaşlık anının tespitinde geri vermeye konu suçun tarihine bakılacağı ve geri verilmeyen vatandaş hakkında talep edilen devletin meseleyi gereği için adli makamlarına ileteceği hükmü yer almaktadır.

Bir Türk vatandaşı tarafından UCD'nin yetkisine giren bir suç işlendiğinde vatandaş UCD'ye geri verilecek midir? UCD'ye taraf olunmadığı için şimdilik ne UCD tarafından böyle bir talepte bulunulacağını ne de böyle bir talep geldiğinde Türk Devletinin bu talebi kabul edeceğini düşünmüyoruz. Bununla beraber ileride Türkiye'nin UCD'ye taraf olması halinde, bu istisnanın Türk vatandaşının geri verilmeyeceği kuralını içeren diğer anlaşmalara da örnek teşkil ederek anılan istisna konusundaki katı tutumun zamanla gevşeyebileceği öngörülebilir. Ayrıca UCD'nin yetkisine giren soykırım ve insanlığa karşı suçlar 5237 sayılı TCK'nın 76 ve 77'nci maddelerinde düzenlenmiş olup bu suçları işlediği iddia edilen Türk vatandaşı şimdi Türk mahkemelerince yargılanabilecek ise de UCD'ye taraf olduktan sonra Türk mahkemeleri ile UCD arasında bu suçlar bakımından olumlu yetki uyuşmazlığı doğabileceğinden konunun çözümü için yeni düzenleme kaçınılmaz olacaktır.

Gerek Anayasanın 38'inci maddesine 5170 sayılı Kanunla eklenen düzenlemede gerekse de 5237 sayılı TCK'nın 18'inci maddesinin 2'nci fıkrasında herhangi bir koşul getirilmemiştir. Oysa Türkiye'de de yukarıda söz edilen Alman Anayasasındaki düzenlemeye benzer bir düzenleme getirilerek, hukuk devleti ilkelerinin korunup korunmadığını denetleme yetkisi saklı tutulmalıydı. Ki bu şekilde vatandaşın geri verilmezliğinin istisnasını denetlemek mümkün olabilirdi.

18'inci maddede kişinin suçu işlediği tarihte veya sonradan Türk vatandaşı olması arasında bir fark gözetilmemiştir. Ancak TCK'nın 6'ncı maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde ceza kanununun uygulanması bakımından vatandaş deyiminden fiili işlediği sırada Türk vatandaşı olan kişinin anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir. TCK'ya göre vatandaşlığın tespit anı fiilin işlendiği andır.

Oysa SİDAS'ın 6'ncı maddesinin 1.f/c bendinde, suçlunun veya sanığın karar anındaki vatandaşlığının göz önüne alınacağı bildirilmekle birlikte karar anı ile teslim için kararlaştırılan tarih arasında vatandaşlığa geçilmesi durumunda talep edilen devletin geri verme talebini reddedebileceği açıkça belirtilmiştir. O nedenle SİDAS'a taraf devletler bakımından vatandaşlığın tespit anında SİDAS'ın 6'ncı maddesinin 1.f/c bendi dikkate alınacaktır.

Ancak SİDAS dışında kalan geri verme anlaşmalarında vatandaşlığın tespit anı ile ilgili bir düzenleme yoksa TCK'nın 6'ncı maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi gereğince fiilin işlendiği andaki vatandaşlık göz önüne alınacaktır. Yani şüpheli ya da sanık fiili işlediği anda yabancı ise sonradan Türk vatandaşı olsa da geri verilmesi gerekecektir.

Bir kimsenin vatandaş olup olmadığı Türk kanunlarına göre belirlenecektir. Kişinin çifte vatandaşlığı olduğunda esas olan Türk

vatandaşlığıdır.[125]

Türk vatandaşı olmakla birlikte aynı zamanda başka ülke vatandaşı da olan veya soruşturma ya da kovuşturma sürecinde Türk vatandaşlığını kaybederek yabancı bir ülke vatandaşı olan şahıslara ilişkin geri verme taleplerimiz, yabancı ülke vatandaşı olmaları nedeniyle kabul edilmediğinden, ilgili adli makamın görüşü alınarak, söz konusu şahıslarla ilgili soruşturma veya kovuşturmaya ilişkin evrak SİDAS'ın 6'ncı maddesinin 2'nci fıkrası gereğince işlem yapılması talebiyle yabancı makama gönderilmektedir.[126]

SİDAS'ın 6'ncı maddesinin 2'nci fıkrasıyla, talep edilen devlete vatandaşını geri vermemesi durumunda, talep eden devletin isteğine bağlı olmak kaydıyla vatandaşı hakkında kovuşturma yapması yükümlülüğü getirildiğine yukarıda değinilmişti.

TCK'nın 11'inci maddesi de geri verilmeyen Türk vatandaşının geri vermeye konu suç nedeniyle Türkiye'de hakkında kovuşturma yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Vatandaşın geri verilmeyerek bir suç

---

[125] Hafızoğulları, 2008, s. 57, Hafızoğulları, Zeki; **Suçluların Geri Verilmesi,** bkz. http://www.abchukuk.com/

[126] Devletin yönetimi altındaki topraklardan bir kısmını devlet yönetiminden ayırmak amacıyla yasadışı bölücü örgüt üyesi olmak, silahlı fiillerde bulunmak suçundan Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesince yargılanan ve söz konusu suç nedeniyle anılan mahkemece düzenlenen gıyabi tevkif müzekkeresine istinaden uluslararası düzeyde kırmızı bültenle aranan H.A.'nın İsveç'ten geri verilmesi talep edilmiş, ancak bu talep adı geçenin İsveç vatandaşı olması ve fiillerinin, Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesinin 1. maddesine getirilen çekince nedeniyle, siyasi suç olarak kabul edilmesi nedeniyle reddedilmiştir. Bilahare H.A. hakkındaki soruşturma İsveç'e devredilmiştir.

nedeniyle hakkında yapılan bir soruşturma ya da kovuşturmadan kaçmasını önlemeyi amaçlayan "Vatandaş Tarafından İşlenen Suç" başlıklı 11'inci maddesi "Bir Türk vatandaşı, 13'üncü maddede yazılı suçlar dışında, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı bir yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede işlediği ve kendisi Türkiye'de bulunduğu takdirde, bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması ve Türkiye'de kovuşturulabilirliğin bulunması koşulu ile Türk kanunlarına göre cezalandırılır." hükmünü içermektedir. Anılan maddeye göre geri verilmeyen Türk vatandaşı belli koşullarda yargılanabilecektir.

Bu maddede ceza hukukunda ülkesellik ilkesine suç failine göre istisna getirilmektedir.[127]

TCK'nın 11'inci maddesinin uygulanabilmesi için:

1-Türk kanunlarına göre aşağı sınırı bir yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suç

2-Türk vatandaşı tarafından,

3- Yurt dışında işlenmeli,

4-TCK'nın 13. maddesinde yazılanlar dışında bir suç olmalı,

5-Vatandaşın kendisi Türkiye'de bulunmalı,

5- Yabancı devlet mahkemesi tarafından hüküm verilmemiş olmalı ve

6- Suç Türkiye'de kovuşturulabilir bulunmalıdır.[128]

[127] Yurt dışında işlenen suçların takibi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Tezcan, 1984, s.2-16.
[128] Centel-Zafer-Çakmut, 2008, s.133-136.

11'inci maddeye göre işlem yapılabilmesi öncelikle failin Türk vatandaşı olması ve Türkiye'de bulunması gerekir. Vatandaş yurt dışında ise yokluğunda bu maddeye dayanarak bir takibat yapılamayacaktır.

Türk kanunlarına göre suç için 1 yıldan fazla hapis cezası öngörülmelidir. Şayet bu suç için Türk kanunlarına göre 1 yıldan az hapis cezası öngörülüyor ise, yargılama yapılabilmesi için tüm bu koşullarla birlikte zarar görenin veya yabancı hükümetin şikâyeti de gerekmektedir. Sadece adli para cezası gerektiren suçlarda bu madde uygulanamayacaktır.

Suç yurt dışında işlenmemişse yargı yetkisi zaten Türk makamlarında olduğundan artık bu madde dolayısıyla değil suçla ilgili TCK maddesi doğrudan dikkate alınacaktır.

5237 sayılı TCK'nın 13'üncü maddesinde sayılan suçlarda anılan madde özel düzenleme getirdiğinden 11'inci madde uygulamasında suçun 13'üncü maddedeki suçlardan olmaması gerekir.

Eğer suç için yabancı mahkemece hüküm verilmiş ise artık Türkiye'de yargılama yapılması mümkün bulunmamaktadır. Bu koşul *non bis in idem* ilkesinin bir yansımasıdır.

Suçun Türkiye'de kovuşturulabilir bulunup bulunmadığı tespit edilirken Türk yasaları esas alınacaktır. Burada 5237 sayılı TCK'nın 19'uncu maddesi dikkate alınacak ve 11'inci madde kapsamında kalan suç için Türkiye'de, suçun işlendiği ülke yasasında öngörülen cezanın üst sınırından daha fazla bir ceza verilemeyecektir. Bunun istisnası da suçun Türkiye'nin güvenliğine karşı veya zararına veya Türk vatandaşına karşı ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişisi zararına olarak işlenmiş olmasıdır. O zaman suçun işlendiği ülke yasası göz önüne alınmayacaktır.[129]

Uygulamada Türk vatandaşı olması nedeniyle geri verilmesi kabul edilmeyen şahıslar hakkındaki dava ve soruşturmalar yabancı ülke makamlarının talebi üzerine, yetkili adli makamlara intikal ettirilerek haklarında yasal işlem yapılması sağlanmaktadır.[130]

B. MÜLTECİLİK

1951 tarihli "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi"nin 33'üncü maddesinin 1'inci bendindeki "Hiç bir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade

[129] Centel-Zafer-Çakmut, 2008, s.135

[130] Uyuşturucu maddeler yasasına muhalefet etmek suçundan Hamburg Yerel Mahkemesince düzenlenen gıyabî tevkif müzekkeresine istinaden aranan Türk vatandaşı G. G. Almanya'ya geri verilmemiş, bunun üzerine hakkında Hamburg Savcılığınca yürütülen soruşturma Ülkemiz makamlarına devredilmiş ve söz konusu suç nedeniyle Bingöl Ağır Ceza Mahkemesine dava açılmıştır.

(refouler) etmeyecektir." hükmü ile mültecinin hangi hallerde geri verilmeyeceği düzenlenmiştir.

Anılan maddenin 2'nci bendinde de, 1'inci bentteki hükmün istisnaları belirtilmiştir. Buna göre, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, 1'inci bentteki ayrıcalıklardan yararlanamayacaktır. Ancak bu bentteki ciddi suç kavramı açık değildir.

Geri verme iki devleti de bağlayan bir anlaşma ya da anlaşma olmasa da karşılıklı ilişkiler üzerine kuruludur. Sığınma ise bir devletin kendi iç hukuku ile ilgilidir. BMMYK Mültecilik Statüsünün Belirlenmesine İlişkin Prosedür ve Kriterler Hakkındaki El Kitabında mültecilik ve siyasi suçlu kavramını ayırt etmede suçun siyasi unsurunu esas alır. Şayet siyasi unsur asıl amaçtan daha ağır ise işlenen suç siyasidir.[131]

Gerek SİDAS'da gerekse ülkemiz tarafından yapılan ikili sözleşmelerde, mültecilerle ilgili özel düzenleme yer almadığı gibi, geri verme konusunda kendisinden geri verme talep edilen ülkede, isteyerek ya da istem dışı bulunmak arasında bir ayrım da yapılmamıştır. TCK'nın 18'inci maddesinde de bu konuda bir hüküm yoktur. Ancak geri verilmesi istenen

[131] Gilbert, 1991, s.136-137.

suçlunun mülteci olması veya böyle bir başvuruda bulunması durumunda Türkiye'nin mültecilik konusunda taraf olduğu anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerin dikkate alınması gerekmektedir.

Prensip olarak, adam öldürme, ırza geçme, çocuklara tecavüz, uyuşturucu madde kaçakçılığı, silâhlı soygun gibi kişilere karşı işlenen ve önemli şiddet fiillerini içeren suçlar "ağır adi suç" olarak değerlendirilmekte ve 1951 tarihli Sözleşme kapsamında kişiye mülteci sıfatı verilmesini engelleyen suçlar olarak algılanmaktadır. Terör ise, siyasi suçun tanımına yönelik olarak ileri sürülen görüşlere göre ya siyasi suç sayılmadığı için (objektif görüş) ya da siyasi suç sayılmakla birlikte geri verme kurumu açısından siyasi suçlardan dolayı iade edilmezlik kuralının istisnası sayıldığı için (sübjektif görüş) terör fiilini plânlayan, terör örgütleri ile uluslararası boyutta ilişki kuran, terör örgütlerini uran ya da yöneten kimselerin mültecilik kurumundan yararlanarak geri verme prosedüründen kurtulamayacakları kabul edilmelidir.[132]

Fransa, İsviçre ve Almanya SİDAS'ın vatandaşın geri verilmeyeceğine ilişkin düzenleme içeren 1/f maddesine getirmiş oldukları çekinceyle, kendi vatandaşlarının yanı sıra ülkelerinde bulunan mültecilerin de bu korumadan yararlanacağını bildirmişlerdir.

---

[132] Odman, Tevfik; **İltica Suçluların Geri Verilmesi ve Terör Suçları**- Askeri Yargıtay'ın 85. Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu, 6-7 Nisan 1999 Ankara, s.427-473, Aktaran Kaynak **ÜNVER,Yener; Uluslararası Normlar Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi ve Türkiye,** Anayasa Yargısı Dergisi, C:17, Yıl: 2000. Bkz. http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anayargi/unver.pdf

Uygulamada geri verme taleplerimizin suçlunun talep edilen devlette, hatta 3'üncü bir devlette mülteci statüsü kazandığı gerekçesiyle reddine sıkça rastlanılmaktadır.[133] Hatta mülteciliğin geri verme talebinin reddi nedenlerinden bir olarak kabul edilmediği anlaşmalara taraf olan devletlerin bazıları anlaşmalara çekince koymamalarına rağmen sırf mültecilik statüsü gerekçesiyle reddedilmektedir. Bunun uluslararası hukuka uygun olduğunu söylemek mümkün değildir.

Son yıllarda iltica talepleri reddedilen yabancılar, ülkelerine geri verilmelerini önlemek için AİHM'ye başvurmaktadırlar.[134]

---

[133] Bu konuda pek çok örnek bulunmaktadır:

-Türkiye'nin kasten adam öldürmek ve yaralamak, adam öldürmeye azmettirmek ve güvenlik görevlisini öldürmek, ruhsatsız silah taşımak, PKK terör örgütü üst düzey yöneticisi olmak suçlarından Hollanda'dan geri verilmesini istediği M.K. hakkındaki talep M.K. 5/4/2000 tarihinde mülteci statüsü kazandığından reddedilmiştir.

-Türkiye, PKK terör örgütü üyeleri tarafından kullanılan ruhsatsız kalaşnikov tüfeği bulundurmak suçundan hakkında hükmedilen cezanın infazı için aranan M.A.'ın Almanya'dan geri verilmesini istemiş, Hamburg Eyalet Yüksek Mahkemesi M.A.'nın ülkelerinde mülteci olması nedeniyle talebi reddetmiştir.

-Devletin hâkimiyeti altındaki topraklardan bir kısmını devlet idaresinden ayırmaya matuf silâhlı ve bombalı fiillerde bulunmak suçundan Diyarbakır 4 Nolu Devlet Güvenlik Mahkemesince yargılanan H.T.'nın Fransa'da bulunduğunun tespit edilmesi üzerine geri verilmesi istenilmiş, Fransa H.T.'ya 28.08.2000 tarihinden itibaren üç yıl için siyasi mülteci statüsü tanınması nedeniyle talebi reddetmiştir.

Türkiye yasadışı TKP/ML örgüt üyesi olmak suçundan hakkında hükmedilen 18 yıl 9 ay ağır hapis cezasının infazı için aranan İ.K.'nın geri verilmesini Belçika'dan talep etmiş, ancak bu talep adı geçenin İngiltere'de mülteci statüsü almış olması gerekçesiyle reddedilmiştir.
(Söz konusu kararlar yayımlanmamıştır)

[134] AİHM *Arzou Gaffari v. Turkey* davasında, Türkiye'de ikamet izni talebi reddedilerek ülkesine geri verilmek üzere olan İran vatandaşı Arzou Gaffari'nin başvurusunu kabul ederek geri verilmesini engellemiştir. Ünal, Şeref; **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:89, Ankara 2001, s.115.

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

GERİ VERMEDE FİİLE İLİŞKİN KOŞULLAR

Geri verme koşullarının kişiyle ve fiille olmak üzere iki grup olduğunu ve bunlardan kişiyle ilgili koşulları birince bölümde ele almıştık. Bu başlık altında geri vermeye konu edilen fiille ilgili koşullar incelenecektir.

I. SİYASİ SUÇTAN DOLAYI GERİ VERİLMEZLİK İLKESİ

Suçluları geri verme kurumunun en yerleşik ilkelerinden biri de, siyasi suçlardan dolayı geri verilmezliktir. Çağdaş geri verme kurumunda yer alan bu ilke, aynı zamanda üzerinde en çok tartışılan konulardan da birisi olmuştur ve halen de olmaya devam etmektedir.

Bu başlık altında ilk önce siyasi suçla ilgili genel bilgiler ve suçun tarihsel gelişimi hakkında bilgiler verilecek, sonrasında da tanımı ve bununla ilgili görüşler, siyasi suç çeşitleri, ilkenin istisnaları ile SİDAS ve Türk Hukukundaki durum açıklanmaya çalışılacaktır.

A.GENEL BİLGİLER VE TARİHSEL SÜREÇ

Siyasi bir suçtan sanık ya da hükümlü olan kişinin geri verilmeyeceği hemen hemen tüm devletlerin iç hukukunda ve uluslararası anlaşmalarda

kabul edilmektedir. Ancak siyasi suç kriteri üzerinde henüz bir uzlaşma olmadığı gibi, hiç bir geri verme anlaşması ya da kanunu siyasi ve siyasi karakterli suçu tanımlamamıştır.[135]

Stein'e göre anlaşmalarda ve iç hukuklarda açık bir tanımı olmamasına rağmen siyasi suç iki yönlüdür: Bir yanda geri vermeye konu kişinin insan hakları, diğeri yanda talep edilen devletin talep eden devletin uluslararası siyasi ilişkilerinde yer almaktaki isteksizliği söz konusudur. [136]

Gerçekte, geri vermeye ilişkin mahkeme kararları hukuki nedenlerden çok devletin dış politikasına dayalıdır. Avrupa'da geçmişte geri vermeye konu kişinin Doğu Bloku Devletlerinden birinin vatandaşı veya talep eden devletin müttefik olup olmadığı, suçlunun ya da onun bağlı olduğu grubun suçlunun bulunduğu devlet tarafından desteklenip desteklenmediği gibi hususların hatta ekonomik ilişkilerin dahi mahkeme kararlarında etkili olduğu görülmektedir.[137] Ancak son yıllarda siyasi suç istisnası hem mahkeme kararlarıyla hem de yasal düzenlemelerle belirgin bir şekilde sınırlandırılmaktadır.[138]

---

[135] Blakesley, 1992, s.264; Elagab, Omer Y. ; **International Law Documents Relating To Terrorism, Londra** 1995, Chapter: 7 , s.647.
[136] Gilbert, 1991, s.113.
[137] Gilbert, 1991, s.114.
[138] Hogan, Gerard – Walker, Clive; **Political Violence and The Law in Ireland,** Manchester University Press, Newyork 1989, s.301, Hawtorn, Geoffrey; **Pinochet: the politics**, International Affairs Volume:75 Cambridge University 1999, s.254.

Geri vermeye konu suçun siyasi olup olmadığına karar verme yetkisi kendisinden talepte bulunulan devlete aittir.

Tarihin hemen her döneminde fiilen işlenen ve var olan siyasi suçlar belirli devletlerin özel siyasi düzenlerini doğrudan doğruya ihlal eden veya ihlal etmek amacıyla işlenen suçlardır. Kimilerince devlete karşı suçlar olarak da adlandırılan bu suçlar hemen her devletin mevzuatında en eski devirlerden itibaren tanınmaktadır. Adi ve siyasi suç ayrımı ise Roma Hukukuna dayanmaktadır.[139]

Siyasi suçlardan dolayı geri vermeme ilkesi son zamanlarda ortaya çıkmıştır. Bu ilkenin ortaya çıkmasında, siyasi suç anlayışı ile devletlerin siyasi suçlara karşı tutumlarındaki gelişmeler önemli rol oynamıştır.[140]

Geçmişte bugünün aksine özellikle siyasi suçlarda geri verme kabul edilmişti. Bunun nedenleri arasında hükümet teşkilatını ilahi ve devamlı bir teşkilat olarak kabul eden düşünce önemli bir yer işgal eder. Devlet teşkilatı ilahi ve devamlı olunca ona karşı işlenen suçlar da ağır ve tehlikeli kabul edilir. İşte bu şekilde ağır ve tehlikeli sayılan suçları işleyenlerin geri verilmesi de doğaldır. Bir başka neden de hükümdarlar arasındaki işbirliğidir. Ülkesine sığınan suçluyu geri vermeyi kabul eden hükümdar, böylece kendisini de

[139] Dönmezer-Erman, 1985, s.593-594.
[140] Özgen, 1962, s.76.

korumuş oluyordu. Çünkü kendisine karşı da aynı şekilde suç işlenmesi mümkündü.[141]

Siyasi suçluların geri vermenin istisnası sayılması görüşü doktrinde ilk olarak Alman Schmalz Totman tarafından ileri sürülmüş, Hollandalı Provo Kulit de "De dedition profugorum" adlı eserinde siyasi sığınma hakkını tüm esasları ile anlatmıştır.[142]

Tarihte önceleri aileler, daha sonra küçük topluluklar ve nihayet merkezi otoritenin ortaya çıktığı toplumların varlıklarına yönelik suçlar siyasi suç olarak kabul edilmiş, daha sonra merkezi otoriteyi elinde tutan kişilere yönelik suçlar da siyasi suç kapsamında görülmüştür. [143] Devlet teşkilatının ortaya çıkmasından sonra bunun iç ve dış güvenliğini, siyasi düzenini bozacak fiiller vahim kabul edilerek en ağır şekilde cezalandırılmıştır.[144]

Bu durum 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özgürlük, ulus hakları gibi düşünceler yaygınlaşınca yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. 1789 Fransız İhtilali despotizme ve mutlakiyete karşı ayaklanmaların başlangıcı olmuş, devletin artık onu işleten organlardan tamamen ayrı olduğu, devletin siyasi kurumların ihlal eden fiillerin devletin varlığını etkilemeyeceği kabul edilmiştir.[145]

---

[141] Özgen, 1962, s.76-77.
[142] Dönmezer-Erman, 1985, s.526-527.
[143] Bayraktar, Köksal; **Siyasal Suç**, İstanbul 1982, s.43.
[144] Özgen, 1962, s.76.
[145] Özgen, 1962, s.78, Dönmezer- Erman, 1985, s.595-596.

Siyasi suçların devletle birlikte doğup devlet kavramının evrimi ile geliştiği, anlam ve içeriğinin pek çok değişikliğe uğradığı ve böylece içerik, saik ve amaçları itibariyle genel suçlardan ayrı olarak kategorize edildiği söylenebilir.[146]

Sadece Fransa'da değil 19. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'nın pek çok yerinde çıkan isyanlarla pek çok ülkede yönetim şekli değişmiş, isyanlardan önce asi ve hain olarak görülen düşünürler, değişen yönetim biçimi ve gelişen toplumsal anlayışla saygıdeğer kabul edilmeye başlamışlardı. İşte böylece siyasi sitemi eleştiren kimselerin adi suçlulardan, fiillerinin de adi suçlardan farklı olduğu anlaşılmıştır.[147]

Fransız İhtilalinden sonra bile siyasi suçlardan dolayı geri verilmezlik ilkesi yoktu. İlkenin genel olarak kabul edilmesinde Fransız İhtilali sırasında ortaya çıkan liberal akımın güçlenmesi önem taşır.[148]

Siyasi suçlularla ilgili hoşgörüyle birlikte Avrupa'da Fransa'nın öncülüğünde siyasi suçlular lehine hükümler kabul edilmiştir.[149] Bu anlayışla siyasi suçlardan dolayı geri verilmeme ilkesini 5 Nisan 1931 tarihli açıklamayla ilk kez Fransa Hükûmeti duyurmuştur. Böylece ilke uygulamaya

---

[146] Gözübüyük, Abdullah Pulat, Milletlerarası ve Milli Hukuk Bakımından Siyasal Suçlar, Adalet Dergisi, Yıl:45, S:4 Ankara 1954, s. 391. Benzer görüş için bkz. Hassan, Ümit; **Siyasi Suç Kavramı**, AÜSBFD, C:26, Ankara 1971, s.203.
[147] Kantar, Baha, **Siyasal Suçlar**, Ankara 1936, s.4.
[148] Özgen, 1962, s.78.
[149] Dönmezer-Erman, 1985, s.598 ; Hassan, 1971, s.203-204.

geçirilmiş ve ilk kez bir metinde yer almıştır.[150] İlkeyi ilk kanunlaştıran ise 1833 tarihli kanunla Belçika olmuştur.[151] İlkenin yer aldığı ilk anlaşma da Fransa ve Belçika arasında yapılan 1834 tarihli anlaşmadır.[152] Siyasi suçlardan dolayı geri verilmezlik ilkesi SİDAS'ın 2'nci maddesinde de açık bir şekilde yer almaktadır.

Siyasi suçluların geri verilmemesinin nedenleri konusunda farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre, 19. Yüzyılın demokratik fikirleri çerçevesinde siyasi suçlu devletine yeni ve ileri bir yön vermek istediğinden geri verilmemelidir. Başka bir görüşe göre, bir ülkede işlenen suç uluslararası topluluk bakımından zarar meydana getirdiği için geri verme vardır. Oysa siyasi suçlunun sığındığı devlet siyasi suçtan zarara uğramamıştır.[153] Bir diğer görüş ise siyasi suçun sadece suç işlemek kastıyla yapılmadığını, bu suçun işleyenlerinin değil tarafı olduğu grubun eseri olduğunu ileri sürer.[154] Başka bir görüş ise; devletlerarası ilişkilerde bir devletin diğerinin içişlerine karışmaması ve devletlerin egemenlik prensibinin geçerli olması ve siyasi suçların da devletlerin içişleriyle ilgili olması nedeniyle siyasi suçluların geri verilmemesi gerektiğini kabul eder.[155] Yine bir diğer görüşe göre ise, siyasi suç zaman ve mekâna göre değişiklik gösterdiğinden bugün suçlu sayılan bir siyasi suçlunun yarın bir ihtilalle birlikte kahraman sayılması mümkündür.

---

[150] Dönmezer-Erman, 1985, s.527. İçel'e göre ise ilkeyi ilk benimseyen İngiltere'dir. Bkz. İçel, Kayıhan; 1965, s.21.
[151] Armaoğlu, Fahir Hadi, **Belçika Kaidesi ve Siyasi Suçluların İadesi Meselesi,** Adalet Dergisi, Sayı:10-11, Ankara 1951, s.1598.
[152] Özgen, 1962, s.80.
[153] Dönmezer-Erman, 1985. s.528-529.
[154] Armaoğlu, 1951, s.1596.
[155] Dönmezer-Erman, 1985, s.529.

Ayrıca bir ülkede siyasi suçlu sayılan başka bir ülkede kahraman kabul edilebilecektir.[156]

B.SİYASİ SUÇ TANIMI

Siyasi suç zamana ve mekâna göre değişiklik göstereceğinden her yerde her zaman geçerli ve genel kabul gören bir tanımını bulmak mümkün değildir. Bu nedenle totaliter devletler dışında kalan devletlerin çoğu yasalarında tanım vermekten kaçınmışlar ve konuyu yargı makamlarına bırakmışlardır.[157]

Doktrinde ise siyasi suç birçok yazar tarafından tanımlanmıştır:

Morin: Siyasi suç millete ve idare eden iktidara karşı suçtur.[158]

Von Listz: Topluluğun ve fertlerin siyasi haklarını hedef tutan suçlar siyasi suçtur.[159]

Rossi: Sosyal kitlenin şahsiyetine, bir devletin varlığına veya mevcudiyet şekline karşı çıkan suçları siyasi suçtur.[160]

Rauter'a göre, siyasi suç muayyen bir memleketin siyasi müesseselerine karşı olan fillerdir.[161]

---

[156] Özgen, 1962, s.82-83.

[157] Özgen, 1962, s.67-68. 23 Aralık 1929 tarihli Alman Geri Verme Kanununun 3'üncü maddesinin 2'nci fıkrasında siyasi suçlar, devletin mevcudiyet ve emniyetine, devlet başkanına veya devlet başkanı görevinde bulunan hükümet üyesine, meclis üyelerine, yerel ya da genel seçimlere karşı ya da yabancılarla olan dostane ilişkilere karşı doğrudan doğruya işlenen suçlar olarak tanımlanmıştır. Bkz. İçel, 1965, s.21-22.

[158] Hassan; 1971, s.211.

[159] Armaoğlu, 1951, s.1594, Hassan, Ümit, 1971, s.212.

[160] Armaoğlu, 1951, s.1593, Özgen, 1962 s.69.

Gözübüyük'e göre, siyasi suçlar münhasıran devletin siyasi düzenini, hükümet şeklini, siyasi güçler düzen ve faaliyetini, siyasi hakları ihlal eden fiillerdir.[162]

Meray'a göre, siyasi suç genel olarak devletin iç ve dış siyasi düzenine karşı işlenen suçlardır.[163]

Kantar'a göre, siyasi suçlar ile siyasi olmayan suçlar arasında konuları bakımından fark açıktır. Siyasi suçlar devletin siyasal intizamına karşı işlenen suçlardır. Bunun dışında kalanlar adi suçlardır.[164]

Bayraktar'a göre, bir devletin esas yapısını, kuruluşunu, varlığını, siyasi menfaatlerini ihlal eden ve bireylerin siyasi hak ve özgürlüklerinin kullanılışında ortaya çıkan suçlar siyasidir.[165]

Hafızoğulları'na göre ise, siyasi suç devletin toprak bütünlüğünü, egemenliğini, devletin toplumsal, ekonomik, siyasi ve hukuki temel düzenlerini, devletin güvenliğini ihlal eden, vatandaşı devletine isyana kışkırtan, vatandaşın siyasi haklarını kullanmasının engellenmesine ve siyasi haklarına yönelik suçlardır.[166]

Dönmezer-Erman'a göre, devletin anayasa ile belli olan siyasi düzenine yönelen suçlar siyasi suç sayılmalı, devletin iç ve dış güvenliğinin ihlaline yönelik fiiller ise siyasi sayılmamalıdır.[167]

---

[161] Hassan, 1971 , s.212.
[162] Gözübüyük, 1959, s.99.
[163] Meray, Seha; 1965, C:II, s. 570.
[164] Kantar,1936, s.1488; Armaoğlu, 1951, s.1594.
[165] Bayraktar,Köksal;1982, s.156.
[166] Hafızoğulları, Zeki; 2008, s.56.
[167] Dönmezer-Erman, 1985. s.608.

Devletin siyasi çıkarlarına zarar veren veya vatandaşın siyasi bir hakkını kullanmasını engelleyen fiiller siyasi suçtur.[168]

Tanımlar arasında bazı ortak hususlar olsa da siyasi suçun kapsamı ve sınırı tanımlarda değişiklik göstermektedir. Siyasi suç içeriği itibariyle büyük ölçüde nisbi nitelik gösterdiğinden gerek doktrinde gerekse yargı kararlarında herkes tarafından kabul görecek bir tanıma ulaşılamamıştır.[169] Belki de bu nedenle pek çok devlet bu işi yargı kararlarına bırakmıştır.

C. SİYASİ SUÇ ÇEŞİTLERİ VE BUNLARI AÇIKLAYAN GÖRÜŞLER

Siyasi suçlar "tam siyasi suç-nisbi siyasi suç" , "karma nisbi siyasi suç-bağlı siyasi suç", "sırf siyasi suç-nisbi siyasi suç" gibi çeşitli gruplara ayrılarak incelenmişlerdir.[170] Burada çoğunluğun görüşüne uyarak tam siyasi suç-nisbi siyasi suç ayrımı tercih edilerek konu iki başlık altında ele alınacaktır.[171]

1.Tam Siyasi Suç

Doğrudan doğruya siyasi saik altında ve devletin anayasası ile belirlenmiş siyasi düzenine karşı işlenmiş suçlar tam siyasi suçlardır.[172]

---

[168] Hafızoğulları, Zeki-Özen Muharrem; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2010, s. 58.
[169] Dönmezer-Erman, 1985, s.602.
[170] Bayraktar, Köksal, 1982, s. 69.
[171] Bkz. Özgen, 1962, s.74, Hassan, 1971, s.215, Dönmezer-Erman, 1985, s.602, Gilbert, 1991, s.118.
[172] İçel-Donay, 1999, s.224.

Tam siyasi suçlardan dolayı geri verme kabul edilmez.[173]

Tam siyasi suç konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerde değişik kriterler esas alınarak farklı siyasi suç tanımları ortaya konulmuştur. Dolayısıyla tanımlar arasında uzlaşma da mümkün olmamıştır. Aşağıda bu görüşler tek tek incelenecektir.

a. Objektif Teori

Bu görüşe göre, suç sayılan fiilin siyasi olup olmadığının belirlenmesi için fiilin ihlal ettiği hak ve çıkarın niteliğine bakılmalıdır. Failin sübjektif durumu dikkate alınmadan fiilin devletin siyasi düzenini ihlal edip etmediği araştırılır.[174] Failin saik ve amacı ne olursa olsun devletin belirli haklarını doğrudan ihlal eden suçlar siyasi suçtur.[175] Burada suçun konusu esas alınmaktadır.[176]

Bu görüşten yana olan bazı yazarlara göre tam siyasi suçta ihlal edilen hakkın hukuki mahiyeti önemlidir.[177] Ancak siyasi suçların devlete ait haklara karşı işlenen suçlardan farklı olduğu, siyasi suçların devletin hukukunu ihlal etmesine rağmen devletin hukukunu ihlal eden her suçun siyasi

[173] Allan, Richard; **Terrorism: Pragmatic International Deterrence and Cooperation,** Newyork 1990, s.24, Dönmezer-Erman, 1985. s.531, Demirbaş; 2007, s.171.
[174] Artuk- Gökcen-Yenidünya, 2007, s.326; Gilbert, 1991, s.118.
[175] Dönmezer-Erman, 1985 , s.603.
[176] Soyaslan, 2005, s.154.
[177] Dönmezer-Erman, 1985, s.603; Hassan, 1971, s.212-213.

sayılmayacağı da ifade edilmiştir. O nedenle siyasi suçun tanımı yapılırken devletin hangi hukukunun ihlal edildiğine bakmak gerekir.[178]

Bazı yazarlar devletin iç ve dış olmak üzere iki siyasi düzeninin bulunduğunu, devletin dış siyasi düzenini bozan suçların devletin varlığına, egemenliğine, toprak bütünlüğüne, başka devletlerle olan ilişkilerine karşı işlenen suçlar olduğunu, hükümetin şeklini değiştirmek, anayasasını bozmak, fertlerin siyasi haklarına tecavüz etmek, seçimlere hile ve fesat karıştırmak gibi suçların ise devletin iç siyasi düzenine karşı suçlar olduğunu ifade ederek, bunların dışında kalan bütün suçları failin saik ve amacı ne olursa olsun adi suç olarak kabul ederler.[179]

Objektif görüş eleştirilmiştir. Öncelikle siyasi suç alanını çok daralttığı söylenmiştir.[180] Öte yandan devletin hangi haklarının ihlal edilmesi durumunda siyasi suç olacağı ortaya konulmadığından devletin mülkiyetine karşı suçlarla siyasi suçların birbirine karıştığı yönünde itirazlar ileri sürülmüştür.[181] Doktrinde çoğunluk objektif görüşten yanadır. Bu görüş devlet yönetimine karşı işlenen suçları siyasi suç dışında tutmaktadır.[182]

---

[178] Dönmezer-Erman, 1985, s.603.
[179] Kantar,1936, s.162, Erem-Danışman-Artuk, 1997, s.214, Zafer, Hamide; **Siyasi Suç,** Prof. Dr. Kenan Tunçomağ'a Armağan, İstanbul 1997, s.540, Kalabalık, Halil; **Suçluların İadesi Kavramı ve Siyasi Suçlarda Suçlunun İade Edilmezliği,** Prof. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 2001, s.1374, Artuk- Gökcen-Yenidünya, 2007, s.326.
[180] Özgen, 1962, s.73.
[181] Dönmezer-Erman, 1985, s.607.
[182] Dönmezer-Erman, 1985, s.605; Hassan, 1971, s.213.

b. Sübjektif Teori

Bu görüşte ihlal edilen hak ve menfaate bakılmaz. Fiile siyasi vasfı failin saiki ve amacı verir. Failin saik ve amacı siyasi ise suç da siyasi sayılır. Burada tamamen psişik bir unsura, faili suça yönelten saik ve amaca önem verilmektedir.[183]

Burada da kimi yazarlar failin saikini kimileri de amacını esas alırlar. Failin saikini esas alanlar suçlunun siyasi saikle işlediği suçu siyasi kabul ederken, daha ziyade Fransız doktrininde yer alan ve amacı esas tutan görüşte kanuna aykırı olarak devleti ya da onun kurumlarını devirmek eğilimi gösteren fiilleri[184] siyasi sayarlar.[185] Gayeyi esas alanlar genelde Fransız doktrininde yer almaktadır.[186]

Görüş siyasi suç alanını genişlettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Çünkü siyasi saikle işlenen adi suç sırf saiki nedeniyle siyasi suç sayılmakta, buna karşılık ihlal ettikleri hukuki menfaat bakımından siyasi suç olmakla birlikte siyasi saikle işlenmeyen fiiller ise siyasi suç kabul edilmemektedir.[187]

---

[183] Özgen, 1962, s.72; Bayraktar, 1982, s.91-92.
[184] Dönmezer-Erman, 1985, s.605-606; Hassan, 1971, s.213-214.
[185] Acollas'a göre suçun siyasi mahiyeti saldırının görünüşüne bakarak değil, suçlunun niyetine ve onu suç işlemeye iten nedenlere göre hükmolunur. Bkz. Luigi, Majno**; Ceza Kanunu Şerhi: Türk ve İtalyan Ceza Kanunları**, Cilt:1, Yargıtay Yayınları, Ankara 1977, s.53.
[186] Hassan, 1971 , s.213.
[187] Taner, 1953, s.115; Zafer, 1997, s.540.

Öte yandan bu görüş esas alındığında faili suç işlemeye iten saikin ve gerçek amacının ortaya konulabilmesi mümkün değildir.[188] Burada herhangi bir suç siyasi suç sayılabileceği gibi, konusu siyasi olmasına rağmen failin amacı siyasi olmadığı takdirde suçun siyasi sayılmaması gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır ki bu da siyasi suçun hem geniş hem de çok dar sayılması anlamına gelir.[189]

Düseldorf Eyalet Yüksek Mahkemesinin, 1995 Mayıs ayında kurulan "Hilafet Devleti" örgütünün lideri olarak Türkiye'de demokratik devlet düzenini yok edip yerine Kur'an'ın öğretileri doğrultusunda teokratik bir devlet düzeni kurmak amacıyla Köln'den propaganda amaçlarının ötesinde faaliyette bulunmak ve bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı cihat çağrısı yaparak 29 Ekim 1998 tarihinde Türkiye'de Cumhuriyet Bayramında patlayıcı madde yüklü bir uçağı Ankara'da Anıtkabir üzerinde düşürmeyi ve aynı gün İstanbul'da Fatih Camiini işgal edip Hilafet Devletinin bayrağını açıp ve buna müdahale edecek güvenlik güçlerine karşı ölümü göze alarak silahla mukavemet etmeyi emreden M.K.'nın Türkiye'ye geri verilmesi talebine ilişkin olarak yapılan yargılamada verdiği karar suçlunun saikini ön plana çıkarır tarzdadır.[190]

---

[188] Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2006, s.353.
[189] Dönmezer-Erman, 1985, s.607.
[190] "SİDAS'ın 3'üncü maddesinin 2'nci bendinde düzenlenen, politik takipten kaynaklanan iade engeli ilticaya ilişkin özelliklere bağlanmıştır. İadeye elverişlilik davasında iade talebi, devlet güvenliğine ilişkin suçların kullanımı ile, hukuka aykırılık dereceleri tamamen ya da ağırlıklı olarak siyasi ve hukuki varlığa saldırı ile biçimlenmiş olan devrimci, devlet düşmanı aktivitelerin takibine hizmet etmekte ise özellikle tetkik konusu edilmelidir. Devlet güvenliğini koruyucu suçun duruma göre genel nitelikteki fiil tanımı, vatandaşların ferdi, hukuki kıymetlerine yapılan

saldırıların olağan şekilde cezalandırılması amacıyla takibinde somut olay çerçevesinde kullanılırsa, özellikle terörizmin önlenmesine ilişkin önlemler almak amacıyla ondan istifade edilirse, siyasi bir takibat söz konusu olmaz. İnceleme konusu edilen fiilin cezaî karakterine rağmen, iadeyi isteyen ülkede benzer tehlikeli suçlarda alışkın olunan biçim haricinde, yapılan takibatta belirli emareler sebebiyle sanık hakkında, siyasi sebeplerle daha ağır bir işlem yapılması ihtimali varsa siyasi takibin varlığı mevcut addedilir. Bu nev'iden emareler olayda mevcuttur. TCK'nın K. örgütünün cezaî yargılamasına murtabit 146/1, 168'inci maddeleri Cumhuriyet Anayasal düzeninin korunmasına hizmet etmekte ve hukuka aykırılık derecesini öncelikli olarak politik –hukuki varlığa saldırıdan almaktadır. Yalnızca "cebir ve şiddet yoluyla" yıkma teşebbüsleri (TCK md.146/1) ve buna bağlı amaçlara murtabit silahlı örgüt üyeliği müeyyidelendirildiğinden her iki hükmün lafzı ağırlıklı olarak cezai takibatın ferdi hukuki menfaatin korunması ve terörist çabaların (fiillere iştirak etmeyen vatandaşların vücut ve yaşamlarına yapılan hukuka aykırı saldırılar anlamında) önlenmesi amacıyla yapılmasına imkân vermektedir. Bu hükümlerin K.örgütü hakkında 1998 yılından bu yana Türk Mahkemelerince tabi tutuldukları uygulamalar buna karşın burada iadesi istenilen hakkında inceleme konusu edilen davada ağırlıklı olarak politik amaca dönük bir cezai takibat endişesine yol açmaktadır.

Türk Adaleti K. Örgütünü 1998 yılında silâhların ele geçirilmesinden bu yana –tamamen objektif koşullar nedeniyle- "silâhlı teşekkül" olarak işleme tabi tutmakta ve örgüt üyelerinin ferdi olarak yargılanmalarında öznel saiklerinin tespitinden ileri derecede kaçınmaktadır. Bu özellikle sanık G.nin örgütün esaslı bir şekilde genel olarak silahlanmasından ya da somut saldırı planlarından haberi olup olmadığını tespit etmeksizin E. Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından silahlı bir örgütün yöneticisi olması nedeniyle 18 yıl ve 9 ay hapis cezasıyla cezalandırılmasından anlaşılmaktadır. Bu durum bile cezaî takibatın ferdi hadisede bireysel hukuki varlığa yönelik tehlike doğurma potansiyelinden ziyade bir -devlet düşmanı- örgüt üyeliği ile irtibatlı olduğuna işaret etmektedir. Güncellenmiş biçimi ile iade talepnamesine esas teşkil eden ve iadesi istenilen hakkında İstanbul 6 Nolu Devlet Güvenlik Mahkemesinde görülmekte olan dava bu çerçevede yalnızca bireysel hukuki varlığın korunmasına yönelmiş bir cezai takibatla uyuşmayacak ek özellikler arz etmektedir. Bu nedenle bir yandan iadesi istenilene isnad edilen her iki saldırının "emrinin verilmesi ve örgütlenmesi" fiili sadece "Anıtkabir Fiili" bakımından, değerlendirilmeye tabi tutulması, 10 Aralık 1984 tarihli Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Sözleşmesi bakımından evvelce ortaya konulmuş olduğu şekilde sorunlu bir delille (K.A.'nın polisteki ifadesi) desteklenmiştir. Diğer yandan iadesi istenilenin azmettirmeye benzer nitelikte hareketler olarak tavsif edilen iştiraki, 1998 güzünde planlanan fiiller teşebbüs aşamasına ulaşmamış ve bu çerçevede K. Örgütü üyelerinin yapmış oldukları hazırlık çalışmalarının mahkûm edilmesinde "yalnızca" silahlı bir teşekküle katılma göz önüne alınmış olmasına rağmen, hukuki bakımından "zorla yıkmaya teşebbüs" başlıklı fiil tanımının oldukça geniş yorumuyla Türk Ceza Kanununun 146/1. maddesi altında değerlendirmiştir. Bu mevcut durum nedeniyle Ceza Dairesinin SİDAS'ın 2. bendi anlamında, iadesi istenilenin Türkiye'ye iadesi halinde K.örgütündeki açığa çıkmış liderlik konumu nedeniyle politik sebeplerle özellikle ağır bir biçimde cezalandırılacağı ya da en azından durumunun zorlaştırılacağı hususunda "önemli gerekçeleri" vardır.

2. Nispi Siyasi Suç

Nispi siyasi suçlar, temel özellikleri dolayısıyla adi olup, özel yararlara ve kişilere zarar verici özelliğinin yanı sıra siyasi bir varlık olarak devlet düzenine de zarar veren suçlardır.[191] Bu suçlar da tam siyasi suçlarda olduğu gibi siyasi saikle işlenmektedir ve devletin anayasa ile belirlenmiş siyasi düzenini ihlal etmektedir. Ama tam siyasi suçlardan farklı olarak bu suçlarla hem devletin anayasa ile belirlenmiş siyasi düzeni hem de diğer bazı haklar ihlal edilmektedir. Yani burada adi suç siyasi suça bağlanmakta ve o da siyasi saik altında ika edilmektedir.[192]

Nispi siyasi suç, kişilerin ve devletin özel bir hakkını ihlale yönelik olmakla birlikte sübjektif bakımdan failin kastı, amacı veya saiki siyasi olan fiiller ile siyasi bir suçun hazırlanması, icrası veya uygulanmasının engellenmesi amacıyla işlenen fiillerdir ve karma ve bağlantılı suçlar olmak üzere iki grupta tasnif edilirler.[193] Nispi siyasi suçlardan dolayı da failin siyasi saiki nedeniyle geri vermenin işlemeyeceği esas olarak kabul edilmektedir.[194] Ancak bu kuralın içeriği konusunda uzlaşma yoktur.[195]

(Karar yayınlanmamış olup, Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından yapılan gayri resmi tercümeden alınmıştır.)

[191] Özgen, 1962, s.74; Dönmezer-Erman, 1985, s.531; Hassan, 1971, s.215.

[192] İçel-Donay, 1999, s.224.

[193] Zafer, 1997, s.109.

[194] Allan, 1990, s.24.

[195] Dönmezer-Erman, 1985, s.531.

Doktrinde nispi siyasi suç karma (*muhtelit - délit complexe*) ve bağlantılı (*murtabit- délit connexe*) olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmiştir.[196] Uygulamada en çok bu suç kategorisi üzerinde sorun yaşanmaktadır.[197]

a. Karma Siyasi Suç (*délit complexe*)

Karma nispi siyasi suç aslında adi olan bir suçun siyasi amaçla işlenmesinde söz konusu olur.[198] Yani bu suç objektif olarak adi, sübjektif olarak siyasidir. Burada tek bir fiil vardır ve tek fiille hem özel bir yarar zarara uğramakta hem de siyasi düzen bozulmaktadır. Suçlu adi bir suç işlemekte ama aynı zamanda siyasi bir amacın gerçekleşmesini de hedeflemiş bulunmaktadır.[199] Önemli olan gerçekleştirilen fiilin siyasi suça zorunlu olarak bağlanması ve siyasi suçla birlikte ortaya çıkmasıdır.[200]

Bazı yazarlara göre, karma siyasi suçta tek fiille, kanunda siyasi suç olarak düzenlenen bir madde ve adi suç olarak düzenlenen başka bir madde aynı zamanda ihlali ediliyor iken, başka bir düşünceye göre, işlenen adi fiilin hem bireysel menfaati hem de devletin siyasi düzenini ihlal etmesi söz

[196] Özgen, 1962, s.74; Dönmezer-Erman, 195, s.609; Hassan, 1971, s.215; Gilbert, 1991, s.119.
[197] Allan, 1990, s.24.
[198] Centel-Zafer-Çakmut, 2008, s.184.
[199] Özgen, 1962, s.74-75; Dönmezer-Erman, 1985, s.532; Hassan, 1971, s.215; Gilbert, 1991, s.119.
[200] Önder, 1991, s.266.

konusudur. Bazı yazarlara göre ise, karma siyasi suç adi suçun siyasi saik ya da amaçla işlenmesini ifade eder.[201]

b. Bağlantılı Siyasi Suç (*délit connexe*)

Bu suçta bir kısmı adi bir kısmı da siyasi suç niteliğinde birden çok fiil vardır ve bunlar birbirlerine irtibat bağı ile bağlanmışlardır. Adi suçla bağlantısı olan siyasi suçun işlenmiş olması gerekmez ama mutlaka kastedilmiş olmalıdır.[202]

Siyasi suçla adi suç arasındaki bağlantı üç şekilde ortaya çıkar: Adi suç siyasi suçu hazırlamak için ondan önce gelebilir veya siyasi suçun icrasını mümkün kılmak veyahut kolaylaştırmak için siyasi suçla aynı zamanda işlenebilir ya da siyasi suçun gizlenmesi, güvence altına alınması veya ceza takibatının engellenmesi için ondan sonra gelebilir.[203]

Burada iki fiil vardır. Birince fiil doğrudan siyasi düzene karşı değildir, ama siyasi düzeni hedefleyen ikinci bir fiille yakından bağlantılıdır. Bu suçlara

---

[201] Ulugöl, Haluk, **Suçluların Geri Verilmesi ve Siyasi Suç**, Ankara 2002, s.111.

[202] Özgen, 1962, s.75. Siyasi suçun mahiyetine iştirak eden veya faildeki siyasi amaçla zorunlu bir bağlantısı olan ya da siyasi bir cürmün icrasına veyahut siyasi bir amacın gerçekleşmesine vasıta olan fiiller murtabit siyasi suçtur. Bkz. Luigi, Majno,1977, s.55.

[203] Zafer, Hamide; **Ceza Hukukunda Terörizm: Milletlerarası Metinler Ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununun Işığında,** İstanbul 1999, s.111

örnek olarak; silahlı ayaklanma amacıyla silah hırsızlığı veya yıkıcı siyasi hareketler mali destek sağlamak için banka soymak gösterilebilir.[204]

Karma siyasi suçta adi suç ve siyasi suç arasında karışma-birleşme bulunması şart iken, bağlı siyasi suçta adi suçla siyasi suç arasında herhangi bir şekilde oluşacak bağlantı yeterlidir. [205]

c. Nispî Siyasi Suçun Niteliğini Tespit Eden Görüşler

Adi suçun hangi koşullarda siyasi suç olarak kabul edileceği konusunda çeşitli görüşler vardır. Bu görüşler doktrinde genel kabul gördüğü üzere objektif, sübjektif, savaş adetlerine uygunluk ve üstünlük teorisi olmak üzere dört ayrı başlıkta ele alınacaktır.

ca. Objektif Teori

Bu görüş tam siyasi suçtaki objektif görüş gibi siyasi suça bağlı suçlarda ihlal edilen hukuki menfaati esas alır, mağdurun sahip olduğu siyasi etkinliğin önemi yoktur.[206]

Bu ilkeye dayanan pek çok kararda suçlunun saiki veya amacına bakılmadan adam öldürme, müessir fiilin ağır dereceleri, yangın çıkarma,

[204] Gilbert, 1991, s.119.
[205] Bayraktar, 1982, s.113.
[206] Bayraktar,1982, s.116.

askerleri itaatsizliğe tahrik gibi fiiller adi suç kabul edilmiş, nispî siyasi suç sayılmayacağı belirtilmiştir.[207]

Tam siyasi suçta objektif teori ile ilgili olarak anlatılan eleştiriler burada da aynen geçerlidir.[208]

cb. Sübjektif Teori

Bu görüş de tıpkı tam siyasi suçtaki sübjektif görüş gibi failin saikini veya amacını esas almaktadır. Bir fiile siyasi vasfını veren suçlunun saiki olduğundan saike bakmak gerekir Şayet suçlunun saiki veya amacı siyasi ise suç da siyasidir.[209] Ama daha önce de belirtildiği gibi, failin saikini ya da gerçek amacını ortaya koymanın güçlüğü dikkate alındığında görüşün uygulanması mümkün olamayacaktır.

Objektif görüş karma siyasi suçun alanını çok genişletmektedir. Anlaşmalarda hüküm olmadıkça siyasi suçun belirlenmesinde bu görüş benimsenmelidir.[210]

Tam siyasi suçtaki sübjektif teoriye yöneltilen eleştiriler burada da geçerlidir.[211]

---

[207] Bayraktar, 1982, s.117.
[208] Bkz. s.70
[209] Özgen, 1962, s.72.
[210] Bayraktar, 1982, s.120.
[211] Bkz. s.72.

cc. Savaş Adetlerine Uygunluk (Politik Kargaşa) Teorisi

Politik kargaşa görüşü olarak da adlandırılan bu görüş, karma veya bağlantılı siyasi suçlar nedeniyle geri vermenin gerçekleşmeyeceği kuralını daraltmak amacıyla ileri sürülmüştür.[212] Görüş özellikle bağlantılı siyasi suçların ve bir ölçüde de karma siyasi suçların niteliklerini belirlemek için ortaya atılmıştır.[213]

1880 tarihli Oxford Devletler Hukuku toplantısı sonucunda siyasi bir isyan, ayaklanma veya iç savaş sırasında işlenen suçların siyasi olup olmadığının değerlendirilmesi için bunların savaş adetlerine uygun olup olmadığına bakmak gerektiğine karar verilmiştir. Şayet işlenen suç savaş adetlerine uygun ise siyasi, değil ise adi suçtur.[214]

Görüş sadece kargaşa ortamında işlenen suçlarla ilgili olduğundan eleştirilmiştir.[215] Gerçekten siyasi suç isyan, ayaklanma veya iç savaş dışında da işlenebilir.[216]

cd. Üstünlük Teorisi

Bu sisteme İsviçre Sistemi de denir.[217] Görüşün esası karma siyasi

---

[212] Dönmezer-Erman, 1985, s.545.
[213] Ulugöl, 2002, s.118.
[214] Özgen, 1962, s.72; Hassan, 1971, s.214.
[215] Dönmezer-Erman, 1985, s.545.
[216] Özgen, 1962, s.74.

suçtaki siyasi ve adi suç teşkil eden unsurların kıyaslanmasından ibarettir. Şayet siyasi suçun unsurları ağır basıyor ise suç siyasi, adi suçun unsurları ağır basıyor ise adi sayılır.[218]

Siyasi suç belirlenirken tek bir görüş yerine ampirik olarak ve her suç kategorisi için ayrı ayrı, yerine göre objektif ya da sübjektif ölçüt veya her ikisi birden uygulanmalı, hatta suçun kamu vicdanında meydana getirdiği etki ve uyandırdığı duygular göz önünde tutulmalıdır. Ancak her halükarda devletin anayasa ile belli olan siyasi düzenine yönelen suçlar siyasi sayılmalıdır.[219]

Biz de bu görüşten yanayız. Hakimlerin geri vermeye konu suçun niteliğini tespit ederken her somut olayın özelliklerini dikkate alması ve görüşlerin tümünü göz önünde bulundurarak karar vermesinin uygun olacağını düşünüyoruz. Ancak bu değerlendirme yapılırken, devletin ihlal edilen hakkı ile zarar gören devlet dışı gerçek ya da tüzel kişilerin hakları arasında bir denge de kurulması gerektiği ve özellikle gerçek kişilerin temel insan haklarından olan yaşam hakkı gibi vazgeçilmez haklarının ihlal edilmiş olması durumunda, suçun devletin siyasi haklarına ihlal etmiş olmasından çok temel insan hakkını ihlal etmiş olmasının göz önüne alınması gerektiği kanaatindeyiz.

---

[217] Hassan,1971, s.214.
[218] Özgen, 1962, s.72 ;Dönmezer-Erman, 1985, s.543. Gilbert'a göre bu görüş İngiltere ve İsviçre görüşü olarak bilinir. Bkz. Gilbert, Geoff; **The Irish Interpretation of The Political Offence Exemption**, International and Comperative Law Quarterly, The British Institute of International and Comperative Law, Volume 4, Glasgow, 1992, s.69.
[219] Dönmezer-Erman, 1985, s.608-609.

D. SİYASİ SUÇ SAYILMAYAN FİİLLER

Tam siyasi suçlardan dolayı geri verilmezliğin mutlak olduğunu görmüştük. Ancak nispi siyasi suçların kapsamının belirlenmesi konusunda yukarıda değinildiği üzere pek çok farklı görüş ve tartışmalar ortaya çıkmış, bunu sonucunda da belirli durumlarda nispi siyasi suçların geri verme kapsamına sokulması kabul edilmiştir.[220] Bu tür suçlar siyasi suç olmakla birlikte, bunlara geri verilmeme ilkesi uygulanmamaktadır. İşte nispi siyasi suç olmasına rağmen geri vermeye konu olabilecek istisnalar, tartışmalı olmakla birlikte, devlet başkanlarına yönelik suçlar, terör suçları, soykırım (genocide) suçu ve savaş suçlarıdır.[221]

1. Devlet Başkanlarına Yönelik Suçlar (Belçika Şartı)

Devlet başkanlarının veya ailesinin fertlerinden birinin hayatına karşı işlenen suçların siyasi suç sayılmaması ve faillerin geri verilmesi siyasi suçun en eski istisnasıdır. Doktrinde buna "Belçika Kuralı" ya da "suikast hükmü) (Clause d'attentat) da denmektedir. [222]

Kuralın adı, ilk olarak Belçika'da 1856 tarihli kanun ile kabul edilmesinden gelmektedir.[223] Böylece ilk kez Belçika'da kabul edilen kural,

---

[220] Dönmezer-Erman, 1985, s.533; Demirtaş, 2007, s.172.
[221] Özgen, 1962, s.89-90.
[222] Armaoğlu, 1951, s.1604-1605, Özgen, 1962, s.90; İçel, 1965, s.22.
[223] Belçika'da bu kuralın kabulüne neden olan olay şudur: 1854 yılında Napolyon III'ün Lille'den Dunkerque olan demiryolu gezisinde suikast girişiminde bulunulur.

bundan sonra bir çok uluslararası anlaşmalarda yer almış, İngiltere ile İsviçre dışında bütün devletler tarafından kabul olunmuştur.[224]

Devlet başkanlarına karşı işlenen suçların siyasi suç sayılmaması ve faillerinin geri verilmesinin nedeni bu suçların yapı itibariyle siyasi nitelik taşımaması ve devlet başkanının yaşamının korunmak istemesidir. Dolayısıyla bu nedenlerle de suç aslında adi suçtur.[225]

Kuralın uygulanmasında aile fertlerinden ne anlaşılacağı belli olmadığından bazı sorunlar ortaya çıkabilir. Aile fertlerine, Aile Hukuku esas alınarak eş ve çocuklar dâhil edilmelidir.[226]

İmparator suikasttan sağ olarak kurtulur. Olaya karışan Célestin Jacquin isimli Fransız Belçika'ya kaçar. Fransa suçlunun geri verilmesini ister. Célestin Jacquin'in Belçika'da tutuklanması üzerine yapılan itiraz sonucu Brüksel Mahkemesi devlet başkanlığının siyasi bir kurum olduğu bu nedenle de fiilin siyasi nitelikli bulunduğu gerekçesiyle söz konusu şahsı serbest bırakır. Suçlunun cezalandırılması için açılan davada ise Liege Mahkemesi geri vermeye karar verir. Bu karar üzerine Belçika Temyiz Mahkemesi 12 Mart 1855 tarihli kararında 1833 tarihli kanunda belirtilen siyasi suçların belli bir devletin hükümet şekliyle, düzenini münhasıran ihlal etmek isteyen, suçluluğun takdiri bakımından tamamen siyasi olaylara murtabit olayları ifade ettiğini, bu kanunun her ülkede ve her zaman ceza kanununun cezalandırdığı olaylara uygulanmayacağını, herkes için zararlı olan bu çeşit suçların takibinde karşılıklı yardımda bulunmanın devletler hukukundan doğan bir yükümlülük olduğunu ifade ederek devlet başkanlarına karşı işlenen adam öldürme suçunun siyasi sayılmayacağına karar vermiştir. İşte bu karardan sonra Belçika'da yabancı devlet başkanının şahsına veya ailesi efradına karşı işlenen suikast, cinayet ya da zehirleme fiilinin siyasi suç sayılmayacağını hüküm altına alan 1856 tarihli kanun kabul edilmiştir. Armaoğlu,1951, s.1605-1606; Özgen, 1962 s.90; Özek, Çetin; **Devlet Başkanına Karşı Suçlar**, İstanbul 1970, s.124; Bayraktar, 1982, s.191 vd.; İçel-Donay, 1999 s.224.

[224] Kantar, 1936, s.8; Armaoğlu, 1951, s.1723.

[225] Özek, 1970, s.127.

[226] Bayraktar, 1982., s.143.

Özgen'e göre, herhangi bir insanın hayatının, devlet başkanı veya eşininkine oranla daha az korunmaya lâyık olduğu iddia edilemez. Eğer yaşam hakkı soyut olarak kutsal bir hak ise, herhangi bir kişinin hayatını da en az devlet başkanı olan kişinin yaşam hakkı kadar kutsal saymak gerekir.[227]

Yaşam hakkının sadece devlet başkanlarına ya da ailesi fertlerine değil tüm bireylere tanınan evrensel bir hak olduğu dikkate alındığında, Özgen'in görüşüne katılıyoruz.

2. Terör Suçları

Terör ve terörizm sözcükleri Fransızca kökenlidir. Terör "ürkü, dehşet", terörizm ise "yıldırma yöntemi,yıldırıcılık" ya da "siyasi mücadelede kanun dışı ve acımasız biçimde şiddet içeren vasıtalara başvurma" anlamına gelmektedir. [228]

Terör saikiyle işlenen suçlar siyasi suça bir başka istisnadır. Terörizm günümüzün tek kutuplu dünyasında yeni bir savaş yöntemi olarak ortaya çıkmıştır. Ancak ne devletler ne de halk terörizmle mücadelede kesin ve

[227] Özgen, 1962, s.93.

[228] Hafızoğulları, Zeki; **Türkiye'de Terörizm, Dünü, Bugünü, Gelişimi ve Alınması Gereken Tedbirler, Bildiriler, Ankara 10-11 Mayıs 2000, Türk Tarih Kurumu Basımevi,** "**Terör ve Hukuk" s.41.**

devamlı bir yol bulamamışlardır. Çünkü terörizmin tanımı konusunda henüz bir uzlaşı yoktur.[229]

Terörizm siyasi bir amaca ulaşabilmek için şiddetin araç olarak kullanıldığı suç tipidir. Şiddet hareketi eğer siyasi amaçla yapılmamışsa teknik anlamda terör fiili yoktur.[230] Ancak şiddet sivil halkı ya da özel mülkiyeti, örneğin çocuklarla dolu bir okul servisini, turistlerin bulunduğu bir otobüsü, sivil insanların bulunduğu bir uçağı hedeflemişse bu terörizmdir.[231]

Terörizm pek çok yazar tarafından tanımlanmıştır:

Terörizm belirli amaçlara ulaşmak için kullanılan bir eylem biçimidir.[232] Amacı da siyasi, dini, sosyal, ekonomik veya ırk çatışması gibi hangi amaca dayanırsa dayansın onu meydana getirenin ve ayrıca hareketinin gerekçe ve nedenlerinin toplum tarafından kabul edilmesidir.[233]

Terörizm, toplum içerisinde saldırılan ya da korkutulan kurbanlar aracılığı ile hedef kitleden daha büyük bir topluluğu yıldırıp korkutarak yasa dışı siyasi amaçlarını gerçekleştirmek üzere örgütlenen insan topluluğunun

---

[229]Çevik, Abdülkadir, **Socio-Psychology Of Terrorists And Terrorism,** Proceedings of The Second International Symposium, Global Terrorism and International Cooperation, The Turkish General Staff Centre of Exellence Defence Against Terrorism Publications, Ankara 2008, s.61.
[230] İçel-Donay, 1999, s.225-226.
[231] Allan, 1990, s.10.
[232] Dönmezer-Erman, 1985, s.537.
[233] Allan, 1990, s.2.

bilinçli ve planlı bir şekilde şiddet kullanması veya bu tehditte bulunmasıdır.[234]

Terörizm başka düşünceleri ödünç alan, açıkçası o düşüncelerin şemsiyesi altına giren ve bu suretle düşmanı olduğu halk ve halkın düzeni karşısında kendisini meşrulaştırmaya çalışan, dolayısıyla siyasi iktidarı ele geçirmeyi amaçlayan acımasız bir şiddet hareketedir.[235]

Toplumlarda korku, heyecan ve aşırı öfke yaratarak siyasal amaçlar için insanlar arasında güvensizlik duygusunu genelleştirmeye yönelik suçlara terör ya da tedhiş suçları denilmektedir.[236]

Terör genellikle bir ideolojik felsefi sistemi gerçekleştirme amacı açısından bir araç, bir davranış biçimi olmaktan öte bir nitelik taşımaz. Terörizm kavramıysa insan gruplarını bir anda dehşete düşürme stratejisinden ibaret olan terör fiillerinin belirli bir plana göre sistematik bir biçimde uygulanmasıdır. Bu itibarla terörizm kavramı terör fiillerinin tümünü ifade eder.[237]

---

[234] Ergil, Doğu;**Terörizmin Mantığı ve Hedefi**, AÜSBFD, Prof Dr. Muammer Aksoy'a Armağan, Ankara 1991, s.171, Ergil, Doğu; **Türkiye'de Terör ve Şiddet, Yapısal ve Kültürel Kaynakları,** Ankara 1980, s.1-2.

[235] Hafızoğulları, "**Terör ve Hukuk" s.41.**

[236] Tezcan, Durmuş, **Terörizm ve Uluslararası Yardımlaşma, Prof.Dr.Yaşar Karayalçın'a 65. Yaş Armağanı,** Bankacılık ve Ticaret Hukuku Enstitüsü Yayını, Ankara 1988, s.694.

[237] Zafer, 1999, s.9; Centel-Zafer-Çakmut, 2008, s.187.

Terörist hareketler herhangi bir yabancılık unsuru taşımaksızın ülke sınırları içinde kalırsa ulusal terör, terör olaylarının birden fazla ülkeye yayılması ve suç örgütlerinin değişik kişilerden oluşması ile verilen zararın uluslararası değerler olması durumunda ise uluslararası terör söz konusudur.[238]

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununa göre terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden fiillerdir.

Terör fiilleri eskiden beri varolmakla birlikte, özellikle I. Dünya Savaşından sonra ülke sınırlarında oluşan değişiklikler bu fiillerin artmasına neden olmuştur. İşte terörizmle mücadele de bundan sonra artmış ve devletler arasında bu fiillerin önlenmesi için işbirliği yapılmaya başlanmıştır.[239]

[238] Tezcan, 1988, s.694; Ulugöl, 2002, s.140.
[239] Özgen, 1962, s.93.

Ceza Hukukunu Birleştirme Milletlerarası Bürosunun düzenlediği 1930 Brüksel ve 1931 Paris konferanslarında terör fiilleri tartışılmıştır. Fransa BM'ye başvurarak terörün önlenmesi konusunda bir anlaşma yapılmasını istemiştir. Bunun üzerine 1936 tarihli BM Genel Kurul toplantısında bir metin kabul edilmiş ve 1937'de Cenevre'de uluslararası bir konferans yapılması kararlaştırılmıştır. Söz konusu konferansta "Tedhişçiliğin Önlenmesi" ve "Uluslararası Ceza Mahkemesi" anlaşmaları kabul edilmiştir.[240]

1937 tarihli Tedhişçiliğin Önlenmesi Anlaşması terörün genel olarak önlenmesi ve devletlerin bu konuda yapacakları işbirliği taahhütlerini ve terör suçlarının bir tanımını içermektedir. Ancak terör fiillerinin siyasi suç sayılıp sayılmayacakları konusunda bir hüküm getirmemiş, bu suçların faillerinin cezalandırılacaklarını ve geri verileceklerini tespit eden esaslar koymuştur. Çeşitli ülke mevzuatı arasındaki farklılıklar nedeniyle bu konuda kural konulmayarak uzlaştırıcı bir yol tercih edilmiştir. Terör fiillerinin siyasi sayılıp sayılmayacağına karar vermek kendisinden talepte bulunulan devlete bırakılmıştır.[241] Bu anlaşma terör tanımının yer aldığı ilk ve tek anlaşmadır. Ancak ne yazık ki yürürlüğe girmemiştir.[242]

---

[240]Özgen, 1962, s.93-94, Dönmezer-Erman, 1985, s.538; Tezcan, Durmuş, **Uluslararası Terör Suçlarında Uluslararası Yardımlaşma,** SÜHFD, Konya 1988, C:1, Sayı:1, s.22; Hassan 1971, s.207.

[241] Özgen, 1962, s.95; Dönmezer-Erman, 1985,s.38.

[242] Türmen, Rıza; **Legal Aspects of International Counter-Terrorism: Turkey's Perspective,** Proceedings of The Second International Symposium, Global Terrorism and International Cooperation, The Turkish General Staff Centre of Exellence Defence Against Terrorism Publications, Ankara 2008, s.86.

Anlaşmanın 1'inci maddesine göre; bu sözleşmede kullanılan terör fiillerinden kasıt, belirli kişilere veya kişiler grubuna ya da topluma dehşet saçmayı amaçlayan veya dehşet yaratacağı tahmin edilen veya böyle bir amaçla bir devleti hedef alan fiillerdir.

1970'lerden sonra Batıdaki ülkelerde sosyal ya da ideolojik nitelikli terör fiilleri görülmesi üzerine, uluslararası alanda terör fiillerinin görülmesi üzerine terör fiillerinin önlenmesi amacıyla uluslararası alanda çalışmalar yapılmıştır.[243]

Bu bağlamda BM nezdinde terörizmin önlenmesi amacıyla yapılan sözleşmeler tarih sırasına göre: 1963'de "Uçaklara Karşı İşlenen Suçlara veya Diğer Eylemlere İlişkin Tokyo Sözleşmesi", 1970'de "Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesine İlişkin Amsterdam Sözleşmesi", 1971'de "Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Montreal Sözleşmesi", 1973'de "Diplomasi Ajanları da Dahil Olmak Üzere Uluslararası Korunmaya Sahip Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin New York Sözleşmesi", 1979 tarihli "Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme", 1980 tarihli "Nükleer Maddelerin Fiziksel Olarak Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi", 1988 tarihli "Birleşmiş Milletler Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşmeye Ek, Uluslararası Sivil Havacılık Hizmeti Veren Havaalanlarında Kanun Dışı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesine

[243] Dönmezer-Erman, 1985, s.539.

Dair Montreal Protokolü", 1988 tarihli "Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Roma Sözleşmesi", 1988 tarihli "Kıta Sahanlığında Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Roma Protokol", 1991 tarihli "Yerinin Tespiti Amacıyla Plastik Patlayıcıların İşaretlenmesine İlişkin Montreal Sözleşmesi", 1997 tarihli "Terörist Bombalamaların Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme", 1999 tarihli "Terörizmin Finansmanının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme" dir.[244]

Avrupa'nın terörizmle mücadeleye ilişkin modern çağının başlangıcı 1970'lere, 1975 yılında AB bünyesinde kurulan Terrorism, Radicalism, Extremisim And International Violence Group veya kısaca TREVI olarak adlandırılan grubun kuruluşu ile Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 1977'de kabulüne dayanır.[245]

[244] Türkiye terör konusunda BM nezdinde akdedilen söz konusu 12 Sözleşmenin tamamına taraftır. Ayrıca, BM Genel Kurulu'nun 12 Aralık 2000 tarih ve 55/158 sayılı "Uluslararası Terörizmin Önlenmesine Yönelik Tedbirler" başlıklı kararı ile bir komitenin terörizm konusunda kapsamlı bir sözleşme yapmak üzere çalışması kararlaştırılmış olup, "Uluslararası Terörizme Karşı Kapsamlı Sözleşme" başlığı altında taslak metin üzerinde çalışmalar devam etmektedir. Türkiye söz konusu çalışmalara aktif olarak katılmaktadır. Ancak, terörün tanımı ve kimlerin terörist sayılacağı hususlarında anlaşma sağlanamadığından, çalışmalar henüz sonuçlanmamıştır.

[245] Casale, David; **Defence Agains Terrorism Review, EU Institutional and Legal Counter-terrorism Framework,** The Turkish General Staff Centre of Exellence Defence Against Terrorism Publications, Ankara 2008, s.49

AK nezdinde hazırlanan "Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi" hazırlanmış ve sözleşme 27/11/1977 tarihinde imzaya açılmış, 4/8/1978 tarihinde de üç üye devletin onaylaması ile yürürlüğe girmiştir. [246]

Sözleşmenin giriş kısmında "Bu Sözleşmeyi imzalayan Avrupa Konseyi Üyesi Devletler, Avrupa Konseyi amacının, üyeleri arasında daha sıkı bir birliği gerçekleştirmek olduğunu nazarı dikkate alınarak, artan tedhişçilik suçlarına sebep olduğu büyüyen endişeyi müdrik olarak, bu kabil suç faillerinin, kovuşturma ve cezadan kurtulmamaları için etkin önlemlerin alınmasını temenni ederek, bu sonuca varabilmek için suçluların iadesinin özellikle etkin bir çare olduğuna inanarak, aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır." ve açıklayıcı raporda da[247] "AK'ye Üye Devletler arasında geri verme ve adli yardımlaşma konularında yapılan ikili anlaşmalar ile AK bünyesinde yapılan 13/12/1957 tarihli SİDAS ile 20/4/1959 tarihli CİKAYAS'ı tamamlamak ve gerektiğinde değiştirmek ve bu şekilde terör fiilleri faillerinin geri verilmesi ya da bunlar hakkındaki adli yardımlaşma konularından kaynaklanan sorunların üstesinden gelmek suretiyle terörizmin önlenmesinde yardım etmek"tir denilmek suretiyle Sözleşmenin amacı belirtilmiştir.

---

[246] Türkiye Sözleşmeyi 27/1/1977 tarihinde imzalamış, 27/10/1980 tarihinde onaylamıştır. 2327 sayılı Onay Kanunu 28/10/1980 tarihli ve 17145 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.
Sözleşmenin İngilizce/Fransızca metni ve taraf olan ülkeler için bkz. http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=090&CM=8&DF=3/27/2009&CL=ENG

[247] Açıklayıcı rapor için bkz.
http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/090.htm

Sözleşmede siyasi suç ya da terör suçu tanımlanmamış, buna karşın siyasi suç sayılmaması gereken terör fiilleri 1'inci maddede belirtilmiştir.[248] Sözleşmeye göre, taraf devletler 1'inci maddede belirtilen suçları siyasi, siyasi suça murtabit ve siyasi saikle işlenen suç sayamayacaklardır. Burada devletlere takdir hakkı verilmemiş tam aksine bir zorunluluk getirilmiştir.[249]

---

[248] 1.maddeye göre siyasi suç, buna murtabit suç ya da siyasi saikle işlenmiş suç sayılmayacak fiiller şunlardır:

"a) 16 Aralık 1970 tarihinde La Haye'de imzalanan uçakların kanun dışı yollarla ele geçirilmesinin önlenmesine ilişkin Sözleşmenin kapsamına giren suçlar,

b) 23 Eylül 1971 tarihinde Montreal'de imzalanan sivil havacılığın güvenliğine karşı kanun dışı fiillerin önlenmesine ilişkin Sözleşmenin kapsamına giren suçlar,

c) Diplomatik ajanlar dâhil olmak üzere uluslararası bir himayeye tâbi olan şahısların hayat, fiziki bütünlüğü veya hürriyetine bir saldırıyı kapsayan vahim suçlar,

d) Adam kaldırma, rehin alma veya gayri kanuni hürriyeti tehdit eden suçlar,

e) Şahısların hayatı için tehlike teşkil ettiği ölçüde bomba, el bombası, roket, otomatik ateşli silah veya bombalı mektup veya koli kullanmak suretiyle işlenen suçlar,

f) Yukarıdaki suçlardan birini işlemeye teşebbüs veya böyle bir suçu işleyen veya işlemeye teşebbüs eden bir şahsın fiiline suç ortağı olarak iştirake ilişkin suçlar."

(c) ve (d) bentlerinde sayılan fiiller aslında BM'nin terörle ilgili olarak kabul etmiş olduğu 1973 ve 1979 tarihli sözleşmelerde yer alan fiillerdir.

[249] Bu maddeyle ilgili çarpıcı bir örnek Sabancı Holding Yönetim Kurulu Üyesi Özdemir Sabancı, Toyota-Sa Genel Müdürü Haluk Görgün ile Sekreter Nilgün Hasefe'nin 9/1/1996 tarihinde İstanbul Sabancı Center'da silâhlı saldırı sonucu öldürülmeleri suçunun sanığı F.E.'nin Belçika'dan Türkiye'ye geri verilmesi sürecinde yaşanmıştır. Türkiye'nin F.E. hakkındaki talebi, geri verme talebinin temel olarak siyasi nitelikli olaylara dayandığı, suikastta kullanılan suç aletleri ve suikast koşulları hakkında yapılan araştırmanın 1977 tarihli TÖDAS'ın 1'inci ve 2'nci maddelerinde belirtilen koşulları taşımadığı, Türkiye'de İdam cezası bulunduğu gerekçeleriyle reddedilmiştir. İdam cezasının kaldırılması sonrasında Türkiye F.E.'nin geri verilmesine ilişkin ikinci talebini Nisan 2004 tarihinde yenilemiş, ancak söz konusu talebe Belçika makamlarınca olumlu ya da olumsuz herhangi bir yanıt verilmemiştir.

Türkiye F.E.'nin geri verilmesini Şubat 2006 tarihinde iletilen evrak ile üçüncü kez istemiş, bu talebe de bir yanıt verilmemiştir. F.E.'nin Belçika'dan kaçmış olduğu bildirilmiştir.

Maktul yakınlarının F.E.'nin Belçika'da yargılanmasını şahsi dava yoluyla talep etmesi üzerine, F.E.'nin Belçika'da yargılanamayacağına ilişkin mahkeme kararını temyizen inceleyen Gent İstinaf Mahkemesi 27 Haziran 2006 tarihli

2'nci maddenin[250] 1'inci bendinde; bir şahsın hayatı, fiziki bütünlüğü veya hürriyeti aleyhine işlenip 1'inci madde kapsamına giren herhangi bir suçtan başka bir şiddet fiilini içeren vahim bir suçun siyasi suça murtabıt suç veya siyasi nedenle işlenmiş suç sayılıp sayılmayacağı konusunda talep edilen devletin yetkili olduğu belirtilmiştir. Burada ise talep edilen devlete takdir hakkı tanınmıştır. Yani talep edilen devlet 2'nci maddenin 1'inci bendinde sayılan suçlarla ilgili bir geri verme talebi aldığında isterse suçu siyasi sayarak talebi reddeder, isterse de siyasi saymayarak talebi kabul eder. Bir zorunluluk yoktur. Oysa 1'inci maddede yer alan suçlar bakımından zorunluluk vardır.

TÖDAS'ın 3'üncü maddesi[251] uyarınca SİDAS ve TÖDAS'a taraf olan devletler bakımından siyasi suçun değerlendirilmesinde TÖDAS'ın 1 ve 2'nci maddelerinin dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü anılan madde ile taraf

---

kararıyla kullanılan silahın "yarı otomotik" olmasına rağmen TÖDAS'ın kapsamında olduğu gerekçesiyle bozulmasına karar vermiştir. F.E.'nin iade talebine konu suçtan Belçika'da yargılanması kararı Belçika Yargıtay'ı tarafından 19 Eylül 2007'de onaylanmıştır. Davaya Brugges Mahkemesi bakmaktadır.

[250]Madde metni şu şekildedir:

1. Üye devletler arasında iadenin amaçları bakımından, bir Akit Devlet, bir şahsın hayatı, fiziki bütünlüğü veya hürriyeti aleyhine işlenip 1'inci madde kapsamına giren herhangi bir suçtan başka bir şiddet fiilini içeren vahim bir suçu siyasi suça murtabıt suç veya siyasi nedenle işlenmiş suç saymamaya karar verebilir.
2. 1'inci maddede zikredilenlerin dışında şahıslar için toplu bşr tehlike teşkil ettiği takdirde mülkiyet aleyhine bir fiili içeren vahim bir suça da aynı kaide uygulanacaktır.
3. Yukarıda sayılan suçlardan birini işlemeye teşebbüs veya böyle bir suçu işleyen veya işlemeye teşebbüs eden bir şahsın fiiline suç ortağı sıfatıyla katılma halinde de aynı kaide uygulanacaktır.

[251] TÖDAS 3'üncü madde metni: "Suçluların iadesine dair Avrupa Sözleşmesi dâhil Akid Devletler arasında uygulanan suçluların iadesi konusunda bütün Antlaşma ve Sözleşme hükümetleri Akid Devletler arasında bu Sözleşme hükümleri ile bağdaşmadıkları ölçüde değiştirilmiştir."

devletler arasında uygulanan suçluların geri verilmesi konusundaki bütün Antlaşma ve Sözleşme hükümleri bu Sözleşme hükümleri ile bağdaşmadıkları ölçüde değiştirilmiştir. Esasen SİDAS'ta siyasi suç tanımı da bulunmamaktadır.

5'inci maddede kendisinden talepte bulunulan devletin 1'inci ve 2'nci maddelerde öngörülen suçlarla ilgili geri verme talebini, bu talebin geri verilmesi istenilen şahsın ırk, din, milliyet, siyasi kanaatleri dolayısıyla kovuşturma veya cezalandırma gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın durumunun bu sebeplerden biri ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğu kanısına varması durumunda, Sözleşmenin hiçbir hükmünün suçluların geri verilmesi konusunda yükümlülük getirecek şekilde yorumlanmayacağı ifade edilmiştir. Bu maddeyle sözleşmenin uygulanması bakımından istisna getirilmiştir.[252]

TÖDAS'ın 6'ncı maddesindeki hükümle[253] taraf devletlere, failin talep eden devlete verilmemesi halinde, soruşturma ve kovuşturma yapmak için

[252] Bu maddeyle ilgili uygulamadan bir örnek: Emekli General M.L.Ü.'nün tasarlanarak öldürülmesine azmettirmek ve bundan başka 125 ayrı fiilden ve ayrıca 13 ayrı suçu azmettirmek suçlarından aranan D.K.'nın Fransa'dan geri verilmesi talebimiz reddedilmiştir. Gerekçe olarak ise SİDAS'ın 3'üncü maddesinin 2'nci fıkrası ile TÖDAS'ın 5'inci maddesine atıf yapılarak Dev-Sol "muhalefet hareketinin" kurucusu olan sanığın "Türkiye'ye iadesi halinde, politik düşüncelerinden dolayı durumunun vehamet kazanabileceği" ihtimalinin bulunması bildirilmiştir.

[253] TÖDAS 6'ncı madde metni:
1. Her Akid Devlet, şüphe edilen sanığın kendi ülkesinde bulunması ve kaza yetkisi talep edilen devletin hukukuna eşit şekilde yürürlükte olan yargı hakkı kaidesine dayanan bir Akid Devletten aldığı iade talebini müteakip, sanığı iade etmemesi

gerekli tedbirleri alma konusunda yükümlülük getirilmiştir. Ancak bunun için suç işlediğinden şüphe edilen kişinin kendisinden iade talep edilen devletin ülkesinde bulunması ve geri verme talebini reddeden devletin kendi hukukuna göre söz konusu suçu yargılamakta ulusal yetkiye sahip olması gerekmektedir. 6'ncı madde ile sadece 1'inci maddede belirtilen suçlar yönünden yetki kullanma zorunluluğu getirilmiştir. Buna doktrinde iade et ya da yargıla *(aut dedere aut judicare*) ilkesi denmektedir. Maddede açıkça 1'inci maddeden söz edildiğinden 2'nci madde kapsamındaki suçlar için taraf devletin böyle bir zorunluluğu bulunmamaktadır. 2'nci maddedeki suçlarda bu yetkinin kullanılması talep edilen devletin takdirindedir.

Aslında TÖDAS'a bakıldığında burada özellikle 1. maddede sayılan fiillerin sınırlı olduğu ve belirli şekil koşullarını gerektirdiği görülecektir. Gerçekte terör fiilleri anılan sözleşmede belirtilenlerle sınırlı değildir. O nedenle terör fiillerini 1'inci maddede sayılanlarla sınırlandırıp bunun dışında kalanları 2'nci maddeye dâhil ederek talep edilen devlete bu konuda takdir yetkisi verilmesinin çok da doğru olmadığını değerlendirmekteyiz. Örneğin yarı otomatik silahla adam öldürme suçu işlendiğinde bu suç TÖDAS'ın 1'inci maddesine girmeyecektir. Çünkü 1'inci maddede açıkça otomatik silahtan söz edilmiştir. Burada fiil 2'nci madde kapsamına girecek ise de anılan maddede geri verme konusunda bir zorunluluk getirmediğinden talep edilen devlet burada takdir hakkını kullanacaktır.

---

halinde, 1. maddede zikredilen suç hakkında kendi kaza yetkisini tesis etmek için gerekli tedbirleri alacaktır.
2. Bu Sözleşme Milli Hukuka uygun şekilde uygulanan herhangi bir ceza yargı yetkisini bertaraf etmez.

TÖDAS ancak Sözleşmeye taraf devletler bakımından sonuç doğuracağından uygulama alanı oldukça sınırlı kalmaktadır.

Terör konusunda AK nezdinde TÖDAS'tan başka 196 No'lu "Terörizmin Önlenmesi" ile "Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Aranması, El Konulması ve Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanı Hakkında" 198 No'lu sözleşmeler de düzenlenmiştir. Türkiye bu sözleşmelerden ilkini 19/01/2006, ikincisini ise 28/03/2007 tarihinde imzalamış, ancak henüz yürürlüğe koymamıştır.[254]

AB mevzuatında da terörle mücadele bağlamında pek çok düzenleme vardır. Amsterdam Anlaşması Avrupa Birliği Anlaşmasının 29. maddesine terörizmle mücadeleye ilişkin açık bir hüküm getirerek, bu olguya karşı daha koordineli biçimde mücadele amacıyla üye Devletlerin ortak tutumlar, kararlar, çerçeve kararlar ve sözleşmeler benimsemesine olanak sağlamıştır. Ayrıca, anılan anlaşma terörizmle mücadelenin Europol tarafından koordine edileceğini öngörmüştür. Europol'ün kuruluşuna ilişkin anlaşma 1 Ekim 1998 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Europol himayesinde terörizm alanında polisiye işbirliği 1 Ocak 1999 da başlamıştır.

Yukarıda da değinildiği üzere Terörizme karşı Avrupa'da ülkelerarası işbirliği özellikle AB Konseyinin 1975 yılındaki Roma toplantısı sırasında

[254] Söz konusu sözleşmelerin İngilizce metinleri için bkz.
http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/196.htm
http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/198.htm

terörizm, radikalizm ve uluslararası şiddetle mücadele amacıyla oluşturulan TREVI Grubu bünyesinde gelişmektedir.

2001 yılında Rusya Federasyonu, Çin, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından hükümetler arası bir organizasyon olarak kurulan Şangay İşbirliği Örgütü (SCO) de terörizmle mücadelede bölgesel faaliyet göstermektedir.[255]

OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) da üye devletlerin terörle mücadelelerini kolaylaştırmak ve kapasitelerini arttırmak konusunda çalışmalar yapmaktadır. Her ne kadar adı itibariyle faaliyetlerinin Avrupa ile sınırlı olduğu düşünülse de, üye devletlere bakıldığında kıtalararası bir alana sahip olduğu görülür.[256]

Doktrinde genel kanaat, sadece düşünce, inanç veya kanaatlerinden dolayı ülkelerinde ceza kovuşturmasına uğrayan kişilerin siyasi suçlu sayılmasıdır. Hangi amaçla olursa olsun siyasi, dini, etnik, ideolojik v.s. zor

---

[255] Yuquan, Shao; **The Role of The Shanghai Cooperation Organization In Counter- Terrorism In The Region** Proceedings of The Second International Symposium, Global Terrorism and International Cooperation, The Turkish General Staff Centre of Exellence Defence Against Terrorism Publications, Ankara 2008, s.125-132.

[256] Ayrıntılı bilgi için bkz. Perl, Raphael; **The Role Of The Organization For Security and Co-operation in Europe (OSCE) in Countering Terrorism,** Proceedings of The Second International Symposium, Global Terrorism and International Cooperation, The Turkish General Staff Centre of Exellence Defence Against Terrorism Publications, Ankara 2008, s.133-139.
Fendoğlu, H. Tahsin; **Güvenlik Boyutu Bağlamında Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)**, Bkz.
http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/36/web/anayasa_hukuku_insan_haklari/doc_dr_h_tahsin_fendoolu.htm

kullanarak kitleleri sindirme, korkutma ve canından bezdirmeye yönelik tüm şiddet fiilleri, yani adam öldürme, yol kesme, kundaklama, soygun vs. gibi tüm tedhiş fiilleri siyasi suç dışında bırakılmak istenmektedir.[257]

Günümüzde devletlerin pek çoğu terör suçlularının geri verilmesini ilke olarak kabul etmektedir. Ancak ne yazık ki uygulamada suçun niteliğinden ziyade ikili ilişkiler dikkate alınarak bir terör suçlusu bazen geri verilmekte, bazen de geri verme talebi reddedebilmektedir.[258]

Bir ülkede plânlanan ve başka bir ülkede icra edilen ve çoğu zaman çeşitli ülkelerden insanların karıştığı fiiller, suç ve suçlulukla mücadele konusuna uluslararası boyut kazandırmıştır. Uluslararası alandaki işbirliğinin etkin olabilmesi ve suç ile mücadeleden başarıyla çıkılabilmesi için, bütün devletlerin samimî ve ciddî işbirliği yapması bir zorunluluktur.

---

[257] Hafızoğulları-Özen, 2010, s.58.

[258] Buna bir örnek; "devletin yönetimi altındaki topraklardan bir kısmını devlet yönetiminden ayırmak amacıyla yasadışı bölücü örgüt üyesi olmak, silahlı fiillerde bulunmak" suçundan Diyarbakır 3'üncü Ağır Ceza Mahkemesince yargılanan ve söz konusu suç nedeniyle anılan mahkemece düzenlenen gıyabi tevkif müzekkeresine istinaden uluslararası düzeyde kırmızı bültenle aranan H.A'nın İsveç'ten geri verilmesi talep edilmiş, ancak bu talep İsveç makamlarınca adı geçenin İsveç vatandaşı olması ve fiillerinin, Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesinin 1'inci maddesine getirilen çekince nedeniyle, siyasi suç olarak kabul edilmesi nedeniyle reddedilmiştir. Söz konusu şahıs hakkındaki soruşturma İsveç'e devredilmiş ise de delil yetersizliğinden takipsizlik kararı verilmiştir. Daha sonra H.A. Estonya'da yakalanmış ve Estonya mahkemesince tutuklanarak Türkiye'ye geri verilmesine karar verilmiş ise de, İsveç tarafından yapılan girişimlerle, mahkemenin iade etme kararına rağmen Estonya Adalet Bakanının kararıyla İsveç'e sınır dışı edilmiş, ret nedeni olarak da "adı geçenin Ülkemize geri verilmesi aleyhinde İsveç mahkemelerince alınan kararlar ve AB üyesi olan Estonya'nın diğer bir AB üyesi ülkesince verilen kararları dikkate alması gerektiği" gerekçesiyle reddedilmiştir.

Hangi sebep, ad ve biçimde olursa olsun terörist hareketlerin amacı demokrasi ve onun kurumları ile toplumların özgür siyasi, ekonomik ve sosyal gelişimini yıkmaktır. Zira, terörizmin bir ülkenin değil, bütün uluslararası toplumun sorunu olduğunun tecrübe edildiği son yıllarda, terörizmle mücadelede uygun bir çözümün ancak uluslararası işbirliği ile bulunabileceği apaçık ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, terörizm ile hukuki mücadelede ortak bir yaklaşıma varmak gerekmektedir.

Son yıllarda Batı Avrupa ile Kuzey Amerika mahkemelerince, terör istisnası ile ilgili olarak, daha ziyade liberal demokrat devletin ulusal çıkarları çerçevesinde değerlendirmeler yapılmakta, bireyin temel insan hakları konusu ise bir zorunluluk olarak görülmemektedir. [259]

İç çatışma, ulusal direniş veya devrim hareketleri kapsamında işlenen bir suç genelde uluslararası düzeni değil sadece yerel düzeni ihlal ettiği düşünülmekle birlikte, bu tür fiiller yaşam veya vücut bütünlüğü hakkına karşı işlenirse bunları siyasi aktivite olarak kabul etmek doğru olmayacaktır. En azından bu tür fiillerden dolayı geri verme kabul edilmese de talep edilen devlette bunlar için takibat yapılması sağlanmalıdır.[260]

Terörizmle mücadele konusundaki uluslararası anlaşmalarla her ne amaçla olursa olsun siyasi, dini, etnik, ideolojik vs. zor kullanarak kitleleri sindirme, korkutma ve canından bezdirmeye yönelik tüm şiddet fiilleri,

[259] Gilbert, 1991, s.135.
[260] Williams, 1992, s.627.

örneğin adam öldürme, yol kesme, kundaklama, soygun vs. gibi tüm tedhiş fiilleri siyasi suç dışında bırakılmak istenmekte ve suçlunun geri verilmesi mümkün kılınmaya çalışılmaktadır.[261]

Ne yazık ki tüm çalışmalara rağmen terörizm konusunda, uluslararası siyasi dengeler ve ülkelerin somut çıkarları bağlamında farklı yaklaşımlar söz konusu olduğundan uluslararası fikir birliği mevcut değildir. Kimine göre terörist sayılanlar başkalarına göre "özgürlük savaşçısı" kabul edilebilmektedir. Bu husus ise, uluslararası alanda terörü yasaklayan kapsayıcı bir global anlaşma yapmayı engellemektedir.

3. Soykırım Suçu (Genocide)

Soykırım, uluslararası kriterler açısından çok teknik olarak değerlendirilen ve uluslararası insaniyet hukuku kuralları içinde en ağır ihlallerin başında sayılan önemli bir suçtur.[262] Soykırım ile ilgili olarak konu açıktır. Bu suçlar siyasi sayılmamaktadır.[263]

Uluslararası toplum, 21. Yüzyılda I. ve II. Dünya Savaşlarına, pek çok iç savaşa ve bunun sonucunda da milyonlarca insanın ölümüne, soykırıma uğramasına, işkenceye, etnik temizliğe, sivillerin kötü muameleye tâbi tutulmasına, sivil halkın zorla ülkelerinden uzaklaştırılmalarına, tarihi ve

[261] Hafızoğulları, 2008, s.56.
[262] Başak, Cengiz; **Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar**, Ankara 2003, s.71.
[263] Hassan, 1971, s.208.

kültürel varlıkların yok edilmesine tanık olmuştur. İnsanlığın maruz kaldığı bu tür uygulamalar uluslararası ceza hukukunun ihlalini teşkil eder. [264]

Bu bağlamda, 1945 yılı savaş suçlarının yargılanması bakımından bir dönüm noktası olmuştur. Zira II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası hukukta uzunca bir süre hak olarak kabul edilen kuvvet kullanma yasaklanmış ve meşru kuvvet kullanma tekeli BM Güvenlik Konseyi'ne bırakılmıştır. [265]

1945 ve 1946 yıllarında, savaş mağlûbu olan Alman ve Japon savaş suçlularını yargılamak üzere galip devletler tarafından Nürmberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi ile Tokyo Uzakdoğu Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Her iki Mahkeme de, bazı yazarlarca galiplerin mahkemeleri olarak değerlendirilmiş ve tarafsız olmadıkları ileri sürülmüş ise de, uluslararası suçları yargılama yetkisine sahip bir uluslararası ceza mahkemesi kurulmasının temini bakımından önemli bir yere sahiptir.[266]

Bunların akabinde BM'nin 260 sayılı Genel Kurul kararı doğrultusunda, 1948 yılında Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi

---

[264] Aksar, Yusuf; **Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Ceza Usul Hukuku,** Ankara 2003, s. 17.
[265] Aslan, Muzaffer Yasin, **Teoride ve Uygulamada Savaş Suçları**, Ankara 2006, s. 40.
[266] Aksar, 2003, s.19.

[267] (Soykırım Sözleşmesi-Genocide) kabul edilmiştir. Bu sözleşmenin 1'inci maddesinde soykırım suçunun devletler hukuku suçu olduğu belirtilmiş, 2'nci maddesinde soykırım suçu tanımlanmış, 7'nci maddede ise soykırım suçunun geri vermede siyasi suç kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir.

Bu gelişmeleri BM Güvenlik Konseyi'nin 1993 ve 1994 yıllarında Eski Yugoslavya ve Ruanda'daki insan hakları ve uluslararası ceza hukuku ihlâlleri nedeniyle Yugoslavya ve Ruanda Savaş Suçluları Mahkemelerini kurması ve nihayet UCD Statüsünün kabul edilmesi izlemiştir.[268]

17 Aralık 1996 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulması konusundaki Sözleşmeyi sonuçlandırmak ve kabul etmek amacıyla, 1998 yılında hükümet temsilcilerinin katılımıyla diplomatik bir konferans yapılmasına karar vermiştir (Res. 51/207). Bahse konu karardan sonra 17 Temmuz 1998'de, Roma'da 150 kadar devletin katılımıyla yapılan konferansta soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu gibi çok ciddi uluslararası suçları takip edecek yetkili bir mahkeme kurulması konusunda anlaşmaya varılmış ve söz konusu suçları yargılayacak daimî bir Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulmasına dair

---

[267] Türkiye Sözleşmeye taraf olup Sözleşme metni 29/3/1950 tarihli ve 7469 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış ve 21/1/1951 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme metninin Türkçesi için bkz.
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/guncelleme/bmsoz/11soykrımsucu.pdf

[268] Aksar, Yusuf; 2003, s.19.

1 Haziran 2008 itibariyle Statü 108 devlet tarafından onaylanmış olup Türkiye UCM'ye kaynaklık eden Roma Statüsünü henüz onaylamamıştır.

UCM hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Beigbeder, Yues, **Judging War Criminals**, Newyork 1999, s.186, Başak, Cengiz, 2003, s.54, Önok, R.Murat, **Tarihî Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı**, Ankara 2003, s.103.

Roma Statüsü düzenlenmiştir. 11 Mart 2003 tarihinde, Lahey'de, 89 ülkenin 17 Temmuz 1998 tarihli Roma Antlaşması'na imza koymasıyla küresel bir mahkeme olan UCD kuruldu. Bu adalet mekanizması ile, dünyanın neresinde olursa olsun, katliam, soykırım ve insanlığı hedef alan suçlar konusunda, küresel bir yargı sisteminin sağlanması hedeflenmektedir. [269]

Roma Konferansı müzakerelerinde üzerinde sorun çıkmayan ve devletlerin tümünün Statüye dâhil edilmesini kabul ettikleri tek suç olan soykırım UCD Statüsü'nün 6'ncı maddesinde yer almakta olup bu tanım, 1948 tarihli Soykırım Sözleşmesi'nin II'nci maddesindeki tanım ile "bu Statüye mahsus olarak" şeklindeki ifade dışında, aynıdır.[270]

Statü'nün soykırım başlıklı 6'ncı maddesi hükmü şöyledir: *Bu Statünün amaçları bakımından "soykırım", bir ulusal, etnik, ırkî veya dinî grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak niyetiyle gerçekleştirilen aşağıdaki fiilleri kapsamaktadır:*

(a) Grup üyelerini öldürmek;

(b) Grup üyelerine ciddi fiziksel ve ruhsal zarar vermek;

(c) Fiziksel olarak kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak niyetiyle grubun yaşam koşullarını ağır biçimde kötüleştirmek;

(d) Grup içinde doğumları önlemek için tedbirler koymak;

(e) Grup içindeki çocukları zorla başka bir gruba nakletmek.

---

[269] Aksar, Yusuf; 2003, s.20

[270] Ateş, Ekşi ,Canan; **Uluslararası Ceza Mahkemesinin İnsanlığa Karşı Suçlar Üzerindeki Yargı Yetkisi,** Ankara 2004, s.45; Başak, Cengiz, a.g.e., s.73; Önok, R.Murat, 2003, s.151.

Soykırımın en önemli özelliği hem savaş sırasında hem de barış döneminde işlenebilmesidir. [271]

Roma Statüsü'nün 89'uncu maddesinde UCD'nin, yargı yetkisine giren suçun failinin tutuklanmasını veya teslim edilmesini, söz konusu şahsın bulunabileceği yerdeki Devletten talebini destekleyici malzemeyle birlikte isteyebileceği ve bu devletin faili tutuklaması ve teslim etmesi için işbirliği talebinde bulunabileceği belirtilmekle anılan suç faillerinin yargılanmak üzere UCD'ye teslimi öngörülmüştür.

4. Savaş Suçları

Savaş suçları kavramı hukuki olmasının yanı sıra bir çok siyasi sorunu da gündeme getiren geniş bir içeriğe sahiptir. Bir savaşta taraflar mutlaka kazanmak düşüncesiyle hareket ettiklerinden bir süre sonra silahlı çatışmalar tarafların dahi kontrol edemeyecekleri bir aşamaya gelebilmektedir. Bu nedenle savaşın yürütülmesinin düzenlenmesi ve kurallara aykırılıkların yaptırıma bağlanması önemlidir.[272]

Savaş suçu soykırım ve insanlığa karşı suçları da içerisine alan ve gündelik anlamda savaş sırasında veya barışta işlenen insanlık dışı eylemleri vurgulamak amacıyla kullanılabildiği gibi, savaş hukukunun teknik anlamdaki

[271] Aslan, 2006, s.111
[272] Aslan, 2006, s. 65-66

ihlali veya Cenevre Sözleşmeleri ve ek Protokollerinde tek tek sayılan ağır ihlaller anlamında da kullanılabilmektedir.[273]

Savaşan tarafların savaş hukuku ve teamüllerini ihlal eden kişileri cezalandırmaları uluslararası teamül hukukunun bir parçasını oluşturmaktadır. Savaş suçları önceleri uluslararası gelenek hukukuyla belirlenmişken 19. Yüzyılın sonuna doğru yazılı kurallar haline getirilmeye başlanılmıştır. [274] 19. Yüzyıldan başlayarak günümüze kadar yapılan birçok sözleşmede savaş suçu işleyenlerin cezalandırılmaları yönünde hüküm vardır.[275]

12 Ağustos 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesine kadar sadece devletler arasında cereyan eden çatışmalar düzenlenirken, anılan Sözleşmelerin ortak 3'üncü maddesi ile belirli özelliklere sahip bazı iç çatışmalar da silahlı çatışmalar hukuku kapsamında değerlendirilmiştir. Cenevre Sözleşmelerine Ek II'nci Protokol de uluslararası olmayan çatışmalara ilişkin kuralları daha belirgin hale getirmiştir.[276]

---

[273] Aslan, 2006, s. 67

[274] Milletlerarası teamül kuralları ile çok taraflı milletlerarası anlaşmalar savaş hukukunun kaynaklarıdır. Teamül kuralları bazı koşullara bağlı olarak devletlerin uygulamalarından ve işlemlerinden doğar. Çok taraflı milletlerarası anlaşmalar ise savaş hukukunun yazılı kaynağıdır. Bu sözleşmeler toplam 14 tanedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Harp Akademileri Komutanlığı Yayınlarından Devletler Hukuku, 6. Seri, 5. Baskı, İstanbul 1997, s.109-111, Başak, 2003, s.171.

[275] Azarkan, Ezeli, **Nuremberg'den La Haye'ye Uluslararası Ceza Mahkemeleri,** İstanbul 2003, s.51,52.

[276] Pazarcı, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap**, Ankara 2000, s.138

Savaş suçlarını yasaklayan birçok uluslararası düzenlemelere rağmen zaman içerisinde eksikliği duyulan en önemli husus, bu düzenlemeleri uygulamaya koyup ihlal edenleri yargılayacak sistemin eksikliği olmuştur. Daha önce gereçekleşen Nürnberg, Uzak Doğu, Eski Yugoslavya ve Ruanda yargılamaları büyük devletlerin insiyatifiyle başlamış sürdürülmesi de siyasal iradeye bağlı kalmıştı. Oysa uluslararası suçların soruşturulmasında daha objektif ve standart bir uygulamaya ihtiyaç vardı. Bu nedenle II'nci Dünya Savaşını takip eden yıllarda BM bu konuda çalışmalar yapmıştır.[277] Yukarıda da değinildiği üzere soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu gibi uluslararası suçları takip edecek ve yargılayacak daimî bir Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulmasına dair Roma Statüsü 11 Mart 2003 tarihinde katılımcı ülkelerin 17 Temmuz 1998 tarihli Roma Antlaşması'na imza koymasıyla kuruldu.

Roma Statüsü hazırlanırken savaş suçlarının hangi fiillerden teşekkül etmesi gerektiği konusundaki görüşmelerde bazı devletler, uluslararası gelenek hukukuyla tanınmış fiillerin savaş suçu olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. 1907 Lahey Konvansiyonu, 1929 Cenevre Konvansiyonu ve 1949 Cenevre Konvansiyonu[278] ile belirlenen uluslararası

[277] Aslan, 2006, s. 59

[278] 18 Ekim 1907 tarihli Lahey Sözleşmesi kara savaşının kuralları, 18 Ekim 1907 tarihli VII, VIII, IX ve XI sayılı Lahey Sözleşmeleri deniz savaşı, 10 Ekim 1907 tarihli ve VI sayılı Lahey Sözleşmesi düşman ticaret gemileri, 27 Temmuz 1929 tarihli Cenevre Sözleşmesi savaş tutsakları, 12 Ağustos 1949 tarihli dört ayrı Cenevre Sözleşmesi savaş halindeki silahlı kuvvetlerin hasta ve yaralıların vaziyetlerinin ıslahı, savaş tutsaklarına yapılacak işlemler, silahlı kuvvetlerin denizdeki hasta, yaralı ve kazazedelerinin durumunu iyileştirme ve savaşta sivil

savaş gelenek hukukuna aykırı fiillerin bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bazı devletler de Cenevre Konvansiyonlarına Ek Protokollerde belirlenen savaş suçu fiillerinin de bu kapsama girdiğini ifade etmişlerdir. Ancak, Roma Statüsü Cenevre Konvansiyonları ve Ek Protokollerde yer alan düzenlemelerde kullanılan ifadeler aynı şekilde benimsenmemiştir.[279]

Roma Statüsü'nün 8'inci maddesinin 2'nci fıkrasının (a) bendinde 12 Ağustos 1949[280] tarihli Cenevre Sözleşmelerinin ağır ihlallerinden söz edilerek, bahse konu Sözleşme hükümlerine göre koruma altında bulunan kişilere ya da mallara karşı işlenen sekiz fiil savaş suçu sayılmıştır.[281]

Savaş suçlarının siyasi olup olmadığı tartışmalıdır. Bizzat savşın kendisinin siyayasi suç olduğu, hatta siyasi bir program çerçevesinde ve

---

halkın korunması ile ilgilidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Harp Akademileri Komutanlığı Yayınlarından Devletler Hukuku, 1997,s.111

[279] Başak, 2003, s.177

[280] Türkiye bu dört sözleşmeyi 21/1/1953 tarihli yasayla onaylayarak sözleşmelere 10/2/1954 tarihinden itibaren taraf olmuştur. Sözleşmelerin metni 30/1/1953 tarihli ve 8322 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

[281] Önok, 2003, s.172.

Bu fiiller şunlardır:

(i) Kasten öldürme,

(ii) Biyolojik deneyler dâhil işkence veya insanlık dışı muamele;

(iii) İnsan vücuduna veya sağlığına isteyerek büyük acı verme veya ciddi yaralanmaya neden olma,

(iv) Askeri gereklilik olmadan yasadışı ve keyfi olarak malların yaygın yok edilmesi veya sahiplenilmesi,

(v) Bir savaş esirinin veya diğer koruma altındaki şahsın düşman devlet silahlı kuvvetlerinde hizmet etmeye zorlanması,

(vi) Bir savaş esirinin veya diğer koruma altındaki şahsın bilinçli olarak adil ve normal yargılanmadan yoksun bırakılması,

(vii) Hukuka aykırı biçimde sürgün veya nakletme veya hapsetme,

(viii) Rehine alınması.

siyasi bir amaç güderek yapılan soykırımın da siyasi suç olması gerektiğini savunan az da olsa görüş vardır. Ancak doktrindeki baskın görüş savaş suçlarının siyasi sayılmaması gerektiği yönündedir. Çünkü genel anlamda savaş suçları, içerdiği kasden adam öldürmek, yağmacılık, müessir fiil ve bu tür eylemleri azmettirmek gibi eylemler itibariyle adi suç görünümü taşımaktadır. Savaş suçunu oluşturan eylemlerde siyasi saik bulunduğu doğru olsa dahi bu eylemlerde kullanılan vasıtaların tehlikeliliği ve vahşiliği bunların adi suç olma özelliklerini değiştirmemektedir. [282]

Roma Statüsünde açık bir hüküm bulunmamasına rağmen, soykırım ve savaş suçlarına ilişkin fiillerin siyasi sayılıp sayılmayacağı konusunda sınırlı da olsa SİDAS ve Soykırım Sözleşmesinde düzenleme bulunmaktadır. SİDAS'a Ek Birinci Protokolün[283] 1'inci maddesinde, soykırım ve savaş suçlarının SİDAS'ın 3'üncü maddesinin uygulamasında siyasi sayılamayacağı açıkça belirtilmiştir. Keza yukarıda da değinildiği üzere, Soykırım Sözleşmesi'nin 7'nci maddesinde soykırım suçu teşkil eden fiillerin, suçluların geri verilmesi bakımından siyasi sayılamayacağı açıkça belirtilmiştir.[284]

E. SİDAS VE TÜRK HUKUKUNDAKİ DURUM

Bu başlıkta siyasi suçun tanımı, çeşitleri ve istisnaları ilgili olarak

[282] Aslan, 2006, s.70.
[283] Türkiye anılan Ek Protokole taraf değildir.
[284] Savaş suçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.Aslan, 2006.

SİDAS ve Türk Hukukundaki düzenlemeler yukarıda siyasi suç başlığı altındaki sıralama esas alınarak anlatılacaktır.

1. Siyasi Suç Tanımı ve Çeşitleri

SİDAS'ın 2. maddesinde[285] siyasi suç veya böyle bir suça bağlantılı olan suçtan dolayı geri vermeme ilkesi benimsenmiş, ancak siyasi suçun tanımı yapılmamıştır. İşlenen suçun siyasi bir niteliğe sahip olup olmadığı hususunda geri vermeye konu kişinin bulunduğu ülkeye takdir hakkı tanınmıştır.

Açıklayıcı raporda[286] söz konusu 1'inci fıkranın siyasi suçlar ya da siyasi suçlarla bağlantılı suçlardan dolayı geri vermeyi yasakladığı ve kendisinden geri verme talep edilen devlete suçun siyasi olup olmadığına karar verme yetkisi verdiği belirtilmiştir. Ayrıca Komite tarafından, bu fıkranın

---

[285] 2'nci madde metni aşağıdadır:
1) İade talebine sebep olan suç kendisinden iade talep edilen tarafça siyasi bir suç veya böyle bir suç ile murtabit fiil olarak telâkki edildiği takdirde suçlu iade edilmeyecektir.
2) Kendisinden iade talep edilen taraf, âdi bir suç için vâki iade talebinin bir şahsı ırk, din, milliyet veya siyasi kanaat cihetinden takip veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat hâsıl ettiği takdirde de aynı kaide tatbik edilecektir.
3) İşbu Sözleşmenin tatbikatı bakımından, bir Devlet Reisinin veya ailesi efradından birinin hayatına kasıt siyasi bir suç sayılmayacaktır.
4) İşbu madde Âkid Tarafların çok taraflı mahiyette olarak imzalamış oldukları herhangi başka milletlerarası sözleşmelerle yüklendikleri veya yüklenecekleri taahhütlere tesir etmeyecektir."

[286] Açıklayıcı rapor için bkz.
http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL

zorunlu olmasının sözleşmeye katılan temsilcilerin tümü tarafından kabul edilmemesi nedeniyle, SİDAS'ın 26'ncı maddesi uyarınca taraf devletlerce çekince getirilebileceği yönünde karar aldığı ifade edilmiştir.

2'nci fıkrada ise, adi suç işlediği gerekçesiyle geri verilmesi istenilmekle birlikte aslında hakkındaki takibatın başka nedenlerle yapıldığına inanılan kişinin suç işlediği ülkeye gönderilmeyeceği belirtilmiştir.

3'üncü fıkrada Belçika Kaidesinin uygulaması yer almaktadır. Maddeye göre bir devlet başkanının veya ailesi efradından birinin hayatına kasıt siyasi suç sayılmayacaktır.

SİDAS'a sonradan yapılan ek protokollerle siyasi suç kavramı bazı sınırlamalara tâbi tutulmuştur. Bunlardan ilki, SİDAS'a 15/10/1975 tarihinde eklenen Ek Protokol, diğeri de TÖDAS'tır. Türkiye 15/10/1975 tarihli Ek Protokole taraf değildir.[287]

---

[287] Söz konusu Ek Protokolün 1'inci maddesine göre siyasi sayılmayacak suçlar:
I-Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 9 Aralık 1948 yılında kabul ettiği Soykırım Cürmünün Önlenmesi ve Tenkili Hakkındaki Sözleşmede belirtilen insanlığa karşı cürümler,
II-Savaşta Silahlı Kuvvetler İçinde Bulunan Yaralı ve Hastaların Korunması Hakkında 1949 Cenevre Sözleşmesinin 50'nci maddesinde öngörülen suçlar, Savaşta Deniz Silahlı Kuvvetlerinde Yer Alan Deniz Kazası Kurbanlarının, Hasta ve Yaralıların Korunması Hakkındaki Sözleşmenin 51'inci maddesinde yer alan suçlar, 1949 Cenevre Savaş Esirlerine Yapılacak Muameleler Hakkındaki Sözleşmenin 130 ve Savaş Sırasında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesinin 147'nci maddesinde yer alan fiiller,
III-Cenevre Sözleşmelerinin öngörmediği ve fakat halen mevcut savaş örf ve adetlerinde ve bu Protokolün yürürlüğe girdiği sırada uygulanmakta olan savaş kanunlarında yer alan benzeri ihlaller.

Siyasi suçlardan dolayı geri vermeme ilkesi günümüz hukuk sistemlerinde genellikle olduğu gibi Türk Hukukunda da benimsenmiştir.[288]

TCK'nın 18'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (b) bendinde, geri verme talebine esas teşkil eden fiilin düşünce suçu ya da siyasi suç niteliğinde olması durumunda, geri verme talebinin kabul edilmeyeceği belirtilmiş ancak, siyasi suça bağlantılı suçlardan söz edilmemiştir. Oysa 765 sayılı TCK'nın geri vermeyi düzenleyen 9'uncu maddesinde siyasi suçun yanı sıra bağlantılı siyasi suçlar da geri verme dışında bırakılmıştı.

Burada akla, Türkiye'den geri verilmesi talep edilen kişinin nispi, yani siyasi bir saikle veya amaçla adi bir suç işlemesi durumda tam siyasi suçların sahip olduğu geri verilmezlik imtiyazından yararlanıp yararlanmayacağı sorusu gelmektedir.

18'inci maddenin gerekçesinde *"Geri vermenin dayanağını teşkil eden fiilin, düşünce suçu veya siyasi ya da askeri suç niteliğinde olmaması gerekir. Ancak, belirtmek gerekir ki, ceza kanunlarında esasen suç olarak tanımlanan ve suç oluşturduğu hususunda bütün insanlığın fikir birliği içinde bulunduğu fiillerin bu istisna kapsamında mütalâa edilmesi mümkün değildir."* ifadesi yer almaktadır. Burada da bağlantılı siyasi suçlardan bahsedilmemiş olmakla birlikte, bütün insanlığın suç olarak kabul ettiği fiillerin siyasi suç sayılamayacağı ifade edilerek hangi suçların siyasi sayılmayacağı

[288] Centel-Zafer-Çakmut, 2008, s.183.

konusunda bir kriter getirilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmaların hemen hepsinde siyasi suç ile siyasi suça murtabit suçlar birlikte istisna kapsamında sayıldığından bağlantılı siyasi suçların da Türkiye uygulamasında geri verilmezlik istisnasından yararlanacağı düşüncesindeyiz.

Türk hukuk sisteminde geri vermede siyasi suç tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle geri vermeye konu suçun siyasi olup olmadığı yargı kararları ile tespit edilebilecektir. Yargı kararlarına da siyasi suçla ilgili görüşlerin yol göstereceği kanaatindeyiz.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 31/10/1949 tarihli ve 1/108-93 sayılı ve Türkiye'ye uçak kaçırırken pilotu ve telsizciyi öldüren yedi Bulgaristan vatandaşı ile ilgili kararında geri verilmesi talep edilen kişilerin fiillerini değerlendirirken, Türk kanun koyucu tarafından objektif görüşe yer verilmediği, buna karşın sübjektif görüşte esas olan siyasi bir amaç ve maksat altında işlenen adi fiillerin de amaç ve maksatta irtibat bulunması nedeniyle siyasi bir suç olarak kabul edileceği açıkça belirtmiştir.[289]

Yine Yargıtay Ceza Genel Kurulu, S.S.C.B.'nin Türkiye'den geri verilmesini talep ettiği P.S. Branzinskas ve A.P. Branzinskas ile ilgili olarak verdiği kararında ise siyasi suçun niteliğini açıklayan objektif ve sübjektif görüşlerle birlikte üstünlük görüşüne de yer vermiş ve siyasi suçun tayini, tarihi, telakkisi, kıstasları ve sınırları konusunda doktrin anlaşmazlığının

[289] Savaş,Vural - Mollamahmutoğlu, Sadık; **Türk Ceza Kanununun Yorumu**, Ankara 1999, s.161-167.

çözümlenmediği, uluslararası hukukta tek bir görüşün mevcut olmadığı, uygulamalarda çeşitli telakkilere, doktrinlere rastlanıldığı, bunlarda da bir istikrar görülmediği, Türk Hukukunda müstakar bir içtihat ve Türk Ceza Kanununda siyasi suç hakkında herhangi bir doktrinin kabul edildiğini gösteren hüküm bulunmadığı, siyasi suç ve özellikle siyasi suça murtabıt suç telakki, anlayış ve ilkesinin, dar ve tahdide giden bir doğrultuda eğilim gösterdiği ifade edilmiştir.[290]

---

[290] Karar siyasi suçla ilgili görüşlerin ele alındığı tek örnektir:

S.S.C. Birliği Anayasasına göre S.S.C.Birliği uyruklu P.S. Branzinskas, diğer adı Koreyvo ve A.P. Branzinskas'ın 15 Ekim 1970 günü Batum,Suhumi seferini yapan uçağı, Türkiye Devleti sınırları içindeki Trabzon Hava Alanına indirmek için uçak personelini, yolcularını tehdit etmek ve bu maksatla yaptıkları saldırıda hostes N.V. Kurenko'yu öldürmek, pilot Geogiy Lukiç Çahrankiya ve telsizci Valeri nikolayeviç Fedeyev'i ağır suretle yaralamak, yasak silah taşımak, izinsiz sınırı geçmek ve uçak yolcularının hürriyetini tehdit etmek suçlarından sanık bulunmuşlar ve Sovyetler Birliği Hükümet tarafından verilen 2 Kasım 1970 tarihli notada adı geçenlerin suçları adi ağır suçlardan olduğu cihetle Devletler Hukuku Esaslarına göre iadelerine hukuki bir engel mevcut olmadığı bildirilerek Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinden bu sanıkların iadesi istenmiştir.

Yargıtay Birinci Ceza Dairesi 21.12.1970 gün ve 3701/3579 sayılı ilamında siyasi suç konusunda bilimsel görüşlere ayrıntılı olarak yer verilmiş ve nispi yani siyasi suça murtabıt suçların kıstaslarının tespitinde sübjektif (Theorie subjective) ve objektif (Theoire objektive) nazariyeler ileri sürüldüğü ifade edilmiştir.

Kararda açıkça nispi siyasi suçlarda sübjektif görüşün esas alındığı vurgulanmıştır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu ise aynı olaya ilişkin 31.10.1949 tarihli E. 1,108 K.93 sayılı kararında objektif ve sübjektif görüşlerin yanı sıra üstünlük görüşüne de değinmiş, sonuç olarak "*Siyasi suçun tayin, tarih, telakkisi, kıstasları ve hududunda doktrin anlaşmazlığının çözümlenmediği, Milletlerarası Hukukta müstemir bir görüşün mevcut olmadığı, uygulamalarda çeşitli telakkilere, doktrinlere tesadüf edildiği, bunlarda da bir istikrar görülmediği, Türk Hukukunda müstakir bir içtihat ve Türk Ceza Kanununun 9. maddesinde siyasi suç hakkında herhangi bir doktrinin kabul edildiğini gösteren hüküm bulunmadığı, siyasi suç ve özellikle siyasi suça murtabıt suç telakki, anlayış ve ilkesinin, dar ve tahdide giden bir doğrultuda eğilim gösterdiği"* ifade edilerek "*S.S.C.Birliğindeki müesses rejim dolayısıyla gelecekte kendilerine tazyikte bulunulabileceği ve takibe maruz kalabilecekleri ihtimali olduğu ileri sürülmemiş olmakla beraber böyle bir ihtimal ile katil ve ağır surette yaralamak gibi suçların işlenmesi, siyasi veya ona murtabıt suçların işlenmesi, siyasi veya ona murtabıt suçlardan sayılamayacaktır. Sübjektif doktrine göre de siyasi suçun, fiil safhasına geçmesi şart değilse de böyle bir suçun hiç olmazsa kastedilmiş,*

18'inci maddenin 1'inci fıkrasının (b) bendinde geri verilmesi istenen bir yabancının geri vermeye esas teşkil eden fiilin düşüncü suçu olması durumunda geri vermenin kabul edilmeyeceği hükmü yer almaktadır. Ancak hangi suçların düşünce suçu olduğu ne madde metninde ne de gerekçede belirtilmiştir. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalarda da düşünce suçu diye bir istisna suç grubu bulunmamaktadır.

İnsanın temel hakkı olarak düşünce, inanç ve kanaat hürriyeti aydınlanmanın, liberal toplum, hukuk ve devlet düzeni anlayışının armağanıdır. Tabii hukuk düşüncesi düşünce, inanç ve kanaat hürriyetini, düşünce, inanç ve kanaatin açıklanması, ifadesi hürriyetini kişinin temel hakkı saymıştır.[291]

Suç kaynağını insanda bulmak anlamında beşeri bir fiildir. Bundan dolayı da kaynağını insan dışında bulan fiiller suç oluşturamaz, bunlar ancak insana izafe edilebildiği ölçüde suç olarak ortaya çıkabilir. Bu kural ceza hukuku düzeninin niteliğini belirlemede mihenk taşıdır. Böyle olunca salt

---

tasarlanmış bulunması icabeder. Ortada kanuni ve hukuki anlamda tasarlanmış bir siyasi suç mevcut olmadığından bu bakımdan da işlenen suçlar siyasi suça murtabıt suç niteliğinde görülemez. Mücerret rejimden kaçmayı, siyasi suç veya siyasi suçun tasarlanması biçiminde bir suç diye niteleyemeyiz.Ortada Devletin Anayasa ile tesis edilmiş nizamına ilişkin veya siyasi maksat ve gaye ile tabaanın siyasi haklarını ihlale ve hatta geniş anlamda devletin dahili veya harici emniyetini bozmağa yönelmiş, fiil ve hareket olmadığı gibi bunlarla ilgili tasarlanmış, kastedilmiş bir hale de tesadüf olunmamıştır." denilmiş ve bu sebeplerle sanıklara yükletilen cürümlerin siyasi veya ona murtabıt cürümler olmadığına (vasıf ve mahiyetinde) karar verilmiştir.

[291] Hafızoğulları, Zeki; "Liberal-Demokratik Toplum, Hukuk ve Devlet Düzeninde İfade Hürriyetinin Sınırı", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.55, Ankara 2004, s.87.

düşünce, inanç ve kanaati yasaklayan bir hukuk düzeni liberal-demokratik bir hukuk düzeni değildir.[292]

AİHS'nin 9'uncu maddesinin 1'inci fıkrasında da düşünce özgürlüğü vicdan ve din özgürlüğü ile birlikte koruma altına alınmış, 2'nci fıkrada ise din veya inancını açıklama özgürlüğünün belli koşullarla sınırlandırılabileceği öngörülmüş iken, düşünce özgürlüğüne herhangi bir sınırlama getirilebileceğinden söz edilmemiştir.

Düşünce insan beyninin etkinliğidir. Düşünce özgürlüğünün bir anlam ifade etmesi için bireyin düşündüklerini özgürce ortaya çıkarması gerekir. İşte bu özgürlük başkalarına açıklandığı oranda hukuk alanına girer.[293] Günümüzde düşünce özgürlüğünün en önemli unsuru düşüncenin serbestçe açıklanabilmesidir. Açık ve somut bir kışkırtma veya suça yöneltme niteliğinde olmadıkça herkesin düşüncelerini özgürce açıklaması demokratik toplum olmanın en temel ilkelerindendir. Bu nedenle düşüncenin kendisi değil ancak açıklanma biçimi suç olabilir.[294]

Aslında düşünce suçu üst kavramı yoktur. Düşünceyi açıklama özgürlüğünün sınırlandırılması kapsamında değerlendirilebilecek çeşitli suç tanımları vardır. Bu suçlar siyasi sayıldıklarında zaten geri verme

[292] Hafızoğulları-Özen, 2010, s.193.
[293] Centel-Zafer-Çakmut, 2008, s.180; Kaboğlu, İbrahim Ö. ; **Özgürlükler Hukuku İnsan Haklarının Hukusal Yapısı Üzerine Bir Deneme**, İstanbul 1994, s.188; Tezcan, Durmuş-Erdem, Mustafa Ruhan-Sancakdar, Oğuz; **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, Ankara 2004, s.253-254.
[294] Centel-Zafer-Çakmut, 2008, s.181; Kaboğlu, 1994. s.196.

gerçekleşmeyecek ve Türkiye'de yargılamak da mümkün olmayacaktır. Bu kapsamda olmayanlar da zaten geri vermeye konu teşkil edeceklerdir. [295]

2. Siyasi Suç İstisnaları

Siyasi suç istisnalarından Belçika Kaidesi, SİDAS'ın 3'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasında açıkça yer almaktadır. [296] Türkiye'nin çeşitli devletlerle yaptığı ikili anlaşmalarda da Belçika Kaidesine rastlanmaktadır. ABD ile ikili anlaşmada kural biraz genişletilmiş, devlet başkanının yanı sıra hükümet başkanı da istisna kapsamına alınmıştır. Bahse konu anlaşmanın 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının (a) bendinin ikinci fıkrasına göre, devlet veya hükümet başkanına ya da aile üyelerinden birinin sadece hayatına kast suçu değil bunlara karşı işlenen herhangi bir suç siyasi sayılmayacaktır.

Bir diğer siyasi suç istisnası olarak sayılan terörizm hukuk düzenimizde, nitelikleri Anayasa'nın 2'nci maddesinde gösterilmiş olan,

---

[295] Centel-Zafer-Çakmut, 2008, s.179, Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.324.

Hafızoğulları, düşünce suçunda bizatihi düşüncenin, inancın veya kanaatin kendisinin suç sayıldığını, sırf düşüncesi, inancı ya da kanaati nedeniyle bir kimse hakkında ceza kovuşturması yapılmasının veya kişinin cezalandırılmasının imkansız olmadığını belirterek bu durumdaki kişileri siyasi suçlu kabul eder. Bu nedenle TCK'nın 18'inci maddesindeki "düşünce suçu" ifadesinin fazlalık olduğu görüşündedir. Ayrıntılar için bkz. Bkz. Hafızoğulları, 2008, s.55-56, Hafızoğulları-Özen, 2010, s.57; Hafızoğulları, 2004, s.85-101.

[296] Danimarka, Fransa, Finlandiya, İzlanda, Litvanya, Moldova, İsveç, İsviçre söz konusu maddeye koydukları çekincelerle, devlet başkanına veya ailesinden birine karşı girişilecek fiilleri suçun oluş biçimine ve failin koşullarına bakarak siyasi suç olarak kabul edebileceklerini bildirmişlerdir. Norveç ise çekincesinde geri vermeye ilişkin kanuna atıfla, devlet başkanı veya ailesine karşı işlenen suçun siyasi başka bir suç ile bağlantılı olarak işlenmesi durumunda geri vermenin gerçekleşmeyeceğini belirtmiştir.

dolayısıyla içeriği AİHS ile oluşturulmuş bulunan demokratik düzeni yıkmayı amaçlayan ve çoğu kez bir dinin, bir ideolojinin ya da sömürüldüğü iddia edilen bir etnik grubun sahibi ve savunucusu olarak ortaya çıkan örgütlü şiddet hareketedir.[297]

Terör suçlarının tanımı ve siyasi suç istisnası dışında tutulacağı konusunda SİDAS'ta ve TCK'da bir hüküm yoktur. Ancak TÖDAS'ta ve 3713 sayılı TMK'da terör suçları sayılmıştır.[298] O nedenle terör suçu dolayısıyla geri verme talebi geldiğinde Türkiye'nin taraf olduğu ve terör konusunda düzenlemeler içeren TÖDAS gibi sözleşmelerin dikkate alınması gerekecektir.[299]

Uygulamada geri vermeye ilişkin mahkeme kararları sıklıkla kanuni nedenlere değil, dış siyasete dayalıdır. Avrupa'da mahkeme kararlarında suçlunun Doğu Bloku Devletlerinden birinin vatandaşı veya talep eden devletin müttefik olup olmadığı, suçlunun ya da onun bağlı olduğu grubun suçlunun bulunduğu devlet tarafından desteklenip desteklenmediği, hatta

---

[297] Hafızoğulları, "**Terör ve Hukuk"** s.42.

[298] 3713 sayılı TMK'nın 3 ve 4'üncü maddelerinde hangi suçların terör suçu sayılacağı belirtilmiştir. 3'üncü maddeye göre 5237 sayılı TCK'nın 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320 nci maddeleri ile 310 uncu maddesinin birinci fıkrasında yazılı suçlar, terör suçlarıdır. 4'üncü maddeye göre de TCK'nın anılan maddesindeki amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlenen bazı suçlar da terör suçu sayılır.

[299] Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adlî Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi'nin I'inci fıkrasının (a) bendinin 3'üncü alt bendinde siyasi amaçla da olsa her türlü şiddet ve terör kastıyla işlenen suçların siyasi suç sayılamayacağı hususunda açık hüküm vardır. Bu sözleşmeye göre, şiddet ve terör kastıyla işlenen suçlar siyasi suç bağışıklığından yaralanamayacaktır.

ekonomik ilişkilerin dahi etkisi bulunur.[300] Günümüzde siyasi suç sırf hukuki bir konu olmaktan çok önemi gittikçe artan bir siyasi, ideolojik mücadelelerin yansıması olarak geniş anlamda bir insanlık sorunudur.[301]

765 sayılı TCK'nın 125 ilâ 171'inci maddelerine muhalefet suçları ile PKK-KADEK ve DHKP-C gibi silâhlı terör örgütü üyesi olmak veya yardım yataklık yapmak suçlarından Türkiye tarafından geri verilmesi istenen pek çok kişiye ilişkin talep Avrupa Ülkelerinin çoğu, özellikle Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa, İsviçre, İngiltere tarafından fiiller "siyasi" nitelik taşıdığı gerekçesiyle reddedilmiştir.[302]

Siyasi suç istisnası olan soykırım ve savaş suçlarıyla ilgili olarak SİDAS'ta bir hüküm bulunmamakla birlikte yukarıda belirtildiği gibi, SİDAS'a

---

[300]Gilbert, 1991, s.114.

Emekli General Memduh Lütfü Ünlütürk'ün 07/04/1991 tarihinde evinde tasarlanarak öldürülmesine azmettirmek ve bundan başka 125 ayrı fiilden dolayı İstanbul 3 Nolu Devlet Güvenlik Mahkemesinin 18/05/1993 tarih ve 1993/87 sorgu sayılı gıyabî tevkif müzekkeresi ile aranan ve müsnet suçtan dolayı İstanbul 10. Ağır Ceza Mahkemesinin 2003/18 esasına kayden yargılanan ve yine, 13 ayrı suçu azmettirmek suçundan İstanbul 3 Nolu Devlet Güvenlik Mahkemesinin 28/05/1993 tarih ve 1993/87 sayılı gıyabî tevkif müzekkeresi ile aranmakta olan ve müsnet suçlardan dolayı hakkında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca 1993/521 sayısına kayden soruşturma yapılmakta olan, D.K.'nın Fransa'dan geri verilmesi talebimiz reddedilmiştir. Gerekçe olarak ise SİDAS'ın 3. maddesinin 2. fıkrası ile Terörizmin Cezalandırılması Sözleşmesinin 5. maddesine atıf yapılarak Dev-Sol "muhalefet hareketinin" kurucusu olan sanığın "Türkiye'ye iadesi halinde, politik düşüncelerinden dolayı durumunun vehamet kazanabileceği" ihtimalinin bulunması bildirilmiştir.

[301] Hassan, 1971, s.216.

[302]Örnek: PKK'nın sözde Başkanlık Konseyi Üyesi olmak ve PKK terör örgütü bağlantılı suçlar nedeniyle 765 sayılı TCK'nın 168'inci maddesine muhalefet suçundan yargılanan N.K.'in Hollanda'dan geri verilmesi talep edilmiş, Hollanda ise talebe konu suçun siyasi olduğu gerekçesiyle talebi reddetmiştir. (Karar yayınlanmamıştır)

Ek 1'inci Protokol'ün 1'inci maddesinde bu suçların SİDAS'ın 3'üncü maddesinin uygulamasında siyasi sayılamayacağı açıkça belirtilmiştir.

Anayasa'nın 38 ile TCK'nın 18'inci maddesine göre, UCD'ye taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler vatandaşın geri verilmezliğinin istisnası olarak belirtildiğinden, Türkiye UCD'nin kuruluşuna ilişkin Roma Anlaşması'na taraf olup anlaşmayı yürürlüğe koyduktan sonra, anılan anlaşmada uluslararası hukuk kurallarının ihlali olarak sayılan fiilleri işleyen Türk vatandaşları da geri verme işlemlerine konu olabilecektir. Ancak söz konusu maddelerde sadece Türk vatandaşlarıyla ilgili hüküm getirilmiştir. Bu nedenle yabancının geri verme talebi ile ilgili olarak Türkiye'nin taraf olduğu Soykırım Sözleşmesi (Genocide) dikkate alınmalıdır.

II. ÇİFTE SUÇLULUK (DOUBLE CRIMINALITY)

Geri vermenin koşullarından biri de geri vermeye konu suçun, hem talep eden hem de talep edilen devlet kanunlarına göre suç teşkil edecek olmasıdır. Buna çifte suçluluk *(double criminality - réciprocité d'incrimination))* denilmektedir.[303] Bu şartın varlığı konusunda takdir talep edilen devlete aittir.

Geri verme hukukunda önemli bir yeri olan çifte suçluluk şartıyla ilgili olarak hemen her devlet ağır fiilleri suç saydığından pek fazla sorun yaşanmamakla birlikte, zaman zaman kültürel farklılıklar nedeniyle değişik

[303] Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.313.

uygulamalar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin Hint keneviri kullanımı Hollanda'da suç değildir, ötenazi, zina ve kürtaj konusunda devletlerin yaklaşımları farklıdır.[304]

Çifte suçluluk şartıyla ilgili iki görüş vardır: Objektif görüş *(in concreto)* ve sübjektif görüş *(in abstracto)*. Objektif görüş suçun aynı şekilde nitelendirilmesi esasına dayanır. Bu görüşte suçun yasal unsurlarının varlığı mutlaka aranır. Sübjektif görüşte ise suç teşkil eden fiilin her iki devlette de aynı şekilde nitelendirilmesi veya unsurlarının tıpa tıp aynı olması aranmaz. Çoğunluk sübjektif görüşten yanadır.[305]

Fiilin her iki devlet kanununda aynı biçimde nitelendirilmesi gerekmediği gibi suç için öngörülen cezanın her iki devlette de aynı olması aranmaz. Suçun esas itibariyle benzer olması yeterlidir. Adı başka da olsa, suçun unsurlarının iki devletin kanunlarında aynı olması, fiil tipinin iki ülkede de suç olarak değerlendirilmesi ve cezanın da anlaşmada belirlenen süreyi karşılıyor olması yeterlidir.[306]

Anlaşmalarda çifte suçluluk şartı genelde yer almaktadır. SİDAS'ın 2'nci maddesinin 1'inci fıkrasının ilk cümlesinde de geri vermeye konu fiilin gerek talebeden tarafın ve gerek kendisinden talepte bulunulan tarafın

[304] Gilbert, 1991, s.47; Blakesley, 1992, s.225.
[305] Gilbert, 1991, s.48.
[306] Özgen, 1962, s.39; Önder,1991, s.257; Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.313.

kanunlarınca cezayı gerektirmesi belirtilmiştir. Türkiye'nin taraf olduğu ikili anlaşmalarda da bu şart bulunmaktadır. [307]

Anlaşmalarda açıkça yer verilmediği takdirde bu şart yine de aranacak mıdır? İsviçre Federal Mahkemesi 1979 yılında *M v Federal Department of Justice and Police* davasında, çifte suçluluğun anlaşmada açıkça belirtilmese de bütün geri verme davaları için aranması gerektiğini ifade etmiştir. İrlanda Mahkemesi *Kelly* davasında şartın geri vermenin aslî koşullarından olduğunu vurgulamıştır.[308]

TCK'nın 18'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (a) bendinde geri verme talebine esas teşkil eden fiilin Türk kanunlarına göre suç olması şartı getirilmiştir. Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalarda da çifte cezalandırma koşulları bulunmaktadır.

III. SUÇUN TAKİP EDİLEBİLİR OLMASI

Bir suçun geri vermeye konu olabilmesinin bir başka şartı da, her iki devlet kanunlarına göre takip koşullarını taşıyor olmasıdır.

---

[307] Silahlı çete PKK'nın sair efradı olmak suçundan yargılanan İ.A.'nın geri verilmesi yönündeki talep Danimarka tarafından, geri vermeye konu fiilin (özel bir örgüte üye olmak olarak bahsedilmiş) Danimarka yasalarına göre suç oluşturmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

Yine "15 yaşından küçük mağdurenin ırzına geçmek, alıkoymak" suçlarından 6 yıl 11 ay ağır hapis cezasına mahkûm edilen E.D.'nin Almanya'dan geri verilmesine ilişkin Türkiye'nin talebi, Alman Yüksek Mahkemesi tarafından isnat edilen fiilin Alman hukukunda suç oluşturmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. (Her iki karar da yayımlanmamıştır)

[308] Gilbert, 1991, s.47; Williams, 1992, s.562.

Talep eden veya edilen devlette takibi yasaklayan bir durum söz konusu olduğunda suçlu geri verilmeyecektir.[309]

Muhakeme faaliyetinin yapılabilmesi için aranan muhakeme koşullarından olan zamanaşımı ve af ile takibi şikayete bağlı suçlarda şikayetin yokluğu, muhakemenin devamını önleyen sorumsuzluk nedenleridir.[310] Bu gibi nedenlerin varlığı halinde geri verme konusunda anlaşmada öngörülen diğer koşulları bulunsa dahi geri verme gerçekleşmeyecektir. Çünkü bu durumlarda suçun takibi hukuken mümkün değildir.

Hukukun temel kurumlarından biri olan zamanaşımı suçun işlenmesinden veya cezanın verilmesinden itibaren belirli bir zamanın geçmesiyle, devletin dava açmak ya da verilmiş cezayı yerine getirmek yönünden sahip olduğu menfaati ortadan kaldırır. [311]

Geri verilmesi istenen suçlu hakkında talep eden veya talep edilen devlet kanunlarına göre dava ya da ceza zamanaşımı süresi dolmuş ise geri verme gerçekleşmeyecektir.[312] Çünkü zamanaşımına uğrayan suçun hukuken takip edilmesi mümkün değildir. Şayet talep edilen devlet açısından zamanaşımı süresi dolmuş ise, takip şartı kalmadığından geri verme

---

[309] Özgen, 1962, s.40.
[310] Kunter, Nurullah, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku,** İstanbul 1986, s.59-63.
[311] Hafızoğulları, 2008, s.517; Toroslu, 2008, s.433.
[312] Özgen, 1962, s.41.

mümkün olmayacaktır. Talep eden devlette zamanaşımı dolmuş ise zaten bu devlet hukuken takibat yapamayacağından geri verme talebi de mesnetsiz kalacaktır.

Talep edilen devlet makamları tarafından yapılan, örneğin geri verme amaçlı yakalama, tutuklama, adli makam önünde sorgulama, gibi adli işlemlerin zamanaşımını durduran ve kesen nedenler olarak dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü zamanaşımını kesen işlemler talep eden devlet ülkesi sınırları içinde gerçekleşseydi kabul edilecekti. Bu işlemlerin sırf yabancı adli makamlarca yapılmış olması zamanaşımı hesabında dikkate alınmamalarını gerektirmemelidir.[313]

SİDAS'ın 10'uncu maddesinde de "Dava veya cezanın, kendisinden iade talep edilen taraf veya iade talebinde bulunan taraf mevzuatına göre müruruzamana uğramış olması halinde iadeye cevaz yoktur." denilerek zamanaşımına uğramış suç ve cezaların geri verme kapsamı dışında olduğu belirtilmiştir.[314] Bu nedenle uygulamada geri verme talepnamesinde, dava veya zamanaşımının sona ereceği tarihin açıkça belirtilmesi gerekir.

[313] Farklı görüş için bkz. Özgen, 1962, s.41.
[314] İngiltere'deki hukuk sisteminde zamanaşımı olmadığından bu ülkeye yönelik geri verme taleplerinde sadece talep eden devletin zamanaşımı kuralları göz önüne alınarak inceleme yapılmaktadır.

TCK'nın 18'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (e) bendinde, geri verme talebine esas teşkil eden fiilin zamanaşımına uğramış olması durumunda geri verme talebinin kabul edilmeyeceği açık bir şekilde belirtilmiştir.[315]

Zamanaşımının tespiti bakımından hangi tarih esas alınacaktır? Sözleşmelerde bu konuda bağlayıcı bir hüküm yok ise zamanaşımının teslim anına kadar dikkate alınması gerektiği görüşündeyiz.[316] Çünkü takip edilme koşulları taşımayan bir suçla ilgili geri verme işleminin yapılması hukuka uygun olmayacaktır. Zaten zamanaşımı dolduğu tarihten itibaren geri verme işlemi de dâhil hukuki herhangi bir işlem yapılamayacaktır.[317]

Özünde siyasi bir işlem olan af, devletin suçluyu cezalandırmaktan veya verilen cezayı yerine getirmekten vazgeçmesidir. Ceza Kanununda genel ve özel olmak üzere iki türlü af öngörülmüştür.[318]

Geri verme için suçun affa uğramamış olması gerekir. Ancak genel af ve özel affın geri verme taleplerine etkisi farklıdır.

---

[315] "Emniyeti suistimal ve resmî evrakta sahtecilik" suçlarından Moldova'ya geri verilmesi amacıyla aranan ve Türkiye'de yakalanan R.S.'nin yakalandığı tarih itibariyle arama kaydına konu suçun ülkemiz mevzuatına göre zamanaşımına uğradığı tespit edildiğinden geri verilmesi talebi kabul edilmemiştir.

[316] Türkiye'nin Kazakistan, Fas, Irak, Kuveyt, KKTC, Mısır, Suriye ve Tunus'la yaptığı ikili geri verme anlaşmalarında zamanaşımı için talep tarihinin esas alınacağı açıkça belirtilmiş, buna karşın ADB,İran, Özbekistan, Tacikistan ve Ürdün ile yapılan anlaşmalarda bu konuda bir tarih belirlenmemiştir.

[317] Zamanaşımı konusunda talep tarihinin esas alınması gerektiği yönünde görüşler de vardır. Bu görüşe göre zamanaşımı için talep tarihi esas alınmaz ise teslimin geciktirilerek zamanaşımının doldurulduğu iddiası ortaya çıkabilir. Bkz. Özgen, 1962 s.41; Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.315.

[318] Hafızoğulları, 2008, s.513, Toroslu, 2008, s.428.

Genel af tüm hüküm ve sonuçlarıyla birlikte ceza mahkûmiyetini ortadan kaldırır.[319] Bundan dolayı, talep eden devlette affa uğramış suç nedeniyle failin geri verilmesi mümkün değildir. Çünkü burada suçluluk ortadan kalkmış, suçun takibine hukuken olanak kalmamıştır. Eğer geri vermeye konu suç talep edilen devlette af kapsamına girmiş ise geri verme yine gerçekleşmeyecektir. Zira burada da suç tüm sonuçlarıyla ortadan kalktığından geri vermeye konu fiil talep edilen devlette suç sayılmamakta ve bu şekilde de geri vermede "çifte suçluluk" şartı mevcut olamayacaktır.

Özel af ceza mahkûmiyetinin sonuçlarını veya kamu davasını değil sadece cezayı ortadan kaldırır.[320] Eğer özel af cezayı tamamen ortadan kaldırmış ise geri verme mümkün değildir. Cezayı kısmen ortadan kaldırmışsa indirilen cezanın miktarı dikkate alınır. İndirilen miktardan kalan kısım anlaşmada belirlenen miktarın altına düşerse, geri verme gerçekleşmez, düşmez ise gerçekleşir.[321]

TCK'nın 18'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (e) bendine göre, geri verme talebine esas teşkil eden fiilin affa uğramış olması geri verme talebinin kabulüne engeldir.[322]

---

[319] Hafızoğulları, 2008, s.514; Toroslu, 2008, s.428.
[320] Hafızoğulları, 2008, s.514-515.
[321] Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.315.
[322] Türkiye'nin Kazakistan, Fas, Irak, Kuveyt, KKTC, Suriye, Tunus, İran ve Ürdün ile arasında mevcut olan ikili geri verme anlaşmalarında af kapsamında olan suçların geri verme talebinin reddi arasında sayılmıştır.

SİDAS'da af ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte, Türkiye'nin de taraf olduğu Ek İkinci Protokolün 4'üncü maddesinde talep edilen devletteki affın geri vermeyi engelleyeceği ifade edilmiştir.[323]

Belli suçlardan zarar görenlerin ceza kovuşturmasının muhtemel sakıncalarından korunmaları amacıyla, bu suçlardan dolayı ceza kovuşturması ve yargılaması yapılabilmesi için kanunla konulmuş olan bir engelin kaldırılması şart koşulmuş ve bu engeli kaldırma işlemine şikâyet (plainte, querela, antragdelikte) adı verilmiştir.[324] Kovuşturulması şikayete bağlı suçlarda, suçla ihlal edilen ve ceza ile korunan menfaatin hamiline davayı ortadan kaldırma yetkisi tanınmıştır. [325]

Takibi şikayete bağlı suçların kovuşturulabilmesi bu suçtan zarar görenin şikayeti ile başlar ve devam eder. Geri vermeye konu suç talep eden devletin kanunlarında şikâyete tâbi ise ve bu şikâyet şartı gerçekleşmemişse talep edilen devlet kişiyi geri vermeyecektir. Zira burada suçtan zarar görenin takibat yapılması yönünde rızası olmadığından suçun takibi hukuken olanaksızdır.

---

[323] Sözleşme metni için bkz.
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/guncelleme/aksoz/T98.doc
Sözleşmenin İngilizce metni için bkz.
http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/098.htm
[324] Kunter, 1986, s.73.
[325] Hafızoğulları, 2008, s.527; Toroslu, 2008, s.441.

SİDAS'ta ve TCK'nın 18'inci maddesinde bu konuda bir hüküm bulunmamaktadır. [326] Aslında uygulamada bu çok fazla önem de arz etmez. Çünkü geri vermeye zaten ağır suçlar dâhil olup, bunlar da takibi şikayete bağlı değildirler.

IV. SUÇUN BELLİ BİR AĞIRLIĞININ OLMASI

Suçlunun geri verilebilmesi için bir suçun bulunması tek başına yetmez, suçun belirli bir ağırlığının olması da aranır. Bunun çeşitli nedenleri vardır; Geri vermenin masraflı olması, ayrıntılı incelemeyi gerektiren birçok işleme başvurulmasının gerekmesi, devletler arasında mevzuat, uygarlık düzeyi, ırk, örf ve adet yönünden pek çok farklık olması, geri vermeye konu kişiye emniyet tedbirleri uygulanacak olması gibi. İşte bu nedenlerden dolayı hem doktrinde hem de uygulamada geri vermeye konu olacak suçu oluşturan fiilin belirli bir ağırlığa ulaşmış olması aranır. [327]

Para cezaları için geri verme mümkün değildir. Çünkü geri vermede özgürlüğü bağlayıcı tedbirler uygulanmaktadır. Talep eden devlette özgürlüğü bağlayıcı bir suç nedeniyle kovuşturulamayan veya özgürlüğü bağlayıcı bir

[326] Türkiye'nin Fas, KKTC, Suriye, Tunus, İran ve Ürdün ile yaptığı ikili geri verme anlaşmalarında takibi şikayete bağlı suçlar geri verme kapsamı dışında tutulmuşlardır.

[327] Özgen, 1962, s.42; Dönmezer-Erman, 1985, s.518; Erem, Faruk; **Suçluların Geri Verilmesinde Türk Sistemi,** Ad.C., Ankara 1943,Yıl:34, S:4, s.227-228.

ceza verilemeyen kişinin talep edilen devlette özgürlüğünün kısıtlanması Ceza Hukukunun genel ilkeleri ve insan hakları ile bağdaşmayacaktır.[328]

Bu şart geri verme anlaşmalarında, anlaşma kapsamına giren suçların tek tek sayılması ya da asgari ceza süresinin belirtilmesi suretiyle yer alır. Bu konuda sayma sistemi ve asgari ceza süresi (ayırma) sistemi olmak üzere iki sistem vardır.[329]

Sayma sisteminde devletler hangi suçların geri vermeye konu olacağını açıkça belirtmişlerdir. Bu sistemde geri vermeye konu suçlar tek tek sayılarak gösterilir.[330] Sistemin başlıca yararı, geri vermeye konu suçların açıkça ve bir şüpheye mahal vermeksizin belirlenmiş olmasıdır. Hiçbir tarafın yasasını incelemeye ve yorumlamaya gerek kalmadan geri verilebilecek suçların hangileri olduğu anlaşılabilecektir.[331] Yararına karşılık bu sistemin sakıncaları da vardır. Suçların anlaşmalarda tek tek sayılması suçların sınırlandırılmasına ve dünyadaki gelişmelerle sonradan ortaya çıkan suçların geri verme alanı dışında kalmasına neden olur. Gerek uluslararası anlaşmalarda gerekse de iç hukuklarında bu sistemi benimseyen devlet sayısı gittikçe azalmaktadır.[332]

---

[328] Durak, Cenk Alp; **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi,** KÜHFD, Kocaeli 2000, Yıl:2, S:2, s.387.
[329] Özgen, 1962, 43-44; Gilbert, 1991, s.38; Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.316.
[330] Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.317; Gilbert, 1991, s.38.
[331] Özgen, 1962, s.43, İçel, 1965, s.16.
[332] Artuk-Gökcen-Yenidünya,2007,s.317; Gilbert,1991,s.38, İçel-Donay, 1999 s.217.

Asgari ceza (ayırma) süresi sisteminde ise fiil için öngörülen ceza esas alınır. Belli bir süreden daha fazla cezayı gerektiren suçlar geri vermeye konu olabilir.[333] Burada suçlar tek tek sayılmamıştır. Bu sistem sayma sisteminin sakıncalarını gidermiştir. Sayma sistemine göre kavram karmaşasına yer vermeyen objektif bir kriter getirmiştir. Günümüzde geri verme sözleşmelerinde bu sistem uygulanmaktadır. İngiltere'de yapılan bir araştırma bu sistemin uygulanmasıyla geri verilebilecek suçların sayısında büyük artış olduğunu göstermiştir. [334]

Türkiye ve ABD arasında yapılan "Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Antlaşması"nda [335] karma bir sistem yer almaktadır. Anlaşmanın 2'nci maddesinin 1'inci fıkrasının (a) bendine göre "anlaşmaya ek listede yer alsın almasın, her iki taraf devlet yasalarına göre asgari sınırı 1 yılı aşan bir süre veya daha fazla cezayı gerektiren suçlar" ve ayrıca (b) bendi uyarınca "anlaşmaya ek listede yer alan ve her iki taraf yasalarına göre asgari sınırı 1 yılı aşan bir süre veya daha fazla cezayı gerektiren suçlar" geri vermeye konu olabilecektir. Yani hem anlaşmaya ek listede belirtilen suçlar hem de listede yer alsın almasın her iki taraf yasaları ile 1 yıl ya da daha fazla cezayı gerektiren suçlar geri verme kapsamına alınmıştır. Şayet listede bulunmayan bir suç her iki taraf yasalarınca 1 yıl ya da daha fazla cezayı gerektiriyorsa yine geri vermeye konu olabilecektir.

---

[333] Özgen, 1962, s.44.
[334] Artuk-Gökcen-Yenidünya,2007,s.317; Gilbert,1991,s.39, İçel-Donay, 1999 s.218.
[335]Sözleşme metni için bkz.
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/guncelleme/ceza_ikili/ABD.pdf

SİDAS'da asgari ceza süresi sistemi benimsenmiştir. Sözleşmenin 2'nci maddesinin 1'inci fıkrasına göre kovuşturma durumunda geri verme hem talebeden taraf hem de kendisinden talepte bulunulan taraf kanunlarınca en az 1 yıl süreli hürriyeti bağlayıcı bir ceza veya emniyet tedbirini ya da daha ağır bir cezayı gerektiren filler için mümkündür. Mahkûmiyet durumunda ise geri verme için verilen ceza en az 4 ay olmalıdır. Görüldüğü üzere geri verilmesi talep edilen kişinin şüpheli ya da sanık veya hükümlü olmasına göre öngörülen ceza süresi değişmektedir.[336]

Bu maddenin İngilizcesinde ".....for a maximum period of at least one year or by a more severe penalty...." olarak yer alan ibare sözleşmenin yayınlandığı 26/11/1959 tarihli ve 10365 sayılı Resmi Gazetedeki tercümesinde "....en aşağı bir sene müddetle....." olarak yanlış yazılmıştır. Oysa burada kastedilen geri vermeye konu suçun yukarı sınırının en az 1 yıl veya daha fazla olmasıdır.[337]

Suça teşebbüs ve iştirak gibi durumların, geri vermeye konu suçun niteliğini etkileyip etkilemeyeceği konusunda sözleşmelerde hüküm bulunmamaktadır. Ancak iştirak veya teşebbüs hükümlerinin uygulanması

---

[336] SİDAS'ta mahkûmiyet durumları için belirlenen 4 aylık süre hesaplanırken infazı gereken süre mi yoksa mahkûmiyet kararındaki süre mi esas alınacaktır? Bu durumda infaz süresinin dikkate alınması gerektiği görüşündeyiz. Şayet infaz süresi dikkate alınmaz ve hükümlü talep eden devlete iadesini ve teslimini takiben 4 aylık süreden önce tahliye edilirse, hem Sözleşmede yer alan süre hükmüne uyulmamış, hem de masraflı olan geri verme sürecinde gereksiz masraf yapılmış olmaktadır. Uygulamada da, 4 aylık süre infazı gereken süre olarak dikkate alınmaktadır.

[337] Durak, Cenk Alp; **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi,** Ankara Barosu Dergisi, Sayı:1999/4, Yıl: 56, Ankara 1999, s.50.

sonucu bulunacak ceza süresi, sözleşmede belirlenen süre kadar veya daha fazla ise suç geri vermeye konu olabilecektir. Çünkü suç kavramı hem teşebbüsü hem de iştiraki kapsar. Teşebbüs ve iştirak talep edilen devletin kanunlarına göre değerlendirilecektir.[338]

TCK'nın 18'inci maddesinde geri verme açısından ceza alt sınırı konulmamış, her ağırlıktaki suçtan dolayı geri vermeye olanak sağlanmıştır. Ancak bu durumda sözleşme hükümlerine bakmak gerekir.[339] Şayet ilgili sözleşmede suçun belli bir ağırlığı aranıyorsa TCK değil sözleşme dikkate alınacaktır.

V. ASKERİ SUÇLARDAN DOLAYI GERİ VERİLMEZLİK

Suçluların geri verilmesinin istisnalarından biri de, işlenen suçun askeri suç kapsamına girmesidir.

Hangi suçların askeri suç olduğu konusunda görüş birliği yoktur. Askeri suç ikiye ayrılır: Genel Ceza Hukukunda yer almayan sırf askeri suçlar ve Genel Ceza Hukukunda da yer alan, sivil kişiler tarafından da işlenmesi mümkün olan, ancak askeri menfaatleri korumak amacıyla Askeri Ceza Kanununda açıkça ya da atıf yoluyla belirtilmiş murtabit askeri suçlar. [340]

[338] Özgen, 1962, s.45-46; Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.318.
[339] Centel-Zafer-Çakmut, 2008, s.178.
[340] Özgen, 1962, s.108.

Askeri suçun tespitinde önemli olan kişinin asker olması değil işlenen suçun niteliğidir.[341]

Sırf askeri suç, asker şahıslar tarafından askeri bir hizmetin ya da görevin ihlali suretiyle işlenen ve kısmen ya da tamamen başka bir kanunda suç olarak öngörülmeyen fiillerdir. [342] Buna göre sırf askeri suçta bulunması gereken unsurlar: Failin asker kişi olması, fiilin askeri bir hizmet veya görevin ihlali suretiyle işlenmesi ve fiilin başka bir kanunda suç olarak öngörülmemesi.[343]

Sırf askeri suçlardan dolayı geri vermenin mümkün olmadığı genellikle kabul edilmektedir.[344] Anlaşmalarda bu konuda bir yeknesaklık yoktur. Bazı anlaşmalarda sırf askeri suçların, bazılarındaysa askeri suçlarla buna murtabit fiillerin geri verilmeyeceği hükme bağlanmıştır.[345]

Asker olmayan kişilerce işlenmesi de mümkün olan, askeri bir menfaati koruma amacı güden, tüm ya da bir kısım unsurları genel ceza kanununda öngörülen, askeri ceza kanunlarında ayrıca belirtilen ve yapılan atıfla bu kanunların kapsamına alınan suçlara murtabit askeri suç (askeri suç benzerleri) denilir.[346] İşte asker kişi tarafından işlenmesine rağmen genel

[341] Dönmezer-Erman, 1985, s. s.524.
[342] Erman, Sahir: **Askeri Ceza Hukuku, Umumî Kısım ve Usul**, İstanbul 1983, s.148-149.
[343] Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.349.
[344] Gilbert, 1991, s.101.
[345] Özgen, 1962, s.108.
[346] Erman, 1983, s.151-156.

ceza hukuku kapsamına giren bu tür suçlardan dolayı geri verme kabul edilebilecektir.[347]

Askeri Yargıtay İçtihatları Birleştirme Kurulu 20/6/1975 tarihli, 1975/6 esas, 1975/4 karar sayılı kararında, kıtaya geç kalma suretiyle işlenen bakaya suçunun sadece Askeri Ceza Kanununda yer almasına rağmen suçun failinin suç ve ceza yönünden asker sayılamayacağı ve bundan dolayı da bu suçun sırf askeri suç niteliğinde bulunmadığını belirtmiştir. [348] Askeri Yargıtay bu kararında TCK'ya atıf suretiyle askeri suç haline getirilen ve unsurları ile cezalarının tamamı TCK'da yer alan suçların sırf askeri suç

---

[347] Blakesley, 1992, s.263.

[348] Söz konusu kararın gerekçesi şudur: *"...Askeri Ceza Kanununun 1'inci maddesine göre bu Kanunda yazılı suçlar askeri suçtur. Buna göre askeri suçlar üç grupta mütalaa edilebilir: I. Unsurlarının ve cezalarının tamamı Askeri Ceza Kanununda yazılı olan, bir diğer ifade ile Askeri Ceza Kanunu dışında hiçbir ceza kanunu ile cezalandırılmayan suçlar, II. Unsurları kısmen Askeri Ceza Kanununda kısmen de diğer ceza kanunlarında gösterilen suçlar, III. TCK'ya atıf suretiyle askeri suç haline getirilen suçlar. Bunlardan III'üncü gruba girenler TCK'ya atıf suretiyle askeri suç haline getirildikleri ve dolayısıyla unsurları ile cezalarının tamamı TCK'da yer alıp bu nedenle genel nitelikle olduklarından bunları sırf askeri suç niteliğinde kabul etmek mümkün değildir. Sırf askeri suçları tayin ve tespit ederken şu üç esasın dikkate alınması gerekir: 1.Failin statüsü, 2.Suçun unsurlarının yalnızca Askeri Ceza Kanununda yer alması, 3.Unsurlarının tamamı ya da bir kısmı TCK'da yer alan askeri suçların yurt savunması sanatını öğrenmek ve yapmak görevine doğrudan doğruya etken olanla ilişkisi. Diğer hiçbir ceza kanunu ile cezalandırılmayan askeri suçlardan "yalnız askerler tarafından işlenebilen suçlar" hem failinin yalnızca asker olabilmesi hem de suçun tüm unsurları ve cezalarının yalnız Askeri Ceza Kanununda yer alması nedenleriyle "sırf askeri suç" niteliğini kazanmaktadır. ...Unsurlarının tamamı veya bir kısmı TCK'da yer alan askeri suçların hangilerinin sırf askeri suç olabileceği tespit edilirken askeri menfaat ve gereklerin korunması göz önüne alınmalıdır. Bütün askeri suçlar bu hususu sağlamaya yönelik olmakla birlikte Askeri Ceza Kanununun 3'üncü bap 5'inci faslında "askeri itaat ve inkiyadı bozan suçlar" başlığı altında yer alanlarda askeri menfaat ve gereklerin özellikle ve doğrudan doğruya korunması amacının güdüldüğü görülür. Bu nedenle unsurlarının tamamı veya bir kısmı TCK'da yer alsa bile askeri suçlardan askeri itaat ve inkiyadı bozan suçları "sırf askeri suç" niteliğinde kabul etmek gerekmektedir……"*

olmadığını, buna karşılık yalnızca Askeri Ceza Kanununda yazılı olan ve hiçbir ceza kanununda bulunmayan suçların da sırf askeri suç sayıldıklarını, unsurlarının tamamı ya da bir kısmı TCK'da yer alan suçların sırf askeri olup olmadığının tespitinde "askeri menfaat ve gereklerin korunması" ölçütünün göz önüne alınması gerektiğini ifade etmiştir.

SİDAS'ın askeri suçlar başlıklı 4'üncü maddesinde yer alan "Cezaî hukuka göre suç teşkil etmeyen askeri suçlar dolayısıyla iade işbu Sözleşmenin tatbik sahası dışındadır." hükmü uyarınca sırf askeri suçlardan dolayı geri verme mümkün değildir. Keza Sözleşmenin Açıklayıcı Raporunda 4'üncü maddenin sırf askeri suçlardan dolayı geri vermeyi yasakladığı, ancak genel ceza hukukuna göre suç sayılan fiillerin asker şahıs tarafından işlenmesi ve Sözleşmede öngörülen koşulların da varlığı durumunda, geri vermenin mümkün bulunduğu belirtilmiştir.

TCK'nın 18'inci maddesinin (b) bendinde, geri verme talebine esas teşkil eden fiilin askeri suç niteliğinde olması geri vermenin istisnalarından kabul edilmiş, murtabit askeri suçlardan söz edilmemiştir. 765 sayılı TCK'nın geri vermeye ilişkin düzenlemeler içeren 9'uncu maddesinin 4'üncü fıkrasında ise açıkça "askeri veyahut bunlara murtabit cürümlerin" geri vermeye konu olamayacağı yönünde hüküm bulunmaktaydı.

18'inci madde gerekçesinde, ceza kanunlarında esasen suç olarak tanımlanan ve suç oluşturduğu hususunda bütün insanlığın fikir birliği içinde

bulunduğu fiillerin bu istisna kapsamında mütalâa edilemeyeceği belirtilmiştir. Madde gerekçesinde açıklandığı üzere, maddede açıkça sırf askeri suçlardan söz edilmese de, gerekçeden yola çıkarak genel ceza kanunlarında suç sayılan fiillerin geri vermeye konu olabileceğini düşünmekteyiz.[349]

VI. MALİ SUÇLARDAN DOLAYI GERİ VERİLMEZLİK

Geri vermeye ilişkin eski tarihli anlaşmaların çoğunda mali suçlar anlaşma dışında tutulmuştur. Ancak günümüzde bu görüş değişmektedir ve Avrupa devletleri arasında mali suçlardan dolayı geri verme artık mümkün bulunmaktadır. SİDAS'a Ek İkinci Protokol, Amerika Kıtası Devletleri Arasındaki Anlaşma ve hatta iç hukuklardaki düzenlemelerle mali suç işleyenlerin geri verilmesi konusunda hükümler getirilmiştir. [350]

Nelerin mali suç olduğu konusunda doktrinde bir anlaşma bulunmamakla birlikte, geniş anlamıyla mali suçlar, devletin mali egemenliğine karşı işlenen suçlar olarak tanımlanabilir.[351] Bunlar özellikle vergi, resim, gümrük ve döviz suçlarını oluşturan kambiyo düzenlemelerine aykırı davranışlardır. [352]

[349] Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.351.
[350] Gilbert, 1991, s.55.
[351] Özgen, 1962, s.111-112; İçel, 1965, s.21.
[352] Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.351.

Zaman içerisinde devletler arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve globalleşme mali suçların artmasına neden olmuş, bu da devletler arasında bir işbirliği yapılmasını gerekli kılmıştır.

Günümüzde genel ceza hukukunun ihlali sayılan mali suçlar geri verme kapsamında bulunmaktadır. Ancak genel ceza hukukunda yer almayan mali suçlardan dolayı geri vermenin mümkün olup olmadığı tartışmalıdır. Bu durumda çifte suçluluk (*double criminality)* ilkesi gereğince talep edilen devletin iç hukukundaki düzenlemeye bakılır. Suç sayılan fiil talep edilen devletin iç hukukundaki düzenlemedeki koşulları taşımalıdır.[353]

Türkiye'nin taraf olduğu ikili sözleşmelerin çoğunda mali suçlar, geri verilmesi öngörülen suçlardan sayılmaktadır. Örneğin ABD , Arnavutluk, KKTC anlaşmaları gibi.

SİDAS'ın 5'inci maddesinde yer alan *"Vergi, resim, kambiyo ve gümrük mevzularında işbu Sözleşmedeki koşullara tevfikan suçluların iadesi, ancak her suç veya suç kategorisi için bu hususun Âkid Taraflar arasında kararlaştırılmış olması halinde mümkündür."* hükmüyle mali suçlardan dolayı geri verme tarafların iradesine bırakılmıştır.

Ancak Türkiye'nin de taraf olduğu "Suçluların İadesine Dair Avrupa

[353] Gilbert, 1991, s.55-56.

Sözleşmesine Ek İkinci Protokol" ün 2'nci maddesi[354] ile mali suçlar da geri vermeye konu olabilecek suçlara dâhil edilmiştir.[355]

Bu madde ile, SİDAS ve anılan Protokole taraf devletlerin mevzuatlarında bulunan aynı türden mali suçlardan dolayı geri verme mümkün kılınmıştır. Ancak Ek İkinci Protokolün Açıklayıcı Raporuna göre suçların talep eden ve talep edilen devlette aynı türden olması yetmez, aynı zamanda talep edilen devlette cezalandırılabilir bir suç olması da gerekir. Görüldüğü üzere burada da, çifte suçluluk şartı aranmaktadır. [356]

5237 sayılı TCK'nın 18'inci maddesinde mali suçlar geri verme kapsamı dışında bırakılmamıştır. Anlaşmalarda özel hüküm bulunmadığı sürece mali suçlara ilişkin geri verme talepleri sırf bu nedenle reddedilmeyecektir.

VII. TALEP EDİLEN DEVLETİN YARGI HAKKI OLMASI

Yargılama devletin egemenliğine dayanan görevlerinden biridir.[357]

---

[354] 8/5/1991 tarihli ve 3732 sayılı Kanunla Ek Protokolün onaylanması uygun bulunmuştur.

[355] AB içerisindeki düzenlemelerle mali suçlardan dolayı geri vermeme ilkesi sınırlandırılmış, tüketici vergileri, katma değer vergisi veya gümrük vergisi söz konusu olduğunda geri verme mümkün kılınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdem, Mustafa Ruhan, 2004, s.308, Kluwer/Fritnes; **Extradition in the European Union: State of the Art and Perspective,** European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Volume 4, Issue 3, Netherland 1996, s.45.

[356] Açıklayıcı raporun İngilizce metni için bkz.
http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/098.htm

[357] Kunter, 1986, s.111.

Ancak her devletin yargılama yetkisi ülke sınırları içerisinde geçerlidir. Yani bir devlet, ülkesinin sınırları içerisinde işlenen suçları takip hakkına sahiptir.

Her devlet kendi yargı hakkına öncelik tanır. Bu nedenle talep edilen devlet geri vermeye konu suç hakkında yargılama yetkisine sahipse ya da bundan dolayı yetkili makamları tarafından takibat yapılıyorsa, geri verme talebi reddedebilecektir.[358]

Talep edilen devletin yargı hakkı iki şekilde ortaya çıkar:

1. Suçun Talep Edilen Devlette İşlenmesi

Ceza kanunlarının mülkiliği ilkesi ile devletin egemenliğinin bir sonucu olarak, ülkesinde suç işlenilen devlet yargı hakkına sahiptir. Bu nedenle, devlet ülkesinde suç işleyeni başka bir devlete teslim etmez. Devletlerin

---

[358] Özgen, 1962, s.116, Erem,Faruk; **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara 1995, Cilt: I, s.149.

Bu konuya ilişkin bir örnek; Türkiye, 03/10/2006 tarihinde Tiran-İstanbul seferini yapan THY'ye ait yolcu uçağını İtalya'ya kaçıran H.E. hakkında Birleşmiş Milletler Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesine Dair 16/12/1970 tarihli Lahey Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesinin 1, 2, 3 ve 4'üncü bentlerinde yer alan "suçlunun kendi toprakları üzerinde bulunduğu her âkit devletin koşulların el vermesi hususuna kanaat getirdiğinde bu şahsı tutuklayacağı, bu devletin olayla ilgili hazırlık soruşturmasına derhal tevessül edeceği, suçlu olan şahsın, vatandaşı olduğu devletin en yakın temsilcisi ile derhal temasa geçmesine yardım edileceği, bu devletin şahsı tutukladığı takdirde uçağın kayıtlı olduğu devlete ve tutuklanan şahsın tabiiyetinde bulunduğu devlete, böyle bir şahsın tutukluluk durumu ve tutukluluğunu icap ettiren koşulları derhal bildireceği, hazırlık tahkikatının sonucu hakkında derhal bilgi vereceği ve yargılama yetkisini kullanıp kullanmayacağı hususundaki niyetini açıklayacağı" hükmü gereğince İtalya'dan yargılama yetkisini kullanıp kullanmayacağını sormuş, bundan sonra geri verme talebinde bulunmuştur.

mevzuatı arasındaki farklar nedeniyle suçun hangi ülkede işlendiği konusunda uyuşmazlık çıkabilir. Bu durumda kararı talep edilen devlet verecektir. Eğer talep edilen devlet mevzuatına göre suç kendi ülkesinde işlenmiş sayılıyorsa fail geri verilmeyecektir. Talep edilen devlet mevzuatında suçun ne zaman kendi ülkesinde işlendiği konusunda bir hüküm yoksa o zaman mahkeme içtihatlarına bakmak gerekir. [359]

SİDAS'ın 7'nci maddesinin 1'inci fıkrasına göre, kendisinden iade talep edilen taraf, mevzuatına göre kısmen veya tamamen kendi ülkesinde veya ülkesi addolunan bir mahalde işlenmiş sayılan bir suçtan dolayı talep edilen şahsı geri vermekten imtina edebilecektir. Görüleceği üzere burada takibat yetkisinin bulunması yeterlidir, ayrıca takibata geçilmiş olması aranmaz. Yani talep edilen devlet geri vermeye konu suç hakkında kendi mevzuatına göre yetkili olduğunu değerlendiriyorsa geri verme talebini reddedebilecektir.[360]

7'nci maddenin 2'nci fıkrasına göre ise, eğer geri vermeye konu suç talep eden devletin ülkesi dışında işlenmişse, talep edilen devletin mevzuatının ülkesi dışında işlenen aynı çeşit bir suçun takibine izin vermesi veya talep konusunu teşkil eden suç için iadeye cevaz vermesi halinde geri verme talebi kabul edilebilecektir.

---

[359] Özgen, 1962, s.116; Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.353;Gilbert, 1991, s.40.

[360] "18 yaşından küçüklere cinsel taciz" suçundan Almanya'ya geri verilmesi talep edilen A.S. hakkında İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesince "geri verilmesi talep edilen A.S. tarafından işlenen ve geri vermeye konu olan suç Türk vatandaşı A.S.'ye karşı işlendiğinden Almanya'ya iadesine yer olmadığına" karar verilmiş ve geri verilmesi talep edilen A.S. hakkında Türkiye'de soruşturma başlatılmıştır. (Karar yayınlanmamıştır.)

Bu paragrafa göre, suçun hem talep eden hem de talep edilen devletin ülkesi dışında işlenmişse asıl olan geri vermedir. Ancak talep edilen devletin iç hukukunda ülke dışında işlenen suçlar için bir yetki düzenlemesi yoksa ya da tam tersine yetki düzenlemesi olmakla birlikte kendini yetkili kılıyorsa geri verme bu nedenle kabul edilmeyebilecektir. [361]

2. Talep Edilen Devlette Geri Vermeye Konu Fiille İlgili Daha Önce Kovuşturma Başlatılmış Olması

Talep edilen devletin yargı hakkının ortaya çıktığı bir diğer durum da, suçun yabancı ülkede işlenmesine rağmen talep edilen devletin mevzuatına göre geri vermeye konu suçun takibinin mümkün olmasıdır.[362]

SİDAS'ın 8'inci maddesinde, talep edilen tarafın, iade talebine sebep olan bir veya birkaç fiilden dolayı hakkında takibat yapmakta olduğu şahsın geri verilmesi talebini reddedebileceği hükme bağlanmıştır. Buradaki düzenleme SİDAS'ın 7'nci maddesinden farklıdır. 7'nci maddeye göre geri verme talebinin reddi için talep edilen devlet tarafından takibat hakkına sahip olmak yeterli iken, 8'inci maddede mutlaka bir takibata geçilmiş olması şartı aranmaktadır. Nitekim Açıklayıcı Raporda da takibatın başlatılmış olması gerektiği açıkça yer almaktadır.[363]

---

[361] Dönmezer-Erman, 1985, s.523-524, Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.355.
[362] Özgen, 1962, s.117, Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.354.
[363] "İnsan kaçakçılığı" suçundan Moldova adlî makamlarınca aranan Moldova uyruklu, S.D.'nin anılan ülkeye geri verilmesi talebi, geri vermeye konu fiillerinden

Yukarıda değinilen her iki durumda da mutlak geri vermeme yoktur. Talep edilen devlet isterse bu hakkını kullanacaktır. Yani takdir talep edilen devlete aittir. Türkiye'nin taraf olduğu ikili geri verme anlaşmalarında da bu konuda düzenlemeler bulunmaktadır.[364]

TCK'nın 18'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (c) bendine göre, geri vermeye konu suçun Türkiye Devleti'nin güvenliğine karşı, Türkiye Devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmiş olması, (d) bendinde de Türkiye'nin yargılama yetkisine giren bir suç olması geri verme talebinin reddi nedenlerinden sayılmıştır. Buradaki hüküm mutlaktır. Yani bu durumda talep kesinlikle reddedilecektir.

TCK'nın 12'nci maddesinin 1'inci fıkrası ile 13'üncü maddenin 1'inci fıkrasının (b) bendinde, yabancı ülkede işlenen bazı suçlardan dolayı belli koşulların varlığı halinde Türkiye'de takibat yapılacağı belirtilmiştir. Anılan maddeler devleti koruma ilkesinin yansımasıdır.[365]

12'nci maddenin 1'inci fıkrasının uygulanabilmesi için failin yabancı olması, suçun yurt dışında ve Türkiye aleyhine işlenmesi ve 13'üncü madde sayılan suçlar dışında kalan bir suç olması, suç için Türk kanunlarında enaz

---

dolayı İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma yürütülmesi nedeniyle soruşturma sonuçlanıncaya kadar ertelenmiştir.

[364] İkili sözleşme metinleri için bkz.
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/guncelleme/ceza_ikili/ism.xls

[365] Centel-Zafer-Çakmut; 2008, s.137.

1 yıl hapis cezası öngörülmesi ve Adalet Bakanı'nın kovuşturmaya izin vermesi gerekir. [366]

13'üncü maddenin 1'inci fıkrasının (b) bendine göre yabancı ülkede yabancı ya da bir Türk vatandaşı tarafından devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına, devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine , milli savunmaya, devlet sırlarına karşı ve casusluk, yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı işlenen suçlarda failler Türkiye'de yargılanır ve haklarında Türk kanunları uygulanır.[367]

VIII. NON BİS İN İDEM (DOUBLE JEOPARDY)

Yargılanacak uyuşmazlığın yargıdan sonra yargılanmış uyuşmazlık olmasının özelliklerine yabancı dillerde, yargılanmış şeyin otoritesi anlamına gelen "autorité de la chose jugée, aturota della cosa giudicata, bizde "kaziyei muhkem, kesin hüküm, kesin karar veya yargının otoritesi" denilmektedir.[368]

Ceza muhakemesinin bir yargı ile sona ermesinin otorite diye adlandırılmasının özelliklerinden biri yargının değerliliğidir. Bu da yargının yerine getirilebilmesi ve göz önünde tutulabilmesi anlamına gelir ve buradan çeşitli sonuçlar çıkarılır. İşte bu sonuçlardan bir tanesi de aynı suçtan dolayı aynı kişi aleyhine tekrar ceza davası açılamamasıdır. Muhakeme hukukunun

[366] Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.317-318.
[367] Centel-Zafer-Çakmut; 2008, s.138.
[368] Kunter, 1986, s.267-268.

ana ilkelerinden olan bu ilkeye Latince “non bis in idem” veya “ne bis in idem” denilmektedir. [369]

Hukuk devleti esaslarını benimsemiş tüm devletler ilkeyi iç hukuklarında temel ve kesin bir ilke olarak öngörmüşlerdir. [370]

Uluslararası hukukun genel ilkesine göre, devletler kendi ceza hukuku düzenini ülkesi ile belirli bir ilişki içinde bulunan tüm fiilleri içerecek şekilde oluşturabilirler. Cezalandırma yetkisinin sınırlarını belirlemek bizzat egemen devletlere tanınmıştır. Ancak ulaşım olanaklarının artması ve küreselleşme karşısında her bir devletin farklı gerekçelerle aynı fiili kovuşturmaya kendini yetkili görmesi nedeniyle devletler arasında yetki çatışması çıkabilir ve aynı fiil dolayısıyla bir kişi hakkında iki ayrı devletin yargı makamlarınca iki ayrı karar verilebilir. Yabancı mahkemece verilen kararlar esas itibariyle başka devlette ceza davasını tüketici bir etki göstermemektedir. Oysa aynı kişinin aynı fiilden dolayı birden fazla devlette cezalandırılması buna muhatap olan kişi bakımından haksızlık, suç politikası bakımından da kişiyi topluma yeniden kazandırmak için istenmeyen bir durumdur. [371]

İşte Ceza Hukukunun temel ilkelerinden olan ve kesinleşmiş bir yargı kararının varlığı halinde bir kişinin aynı fiil nedeniyle ikinci kez

---

[369] Kunter, 1986, s.99-100.

[370] Yenisey, Feridun; **Milletlerarası Ceza Hukuku, Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı,** İstanbul, 1988, s.211-213, Williams, Sharon A., 1992, s.554.

[371] Erdem, 2004, s.331-332.

yargılanamayacağı anlamına gelen non bis in idem uluslararası hukukun en eski kurumlarından olan geri vermede de uygulanmaktadır. [372]

Geri verilmesi talep edilen kişi hakkında, geri verme talebine konu olan suçundan dolayı, talep edilen devlet ülkesinde bir hüküm verilmişse, geri verme gerçekleşmez. Aksi halde kişi bir suçtan dolayı iki defa muhakeme veya mahkûm edilmiş olur ki bu da ceza hukukunun genel ilkelerine aykırıdır.[373]

SİDAS'ın "non bis in idem" başlıklı 9'uncu maddesinin[374] 1'inci cümlesine göre, geri vermeye konu suç hakkında, talepte bulunulan devletin yargı organlarınca karar verilmiş olması durumunda geri verme talebi kabul edilmeyecektir. Açıklayıcı Raporda nihai kararın beraat ya da mahkûmiyet veya af olarak anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.[375]

---

[372] Özgen, 1962, s.117.

[373] Artuk-Gökcen-Yenidünya, 2007, s.356.

[374] 9'uncu madde metni: *"Talep edilen şahıs hakkında kendisinden iade talep edilen tarafın salâhiyetli makamlarınca iade talebine sebep olan bir veya birkaç fiilden dolayı nihai olarak karar verilmiş ise iadeye cevaz yoktur. Kendisinden iade talep edilen tarafın salâhiyeti makamlarınca aynı fiil veya fiiller hakkında takibat yapılmamasına veya yaptıkları takibata son verilmesine karar verilmiş ise iade talebi ret olunabilir."* Bu madde uygulamasına bir örnek; Hollanda'da haşhaş ticareti yapmak suçundan sanık olan kişi hakkında Hollanda Savcılığınca para cezası ödenmesi karşılığında hazırlık soruşturmasının sona ereceği bildirilmiş sanık da para cezasını ödemiş, savcılık kamu davası açılmamasına karar vermiştir. Daha sonra Almanya'da yakalanan kişi aynı fiil nedeniyle Alman makamlarınca 1 yıl 5 ay özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûm edilmiştir. Üst Mahkeme olan Köln Yüksek Eyalet Mahkemesi bu durumu ön karar davasıyla ATAD önüne getirmiştir. ATAD, hakim katılımı olmaksızın savcı tarafından hazırlık soruşturması sonucunda verilen kamu davası açılmaması yönündeki kararın ceza muhakemesini sonuçlandıran bir karar olması nedeniyle non bis in idem etkisine sahip olduğu sonucuna varmıştır. Bkz. Erdem, 2004, s.345-346.

[375] Açıklayıcı Raporun İngilizce metni için bkz.

Maddenin 2'nci cümlesine göre de, kendisinden iade talep edilen tarafın salâhiyeti makamlarınca aynı fiil veya fiiller hakkında takibat yapılmamasına veya yaptıkları takibata son verilmesine karar verilmiş ise de talep reddedilebilecektir.[376]

Türkiye'nin taraf olmadığı SİDAS'a Ek Birinci Protokolün 2'nci maddesiyle SİDAS'ın non bis in idem ile ilgili 9'uncu maddesine açıklık getirilmiştir. Buna göre: Sözleşmeye taraf üçüncü bir Devlet ülkesinde verilmiş kesin bir hükme konu olan kişi hakkında aynı fiillerden dolayı geri verme talebinde bulunulduğu takdirde; geri vermeye konu kişi söz konusu kesin hükümle beraat etmişse, hürriyeti bağlayıcı bir ceza veya tedbire hükmedilip de bu ceza tamamen çekilmişse veya cezanın infaz edilmediği kısım ya da cezanın tümü genel af veya özel af ile ortadan kalkmışsa veyahut hâkim failin kusurlu olduğunu tespit etmiş ancak herhangi bir

---

http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/024.htm

[376]Buna ilişkin örneklerden biri; C.A., M.Ç., M.U. ve F.U. hakkında Strazburg'da gerçekleştirdikleri fiillerden dolayı "Yasadışı PKK terör örgütü üyesi olmak" suçlarından dolayı Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca yürütülen soruşturma nedeniyle adı geçenlerin Fransa'dan geri verilmeleri talep edilmiştir. Ancak, Fransa söz konusu şahıslar hakkında kendi ülkelerinde yargılama yapıldığından dolayı "non bis idem" gerekçesiyle talebi reddetmiştir. (Karar yayınlanmamıştır.)

Bir diğer örnek; Lefkoşa-İstanbul seferini yapan Kıbrıs Türk Havayollarına ait uçağı cebir, şiddet ve tehdit kullanmak suretiyle 8/3/1996 tarihinde Münih'e kaçırmak suçundan Bakırköy 4. Ağır Ceza Mahkemesince yargılanan R.A.'nın geri verilmesine ilişkin talep, R.A.'nın söz konusu suçtan dolayı Almanya'da 6 yıl 10 ay gençlik cezasına mahkûm edilmesi nedeniyle SİDAS'ın 9'uncu maddesi uyarınca reddedilmiştir. (Karar yayınlanmamıştır.)

"Teşekkül halinde uyuşturucu madde ihraç etmek" suçundan İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesince yargılanması nedeniyle aranan ve Hollanda'da bulunduğunun anlaşılması üzerine geri verilmesi istenen M.D. ile ilgili talep, adı geçenin geri vermeye konu edilen suçundan dolayı Belçika'da yargılanıp mahkûm edilmesi gerekçesiyle anılan ülke makamlarınca reddedilmiştir.

müeyyideye hükmetmemiş ise talep kabul edilmeyecektir. Ancak bu duruma da istisna getirilmiştir. Hükme konu suç kamusal nitelikteki kişi, kurum veya şeye karşı işlenmişse ise, hakkında hüküm verilen kişi talep eden devlette kamusal bir karakter taşımakta ise, hükme konu olan fiil kısmen veya tamamen talep eden Devletin ülkesinde veya ülkesi sayılan bir yerde işlenmiş ise geri verme kabul edilebilecektir.

Non bis in idem ilkesi CMK'nın 223'üncü maddesinin 7'inci fıkrasında yer almaktadır. Buna göre, aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir.

TCK'nın geri vermeye ilişkin 18'inci maddesinde non bis in idem ilkesi yer almamaktadır.

IX. YENİDEN YARGILAMA GÜVENCESİ VERİLMEMESİ

SİDAS'a Ek İkinci Protokolün 3'üncü maddesinde, kişinin yokluğunda yargılanarak mahkûm edildiği bir hükmün infazı için geri verilmesinin istenmesi durumunda geri verme talebinin reddedilebileceğine ilişkin hüküm yer almaktadır. Şayet suçlu yokluğunda yargılanmış ve karara etkili olan süreçte, herkesin yararlanması gereken asgari haklardan yararlanmamışsa talep reddedilebilecektir. Burada suçlunun asgari haklardan yararlanıp yararlanmadığı talep edilen devlet tarafından takdir edilecektir.

Kişinin yargılama sürecinde yararlanması gereken asgari hakların neler olduğu AK Bakanlar Komitesi'nin 21 Mayıs 1975 tarihli ve (75) 11 sayılı kararında belirtilmiştir.[377]Bu kararla taraf devletlere soruşturma veya kovuşturma yapılırken kişilerin AİHS'nin adil yargılanma başlıklı 6'ncı maddesinin 3'üncü bendinde sayılan haklardan yararlandırılmasının sağlanması tavsiye edilmiştir.[378]

SİDAS'a Ek İkinci Protokolün 3'üncü maddesindeki geri verilmezlik mutlak değildir, Şayet talep eden devlet suçlunun sanık haklarından yararlanarak yeniden yargılanacağı konusunda talep edilen devlete güvence verirse geri verme talebi kabul edilebilecektir.[379]

---

[377] Bkz. http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/098.htm

[378] AİHS'nin söz konusu maddesi şöyledir: Her sanık en azından aşağıdaki haklara sahipti :

a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek,

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak,

c) Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir avukatın yardımından yararlanmak ve eğer avukat tutmak için mali olanaklardan yoksunsa ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir avukatın para ödemeksizin yardımından yararlanabilmek,

d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağrılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek,

e) Duruşmada kullanılan dili anlamadığı veya konuşmadığı takdirde bir tercümanın yardımından para ödemeksizin yararlanmak.

[379]Teşekkül halinde uyuşturucu imâl etmek maksadıyla uyuşturucu ithali suçundan hakkında hükmedilen 24 yıl ağır hapis cezasının infazı için aranırken İsveç'te yakalanan İ.Ç.'nin Türkiye'ye geri verilmesi talep edilmiş, İsveç Yüksek Mahkemesi ise geri vermeye konu mahkûmiyetin İ.Ç.'nin gıyabında yapılmış olması sebebiyle talebi uygun görmemiş ve İ.Ç.'ye yeniden yargılama talebinde bulunma hakkı verileceği konusunda güvence verilmesi istenilmiştir. Türkiye tarafından bu konuda güvence verilmesi üzerine de İ.Ç. Türkiye'ye geri verilmiştir. (Karar yayınlanmamıştır)

SİDAS'a Ek İkinci Protokol, 3732 sayılı "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesine Ek İkinci Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında" Kanun ile kabul edilmiş ve 21/5/1991 tarihli ve 20877 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olup, anılan Kanunda geri verme konusunda yeniden yargılama yapılmasının usulüne ilişkin hükümler mevcuttur.

X. SUÇ İÇİN ÖLÜM CEZASI ÖNGÖRÜLMESİ DURUMU

Geri vermeye konu suça talep eden devlette ölüm cezası öngörülüyorsa suçlu yine de geri verilecek midir? Son yıllarda ölüm cezalarının kaldırılması lehindeki görüşler artmış, dünyada pek çok devlet bu cezayı kanunlarından çıkarmış ya da uygulama alanının çok sınırlandırmıştır.[380] Buna paralel olarak da ölüm cezası öngörülen suçlardan dolayı geri vermenin mümkün olup olmayacağı da tartışılmaya başlanmıştır.[381]

SİDAS'ın ölüm cezası başlıklı 11'inci maddesinde "Talep eden tarafın kanununda iade talebine sebep olan fiilin ölüm cezasını müstelzim olmasına mukabil, kendisinden iade talep edilen tarafın mevzuatında ölüm cezasının bulunmaması veya bu memlekette işler cezasının umumiyetle tatbik edilmemesi halinde ancak talep eden taraf ölüm cezasının infaz

[380] Bkz. Feyzioğlu, Metin; **Ölüm Cezası Üzerine Düşünceler ve Anayasa Değişikliği ile 4771 Sayılı Kanun'un Getirdiği Yeni Düzenlemeler,** http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/olum_cezasi.htm

[381] Gilbert, 1991, s.99.

edilmeyeceğine dair talep edilen tarafa kâfi teminat verdiği takdirde iade yapılabilir.” hükmü yer almaktadır.

Talep edilen devlet mevzuatında geri vermeye konu suç için ölüm cezasının bulunmaması, ancak talep eden devlette ölüm cezası öngörülmüş olması durumunda, talep eden devletin ölüm cezasının infaz edilmeyeceği yönünde teminat vermesi gerekmektedir. Madde hükmünden[382] teminat verilmediği takdirde geri verme talebinin kabul edilip edilmeyeceği konusunda talep edilen devlete takdir yetkisi bırakıldığı anlaşılmaktadır.Yani isterse teminat olmadan da geri verme talebini kabul edebilecektir. Burada mutlak bir red nedeni yoktur.

Türkiye'nin ölüm cezası ile ilgili 11’inci maddeye koyduğu çekince: *“11’inci maddede mezkur teminat aşağıdaki prosedüre inhisar edecektir; İdam cezasına mahkum veya işlediği cürüm idam cezasını müstelzim bulunan bir suçlunun Türkiye' ye iadesinin mevzu bahis olduğu ahvalde, kendisinden iade talep olunan ve mevzuatında idam cezası bulunmayan Akid Taraf bu cezanın müebbet hapse tahvili hususunda bir talepte bulunmaya salahiyetlidir. Bu talep Türk Hükümetince, ölüm cezalarını nihai surette tasdik*

[382] 11’inci maddenin İngilizce metni: *If the offence for which extradition is requested is punishable by death under the law of the requesting Party, and if in respect of such offence the death-penalty is not provided for by the law of the requested Party or is not normally carried out, extradition may be refused unless the requesting Party gives such assurance as the requested Party considers sufficient that the death-penalty will not be carried out.*

eden Büyük Millet Meclisi'ne işbu merci bu mevzuda henüz bir karar vermemişse arz edilecektir."[383]

4771 sayılı Kanunun[384] 1'inci maddesi ile savaş, çok yakın savaş tehdidi hallerinde işlenmiş suçlar için öngörülen idam cezaları hariç olmak üzere 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ve 6831 sayılı Orman Kanunda yer almakta olan idam cezaları müebbet hapis cezasına dönüştürülmüş, 5218 sayılı Ölüm Cezasının Kaldırılması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun[385] 1'inci maddesi ile de hem tüm kanunlardaki ölüm cezaları kaldırılmış hem de 4771 sayılı Kanun ile müebbet hapse çevrilen cezalar ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülmüştür. 5237 sayılı TCK'da ise hiçbir suç için ölüm cezası öngörülmemiştir. Tüm bu yeni düzenlemeler uyarınca, Türkiye'nin SİDAS'ın 11'inci maddesine getirdiği çekince işlevsiz kalmıştır.

Ölüm cezası öngörülen bir suçtan dolayı Türkiye'den geri verme talep edildiğinde ne yapılacaktır? 5237 sayılı TCK'nın 18'inci maddesinde ölüm cezası ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Türkiye ölüm cezasını kaldıran AİHS 6 ve 13 Nolu Protokollere taraf olduğundan anılan

[383] Çekincenin İngilizce metni için bkz. http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations. asp?NT =024&CM=8&DF=18/02/2006&CL=ENG&VL=1
[384] Kanun 9/8/2002 tarihli ve 24841 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
[385] Bu kanun 21/7/2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Protokollerden kaynaklanan yükümlülükleri nedeniyle böyle bir talebi kabul etmemelidir.[386]

[386] AİHM *Soering Davasında* geri vermede ölüm cezasıyla ilgili bir karar vermiştir. Virginia'da bir çifti öldürmekten ABD tarafından aranmakta iken İngiltere'de olduğu anlaşılan Soering hakkında İngiliz makamları ölüm cezasının uygulanmayacağı konusunda güvence istemiş ve ABD tarafından verilen güvenceye istinaden de Soering'in geri verilmesine karar vermiştir. Soering bu karar karşı AİHM'ye başvurmuştur. AİHM Soering'in geri verilmesinin "insanlık dışı ve kötü muameleye tâbi tutulabileceği" gerekçesiyle AİHS'nin 3'üncü maddesine aykırılık olarak kabul etmiştir. Bkz. Blakesley, Christopher L., 1992, s.271, Dijk, P. Van-Hoof, G.J.H. van, "Theory and Practice of The European Covention on Human Rights", Kluwer Law International, The Hague-London-Boston 1997, s.323-324.

Türkiye'den bir örnek; "Adam öldürmek, üç ayrı kişiyi öldürmeye teşebbüs etmek ve mahkeme kararını ihlâl etmek" suçlarını işlediği iddiasıyla Kaliforniya Eyaleti Los Angeles Yüksek Mahkemesinin tutuklama müzekkeresine istinaden ABD'ye geri verilmesi amacıyla uluslararası düzeyde aranmaktayken ülkemizde yakalanarak anılan ülke makamlarının talebine binaen 22/10/2005 tarihinde tutuklanan Irak doğumlu F.A.K. hakkında ABD makamlarından alınan iade talebine ekli garanti taahhüdünde "kati surette başvuranın ölüm cezası ile cezalandırılmayacağı, en fazla şartla tahliye olmaksızın ömür boyu hapis cezası verileceği" beyan edilmiş olduğundan geri verme işlemlerine devam edilmiş, ancak F.A.K. AİHM'ne başvurarak AİHS'nin 2 ve 3'üncü maddelerine dayanarak hakkında ölüm cezası uygulanacağını iddia etmiş, AİHM bu başvuruyu "ABD makamlarının garantilerinin yeterli olduğu ve başvuranın ölüm cezası dışında ömür boyu hapis ve para cezasından başka bir cezaya çarptırılmayacağından başvuranın Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerine dayanan başvurusundaki iddialarının varit olmadığı" gerekçesiyle kabul etmemiştir.

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

GERİ VERME USULÜ VE GERİ VERMENİN SONUÇLARI

Geri vermede esasa ilişkin koşulların yanı sıra prosedürün ne şekilde işleyeceği, hangi usul kurallarına uyulması gerektiği de büyük önem taşımaktadır. İşte bu bölümde geri verme sürecindeki usul kuralları ile geri vermede kişinin teslimi ile buna bağlı olarak talep eden devlete yüklenen görevler anlatılacaktır.

I. GERİ VERME USULÜ

Geri verme kurumunun işlemeye başlaması bu yönde bir talep bulunmasına bağlıdır. Böyle bir talebin iletilmesi, talebi alan devletin önceki bölümde ele alınan geri verme şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini incelemesi ve sonuçlandırması geri vermenin usule ilişkin kısmını oluşturur. Bu konular hem iç hukukta hem de sözleşmelerde düzenlenmiştir.

Bu bölümde geri vermeye ilişkin usul iç mevzuatımız ve en çok uygulanan SİDAS ile Türkiye'nin taraf olduğu ikili sözleşmeler dikkate alınarak açıklanacaktır.

A. GERİ VERME TALEBİ

Geri verme ile ilgili olarak gerekli işlemlere başlanabilmesi için kişiyi arayan devletin bu yöndeki isteğini, bu kişinin bulunduğu ülke devletine bildirmesi gerekir.

İşte bu başlık altında söz konusu isteğin ne şekilde hazırlanacağı, hangi belgelerin istekle birlikte gönderileceği, belgelerin hangi dilde düzenleneceği ve gönderilmesi için belli bir süre gerekip gerekmediği incelenecektir.

1. Talepname

Geri vermede ilk iş olarak talep eden devletin bir talepname düzenlemesi gerekir. Talepname, sanık veya mahkûm kişiyi takip veya cezasını infaz edecek devlet tarafından, bu şahsın ülkesinde bulunduğu devlete verilen ve söz konusu şahsın kendisine teslimi isteğini içeren yazılı belgedir.[387]

Talep edilen devletin geri vermeyle ilgili değerlendirmeyi yapabilmesi için, suç ve suçluya ilişkin ayrıntılı bilgiye sahip olması gerekir. Bu bilgiler talepname ile sağlanır. TCK'da talepnamenin ne şekilde düzenleneceğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu husus genelde sözleşmelerdeki hükümlerle belirlenmektedir.

[387] Özgen, 1962, s.120.

Talepnamelerde genellikle aşağıdaki hususlar yer almaktadır :[388]

- Fiilin işlendiği yer ve zaman, atılı fiilin nasıl ve hangi vasıtalar kullanılarak işlendiği, fiilin ihlâl ettiği kanun hükmü veya hükümleri de belirtilmek suretiyle hukuki tavsifi içine alacak şekilde talebe esas suçun ayrıntılı izahı,

-Talepname tarihine kadar gerçekleştirilen adli işlemlerin safahatına ilişkin bilgiler,

- Durma ve kesilme sebepleri de dikkate alınarak, dava veya ceza zamanaşımının sona ereceği tarih

- Geri vermeye konu kişinin, nüfusa kayıtlı olduğu yer de dahil, açık kimlik bilgileri ve eşkâli,

- Bulunduğu veya ikamet ettiği yabancı ülkedeki açık adresi,

-Tutuklama kararını veren mahkeme, tutuklama kararının ve müzekkeresinin tarih ve sayısı

- Hükümlünün geri verilmesi talep ediliyorsa, şartla ve bihakkın tahliye tarihlerini içeren ve infazı gereken ceza miktarını gösteren müddetname ile yakalama müzekkeresini çıkartan adli makamın adı ve yakalama müzekkeresinin tarih ve sayısı,

- Talebe esas sözleşmenin tam ismi.

---

[388]Adalet Bakanlığının 1/3/2008 tarihli ve B.03.0.UİG.0.00.00.06/010.06.02/7-69 sayılı "Cezaî İşlere İlişkin Uluslararası İşbirliğinde Adlî Makamlarımızca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar" adlı Genelgesinin Suçluların Geri Verilmesi başlıklı İkinci Bölümünde talepnamede bulunması gereken hususlar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir bkz. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/genelge/7.doc

2. Talepnameye Eklenecek Belgeler

Geri vermede talepnamenin tek başına iletilmesi yeterli değildir. Buna bazı belgelerin de eklenmesi gerekir. Talepnameye hangi belgelerin ekleneceği konusunda TCK'da bir hüküm yoktur. Bazı sözleşmelerden yola çıkılarak talepnameye eklenecek belgeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:[389]

Talep edilenin şüpheli, sanık veya hükümlü olması dikkate alınmak suretiyle talepnameye:

- İddianame veya mahkûmiyet kararı,

- Müddetname,

- Yakalama müzekkeresi veya tutuklama kararı,[390]

-Suça uygulanan veya uygulanacak kanun madde metinleri (dava veya ceza zamanaşımı ile ilgili olanlar dahil),

-Kimliği ve uyrukluğu teşhiste yardımcı olacak nüfus kaydı, pasaport ve kırmızı bülten,

-Mevcutsa parmak izi formu ve fotoğraflı eşkâl tanımlama tutanağının onaylı örnekleri ile fotoğraflar.

SİDAS'ın 12'nci maddesinin 2'nci fıkrasında;

---

[389] bkz. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/genelge/7.doc

[390] Buradaki tutuklama kararı CMK'nın 100'üncü maddesine istinaden verilmiş olmalıdır. Yani CMK'nın 98'inci maddesi gereğince kişinin savunmasının tespiti amacıyla verilen tutuklama kararı geri verme için kabul edilmez. Çünkü bu durumda ilgili kişinin bulunduğu devlet adli makamlarına iletilecek bir istinabe talebiyle savunmanın tespiti mümkündür.Zaten geri verme çok masraf gerektirdiğinden sadece savunmanın tespiti için bu yola başvurulması da uygun değildir.

"a) İade talep eden tarafın kanunlarına uygun surette ısdar edilmiş ve infaz kabiliyetini haiz bir mahkûmiyet kararının veya tevkif müzekkeresinin yahut aynı tesiri haiz diğer her hangi bir kararın aslı veya tasdikli sureti;

b) İade talebine sebep olan fiillerin işarı. İka edildikleri yer ve zaman hukuki tavsifleri ve bunlara tatbik olunacak kanuni hükümler mümkün olduğu kadar sarih bir şekilde gösterilecektir; ve

c) Tatbik edilecek kanuni metinlerin bir sureti veya bu mümkün değilse, tatbik olunacak hukukun izahı ve ayrıca talep olunan şahsın mümkün olduğu kadar sarih eşkâli ile milliyetini ve hüviyetini tespite yarayacak diğer bütün malûmat."

Talepnameye eklenecek belgeler olarak belirtilmiştir.

Görüldüğü üzere burada, geri verilmesi talep edilen kişi hakkında mutlaka yakalama emri ya da tutuklama kararı çıkarılmış olması şartı aranmaktadır. Şayet yakalama emri ya da tutuklama kararı çıkarılmamış ise, bahse konu (a) bendi uyarınca geri verme mümkün olmayacaktır.

Geri verilmesi talep edilen kişi hakkında yakalama emri ya da tutuklama kararı bulunması şartı, Türkiye'nin taraf olduğu geri vermeye ilişkin sözleşmelerin tümünde mevcuttur.

3. Talepname ve Ekindeki Evrakın Dili

Talepname ve ekindeki evrakın talep eden devlet dilinde mi yoksa

talep edilen devlet dilindeki tercümeleri ile mi iletilmesi gerekir?

Bu konuda da TCK'da herhangi bir hüküm olmadığından yine uluslararası sözleşmelere bakmak gerekecektir.

SİDAS'ın "Kullanılacak Dil" başlıklı 23'üncü maddesi *"Tevdi olunacak vesaik talebeden Taraf veya kendisinden iade talep edilen Taraf lisanında tanzim olunacaktır. Bu sonuncu Taraf, Avrupa Konseyinin resmî dillerinden seçeceği birisine yapılmış bir tercüme talep edebilir."* hükmünü getirmiştir.

SİDAS'a taraf pek çok ülke Sözleşmenin bu maddesine getirdiği çekinceyle, geri vermeye ilişkin evrakın kendi dilinde tercümesini de talep etmiştir. [391]

Türkiye SİDAS'ın tercüme diline ilişkin 23'üncü maddesine çekince koymamıştır. Ancak uygulamada tercüme dili konusunda çekince koyan devlete karşılıklılık ilkesi uygulanmakta ve kendi dilinde tercüme isteyen taraf devletten, Türkçe tercümeli evrak talep edilmektedir.[392]

Türkiye'nin yaptığı ikili sözleşmelerin çoğunda geri verme evrakının Türkçe tercümeleri de istenilmektedir. Ancak Tunus'la ikili sözleşmenin

[391]Söz konusu sözleşmeye ilişkin çekincelerin İngilizce metni için bkz. http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=024&CM=8&DF=20/02/2006&CL=ENG&VL=1

[392]Türkiye'nin geri verme taleplerine ilişkin evrakın tercüme edileceği diller Adalet Bakanlığının yukarıda dipnot 359'da belirtilen 69 sayılı Genelgesinde Ek:2'de yer almaktadır. bkz.http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/genelge/7.doc

30'uncu maddesinde geri verme evrakının talep eden taraf dilinde düzenleneceği, talep edilen tarafın istemesi halinde ise kendi diline tercümelerinin de gönderileceği belirtilmiştir.

4. Geri Verme Evrakının Tevdi Süresi ve Usulü

Geri verme evrakının talep edilen devlete hangi yoldan ve süre içerisinde iletileceği de önem arz etmektedir. Çünkü sözleşmelere, geri verme evrakının öngörülen yoldan ve öngörülen sürede talep eden devlet makamlarına ulaşmaması bir takım sonuçlara bağlanmıştır. Bu konuda hem SİDAS'ta hem de Türkiye'nin taraf olduğu ikili sözleşmelerde hükümler vardır.

Buna örnek olarak SİDAS'ın "muvakkat tevkif" başlıklı 16'ncı maddesinin 4'üncü fıkrası verilebilir. Söz konusu fıkrada geri verme amaçlı geçici tutuklamanın "tutuklamayı takip eden 18 günlük süre zarfında talep edilen tarafa geri verme talebinin ve 12'inci maddede belirtilen belgelerin tevdi edilmemesi" halinde sona ereceği yönünde hüküm vardır.

Şayet suçlu geri verme amacıyla geçici olarak tutuklanmamış ise geri verme evrakının tevdi edilmesi için bir süre yoktur.

SİDAS'ın 12'nci maddesinin 1'inci fıkrasında geri verme talebinin yazılı olarak ve diplomatik yoldan yapılacağı, ancak taraflar arasında doğrudan doğruya anlaşma suretiyle diğer bir talep şekli tespit edilebileceği öngörülmüş

iken, Ek 2 Nolu Protokol'ün 5'inci maddesinde geri verme talebinin Adalet Bakanlıkları aracılığı ile iletilebileceği, ancak diplomatik yolun da bertaraf edilmediği ve taraflar arasında başka temas yollarının tespit edilebileceği belirtilmiştir.[393]

Uygulamada geri vermeye ilişkin evrak diplomatik yolun yanı sıra, ilgili devletlerin INTERPOL temsilcileri aracılığıyla da iletilmektedir. Ama sözleşmelere göre asıl olan evrakın diplomatik yoldan gönderilmesi olduğundan INTERPOL aracılığı ile iletilmiş olması, geri verme evrakının öngörülen sürede gönderildiği anlamına gelmemekte, sadece geri verme evrakının iletildiği hususunda talep edilen devlete bilgi verme amacı gütmektedir.[394]

5. Geri Verme Teklifi

Suçluları geri verme kurumunun harekete geçebilmesi için şüpheli, sanık veya mahkûmu kovuşturacak ya da cezasını infaz edecek Devletin, bir talepname ile talepte bulunması gerektiği yukarıda belirtilmişti.

Bu iki şekilde olabilir: 1- Talep eden devlet tarafından geri verme amacıyla aranan kişinin bulunduğu ülke tespit edilebilir, ya da 2- Bu kişinin

[393] Bkz. http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/098.htm

[394] PC-OC tarafından yapılan yakın tarihteki çalışmalarda, SİDAS'ın 12. maddesinde yer alan yazışma yolları ile ilgili düzenlemenin, geri verme evrakının talep edilen devlete ulaşması için belirlenen sürede iletilmesinde uygulamada bazı güçlüklerle karşılaşılması nedeniyle, güncellenmesi gerektiği değerlendirilerek alternatif iletişim yolları konusunda çalışma yapılması öngörülmüştür. Bkz. dipnot 77.

ülkesinde bulunduğu devlet talep eden devlete söz konusu kişinin ülkesinde bulunduğunu bildirebilir.

Bir şahsın geri verme amacıyla uluslararası düzeyde aranması INTERPOL tarafından kırmızı bülten ya da difüzyon mesajı düzenlenmesi ile mümkündür.[395] Bu sayede aranan kişinin bulunduğu yabancı ülkenin tespiti de kolaydır.

Uygulamada, uluslararası düzeyde aranan bir suçlunun ülkesinde yakalandığı devlet, bu durumu arayan devlete bildirir. Bunu geri verme teklifi değil, geri verme talebinin başlaması için gerekli bir işlem olarak değerlendirmek gerekir.[396] Zira bu işlemi, talep eden devlet tarafından talepname hazırlanması, bunun iletilmesi ve geri vermeye ilişkin diğer prosedür izler ve talep edilen devlet ancak bu işlemler sonunda geri verme talebini kabul eder ya da etmez. Yani talep edilen devletin suçlunun yakalandığını talep eden devlete bildirmesi ve bu şekilde geri verme evrakının iletilmesini sağlamasına rağmen başta yaptığı bildiri kendisini

[395]Kırmızı bülten, bir hükümlü veya sanığın geri verilmesi maksadıyla görüldüğü yerde tutuklanması için İnterpol Genel Sekreterliği tarafından yayınlanan bültendir. Suçlunun kişisel bilgileri yanında hakkında çıkartılan tevkif müzekkeresi ve işlenen suçla ilgili bilgileri ihtiva eder.

Difüzyon mesajı ise, kırmızı bültene konu olabilecek suçlarda kırmızı bülten düzenlenmesine kadar geçecek sürede suçlunun uluslararası düzeyde aranmasını sağlayacak mesajdır. Bu da İNTERPOL Genel Sekreterliği tarafından hazırlanır ve üye ülkelere gönderilir. Difüzyon mesajı kırmızı bültenle aynı etkiye sahiptir. Ancak kırmızı bültenin gerçerlilik süresi 5 yıl iken difüzyon mesajları 1 yıl geçerlidir.
Ayrıntılı bilgi için bkz.
http://www.egm.gov.tr/interpol/turkce/bulten.htm

[396] Dönmezer-Erman, 1985, s.565.

bağlamayacaktır. İşte bu nedenle buna geri verme teklifi denilmesinin uygun olmayacağı görüşündeyiz.

Bazı sözleşmelerde "geri verme teklifi" denen bu yönteme yer verilmiştir. Buna göre, bir devlet herhangi bir suçtan ve suçlunun da kendi ülkesinde bulunduğundan haberdar olduğu zaman kişiyi yakalayıp, suçun işlendiği devlet makamlarına, geri vermenin talep edilmesini önerir. Ancak burada geri verme talepnamesinin yollanması teklif edilmektedir, yoksa teklif edilen geri verme değildir.[397]

SİDAS'da konuya ilişkin düzenleme bulunmamakla birlikte TCK'nın 18'inci maddesinin 1'inci fıkrasında "Yabancı bir ülkede işlenen veya işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle hakkında ceza kovuşturması başlatılan veya mahkûmiyet kararı verilmiş olan bir yabancı, talep üzerine, kovuşturmanın yapılabilmesi veya hükmedilen cezanın infazı amacıyla geri verilebilir." denilmek suretiyle talep şartı getirilmiştir. Ancak bu hükmü, suçlunun ülkesinde bulunduğu devletin durumu suçluyu arayan devlete bildirmeyeceği şeklinde yorumlamamak gerekir. Çünkü burada kastedilen, suçluyu arayan devletin mutlaka geri verme talebinde bulunmasıdır.

[397] Şahin, Ali Oğuz; **Türk Hukukunda Suçluların Geri Verilmesi**, YD, Ocak-Nisan 2001,Sayı:1-2, s.239

B. TALEP EDİLEN DEVLET TARAFINDAN YAPILACAK İŞLEMLER

1. Talepnamenin İncelenmesi ve İnceleme Sistemleri

Geri vermeye ilişkin talepname ve ekleri anlaşmalarda öngörülen yollardan talep edilen devlete gönderildikten sonra, bunların incelenmesi ve talep hakkında karar verilmesi gerekmektedir. Talepnamenin incelenmesi tamamen bir iç hukuk işidir. Bu nedenle talepnamenin incelenmesi konusunda sadece iç hukuk kaynaklarında düzenleme vardır.[398]

Kimi devlette idari makam buna karar verirken kiminde yargı kararı esastır. Bazılarında da yargı ve idari makamlar birlikte yetkilidir.[399] İdarenin mutlak yetkili olduğu sisteme idari sistem, mahkemenin tek başına yetkili olduğu sisteme adli sistem, idare ile mahkemelerin birlikte yetkili olduğu sisteme de karma sistem denilmektedir.[400]

İdari sistemde geri verme idareye bırakılmıştır. Dolayısıyla geri verme talebini inceleyip karar verme konusunda tek yetkili idaredir.

Fransa'da 1927 yılına kadar bu sistem mevcuttu. Hükümet geri verme konusunda tek yetkili makamdı. Talep bürokratik yollarla incelenirdi. Valinin

---

[398] Demirbaş, 2007, s.177. SİDAS'ın usul başlıklı 23'üncü maddesinde ve Türkiye'nin taraf olduğu ikili sözleşmelerde "geri verilme ve bu amaçla tutuklulukta talep edilen devlet kanunlarının uygulanacağı" yönünde hüküm mevcuttur.
[399] İçel, 1965, s.27; Blakesley, 1992, s.192-193.
[400] Özgen, 1962, s.127 vd., Demirbaş, 2007, s.176.

emriyle polis şahsı yakalar ve geri verme kararnamesi devlet başkanının imzasıyla tamamlanırdı. Dışişleri Bakanlığından geri verme konusunda görüş alınır ve hükümet de buna göre karar verirdi. Geri vermeye konu kişi adli güvencelerden yararlanamazdı. Ancak 10 Mart 1927 tarihinden sonra Karma sisteme geçilmiştir.[401]

Adli sistemde ise tek yetkili makam mahkemedir. Mahkeme incelemesini tam bir serbesti içinde yapar ve geri verilmesi istenen kişinin suçluluğunu gösterecek delillerin mevcut olup olmadığını araştırır. Verilen karar mahiyeti ne olursa olsun, hükümeti bağlar. Mahkemenin kararına üst mahkemede itiraz edilebilir.[402]

Bu sisteme örnek olarak İngiltere ve ABD veriliyor ise de bu ülkelerde de karma sistem mevcuttur.

Karma sistemde geri verme hem siyasi ve idari hem de adli mahiyettedir. Devletlerin bağımsızlığı ve uluslararası işbirliği ile de ilgili olduğundan çoğu devlet karma sistemi benimsemiştir.[403]

Karma sistemde talep önce Dışişleri Bakanlığı tarafından kısaca incelenir ve Adalet Bakanlığına gönderilir. Adalet Bakanlığınca devletin imzaladığı sözleşmelere uygunluğu denetlenen evrak, geri verilmesi istenilen

[401] Dönmezer-Erman, 1985, s.569.
[402] Özgen, Eralp, 1962, s.128 .
[403] Blakesley, 1992, s.192.

kişinin bulunduğu yer cumhuriyet savcılığına gönderilir, cumhuriyet savcısı işi yetkili mahkemeye götürür. Mahkeme geri vermeye ilişkin evrakı esası yönünden incelemez, sadece talebin şekillere uygun olup olmadığını ve geri vermeye ilişkin kanun ve anlaşmanın gösterdiği şartların yerine getirilmiş bulunup bulunmadığını araştırır. Bu inceleme açık oturumda yapılır ve geri verilmesi istenilen kişi, savunmasını destekleyecek belge ibraz edebilir, avukat tayin edebilir. Sonuçta mahkeme gerekçeli bir karar verir. Verdiği karar geri verme talebinin reddine dair ise bu karar hükümeti bağlar. Şayet mahkeme talepnamenin kabulüne karar vermişse, kişiyi geri verip vermemeyi idare takdir eder. Yani mahkemenin verdiği kabul kararı, hükümeti bağlamaz. [404]

Bu bağlamda Türkiye'de uygulanmayan ancak bazı ülkelerin iç mevzuatları ile getirilen basitleştirilmiş geri verme prosedüründen söz etmekte yarar bulunmaktadır. Bu prosedürde, geri verilmesi talep edilen kişi, talebi kabul ederse geri verme sürecinde yapılması gereken kimi işlemler yapılmaksızın talep eden devlete teslim edilmektedir. Burada talep eden devlet sözleşmelerde yer alan belgelerin tümünü değil bazılarını iletir, suçlu mahkemede geri verilmeyi kabul ederse mahkemece başka konularda inceleme yapılmaz ve bu şekilde hem tercüme giderleri gibi giderler azaltılır hem de geri verme süreci kısaltılarak zaman kısaltılmış olur. SİDAS'da bu konuda bir düzenleme yer almamaktadır. [405]

[404] Dönmezer-Erman, 1985, s.570, Demirbaş; 2007, s.177.
[405] PC-OC tarafından basitleştirilmiş geri verme prosedürü ile ilgili olarak SİDAS'a 3. Protokol eklenmesi çalışmaları yapılmaktadır. Taslağın İngilizce metni için bkz.

2. Türk Sistemi

TCK'da karma sistem benimsenmiştir. Türk sistemini incelerken gerekli koşullar ve sonuçları birbirinden farklı olduğundan konuyu, Türkiye'nin talep eden ve talep edilen devlet olmasına göre iki ayrı başlıkta incelemek yararlı olacaktır.

Ancak konuyu incelemeden önce 18'inci maddenin 1'inci fıkrasında yer alan "hakkında ceza kovuşturması başlatılan veya mahkûmiyet kararı verilmiş olan" koşulunu irdelemek gerekmektedir.

Anılan hükme göre soruşturmaya konu olan bir suç nedeniyle geri verme istenemeyecektir.[406] Ancak bu hüküm Türkiye'den talepte bulunulması konusuna ilişkin olup, Türkiye'nin başka bir ülkeden soruşturma dolayısıyla bir kişinin geri verilmesinin talep edilmesine engel değildir.

Türkiye'den geri verme talep edilebilmesi için kovuşturma ya da mahkûmiyet söz konusu olmalıdır. 18'inci maddenin 1'inci fıkrası dikkate alındığında soruşturmaya konu suçlara ilişkin taleplerin reddedilmesi gerekmektedir.

---

http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/transnational_criminal_justice/2_PC-OC/PC-OC%20_2008_%2020%20rev%203%20E%20Draft%20Explanatory%20Report%203rd%20Add%20Protocol.pdf

[406] Hafızoğulları-Özen ; 2010, s. 56.

Oysa 765 sayılı TCK'da böyle bir ayrım yoktu. Türkiye'nin taraf olduğu SİDAS ile Avustralya, Gürcistan, İran, Libya, Pakistan,Suriye, Ürdün ile yapılan ikili anlaşmalarda soruşturma da geri vermeye dahil edilmiştir. Nitekim uygulama da bu yönde yürütülmektedir.

Bu durumda TCK 18 ile farklı hüküm içeren ve soruşturmaya konu suçları da geri vermeye dahil eden anlaşma hükmü mü yoksa TCK 18 mi dikkate alınacaktır?

Türk hukuk düzeninde anlaşmalarla yasalar eş değerli olarak kabul edilip, ilke olarak birinin diğerine üstünlüğü yoktur.[407] Öte yandan anlaşmalara aykırı kanuni düzenlemelerde bulunmak, diğer bir deyişle anlaşmaların iç hukuktaki etkilerini sonradan çıkarılacak bir yasayla değiştirmek veya kaldırmak mümkündür. Ancak böyle bir davranış devletin uluslararası yükümlülüklerine uymaması anlamına gelir ve onun uluslararası hukuk bakımından sorumluluğuna yol açabilir.[408]

O halde mahkeme 18'inci maddeyi dikkate almak durumundadır. Fakat bunun sonucunda talep reddedildiğinde Türkiye bakımından uluslararası sorumluluk doğacaktır. Yapılması gereken iş, yasa değişikliği ile 18'inci maddenin 1'inci fıkrasına "soruşturma" sözcüğünün de dahil edilmesidir.

[407] Pazarcı, 1992, s.35.
[408] Özbudun, Ergun; **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara 1989, s.184.

a. Türkiye'nin Talep Eden Devlet Olması

Hakkında Türkiye'de soruşturma ya da kovuşturma yapılan ya da mahkûm edilmiş bulunan kişinin yurt dışına kaçtığı tespit edilirse bulunduğu ülkeden geri verilmesi talep edilebilir. Ancak bu durumda bazı devletler, aranan kişi hakkında uluslararası arama kaydı bulunmasını şart koşar. O nedenle yurt dışına çıkmış olma ihtimali bulunan kişiyle ilgili olarak adli makamlar tarafından kırmızı bülten ya da difüzyon mesajı düzenlenmesi sağlanabilir.[409]

Bir suçlunun geri verilmesinin talep edilebilmesi için, hakkında yakalama emri ya da tutuklama kararı çıkarılmış olması gerektiği ve yurt dışına çıktığı konusunda bilgi edinilen ancak bulunduğu yer belli olmayan suçlunun uluslararası düzeyde aranması için, hakkında kırmızı bülten düzenlenebileceği konularına yukarıda değinilmişti.

Aranan kişinin bulunduğu yer, kırmızı bültenle arananlar için INTERPOL aracılığı ile, hakkında kırmızı bülten bulunmayanlar içinse adli makamlarımızca, örneğin müşteki yakınlarınca sanık adresinin bildirilmesi vb. şekilde tespit edilirse, öncelikle suçlunun kaçma ihtimali nedeniyle ülkesinde bulunduğu devletten geri verme amacıyla geçici olarak tutuklanması talep

[409] Adalet Bakanlığının yukarıda dipnot 359'da belirtilen 69 sayılı Genelgesinin "Suçluların Geri Verilmesi" başlıklı İkinci Bölümünün "Yabancı Ülkelere Kaçan Sanık Ve Hükümlülerin Kırmızı Bültenle Yurt Dışında Arattırılmaları" başlıklı IV'üncü bölümünde kırmızı bülten düzenlenmesi talepleri ile ilgili ayrıntılı bilgi vardır. Bkz. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/genelge/7.doc

edilir. Bu talep, işin acil olması nedeniyle INTERPOL aracılığı ile gönderilir. Şayet geçici tutuklama talebi kabul edilip de suçlu tutuklanırsa, geri verme evrakının sözleşmelerde öngörülen süre içerisinde ilgili devletin yetkili makamlarına ulaşması gerekir. Evrakın süresi içinde iletilmemesi ise geçici tutukluluğun sona ermesine neden olur.[410]

Yukarıda belirtilen hususları içeren geri verme talepnamesi ve ekleri yargılanmak üzere aranan kişi için ilgili mahkemesince, soruşturma ya da bir mahkûmiyetin infazı için arananlar içinse ilgili cumhuriyet savcılığı tarafından hazırlanarak Adalet Bakanlığına gönderilir. Adalet Bakanlığına iletilen evrak ilgili uluslararası sözleşmelere uygunluğu denetlendikten sonra tercüme ettirilir. Tercüme edilen evrak Türkçesi ile birlikte geçici tutuklama yapılmışsa bu tarihten itibaren ilgili sözleşmelerde öngörülen sürede, geçici tutuklama yapılmamışsa herhangi bir süre sınırlaması olmaksızın, talep edilen devlet makamlarına diplomatik yoldan gönderilmesi için Dışişleri Bakanlığına, INTERPOL aracılığı ile iletilmesi için de İçişleri Bakanlığına verilir.

Geri verme talebi hakkında karar verilmesini sağlayacak bilgi ve belgelerde eksiklik varsa, talepte bulunulan devlet bunun belirli bir süre içinde

[410] SİDAS'ın 12'nci maddesinin 4'üncü fıkrası gereğince geçici tutuklama tarihinden itibaren 18 gün içerisinde geri verme talepnamesi ve ekleri talep edilen devlet makamlarına ulaşmaz ise geçici tutukluluk sona erer. Ancak talep eden taraf bu sürenin 40 güne kadar uzatılmasını isteyebilir. 18 günlük sürenin 40 güne uzatılması gerektiği hususunda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin R (80) 7 sayılı tavsiye kararı bulunmaktadır. Türkiye'nin taraf olduğu diğer sözleşmelerde de benzer hükümler bulunmaktadır.

tamamlanmasını ister. Bu konuda hem SİDAS'da hem de Türkiye'nin taraf olduğu ikili sözleşmelerde hüküm vardır.

b. Türkiye'nin Talep Edilen Devlet Olması

Yabancı adli makamların talebine istinaden bir suçtan dolayı geri verilmesi amacıyla uluslararası düzeyde kırmızı bültenle aranan yabancının Türkiye'de yakalanması veya Türkiye'de bulunduğunun bildirilmesi üzerine yapılacak işlemleri, karma sistemin benimsenmesi de dikkate alınarak ön inceleme, adli ve idari aşamalar şeklinde üç başlıkta incelemek uygun olacaktır.

ba. Ön İnceleme Aşaması

Ön inceleme aşaması Adalet Bakanlığı tarafından yapılır. Adalet Bakanlığı tarafından yapılan değerlendirme olumlu ise geri verme süreci başlatılmış olur.

Adalet Bakanlığının değerlendirme yapması ya Emniyet Genel Müdürlüğünün talebiyle ya da yabancı devlet tarafından doğrudan geri verme evrakının gönderilmesiyle olur.

INTERPOL Genel Sekreterliği veya yabancı ülke INTERPOL birimleri tarafından doğrudan İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğüne

gönderilen uluslararası arama kayıtları (kırmızı bülten ve difüzyon mesajı), henüz suçlu yakalanmadan Türkiye'de yakalanmasının uygun olup olmayacağı hususunun değerlendirilmesi amacıyla, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından Adalet Bakanlığına iletilir. Bu şekilde hakkında olumlu görüş bildirilen kişi Türkiye'de yakalandığında İçişleri Bakanlığı bu kişi ile ilgili ne yapılacağı hususunda Adalet Bakanlığından görüş sorar. İşte bu aşamada artık geri verme prosedürü başlamış olur.

Türkiye'de adresi belli olan bir yabancı hakkındaki geri verme evrakı ilgili ülke tarafından doğrudan diplomatik yoldan Adalet Bakanlığına iletilebilir. Bu durumda da gönderilen evrak Adalet Bakanlığı tarafından değerlendirilir. Talep olumlu değerlendirilirse geri verme evrakı kişinin bulunduğu yer cumhuriyet savcılığına gönderilir ve bu şekilde de geri verme süreci başlatılmış olur.

İster Emniyet Genel Müdürlüğünün talebiyle isterse doğrudan geri verme evrakının gönderilmesi sonucu Adalet Bakanlığı tarafından yapılan değerlendirmede hem ilgili uluslararası sözleşme hem de iç hukuk dikkate alınır. Adalet Bakanlığının burada merkezi makam olarak inceleme yetkisi Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 13/A maddesinin (c) bendinden kaynaklanmaktadır.[411]

[411] SİDAS'ın 28'inci maddesinde, SİDAS'ın taraf ülkeler arasındaki anlaşma ya da sözleşmelerin geri vermeyle ilgili kısımlarını ortadan kaldırdığını daha sonra yapılacak sözleşmelerin ise SİDAS'taki düzenlemeleri kolaylaştıracak ve onu

Adalet Bakanlığının geri verme talepleri hakkında değerlendirme yapıp yapamayacağı konusunda idari yargı yoluna başvuru yapılmıştır. [412]

---

tamamlayacak şekilde olabileceği belirtilmiştir. O nedenle SİDAS'a taraf olan devletler bakımından SİDAS'a öncelik verilmesi gerekecektir.

[412] Arnavutluk'ta işlediği hürriyetten yoksun bırakma, resmi belgelerde sahtekarlık suçlarından kesinleşen 7 yıl hapis cezasının infazı ile kasten adam öldürme, suç örgütü kurma, ruhsatsız ateşli silâh bulundurma suçlarından uluslararası düzeyde aranan Arnavutluk uyruklu A.S. Ankara'da yakalanarak 25 Mart 2006 tarihinde anılan ülkenin talebine istinaden tutuklanmıştır.

Arnavutluk tarafından gönderilen geri verme evrakının iletildiği Ankara 10. Ağır Ceza Mahkemesi 15/05/2006 tarihli kararıyla A.S. hakkındaki geri verme talebinin "kabul edilebilir olduğuna" karar vermiş, A.S'nin avukatı tarafından bu karar temyiz edilmiştir. Kararın temyiz incelemesi sürmekte iken, bu kez İtalya tarafından A.S.'nin geri verilmesi talebiyle geri verme evrakı diplomatik yoldan Adalet Bakanlığına iletilmiştir.

Bunun üzerine Adalet Bakanlığı SİDAS'ın *"Bir çok Devlet tarafından aynı fiilden veya değişik fiillerden dolayı aynı esnada iade talep edildiği takdirde, kendisinden iade talep edilen Taraf bütün şeraiti ve bilhassa suçların ağırlık nispeti ve ika edildikleri yeri, taleplerin mütekabil tarihlerini, istenen şahsın milliyetini ve bilâhare başka bir Devlete iade imkânını nazarı itibara alarak karar verecektir."* hükmünü içeren 17'nci maddesine dayanarak ve İtalya'nın geri verme evrakının, Arnavutluk'un talebi hakkında olumlu karar verilmesinden sonra Bakanlığa ulaştığı gerekçesiyle, İtalya'nın talebinin, Ankara 10. Ağır Ceza Mahkemesinin kararının temyiz sonucuna göre ilgili Mahkeme tarafından değerlendirileceği belirtilerek İtalya'ya bilgi verilmek üzere Dışişleri Bakanlığına bildirilmiştir.

A.S.'nin avukatı Adalet Bakanlığının İtalya'nın geri verme talebinin Arnavutluk'un talebi ile ilgili işlemlerin tamamlanmasından sonra değerlendirilmesi konusundaki işleminin iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle Ankara 11. İdare Mahkemesine açtığı davada, anılan Mahkemenin 26/04/2007 tarihli kararıyla yürütmenin durdurulmasına karar verilmiştir. Adalet Bakanlığının bu karara karşı Ankara Bölge İdare Mahkemesine yaptığı itiraz söz konusu mahkemenin 27/06/2007 tarihli kararıyla reddedilmiştir.

Bu arada Ankara 10. Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararı Yargıtay 11. Ceza Dairesi'nin 07/02/2007 tarihli ilâmıyla bozulmuş, bozmadan sonra Ankara 10. Ağır Ceza Mahkemesi yaptığı yargılama sonucunda A.S.'nin geri verilme talebinin kabul edilebilir olduğuna ilişkin 04/04/2007 tarihli kararı vermiş ve bu karar da A.S.'nin avukatı tarafından temyiz edilmiştir.

Adalet Bakanlığı bu aşamada Ankara 11. İdare Mahkemesinin verdiği yürütmenin durdurulması kararının yerine getirilmesi amacıyla, İtalya'nın geri verme talebi hakkında karar verilmek üzere evrakı Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına göndermiş, bu taleple ilgili dava da Ankara 8. Ağır Ceza mahkemesine açılmış, ancak mahkemece Arnavutluk'un geri verme talebiyle ilgili olarak Ankara 10. Ağır Ceza Mahkemesinin sonucu bekletici mesele yapılmıştır.

Adalet Bakanlığı tarafından geri verme talebine konu kişinin vatandaşlığı, suçun niteliği ve öngörülen ya da hükmedilen cezanın miktarı, kişi hakkında adli makamlar tarafından usulüne uygun olarak düzenlenmiş tutuklama veya yakalama kararı bulunup bulunmadığı, suçun Türkiye'de işlenip işlenmediği ve Türk adli makamlarının yetki alanına girip girmediği, dava veya zamanaşımı süresinin sona erip ermediği konularında inceleme yapılır.

bb. Adli Aşama

Adalet Bakanlığı tarafından yukarıda belirtildiği şekilde ön inceleme yapıldıktan ve talebin genel olarak, geri vermeyle ilgili düzenlemelere uygun olduğu değerlendirildikten sonra evrak, geri verilmesi istenen kişinin yakalandığı ya da bulunduğu yer cumhuriyet savcılığına TCK'nın 18'inci maddesi ve ilgili sözleşme hükümleri uyarınca gerekli işlem yapılması talebiyle iletilir. Cumhuriyet savcılığı geri vermeye ilişkin evrakı, karar vermek üzere yetkili ve görevli mahkemeye gönderir.

765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde 9'uncu madde gereğince, yabancı uyruklu olup da yabancı bir ülkeye geri verme amacıyla Türkiye'de tutuklanan kişilerin vatandaşlıkları ve talebe konu suçun niteliği hakkında yetkili Asliye Ceza Mahkemelerince tespit kararı veriliyordu. Geri

---

Ankara 11. İdare Mahkemesi yapılan yargılama sonunda Adalet Bakanlığının işleminin iptaline karar vermiş, Bakanlık bu kararı yürütmeyi durdurma istemli olarak temyiz etmiş, ancak yürütmeyi durdurma talebi reddedilmiştir.

verme talebi hakkında ayrıntılı inceleme Adalet Bakanlığı tarafından yapılıyordu.

5237 sayılı TCK'nın 18'inci maddesinin 4'üncü fıkrasında ise "Kişinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesi, geri verme talebi hakkında bu madde ve Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşme hükümlerine göre karar verir." hükmü yer almakta olup, söz konusu hükümle ağır ceza mahkemelerine geri verme taleplerinin hem bu hüküm hem de Ülkemizin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelere göre değerlendirilmesi yükümlülüğü getirilmiştir.

Görüldüğü üzere, 5237 sayılı TCK ile geri verme talepleri hakkında karar verme görevi ağır ceza mahkemelerine bırakılmıştır. Niteliği itibariyle genelde ağır sayılan geri vermeye konu suçların tek hâkimli asliye ceza mahkemelerinin yerine, hiyerarşik olarak bunun üstü olan ve bir başkan ile iki üyeden oluşan ağır ceza mahkemelerince değerlendirilmesinin suçlu lehine olduğunu düşünmekteyiz. [413]

bba. Yetkili Mahkeme ve İnceleyeceği Konular

TCK'nın 18'inci maddesinin 4'üncü fıkrasına göre geri vermede yetkili ve görevli mahkeme, geri verilmesi istenen kişinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesidir.

[413] Ağır ceza mahkemeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kunter, 1986, s.151, 162-164.

Söz konusu maddeye göre ağır ceza mahkemesi aşağıdaki hususları değerlendirecektir:

1. Talebe konu suçun yabancı bir ülkede işlenip işlenmediği,

2. Geri verilmesi talep edilen kişinin yabancı olup olmadığı,

3. Geri verme talebine esas teşkil eden fiilin;

- Türk kanunlarına göre suç olup olmadığı,
- Düşünce suçu veya siyasi ya da askeri suç niteliğinde bulunup bulunmadığı,
- Türkiye Devletinin güvenliğine karşı, Türkiye Devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenip işlenmediği,
- Türkiye'nin yargılama yetkisine giren bir suç olup olmadığı,
- Zamanaşımına veya affa uğrayıp uğramadığı.

4. Kişinin talep eden devlete geri verilmesi hâlinde ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle kovuşturulacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe bulunup bulunmadığı.

18’inci maddenin 4’üncü fıkrasının ilk cümlesinde mahkemeye geri verme talebi hakkında karar verirken yukarıda sayılanlarla birlikte, Türkiye'nin taraf olduğu ilgili sözleşme hükümlerini de dikkate alma yükümlülüğü getirilmiştir.

“İlgili sözleşmeler” ifadesinden ne anlaşılmalıdır? Geri vermeye ilişkin sözleşmeler mi, yoksa geri vermeyle doğrudan ilgisi olmamakla birlikte geri verme kararının sonucunda ihlali söz konusu olabilecek başka sözleşmeler de dikkate alınmalı mıdır? Örneğin geri verme kararı ile AİHS’de öngörülen hak ve hürriyetlerden birinin ihlali söz konusu olacak ise mahkeme AİHS hükümlerini de dikkate alacak mıdır?

Burada ilgili sözleşmeler ifadesini geniş yorumlamanın doğru olduğu düşüncesindeyiz. Aksi takdirde talep edilen devlete uluslararası hukuk açısından sorumluluk getirebilecek sonuçlar meydana gelebilecektir. Bu itibarla mahkemece geri vermeye ilişkin olarak karar verilirken Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalardan, özellikle de insan hakları ile ilgili düzenlemeler içeren, 1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, 1984 tarihli BM İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani Veya Küçültücü Muamele Veya Cezaya Karşı Sözleşme, 1951 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin BM

Sözleşmesi,AİHS hükümlerinin de mutlaka dikkate alınması gerekmektedir.[414]

Bu bağlamda AİHS'nin özgürlük ve güvenlik başlıklı 5'inci maddesinden bahsetmek gerekirse, maddenin 1'inci fıkrasında herkesin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının mevcut olduğu ifade edilmiş ve bazı istisnai durumlar dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağı belirtilmiş, (f) bendinde ise geri verme de istisnai durum olarak sayılarak bu işlemin yürütülmekte olması nedeniyle kişinin usulüne uygun olarak yakalanabileceği veya tutulabileceği kabul edilmiştir. [415]

---

[414] Sözleşme metinleri için bkz. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/guncelleme/bmsoz/bmlist.xls

[415] Türkiye aleyhine söz konusu bu maddeyle birlikte AİHS'nin başka maddelerinin de ihlal edildiği iddiasıyla A.Ö. tarafından AİHM'ye yapılan başvuruda mahkeme 5/1-(f) maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Karar özeti:

"Türk mahkemelerince hakkında yedi tutuklama emri çıkartılan ve İnterpol tarafından da kırmızı bültenle aranan Türk vatandaşı A.Ö. 9 Ekim 1998 tarihinde, yıllardır yaşamakta olduğu Suriye'den sınırdışı edilmiş, aynı gün, Yunanistan'a gelmiş, burada, Yunanlı yetkililer kendisinin siyasi sığınma talebini reddetmişlerdir. 10 Ekim 1998 tarihinde, bir uçakla Moskova'ya gitmiş, siyasi sığınma talep etmiş ancak bu talebi Duma tarafından kabul edilmesine rağmen Rusya Başbakanı, bu kararı yürürlüğe koymamıştır. Daha sora A.Ö. sığınma talebinde bulunduğu Roma'ya gitmiştir. İtalyan yetkililer A.Ö.'yü Türkiye'ye iade etmeyi reddetmelerine rağmen, kendisine mülteci statüsü vermeyi de kabul etmemiş ve İtalya'yı terketme yönündeki baskılara boyun eğmek zorunda kalmıştır.A.Ö. 2 Şubat 1999 tarihinde ise Kenya'ya götürülmüş ve Yunanistan Büyükelçisi'nin ikametgahına yerleştirilmiştir. 15 Şubat 1999 tarihinde, A.Ö. Kenyalı görevlinin kullandığı bir araca binmiştir. A.Ö.'nün seyahat etmekte olduğu araç Nairobi Havaalanı'na yönelmiş ve A.Ö. içinde Türk görevlilerin beklemekte olduğu bir uçağa götürülmüştür. Daha sonra, A.Ö. uçağa binmesinin ardından Türk yetkililerince yakalanmıştır."

A.Ö. bu olaylar nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti aleyhine, AİHM'ye, 16 Şubat 1999 tarihinde yaptığı başvuruda Kenya'dan Türkiye'ye gönderilmesinde uygulanabilecek iade süreci izlenmeden, kanuna aykırı olarak özgürlüğünden mahrum bırakıldığı iddiasıyla AİHS'nin 5 § 1 maddesi (özgürlük ve güvenlik hakkı) ile birlikte çeşitli maddelerinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

AİHM R.S.M. ve Z.A.A. tarafından Türkiye aleyhine yapılan başvuruda bu yükümlülüğe işaret etmiştir. [416]

Daire, 12 Mart 2003 tarihli kararıyla AİHS'nin 5 § 1 maddesinin ihlal edilmediğine oybirliği ile karar vermiş, bunun üzerine A.Ö. 9 Haziran 2003 tarihinde davanın Büyük Daire'ye gönderilmesini talep etmiştir.

AİHM, AİHS'nin 5 § 1 maddesinin ihlalini değerlendirirken; 1- Gözaltı sürecinin "kanunun öngördüğü prosedüre" uygun olup olmadığının ulusal hukuk dikkate alınarak yapılabileceğini açıkça ifade etmiştir. AİHS'de iadenin koşullarına ya da iadeden önce izlenecek prosedüre ilişkin hüküm bulunmadığından kaçağı arayan devlet makamları tarafından iç hukuka uygun olarak çıkartılmış bir tutuklama emrinin ve uluslararası bir işbirliğinin mevcut olması kaydıyla sıra dışı yakalama bile AİHS'ye aykırı olarak değerlendirilmeyecektir. Bu nedenle A.Ö.'nün yakalanması için Türk Ceza Mahkemeleri tarafından yedi tutuklama emri ve İnterpol tarafından da bir arama bülteni (kırmızı bülten) çıkarıldığından, A.Ö.'nün yakalanması ve gözaltına alınmasının Türk kanunlarına uygun olduğu kabul edilmiştir. 2-AİHM'ye göre; bir Devlet yetkililerinin bir diğer Devletin topraklarında bu Devletin onayı olmadan gerçekleştirdikleri yakalama, 5 § 1 maddesi uyarınca, ilgili kişinin bireysel güvenlik haklarını etkiler. Ancak bu durumda, AİHS'de tanınan özel haklara müdahale edilmemek koşuluyla, kaçak suçluların adaletin önüne çıkarabilmesi ile ilgili olarak Devletler arasında işbirliği de yapılabilir. Çünkü yurtdışına kaçan şüphelilerin adalete teslim edilmesinde bütün ulusların çıkarı vardır. A.Ö.'nün Yunan yetkililerinin yardımıyla hukuka aykırı biçimde Kenya'ya girip orada kalması nedeniyle Kenya Yunanistan'a resmi protestoda bulunmuştur. Burada devletler arasında AİHM'nin aradığı işbirliği vardır.

İşte bu gerekçelerle AİHM, A.Ö.'nün, 15 Şubat 1999'da Kenya'da yakalanması ve gözaltına alınmasının AİHS'nin 5 § 1 maddesinin amaçları dahilinde "hukukun öngördüğü usul" ile uyumlu olduğuna ve dolayısıyla, bu hükmün ihlalinin söz konusu olmadığına karar vermiştir. Kararın ayrıntısı için bkz.
http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/ocalan28032008.doc

[416] Cinayet, Özbekistan'da bir bomba patlamasıyla yaralanmalara sebep olma ve Özbekistan Başkanı'na karşı terörist saldırı girişimi suçlarından aranan R.S.M. ile Z.A.A. İstanbul'da yakalanmışlar ve söz konusu devlet tarafından geri verilmeleri talep edildiğinden bu amaçla tutuklanmışlardır. R.S.M. ile Z.A.A geri verilmelerinin, AİHS'nin yaşam hakkına ilişkin 2'nci maddesi ile hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamayacağına ilişkin 3'üncü maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle AİHM'ne başvurmuşlar, AİHM 18 Mart 1999'da karar verilinceye kadar geri verme işleminin durdurulması yönünde tedbir kararı vermiştir. Türkiye AİHM kesin kararını vermeden önce ve tedbir kararı bulunmasına rağmen her iki şahsı da Özbekistan'a geri vermiştir. AİHM Türkiye'nin tedbir kararına rağmen R.S.M. ile Z.A.A'u Özbekistan'a geri vermesini AİHS'nin ihlali olarak görmüş ve kararında "sözleşmeci Devlet'in 3'üncü maddeye dayalı itirazlarına rağmen suçluyu iade etmesinin 3'üncü madde kapsamında bir soruna neden olabileceğini; dolayısıyla da Sözleşme uyarınca kendisine sorumluluk yükleyeceğini gösterdiğini, devletlerin AİHS uyarınca girdiği ya da girmesi mümkün olan yükümlülüğün, suçluyu iade eden Sözleşmeci Devlet'in aldığı tedbirlerin

İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesi de O.I.'nın Özbekistan'a geri verilmesi konusunda verdiği kararda BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesine atıf yaparak talebi reddetmiştir.[417]

AİHM Fox, Campbell, Hartley v United Kingdom davasında, kamu yararı ile demokrasi kurumlarının savunulması ve birey haklarının korunması arasında çok iyi bir denge sağlanması gerektiğini, devletlerin geri vermede yaşam hakkı ve kötü muameleye tâbi tutulmama gibi uluslararası anlaşmalarla koruma altına alınan insan hakları ile ilgili düzenlemeleri dikkate almak zorunda bulunduklarını belirtmiştir.[418]

TCK'nın 18'inci maddesinin 3'üncü fıkrasıyla mahkemeye, kişinin talep eden devlete geri verilmesi hâlinde ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle kovuşturulacağına veya

---

doğrudan, kişinin yasaklanan kötü muameleye maruz kalması sonucunu doğurması nedeniyle girilen bir yükümlülük olduğunu" ifade etmiştir. (Karar yayımlanmamıştır.)

[417] 1999 yılında Taşkent'te meydana gelen ve 15 kişinin ölümü ile 128 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan terörist saldırılarla ilgili olarak aranan O.I. İstanbul'da yakalanmış ve Özbekistan tarafından geri verilmesi istendiğinden bu amaçla tutuklanmıştır. Bunun üzerine O.I. geri verilmesi halinde "idam cezası" ile cezalandırılma riski altında bulunduğunu, geri verilmesinin AİHS'nin 2 ve 3'üncü maddeleri ile Sözleşmeye Ek 6 nolu Protokolün 1'inci maddesine aykırı olacağını iddia ederek, ihtiyati tedbir kararı verilmesini talep etmiş ve bu talep üzerine de AİHM tarafından süresiz tedbir kararı verilmiştir. O.I. aynı zamanda BMMYK'ne de başvurmuş ve Özbekistan'a geri verilmesi halinde kendisine işkence yapılacağa gerekçesiyle iltica talebinde bulunmuş, bu talep BMMYK tarafından kabul edilerek 5/8/2005 tarihinde O.I.'a "siyasi nedenlerle haklı sebepten zulme uğrama korkusu olduğuna kanaat getirildiği" gerekçesiyle mülteci statüsü verilmiştir. Geri verme talebi hakkında karar vermeye yetkili İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesi 8/9/2005 tarihli kararında, O.I. hakkında BMMYK tarafından verilen karardaki gerekçeye dayanarak geri verme talebini reddetmiştir. (Karar yayımlanmamıştır.)

[418] Gilbert, 1991, s.80.

cezalandırılacağına ya da işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebepleri varsa, talebin kabul edilmemesine karar verilmesi zorunluluğu getirmiştir. Bu durumun mevcudiyeti hakkında geri verilmesi talep edilen kişi gerekli bilgi ve belge sağlayabileceği gibi mahkeme de talep eden devletten konuyu aydınlatacak bilgi ve belgeyi ek bilgi olarak isteyebilir.

AİHM bir suçlunun geri verilmesi konusunda taraf devletlerin AİHS'nin işkencenin yasaklanması ile ilgili 3'üncü maddesi uyarınca, geri verme halinde işkenceye veya insanlık dışı bir muameleye veya cezaya maruz kalıp kalmayacağı konusunda değerlendirme yapma yükümlülüğü bulunduğunu kabul etmektedir. [419]

bbb. Mahkemenin İnceleme Usulü

Türk Hukukunda suçluların geri verilmesi konusunda ayrı usul hükümleri yoktur. Geri verme konusunda tek hüküm olan TCK'nın 18'inci maddesi de usule ilişkin bir açıklama içermemektedir. Konuya ilişkin ayrı bir kanun bulunmadığından CMK'nın genel hükümleri uygulanacaktır.

Cumhuriyet savcılığı, Adalet Bakanlığı tarafından gönderilen geri verme evrakını, bu konuda karar vermekle görevli ağır ceza mahkemesine iletecek ve bir karar verilmesini isteyecektir. Cumhuriyet savcılığının talebini alan mahkeme ise, Türkiye'de işlenen suçlar hakkında açılan davalarda

[419] Mowbray, Alastair: **Cases And Materials On The European Convention On Human Rights**, Butterworths, London, Edinburgh, Dublin 2001, s.113-114.

izlenen prosedürü uygulayarak, bu talebi esas defterine kaydedip tensip tutanağı düzenleyecek ve duruşma tarihi verecektir. Duruşma yapılmaksızın, evrak üzerinde karar verilmeyecektir.

Talep eden devlete geri verme ile ilgili olarak yapılacak duruşmalara katılmaları için, müştekiye yapıldığı gibi bir tebligat yapılması gerekir mi? Ağır ceza mahkemelerinin, yabancı devletlerin geri verme talepleri hakkında karar vermesinde izleyeceği usulde CMK'nın genel hükümleri uygulanacak ise de, geri verme, gerek buna konu teşkil eden suçun işlendiği yer ve gerekse de suçun mağduru itibariyle yabancı unsuru taşıdığından, Türkiye'de işlenen suçlardan farklı olup, bu prosedürün uygulanmasında bu özellik dikkate alınmak zorundadır. Nitekim Adalet Bakanlığı merkezi makam olarak yabancı devletin geri verme talebini cumhuriyet savcılığına iletmekle, 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 2'nci maddesinin (g) bendi ile yukarıda değinilen 13/A maddesinin (c) bendinde yer alan hükümler uyarınca yabancı devleti temsil etmiş sayılacağından yabancı devlet makamları geri verme prosedüründe taraf olmayacaktır.

Geri verme talebini esasa kaydeden mahkeme CMK'nın "Kovuşturma Evresi" başlıklı Üçüncü Kitabın "Kamu Davasının Yürütülmesi" başlıklı Birinci Kısmı altında 175 v.d. maddelerinde düzenlenen hükümleri uygulayarak yargılama yapacaktır.

Mahkeme yargılama sırasında delilleri değerlendirerek suçu, adeta kendi ülkesinde işlenmiş gibi hem usuli açıdan hem de maddi hukuk yönüyle inceleyecek midir?

Ne TCK ve CMK'da ne de SİDAS veya Türkiye'nin taraf olduğu ikili anlaşmaların herhangi birinde, kendisinden geri verme talep edilen devlete delil değerlendirmesi yapma yetkisi verilmiştir.[420]

Ancak, bazı ülkelerde mahkemeler talebe konu suç sanki o ülkede işlenmiş gibi, hem usul hem de maddi hukuk açısından değerlendirme yapmaktadırlar.[421]

---

[420] ABD ile mevcut ikili Sözleşmenin 7'nci maddesinin 1'inci bendinin (c) ve (d) alt bentleri ile 2'nci bendinin (c) alt bendi, 3'üncü bendin (e) alt bendi ile 4'üncü bendin (d) ve (e) alt bentlerinde kanıtlardan söz ediliyor ise de bahse konu kanıtlar iadesi istenen kişinin geçici olarak tutuklanmasının talebi halinde geçici tutukluluğa karar verilmesini teminen ya da istenen kişinin iadeye konu suçta belirtilen kişi olduğunu belirleyici kanıtlardır. Yoksa iadeye konu eylemin suç teşkil edip etmediğinin değerlendirilmesi yönündeki kanıtlar değildir.

[421] Almanya'da geri vermeyle ilgili Karşılıklı Adli Yardımlaşma Hakkındaki Kanuna göre mahkeme geri verme talebini çifte suçluluk *(double criminality),* asgari yaptırım sınırı, hususilik kuralı gibi ön şartlar ve vatandaşlık durumu, siyasi ya da askeri suç, non bis in idem, ölüm cezası gibi olumsuz şartlar bakımından incelemekle yetkili olmasına rağmen Türkiye'nin aşağıda örnekleri verilen bazı taleplerinde geri vermeye konu suçla hatta mahkûmiyetle ilgili değerlendirmeler yapmıştır.

Türkiye tarafından uyuşturucu maddeyi devralmak ve devretmek suçundan mahkûm edildiği 3 yıl 4 ay ağır hapis cezasının infazı amacıyla Almanya'dan geri verilmesi istenen S.A.'ya ilişkin talep Stuttgart Yüksek Eyalet Mahkemesince *"daha önce hiç suç işlememiş olan kişiye kusura göre makul olmayan ceza verilmesi"* nedeniyle reddedilmiştir.

Bir başka örnek, PKK terör örgütüne yardım etmek ve 6136 sayılı Yasaya muhalefet suçlarından İstanbul 2 No.lu Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından 3 yıl 9 ay ağır hapis cezasına mahkûm edilen O.S.'nin Almanya'dan geri verilmesine ilişkin talep Federal Hükümet Yüksek Eyalet Mahkemesince "sanığın PKK'yı desteklemiş olması nedeniyle asıl suç olan silah sağlama olayına oranla, daha ağır bir cezaya çarptırıldığı" gerekçesiyle reddedilmiştir.

Geri verme usulüne ilişkin olarak Türk mevzuatında özel düzenlemeler bulunmadığından mahkemenin delilleri, suçun işlenip işlenmediği yönünde değil, geri verme konusunda TCK'nın 18'inci maddesinde ve ilgili sözleşmelerde yer alan şartların varlığını araştırma bakımından incelemesi gerektiği görüşündeyiz. Çünkü aksi takdirde, yani suç talep edilen devlette işlenmişçesine tüm yönleriyle ele alındığında, talep eden devletin yargısına müdahale ve hatta belki aynı suçtan dolayı hem talep eden hem de edilen devlette iki kez yargılama yapılması anlamına dahi gelebilecektir. Ayrıca bazı hallerde suçlu geri verilmeden ve mahkemesi önüne çıkarılmadan bazı delilleri elde etme olanağı olmadığı gibi, geri verme anlaşmalarında sadece mahkûmiyeti kesin olan kişilerin geri verilmesine dair bir hüküm de bulunmamaktadır.

Mahkemelerce yapılabilecek bir başka işlem de, geri verilme talebinin incelenmesi sırasında ek bilgi ya da belgeye ihtiyaç duymaları halinde bu isteğin Adalet Bakanlığı aracılığı ile diplomatik yoldan talep eden devlete bildirilerek eksikliğin giderilmesini sağlamaktır. SİDAS'ın 13'üncü maddesi hükmüne göre:

"İade talep eden tarafça verilen malûmat, kendisinden iade talep edilen tarafın işbu Sözleşme gereğince bir karar vermesi için kâfi görülmediği

---

Bir örnek de, M.K. hakkındaki Düseldorf Eyalet Mahkemesi kararıdır. Mahkeme kararında "Alman mahkemeleri iadeye cevaz verme davalarında iadenin ve ona temel teşkil eden evrakın, Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasasının 25'inci maddesine göre bağlayıcı olan milletlerarası hukukun asgari standartlarıyla bağdaşıp bağdaşmadığını tespit etmekle görevlidirler." demiş ve Türk Hukuk sistemi ile M.K. hakkındaki soruşturma ve kovuşturma şartlarını değerlendirmiştir.Bkz. s.60.

takdirde bu taraf lüzumlu munzam malûmat talep edecek ve bu malûmatın tevdii için bir mühlet tespit edilebilecektir."

Ek bilgi ve belgenin temini konusunda yabancı makamlara belli bir süre verilebilecektir. Şayet ek bilgi ve belge öngörülen süre içinde iletilmezse, mevcut olan evraka göre karar verilecektir. İkili sözleşmelerin çoğunda da SİDAS'ın 13'üncü maddesindeki hükme benzer düzenlemeler bulunmaktadır.

bbc. Mahkemenin Kararı ve Bu Karara Karşı Kanun Yolları

Mahkeme yapacağı yargılama sonunda suçlunun geri verilmesi talebinin kabul edilebilir olduğuna ya da talebin reddine karar verecektir. 18'inci maddede mahkemece talebin kabul edilebilirliği yönünde karar verebileceği açıkça belirtilmiş olduğundan, mahkemece geri verme talebinin kabulüne değil kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

Mahkemece geri verilme talebinin reddine karar verilirse, geri verme süreci bu şekilde sona erecek ve idari işlem aşamasına geçilmeyecektir.

765 sayılı TCK'da mahkemece verilecek karara karşı temyize başvurulup vurulamayacağı konusunda bir hüküm bulunmamasına karşın 18'inci maddede, karara karşı temyiz yoluna gidilebileceği açıkça belirtilmiştir.

Karara karşı temyiz yoluna gidildiğinde bunun sonucu beklenecek ve temyiz aşaması sonuçlanmadan idari aşama başlamayacaktır. [422]

c. İdari Aşama

Mahkemenin verdiği "geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna" ilişkin karar kesinleştikten sonra cumhuriyet savcılığınca Adalet Bakanlığına gönderilir. Adalet Bakanlığı da geri verme talebi konusunda nihai kararı verecek olan Bakanlar Kurulu'ndan bu konuda karar verilmek üzere talepte bulunur.

18'inci maddenin 5'inci fıkrasına göre, mahkemenin geri verme yönündeki kararının yerine getirilip getirilmemesi Bakanlar Kurulunun takdirine bağlıdır. Hükümet geri verme konusunda mahkeme kararıyla bağlı değildir. Uygun görürse mahkemenin kabul edilebilirlik kararına rağmen talebi reddedebilecektir.

Bakanlar Kurulu tarafından kişinin geri verilmesine karar verildiğinde[423], Adalet Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı arasında yapılacak ve

[422]Yalan ifade vermek, dolandırıcılık ve suç işlemek için birden fazla kişi ile anlaşmak suçlarından ABD'ye geri verilmeleri amacıyla Türkiye'de yakalanarak tutuklanan R.D. ve F.D. hakkında Doğubeyazıt Ağır Ceza Mahkemesi 17/10/2005 tarihli kararında her iki kişinin de geri verilmeleri talebinin kabul edilebilir olduğuna hükmetmiş, kararın R.D. ve F.D. tarafından temyiz edilmesi üzerine Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 1/2/2006 tarihli kararıyla anılan mahkeme kararı onanmış, onama kararından sonra geri verme işleminin idari aşamasına geçilmiştir.(Karar yayınlanmamıştır.)

Dışişleri Bakanlığına da bilgi verilecek organizasyon ile teslim aşamasına gelinir. Bu konu ileride ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Bakanlar Kurulu'nun geri vermeye ilişkin kararlarına karşı AİHM'ne başvurmak mümkündür. Nitekim bu konuda Türkiye aleyhine başvurular yapılmıştır.[424]

C. TEDBİRLER

Geri vermenin başlaması, gerekli işlemlerin yapılarak bir sonuca bağlanması zaman almaktadır. Suçluların da bu zaman zarfında kaçmaları her zaman mümkündür. İşte bunu önlemek amacıyla geri vermeye konu kişi hakkında çeşitli tedbirler uygulanmaktadır.

Uluslararası sözleşmelerde genelde geri vermede uygulanacak tedbirler konusu iç hukuka[425] bırakıldığından burada CMK'nın Dördüncü Kısmında yer alan koruma tedbirleri dikkate alınarak konu tutuklama ve diğer tedbirler olmak üzere iki başlıkta ele alınacak, konuya ilişkin düzenlemeler içeren sözleşmelere de yeri geldikçe değinilecektir.

---

[423] Bakanlar Kurulunun geri verme konusundaki kararı, kabinede yer alan üyelerin tümünün imzasının bulunduğu kararname ile olur.
[424] Bununla ilgili örnekler için bkz. dipnot 388-389.
[425] AİHM de, geri vermede gözaltı sürecinin "kanunun öngördüğü prosedüre" uygun olup olmadığı değerlendirilirken ulusal hukukun dikkate alınacağını açıkça ifade etmiştir. Bkz. dipnot 387.

1.Tutuklama

Geri verme talebine konu suçlar ikinci bölümde açıklandığı üzere, belirli ağırlıkta ve genelde ağır suçlardır. İşte bu nedenle geri vermeye konu kişiler hakkında uygulamada çoğunlukla tutuklama kararı verilmektedir. Tutuklama kararı, kişinin yakalanmasından sonra ve talepnamenin gönderilmesinden önce olabileceği gibi sonra da olabilir. Bu nedenle konuyu iki başlıkta ele almak gerekir.

a.Geri Verme Evrakı Gönderilmeden Önceki Durum (Geçici Tutukluluk)

Geri verme amacıyla uluslararası düzeyde aranan suçlu yakalandığı zaman durum talep eden devlete bildirilir. Bunun üzerine talep eden devlet, talepname hazırlanıncaya kadar geçecek süre içerisinde suçlunun kaçmasına engel olmak üzere, tutuklanmasını isteyebilir. İşte geri vermeye ilişkin talepname ve diğer ilgili evrak gönderilmeden önce yapılan bu tutukluluk geçici tutukluluktur.

SİDAS'ın geçici tutuklamaya ilişkin 16'ncı maddesi: [426]

[426] Bulgaristan, Gürcistan, Azerbaycan, İtalya gibi hem SİDAS'a taraf olan hem de Türkiye ile aralarında ikili sözleşme bulunan devletlerle ilgili geri verme talebi söz konusu olduğunda, SİDAS'ın 28'inci maddesi gereğince ikili sözleşmeler ilga olduğundan SİDAS'ın geçici tutuklamaya ilişkin 16'ncı maddesi uygulanacaktır. Bkz. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/guncelleme/ceza_ikili/ism.xls

Türkiye'nin taraf olduğu ikili sözleşmelerin hepsinde geçici tutuklama ile ilgili hüküm vardır. ABD ile ikili anlaşma madde 10, Fas ile ikili anlaşma madde 32,

"1) Müstacel hallerde, iadeyi talep eden tarafın salâhiyetli makamları istenen şahsın muvakkat tevkifini talep edebilirler; kendisinden iade talep edilen tarafın salâhiyetli makamları ise bu talep hakkında işbu Tarafın kanunlarına tevfikan karar vereceklerdir.

2) Muvakkat tevkif talebinde 12'nci maddenin 2'nci fıkrasının (a) bendinde mezkûr belgelerden birinin mevcudiyeti zikredilecek ve bir iade talebi yapılmak hususundaki niyete işaret edilecektir. Bu talepte, yapılacak iade talebine esas teşkil eden fiil, bu fiilin ika edildiği yer ve tarih ve istenen şahsın eşkalî imkân nispetinde tarif edilecektir.

3) Muvakkat tevkif talebi, talep edilen tarafın salâhiyetli makamlarına diplomatik yoldan yapılabileceği gibi doğrudan doğruya posta veya telgraf yoluyla veya Milletlerarası Polis Teşkilâtı (İnterpol) vasıtasıyla yahut yazıya münkalip olacak veya istenen tarafça makbul görülecek herhangi bir vasıta ile yapılabilir."

Bu maddede, geri verme amacıyla tutuklamanın talep edilen taraf kanunlarına göre yapılacağı belirtilmiş ancak, talep edilen devlete tutuklama konusunda bir zorunluluk getirilmemiştir.

Irak ile ikili anlaşma madde 49, İran ile ikili anlaşma madde 9/4-5, Kazakistan ile ikili anlaşma madde 18, Kuveyt ile ikili anlaşma madde 36, KKTC ile ikili anlaşma madde 44, Mısır ile ikili anlaşma madde 27, Moğolistan ile ikili anlaşma madde 38, Özbekistan ile ikili anlaşma madde 38, Suriye ile ikili anlaşma madde 11, Tacikistan ile ikili anlaşma madde 38, Tunus ile ikili anlaşma madde 32, Ürdün ile ikili anlaşma madde 7 geçici tutuklamaya ilişkin düzenlemeler içermektedir.
Bkz. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/guncelleme/ceza_ikili/ism.xls

Uluslararası düzeyde aranan kişilerin arama kaydı (kırmızı bülten veya difüzyon mesajı) geri verme amaçlı olup, arama kayıtlarında geçici tutuklama talebi de açıkça yer alır. Uluslararası yakalama emri çıkarılmış olması kişinin geri verilmesi amacıyla tutuklanması için bir karine teşkil etmekle birlikte, bunun aksi her zaman ispatlanabileceğinden tutuklamada mutlak bir zorunluluk yoktur. [427]

Geçici tutuklama süresinin ne kadar olacağı sözleşmeden sözleşmeye değişmektedir ve bu süre geri verme evrakının tevdi süresi ile aynıdır.[428] Geçici tutuklama yapılmışsa talepname belirli bir süre içerisinde gönderilmek zorundadır. Çünkü geçici tutuklama da tıpkı tutuklama gibi kişiyi hürriyetinden mahrum bırakmaktadır. Bu nedenle buna sözleşmelerde sınır getirilmiştir.

CMK'nın 18'inci maddesinin 7'nci bendinde geri verme talebinin kabul edilebilirliği kararı verildikten sonra CMK'ya göre tutuklama kararı verilebileceği veya koruma tedbirlerine başvurulabileceği hükmü bulunmakta iken geri verme talebinden önceki durumla ilgili bir düzenleme yoktur. Bu durumda ilgili sözleşmelere bakılması gerekir.

Uygulamada uluslararası düzeyde aranan ve hakkında yakalanmasına ilişkin Adalet Bakanlığı tarafından olumlu görüş bildirilen kişilerin yakalandığı hususu Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından Adalet Bakanlığına bildirilir.

---

[427] Durak, 1999, s.55.
[428] Sözleşmelerdeki süreler için bkz.
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/guncelleme/ceza_ikili/ism.xls

Bunun üzerine Adalet Bakanlığı, kişinin yakalandığı yer cumhuriyet savcılığından geri verme amacıyla geçici tutuklanması konusunda yetkili ve görevli mahkemeden talepte bulunulmasını ve ayrıca talepname ve eklerinin ilgili sözleşmede öngörülen süre içerisinde gönderilmemesi halinde geçici tutuklama sona ereceğinden, bu durumda tahliye hususunda gereğinin yapılmasını ister.

CMK'ya göre burada sulh ceza hâkimi görevlidir. Mahkeme taleple bağlı değildir ve tutuklamanın gerekip gerekmediğine serbestçe karar verir.[429] Ancak suçlunun geri verilme ihtimalinin yüksek olduğu durumlarda geçici tutuklama kararı verilmesi doğru olacaktır.

SİDAS'ın 16'ncı maddesinin 1'inci bendinde geçici tutukluluk talebi hakkında talep edilen devletin yasalarının uygulanacağı açıkça belirtilmiştir. Ancak geçici tutuklama konusunda Türk Hukuk sisteminde özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durumda CMK'nın 100'üncü maddesindeki tutuklama koşulları aranacak mıdır?

CMK'nın 100'üncü maddesine göre tutuklamanın koşulları şunlardır: Şüpheli ya da sanığın huzurda olması, adli kontrol tedbirlerinden birine karar verilememesi, kuvvetli suç şüphesinin bulunması, tutuklama sebeplerinden birinin bulunması, oranlılık ilkesinin bulunması.[430]

---

[429] Özgen, 1962, s.142.
[430] Öztürk, Bahri- Erdem, Ruhan; **Uygulamalı Yeni Ceza Muhakemesi Hukuku,** Ankara 2007, s. 551-562.

Kanaatimizce CMK'nın anılan maddesindeki koşullar uluslararası düzeyde aranan kişi hakkında uygulanmaya elverişli değildir. Çünkü her şeyden önce geri verme talebi kovuşturmaya konu suçla ilgili olabileceği gibi bir mahkûmiyetin infazı için de olabileceğinden her zaman kuvvetli suç şüphesinin bulunması koşulu aranamaz. Öte yandan talep kovuşturmaya ilişkin olsa bile, geri vermeye konu suçla ilgili olarak delil değerlendirmesi yapması yetkisi talep edilen devlete anlaşmalarla verilmiş değildir. O bakımdan mahkeme CMK'nın 100'üncü maddesindeki koşulları değil ilgili anlaşmanın geçici tutuklama hakkındaki koşulları aramalıdır.

Örneğin SİDAS'ın geçici tutuklama başlıklı 16'ncı maddesinin 2'nci fıkrasında geçici tutuklama için talep eden tarafın kanunlarına uygun olarak düzenlenmiş ve infaz kabiliyetini haiz bir mahkumiyet kararının veya tutuklama müzekkeresinin ya da aynı etkiye sahip diğer her hangi bir kararın gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir. Geçici tutuklamada mahkeme yabancı makam tarafından düzenlenen söz konusu kararı iç hukukta uygulanabilir hale getirmekte, yani uyarlamaktadır. Çünkü yabancı makamların kararlarının doğrudan uygulanması mümkün değildir.

Biz mahkemenin öncelikle tutuklama talebine konu kişinin vatandaşlığını, bilahare de suçun ya da mahkûmiyetin geri vermeye konu olup olamayacağını değerlendirmesi ve her halükarda aynı suç için iç hukukta tutuklama kararı verilemeyecek ise geçici tutuklama da yapılmaması gerektiğini düşünüyoruz.

Geri verme anlaşmalarında tutuklama konusunda talep edilen devlete herhangi bir zorunluluk getirilmemesi nedeniyle bu aşamada mahkemenin CMK'nın 109 vd. maddelerinde yer alan adli kontrole ilişkin düzenlemeleri de dikkate alması gerektiğini düşünüyoruz.

Şayet sulh ceza hâkimi geçici tutuklamaya karar verirse geçici tutukluluk cumhuriyet savcılığı aracılığı ile Adalet Bakanlığına, oradan da öngörülen sürede geri verme evrakının gönderilmesi için talep eden devlete bildirilir.

Tutuklama talebi reddedilirse cumhuriyet savcılığı, bu karara karşı yasal yollara başvurabilecektir.

Sözleşmelerde belirlenen geçici tutuklama süresi, CMK'nın 108'inci maddesinde yer alan ve soruşturma aşamasında tutukluluğun sulh ceza hakimi tarafından devamı konusunda en geç 30'ar günlük sürelerle değerlendirilme yapılması gerektiği hükmüne uygun olmayabilir. Örneğin geçici tutukluluk süresi ABD ile ikili anlaşmada 60 gün, İran ile ikili anlaşmada iki aydır. O nedenle geçici tutuklamada dikkate alınması gereken ilgili sözleşmeyle belirlenen süredir. Geçici tutukluluk süresi ile ilgili olarak sözleşmede iç hukuka atıf yapılmışsa veya sözleşmede hiç süre belirlenmemişse o zaman iç hukuktaki düzenleme uygulanır.

AİHS'nin 5'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (f) bendi, bir kişinin ülkeye yasa dışı girişine önlemek üzere veya sınır dışı etme ya da geri verme işlemlerinden dolayı, kanuna uygun olarak tutuklanmasına veya alıkonulmasına izin vermektedir. Bu bentle ilgili AİHM'deki davalar çoğunlukla sınır dışı etme ya da geri verme amacıyla tutuklama veya alıkoymaya ilişkindir. (f) bendine göre yapılacak tutuklama ya da alıkoyma, ilgili devlet kanunlarına uygun olmak zorundadır.[431]

AİHS'nin bahse konu (f) bendiyle ilgili örnek davası Bozano- Fransa davasıdır.[432] İtalya'da adam öldürme suçundan mahkûm edilen İtalyan vatandaşının geri verilmesi talebinin Fransız mahkemesince "yargılamanın kişinin yokluğunda yapılmış olması" nedeniyle reddedilmesi üzerine, Fransız hükümeti kişiyi sınır dışı etme kararı alır. Ancak kişinin bulunduğu yer bilinmesine ve karardan bir ay geçmesine rağmen kararın tebliği yerine, Bozano bir gece yakınlarına haber verme ya da sınır dışı edileceği devleti belirleme fırsatı dahi verilmeden tutuklanır. İsviçre sınırına getirilerek aynı gün zorla İsviçre'ye gönderilir. Fransa'dan sınır dışı edilmeden önce, İtalya'nın geri verme talebi üzerine başlatılan işleme uygun olarak da İsviçre tarafından İtalya'ya geri verilir. Fransız mahkemesi sınır dışı etme işleminin, gerçek amacını karşılamadığını ve kanuna aykırı geri verme olduğunu belirtir. AİHM kişinin özgürlüğünün kısıtlanması konusunda Fransa kanunlarının çok ağır ihlal edildiğine ve kişinin İsviçre sınırına zorla getirilmesinin idarenin keyfi

[431] Harris,O'Boyle & Warbrick; **Law of the European Cenvention on Human Rights**, London 1995, s.125.
[432]AİHM A.Ö.'nün Türkiye aleyhine yaptığı başvuruda Bozano davasına işaret etmiştir. Bkz. Dipnot 387.

davrandığına işaret ederêk alıkoymanın AİHS'nin 5'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (f) bendine uygun olmadığına ve geri verme işleminin gizlenerek kişinin başka şekilde tesliminin, söz konusu maddenin ihlali anlamına geldiğine karar verir.[433]

Düsseldorf Eyalet Yüksek Mahkemesinin Türkiye tarafından geri verilmesi istenilen M.K. hakkındaki kararının bir yönü de sınır dışı etme ile ilgilidir.[434] Mahkeme kararında; halife devletinin Almanya'da yasaklanmış olmasına rağmen, kişinin sınır dışı edilmesinin siyasi nedenle geri vermeden dolayı mümkün olup olmadığını inceleme konusunda kendisini yetkili görmemiştir.

---

[433]Harris,O'Boyle & Warbrick, 1995, s.125-126;Gölcüklü,Feyyaz-Gözübüyük, Şeref; **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, Turhan Kitapevi, Ankara 1998, s.220-221.

[434] "Halife devleti Almanya'da, Anayasanın öngördüğü demokratik hukuk devleti düzenini, bunun yanı sıra Alman devlet organlarının güç kullanma tekelini yadsımış, farklı düşünenleri insan haklarının ağır şekilde göz ardı edilmesi suretiyle terzil etmiş ve taraftarlarını indoktrine edilmiş yöntemlerle örgüt çıkarlarının şiddet yoluyla uygulamaya konulması için şiddetle mücadele etmeye yönlendirmeye kendisini yetkili bulmuş olması nedeniyle hukuki anlamda kesin olarak yasaklanmıştır. Ceza infaz davasında cezasının tecili ile takibe tabi tutulmasına ilişkin kararlar, "halife devletinin" iadesi istenilenin "müminlerin emiri ve Müslümanların halifesi" şeklindeki kabulünün devam edeceği varsayımından ve iadesi istenilenin "halife devletinin" varlığından kaynaklanan düşüncelerle biçimlenmiş çevreye geri dönüşü tehlikesinin mevcut bulunduğundan hareket etmektedir. Bu durum nedeniyle iadesi istenilenin Almanya Federal Cumhuriyeti için bir tehlike olarak görülüp görülemeyeceği ve buna bağlı olarak iltica talep hakkını kaybedip etmeyeceği, Federe devletten sınır dışı edilip edilmeyeceği ve artık politik takibattan kaynaklanan sınır dışı etme engeline isnat edip etmeyeceğinden şüphe edilmesi mümkündür. Bu tür yaklaşım biçimlerini ceza dairesinin inceleme görevi yoktur. İade ikamet edilen devletin bir yabancılar polisi önlemi değildir. Yalnızca yabancı ceza hukuku uygulamasının desteklenmesi için yapılan bir adli yardım işlemidir. Bu adli yardım yöntemlerinin uygunluğu devletin iç hukuktan kaynaklanan tehlikeyi savuşturma mülahazalarından etkilenemez." Bkz. s.60.

b. Geri Verme Evrakı Gönderildikten Sonraki Durum

SİDAS'ın 16'ncı maddesinin 4'üncü fıkrasına göre, geri verme evrakı talep edilen devlete sözleşmede belirlenen sürede iletildiğinde geçici tutukluluğun sona ereceği yukarıda belirtilmişti. Bu aşamadan, yani talepname sözleşmede öngörülen sürede talep edilen devlete gönderildikten sonra geçici olarak tutuklanan kişi salıverilecek mi yoksa tutuklama devam mı edecek? Doğal olarak geri verme amacıyla teslimin gerçekleşebilmesi için tutukluluğun devam etmesi gerekir.

Geri verme evrakının diplomatik yoldan alınmasından sonra Adalet Bakanlığı tarafından yapılan incelemede, evrakın ilgili sözleşmede belirlenen hususlara uygun olduğu görüldüğünde mahkemeden talepte bulunulması için yetkili cumhuriyet savcılığına gönderildiğini yukarıda belirtmiştik.

İşte bu evrak gönderilirken Adalet Bakanlığı cumhuriyet savcılığından, geri verme konusunda ve geri verilmesi talep edilen kişi geçici olarak tutuklanmış ise iadesi gerçekleşinceye kadar tutukluluk halinin devamına ilişkin olarak mahkemeden karar alınmasını ister ve evrakın Adalet Bakanlığına ulaşmasıyla geçici tutuklamanın sona erdiğini belirtir.

Cumhuriyet savcılığı geri verme konusunda karar verilmek üzere evrakla birlikte ağır ceza mahkemesinden talepte bulunduğunda, tutukluluğun

devamı konusunda karar vermek artık ağır ceza mahkemesinin görevine girer. Zira artık geri verme evrakı karar vermek üzere mahkemeye ulaşmıştır.

Geçici tutuklama yapılmasa da, talep edilen devlete geri verme evrakı gönderildikten sonra tutuklama yapılması mümkündür. Ancak bu artık geçici tutuklama olmaz ve bu durumda tamamen talep edilen devletin iç hukuku uygulanır, tutuklama süresi de iç hukukta belirlenmiş olan süredir. Her ne kadar geçici tutuklamada da iç hukuk uygulanmakta ise de geçici tutuklamanın süresi sözleşmelerle belirlenmiştir ve belirlenen sürede geri verme evrakı gönderilmezse tutukluluk da sona erecektir.

Geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi halinde 18'inci maddenin 7'nci fıkrasına göre koruma tedbirleri ve geçici tutuklama konusunda CMK hükümleri uygulanacaktır.

Tutukluluğun geri verme işlemleri sonuçlanıncaya kadar devam etmesi gerekir. Türkiye ile ABD arasında yürürlükte olan "Suçluların İadesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Antlaşması"nın geçici tutuklama başlıklı 10'uncu maddesinin 4'üncü fıkrasıyla, geri verme belgelerinin Sözleşmede öngörülen 60 günlük süre içerisinde talep edilen tarafın yürütme makamına verilmesi durumunda, tutuklama veya tutukluluk halinin geri verme talebine ilişkin olarak talep edilen taraf makamlarınca karar verilinceye kadar devam edeceği belirtilmiştir. Burada talep edilen devlete, geri verme konusunda

karar verilinceye kadar tutukluluğun devam ettirilmesi konusunda bir zorunluluk getirilmiştir. Bazı ikili sözleşmelerde ise bu hususta açıklık yoktur.

SİDAS'ın 22'nci maddesinde ve Açıklayıcı Raporun bu maddeyle ilgili kısmında geri verme ve geçici tutukluluk usulünde ve bunlarla ilgili kararlarda, talep edilen devlet kanunlarının uygulanacağı belirtilmiştir. O halde SİDAS'a göre tutukluluk halinin teslime kadar devam edip etmeyeceği değerlendirilirken talep edilen devletin iç hukuku dikkate alınacaktır. Uygulamada ağır ceza mahkemeleri geri verme kararlarında, Türkiye'den geri verilmesi kararlaştırılan kişilerin tutukluluğunun teslimine kadar devamına hükmetmektedirler. Mahkemelerce bu konuda yapılacak değerlendirmede geri vermeye konu suç ya da suçların niteliği, ağırlığı, bu suçlar hakkında Türkiye'de bir soruşturma veya kovuşturma yapılmış olsaydı kişinin tutuklu olup olmayacağı ve CMK'nın 109 vd. maddelerinde yer alan adli kontrole ilişkin düzenlemeler dikkate alınmalıdır.[435]

Her zaman geçici tutuklama olmayabilir. Örneğin sulh ceza mahkemesi geçici tutuklama talebini reddedebilir veya merkezi makam olarak Adalet Bakanlığı bunu talep etmeyebilir. İşte bu gibi durumlarda geri verme evrakı ulaştıktan sonra tutuklama yine mümkündür. Ancak geri verme evrakı

[435]Yalan ifade vermek, dolandırıcılık ve suç işlemek için birden fazla kişi ile anlaşmak suçlarından ABD'ye geri verilmeleri amacıyla uluslararası düzeyde aranırken Türkiye'de yakalanarak tutuklanan R.D. ve F.D. hakkında Doğubeyazıt Ağır Ceza Mahkemesi 7/9/2005 tarihli kararında söz konusu şahısların tutuklu kaldıkları süre dikkate alınarak tahliyelerine ancak yurt dışına çıkmalarının yasaklanmasına, her gün akşam İlçe Emniyet Müdürlüğüne ilçeye geldiklerine dair başvurmalarına karar vermiştir.

karar verilmek üzere ağır ceza mahkemesine gönderildiğinden bu durumda, tutuklama talebi de bu mahkemece değerlendirilecektir.

2. Diğer Tedbirler

Geri vermeye konu kişinin kaçmasını önleyici tedbirlerin alınması önemli olduğundan bu tedbirin mutlaka tutuklama olması gerekmez. Talep edilen devlet mevzuatında tutuklama dışında kalan tedbirler varsa bunlar da uygulanabilir.

CMK'nın 109'uncu maddesine göre, tutuklama nedenlerinin varlığı halinde üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle tutuklama yerine adli kontrol altına alma kararı vermek de mümkün olduğundan, geri verme talebine konu suçun niteliği ve buna öngörülen ceza miktarı da dikkate alınarak tutuklama yerine, adli kontrol uygulanabilir.

D. GERİ VERİLMESİNE KARAR VERİLEN KİŞİNİN TESLİMİ VE MASRAFLAR

Geri verme sürecinde, talep edilen devlet ülkesindeki mevzuat gereğince yapılması gereken işlemler tamamlandıktan sonra, geri verilmesi istenen kişinin teslimi aşamasına gelinir. Hakkında geri verme kararı verilen

kişi daha önce iki devlet tarafından belirlenen bir yerde, ki uygulamada bu yer talep edilen devlet ülkesidir, talep eden devlet memurlarına teslim edilir.[436]

Birbirine sınırı olan devletler sınır kapısında teslim yapabilir. Birbirine sınırı olmayan devletler ise teslimde havayolunu kullanır. Ancak daha güvenli olması nedeniyle birbirine sınırı olan devletler de genelde havayolunu kullanır. Uygulamada geri vermeye konu kişi talep eden devlet görevlileri tarafından talep edilen devletin ülkesinde teslim alınır.

Geri verilecek kişinin teslim edilinceye kadar güvenliğini ve teslimin kurallara uygun bir şekilde yapılmasını sağlamak, teslim eden devletin sorumluluğundadır. Uygulamada teslim ilgili devletlerin INTERPOL birimleri aracılığı ile gerçekleştirilir.[437]

Geri verilme nedeniyle yapılacak masraflar hangi tarafa ait olacaktır? Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmaların hemen hepsinde bu konuda hükümler mevcuttur.

SİDAS'ın 24'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında, kendisinden geri verme talep edilen taraf ülkesinde geri verme sebebiyle yapılan masrafların bu tarafa ait olduğu belirtilmiştir. Burada teslim masrafından söz edilmemiştir. Uygulamada kişinin talep edilen devletin ülkesinden çıkmasına, örneğin havaalanı olmayan yerden teslim edileceği havaalanının bulunduğu yere

[436] İçel,1965, s.28.
[437] Durak, 2000, s.394.

kadar, olan nakil masrafı talep edilen devlet tarafından, teslimden itibaren doğan, örneğin uçak bileti ücreti gibi, masraflar ise talep eden devlet tarafından karşılanmaktadır.

Geri verilmesi istenen kişi hakkında, geri verme talebine konu suçtan dolayı talep edilen ülkede takibat yapıldığında geri vermenin gerçekleşmeyeceğini görmüştük. Şayet geri verilmesi istenen kişi kaçtığı ülkede geri verme talebine konu olan fiilden değil, başka bir fiil nedeniyle takip ediliyor ya da hakkında bir mahkûmiyet verilmişse bu takibat ya da hükmedilen cezanın infazı bitmeden teslim edilmeyecektir. Buna *teslimin ertelenmesi* denilmektedir.

Teslimin ertelenmesinde geri verilme talebi yukarıda belirtilen tüm aşamalardan geçmiş ve kabul edilmiştir, ancak teslim ertelenmektedir.

SİDAS'ın 19'uncu maddesi şu şekildedir:

1) Kendisinden iade talep edilen Taraf, iade talebi hakkında kararını verdikten sonra, şahıs aleyhinde takibatta bulunabilmek veya esasen mahkûm olmuşsa iade talebine sebep olandan gayri bir fiilden dolayı uğradığı cezayı kendi ülkesinde çekebilmesi için talep edilen şahsın teslimini tehir edebilecektir.

2) Kendisinden iade talep edilen Taraf, teslimi tehir edeceği yerde, istenen şahsı Taraflar arasında müştereken tespit edilecek şartlar tahtında, talep eden Tarafa muvakkaten teslim edebilecektir."

2’nci bende göre, geri verilmesi istenen kişinin talep eden ve edilen devlet tarafından belirlenecek şartlar dahilinde talep eden tarafa geçici olarak teslim edilmesi de mümkündür. Burada *geçici teslim* söz konusudur.

Suçlunun teslim edileceği ülkeye giderken suçlu ile teslim alan devletin güvenlik görevlileri başka devletlerin hava sahalarından geçmek veya aktarma nedeniyle bir başka devlet topraklarına inmek zorunda kalabilir. SİDAS’ta bu konu “transit” başlığı altında 21’inci maddede düzenlenmiştir.

21’inci maddeye göre, transit geçiş için topraklarından geçilen devletten SİDAS’ın 12’nci maddesinde öngörülen yoldan talepte bulunulacak ve bu maddede belirtilen bilgi ve belgeler de transit geçişten önce bu devlete gönderilecektir. Ancak ülkesinden transit geçiş yapılacak devlet suçun siyasi veya askeri mahiyette ve ayrıca geri vermeye konu kişinin vatandaşı olup olmadığına bakacak ve değilse izin verecektir. Şayet sadece hava sahası kullanılacaksa yakalama müzekkeresi veya tutuklama kararının örnekleri topraklarından geçilecek devlete gönderecektir. Zorunlu olarak iniş yapılması durumunda da bu belge geçici tutuklamanın etkilerini doğuracaktır. Geri vermeye konu kişinin transit geçilecek devlette, ırkı, dini, milliyeti veya siyasi kanaatlerinden dolayı hayatının veya hürriyetinin tehdide maruz kalacağı ihtimali varsa teslim alan devlet bu kişiyi böyle bir ülkeden transit olarak geçirmeyecektir.

II. GERİ VERMENİN SONUÇLARI

Kendisinden geri verme talep edilen devletin geri verme sürecindeki görevi talebe konu kişiyi talep eden devlete teslim etmekle sona erer. Bundan sonra, talep edilen devlet lehine ve kişinin kendisine teslim olunduğu devlete karşı, bazı haklar doğar. Bu hak karşısında talep eden tarafa, geri verilen kişi hakkında yargılama yapılırken veya ceza infaz edilirken geri verme işlemlerinin sınırlarına uyulması görevi yüklenir.[438]

Aşağıda talep eden devlete yüklenen görevler iki başlık altında ele alınacaktır.

A. GERİ VERMEDE HUSUSİLİK KURALI VE İSTİSNALARI

Bu kural tüm devletler tarafından geri verme kurumunun bir parçası olarak kabul edilir. Geri verilen kişi hangi suç sebebiyle verilmiş ise, yalnızca o suçtan dolayı yargılanabilir veya cezası infaz edilebilir. Teslim alan devletin bu kişi hakkında başka suçlardan dolayı soruşturma ya da kovuşturma yapabilmesi veya başka bir cezanın infazı için cezaevine koyabilmesi ya da herhangi bir şekilde hürriyetini kısıtlayabilmesi için, geri veren devletin muvafakatine ihtiyaç vardır. [439] Buna geri vermede *özellik (hususilik) kuralı* adı verilir.[440]

---

[438] Dönmezer-Erman, 1985, s.584.
[439] Özgen, 1962, s.155.
[440] Centel-Zafer-Çakmut, 2008, s.196; Gilbert, 1991, s.106.

Ancak kural geri vermeye konu kişinin geri verilmesinden önce işlediği suçları kapsar. Geri verildikten sonra işlediği suçlarda kural geçerli değildir.[441]

Bu kural ilk olarak 1844 tarihli Fransa-Lüksemburg Anlaşmasında yer almış ise de bugünkü anlamıyla ilk kez 1850 tarihli Fransa-İspanya Anlaşmasında kullanılmıştır.[442]

Özellik kuralı, hem geri verilen kişinin hem de kendisinden geri verme talebinde bulunulan devletin menfaatlerini koruma amacını güder. Geri verme sonuç olarak iki devlet arasında işleyen bir egemenlik tasarrufu olduğundan ve somut geri verme işlemi yine iki devlet arasında yapılmış bir çeşit anlaşma sayılacağından, geri verme talebinde bulunan devlet bu anlaşmanın bütün şartlarına uymak zorundadır.[443]

Bu kural sayesinde, gerçek amaçlar gizlenerek bir kimsenin adi bir suç işlemiş gibi geri verilmesi ve bundan sonra siyasi suçtan dolayı hakkında kovuşturma yapılması önlenmektedir ve geri veren devlet yabancı bir devletin iradesinin basit bir aleti olmaktan çıkmaktadır.[444]

Kural SİDAS'ın 14'üncü maddesinin 1'inci bendinde yer almaktadır. Buna göre *"iade edilen şahıs iadeden evvel ika ettiği ve iadeye esas olandan başka bir fiilden dolayı takip veya muhakeme edilemeyeceği gibi bir ceza*

[441] Centel-Zafer-Çakmut, 2008, s.197.
[442] Gilbert, 1991, s.106.
[443] Dönmezer-Erman, 1985, s.585.
[444] Dönmezer-Erman, 1985, s.585

veya emniyet tedbirinin infazı için tevkif edilemez ve kezalik herhangi bir surette hürriyeti kısılamaz".

TCK'nın 18'inci maddesinin 8'inci bendinde hususilik ilkesi *"Geri verme hâlinde, kişi ancak geri verme kararına dayanak teşkil eden suçlardan dolayı yargılanabilir veya mahkûm olduğu ceza infaz edilebilir. "* denilmek suretiyle hüküm altına alınmıştır.

Geri vermede hususilik kuralı sınırsız değildir. Kuralın istisnaları da vardır. Bunlar:

1-Talep edilen devlet onay verirse,

2- Kişi talep eden devlette kesin olarak serbest kaldıktan sonra belirli bir süre içerisinde (bu süre sözleşmelerle belirlenir) bu ülkeden ayrılma olanağı varken ayrılmaz da kalırsa,

3- Serbest kaldıktan sonra talep eden devlet ülkesini terk etmiş, ancak bir süre sonra geri gelmişse,

Kuralın etkisini yitirdiği kabul edilir. Hususilik kuralının etkisini yitirmesiyle kişiyi teslim alan devletin kovuşturma veya ceza infaz yetkisini sınırlayan engeller de ortadan kalkmış olur[445] ve artık talep eden devlet geri vermeye konu kişinin geri verilmesinden önce işlediği suçlarla ilgili de

[445] Özgen, 1962, s.159.

soruşturma ya da kovuşturma yapabilir veya cezanın infazı için bu kişiyi cezaevine koyabilir.

SİDAS'ın 14'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının (a) bendine göre, talep eden devlet talep edilen devletin onayını almak için tıpkı geri verme talebinde olduğu gibi bir talepname hazırlayacak ve buna SİDAS'ın 12'nci maddesinde sayılan belgeler ile geri vermeye konu kişinin suçla ilgili olarak yaptığı beyanın zaptını ekleyecektir. Ancak bu durumda, onay için suçun SİDAS'a göre geri vermeye konu olabilecek suçlardan bulunması da gerekmektedir.

Geri vermeye konu kişinin onayı varsa hususilik kuralından vazgeçilebilir mi? Bu konuda iki görüş vardır. Bir görüşe göre hususilik kuralı kişinin haklarını korumak üzere kabul edildiğinden kişinin bu hakların bir kısmından vazgeçmesi durumunda buna uymak gerekir. Aksi halde kişinin hiçbir hakkı bulunmadığını kabul etmek olur.[446] Başka bir görüşe göre ise kişinin onayı olsa bile kural uygulanır. Çünkü geri verme iki devlet arasında yapılan ve kişinin katılmadığı bir anlaşmadır. Bu nedenle kişi kendi iradesiyle tek taraflı olarak bunun şartlarını bozamaz ve değiştiremez. [447] Geri verme devletler arasında bir anlaşmadan, bir işbirliğinden kaynaklanmış olmasına rağmen, işlenen suç esas alındığından kişinin onay vermesi durumunda geri vermeye konu suçtan önce işlediği başka suçlardan dolayı da hakkında soruşturma ya da kovuşturma yapılabileceği görüşündeyiz.

[446] Özgen, 1962, s.157.
[447] Demirbaş; 2007, s.180, Dönmezer-Erman, 1985, s.590.

14'üncü maddenin 1'inci fıkrasında kuralın istisnaları da belirtilmiştir bu istisnalar yukarıda sayılanlarla aynıdır. SİDAS'ta talep edilen devlette serbest kaldıktan sonra ülkeyi terk etmek için 45 günlük bir süre belirlenmiştir.

Türkiye'nin çeşitli devletlerle yaptığı ikili geri verme anlaşmalarında da, özellik kuralına ilişkin hükümler bulunmakta ve teslim eden veya alan devletin Türkiye olması durumunda geri verme işleminden önce işlenen suçlara ilişkin olarak izin şartı aranmaktadır.

B. GERİ VERMEYE KONU SUÇTA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLER

Geri vermeye konu suçta değişiklik, soruşturma veya kovuşturma amacıyla geri vermede söz konusu olur.

Eğer geri verilen kişi ile ilgili olarak yapılan soruşturma ya da kovuşturma sırasında geri vermeye konu suçun nevi veya vasfı değişmiş ve geri vermeye konu olamayacak suçlardan birine dönüşmüşse, teslim alan devletin hemen takibatı durdurması ve kişiyi serbest bırakması gerekir.[448]

Yargılama sırasında suçun nevi değişmekle beraber, yeni suç da geri vermeye konu olabilecek suçlardan ise, bu takdirde yeni suçun cezasına bakılır. Eğer yeni ceza ilk suçun cezasından daha ağır ise, bundan dolayı

[448] Özgen, 1962, s.156.

takipte bulunabilmesi için talep edilen devletin onayının alınması gerekir. Yeni ceza ilk suçun cezasından daha hafifse, onaya gerek yoktur.[449] Çünkü çoğa izin veren devletin aza da izin vereceği kabul edilir. Cezayı azaltıcı bir değişiklikle suçun gerektirdiği cezanın anlaşmada kararlaştırılan asgari cezanın altına düşmesi durumunda da teslim alan devletin hemen kişiyi serbest bırakması gerekir.[450]

SİDAS'ın 14'üncü maddesinin 3'üncü bendi hükmü şöyledir:

"Suç addolunan fiilin evsafı takibat esnasında değişmişse, iade edilen şahıs hakkında ancak yeniden tavsif edilen suçun unsurları iadeyi icap ettiriyorsa, takibat ve muhakeme yapılabilir."

Geri vermeye konu suçun vasfının değişmesi ya da verilebilecek cezanın ağırlaşması durumunda teslim eden devletin rızasının alınması konusundaki güvenceden vazgeçip vazgeçemeyeceği konusunda da hususilik kuralındaki gibi iki görüş vardır.[451] Biz burada da, kişinin onay vermesi durumunda, talep edilen devletin onayı olmaksızın vasıf değişikliği ile ilgili hakkında talep eden devlette soruşturma ya da kovuşturma yapılabileceği görüşündeyiz.

[449] Dönmezer-Erman, 1985, s.587.
[450] Özgen, 1962, s.156.
[451] Bkz. s.202-203.

III. BİRDEN FAZLA GERİ VERME TALEBİ OLMASI

Bazen geri vermede birden fazla talep söz konusu olabilir. Bu talepler aynı fiil nedeniyle birden fazla devletin kendini yetkili görmesinden kaynaklanabileceği gibi, farklı fiiller dolayısıyla da olabilir. Bu durumda hangi devlete geri verme kabul edilecektir?

Doktrinde genellikle birinci talepnamenin ulaştığı an ile buna ilişkin olarak verilen geçici tutuklama kararı arasında gelen talepnamelerin dikkate alınıp bunlar arasında bir tercih sorununun olacağı, daha sonra gelecek talepnamelerin dikkate alınmayacağı yönünde bir görüş vardır. Ancak uygulamada bu konuda bir birlik yoktur. Bazı anlaşmalarda yukarıdaki görüş kabul olunmakta iken bazılarında hiçbir hüküm bulunmamakta, bazılarında ise ilk talepnamenin gelmesinden itibaren belli bir süre içinde gelenlerin aynı sayılacağı belirtilmektedir.[452]

Eğer aynı kişinin geri verilmesi hakkında değişik devletler istemde bulunmuşlarsa, devletleri tercih bakımından bağlayıcı bir sözleşme bulunmadığı takdirde, istemde bulunulan devletin geri verme istemini tercih edeceği devleti seçmek bakımından tam bir serbestliğe sahip olduğu kabul edilir. Bunun temelinde geri verme konusunun bir egemenlik tasarrufu olduğu görüşü yatar.[453]

---

[452] Özgen, 1962, s.143.
[453] Dönmezer-Erman, 1985, s.579-580.

SİDAS'ın konuya ilişkin "taleplerin taaddüdü" başlıklı 17'inci maddesi:

"Bir çok Devlet tarafından aynı fiilden veya değişik fiillerden dolayı aynı esnada iade talep edildiği takdirde, kendisinden iade talep edilen Taraf bütün şeraiti ve bilhassa suçların ağırlık nispeti ve ika edildikleri yeri, taleplerin mütekabil tarihlerini, istenen şahsın milliyetini ve bilâhare başka bir Devlete iade imkânını nazarı itibara alarak karar verecektir."

Burada SİDAS'a taraf devlete aynı fiil ya da değişik fiillerden dolayı suçlunun veya sanığın geri verileceği ülkeyi belirleme konusunda takdir hakkı verilmekte, ancak bu hak kullanılırken suçun işlendiği yer ve ağırlığı, talep tarihleri, kişinin vatandaşlık durumu gibi bazı kriterler getirilerek bunların göz önüne alınması istenilmektedir.

IV. ÜÇÜNCÜ BİR DEVLETE İADE

Geri verilen kişi hakkında geri vermeye konu suçundan dolayı talep eden devlette soruşturma ya da kovuşturma yapıldıktan veya mahkûmiyet infaz edildikten sonra geri vermeye konu suç nedeniyle başka bir devlete, ancak talep edilen devletin onayıyla geri verilebilir.

Teslim eden devletten geri verme talep etmeyen bir devlet, teslim alan devletten suçlunun tesliminden sonra geri verme talebinde bulunabilir. İşte bu durumda teslim eden devletin onayı gerekir.

SİDAS'ın "Üçüncü Bir Devlete Tekrar İade" başlıklı 15'inci maddesine göre; *"Geri verilen şahsın, nihai olarak serbestisine kavuşmasını takip eden 45 gün zarfında iade edildiği tarafın arazisini elinde imkân olduğu halde terk etmemesi veya terk ettikten sonra buraya geri dönmesi hali müstesna olmak üzere, talebeden tarafın kendisine teslim edilip de diğer bir taraf veya üçüncü bir Devlet tarafından iadeye mukaddem suçlardan dolayı istenen şahsı bu tarafa veya üçüncü Devlete teslim edebilmesi için kendisinden iade talep edilmiş olan tarafın rızası lâhik olmak lazımdır".* [454]

SİDAS bu durumda teslim eden devletin onayını aramaktadır. Teslim alan devlet geri verme prosedürünü aynen uygulayarak talepname ve ilgili evrakın gönderilmesini isteyebilir.

[454] Kasten adam öldürmeye azmettirmek, hürriyeti tahdit ve 6136 sayılı Yasaya muhalefet etmek suçlarından dolayı yargılanmak ve teşekkül halinde yurt dışına uyuşturucu madde ihraç etmek suçundan hakkında verilen 15 yıl ağır hapis cezasının infazı için aranırken İngiltere'den geri verilmesi istenen N.G.'nin teşekkül halinde yasadışı uyuşturucu madde ithal ve ihraç etmek suçlarından Fransa tarafından da geri verilmesinin talebi üzerine İngiltere Türkiye'nin talebini kabul etmemiş ve N.G.'yi Fransa'ya geri vermiştir. Bunun üzerine Türkiye Fransa'dan İngiltere'den bu konuda onay alınması suretiyle N.G.'nin geri verilmesini istemiştir.(Karar yayınlanmamıştır.)

SONUÇ

Her devletin hukuki düzenlemeleri ülkesinin sınırları içerisinde geçerli olduğundan başka devlete kaçan suçluyu geri getirmek konusunda yabancı bir devletle işbirliği yapmak zorunludur.

İşte bu zorunluluktan iki devlet arasında “geri verme” olarak adlandırılan hukuki bir ilişki doğar. Geri verme kurumu, adaletten kaçan suçluların cezasız kalmaması ve bir devletin başka ülkede suç işleyen birisine sığınak teşkil etmemesi bakımından devletler arasındaki yardımlaşmada çok önemli bir araçtır ve genel ilkeleri itibariyle uluslararası anlaşmalarda düzenlenmiştir. Ancak tek kaynağı anlaşmalar değildir, bir diğer kaynağı da ulusal mevzuattır. Her iki kaynak birbirini tamamlamaktadır.

Geri verme kurumunun tarihinin çok eskilere dayandığı, zaman içerisinde farklılıklar geçirerek bugünkü ilke ve şartlara ulaştığı çalışmamızda anlatılmaya çalışılmıştı. Günümüzde geri verme, vazgeçilmez ilkeleri ve çok yaygın uygulamaları ile uluslararası hukukun belki de en çok uygulanan kısmını teşkil etmektedir.

Devletlerin geri verme kurumuna ilişkin sistem ve uygulamalarındaki farklılıklar ile kurumun devletlerin siyasi iradeleriyle yakından ilgili oluşu devletler arasındaki ilişkilerde zaman zaman bazı sorunlara neden olmakta, hatta bazen ağır suç işleyenlerin eylemleri cezasız kalabilmektedir.

Kurumun işleyebilmesi için “anlaşmanın varlığı” olmazsa olmaz bir şart olarak görülmemelidir. Anlaşmanın yokluğuna rağmen talep eden devlet tarafından aynı konuda kendisinden talepte bulunulması durumunda bunun değerlendirileceği yönünde verilen güvenceye dayanılarak geri verme mümkün kılınabilmektedir. Ayrıca artık hemen her devletin ulusal mevzuatında geri vermeye ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.

Sırf “vatandaşlık” bağından dolayı suçluların geri verilmemesi bazen vatandaş tarafından işlenen suçun cezasız kalmasına neden olmaktadır. Genelde anlaşmalara vatandaşını geri vermeyen devlete, talep eden devlet tarafından gerekli bilgi ve belge gönderilmesi kaydıyla, takibat yapma yükümlülüğü getirilmektedir. Ancak bazı devletler yurt dışında vatandaş tarafından işlenen suçlara ilişkin olarak adli makamlarına kendi ülkesinde takibat yapma yetkisi vermediğinden anlaşma hükmünün bir anlamı kalmamaktadır.

Türkiye’de ise TCK’nın 11’inci maddesinin 1’inci fıkrası nedeniyle vatandaş soruşturma ya da kovuşturmaya konu bir suç dolayısıyla geri verilmiyorsa hakkında takibat yapılabilmekte, şayet kesinleşmiş bir mahkûmiyet söz konusu ise bir işlem yapılması mümkün olmamaktadır. AK nezdinde yapılan “Ceza Yargılarının Değeri Konusundaki Avrupa Sözleşmesi” taraf devletlerden birinin mahkemelerince verilen kararların taraf diğer devlette yerine getirilebilmesine olanak vermekte ise de bunun için her iki devletin bu anlaşmaya taraf olması gerekmektedir. Örneğin, Türkiye ve

Romanya anılan sözleşmeye taraf olduğundan Romanya'da bir suç işledikten sonra Türkiye'ye gelen ve Romanya mahkemesi tarafından kesinleşmiş bir kararla mahkûm edilen Türk vatandaşı geri verilmemekte ancak sözleşme gereğince hakkındaki karar Türkiye'de yerine getirilebilmektedir. Fakat aynı durum suçun Almanya'da işlenmesi durumunda, Almanya bu sözleşmeye taraf olmadığından, vatandaşın Türkiye'de takip edilmemesine neden olmaktadır.

Devletlerin vatandaşların geri verilmezliği ilkesinden kolay vazgeçemeyecekleri dikkate alınarak en azından geri verilmeyen vatandaş hakkında takibat yapılması veya hakkındaki mahkûmiyetin uyruğu olduğu devlette yerine getirilmesi konusunda ulusal mevzuatta düzenlemeler yapılmasının soruna bir çözüm olacağı kanaatindeyiz.

Uygulamada geri verilmesi istenen suçluya mülteci statüsü tanınarak bu yöndeki taleplerin reddine çok sık rastlanılmaktadır. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi"nin 1'inci maddesinin (F) bendinde yer alan *"Mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan kişi hakkında uygulanmayacaktır."* hükmü uluslararası korumadan yararlanamayacak şahısları düzenlemiştir. Bu hükmün asıl amacı önemli ve ağırlığı olan suçları işlemiş olan kişilere mülteci statüsü tanınması tehlikesinden toplumu korumaktır. Sözleşmenin bu amacı göz önüne alınarak, taraf devletlerce

mülteci statüsü tanınmasında daha hassas davranılmalı, ülkeler suçluların barınağı haline getirilmemelidir.

Kurumun en eski ilkelerinden birisi olan “siyasi suçlardan dolayı geri vermeme” de uygulamada en çok sorun yaratan ilkedir. Çalışmamızda ayrıntılı olarak belirttiğimiz gibi, siyasi suç kavramının kullanıldığı anlaşmalarda bu konuda bir tanım bulunmadığından zaman zaman keyfi uygulamalarla karşılaşılmaktadır. Bazen adam öldürme gibi vazgeçilmez insan haklarına yönelik suçlar dahi, devletler arasındaki siyasi ilişkiler göz önüne alınarak siyasi suç kavramına dahil edilmekte ve bu şekilde suç işleyenler hiç bir yaptırıma uğramamaktadırlar. Bu ise hem insanların adalete olan güvenlerinin sarsılmasına hem de devletler arasındaki ilişkilerde suç kavramının adeta bir tehdit unsuru olarak kullanılmasına yol açmaktadır.

Geri verme kurumunun işleyişinde devletler arasındaki ilişkilerin etkisini yadsımak mümkün değildir. Ancak günümüzde suç ve suç türleri kavramının uğradığı değişiklik ve suçların uluslararası toplumu tehdit eden görünümü suç ve suçlulukla mücadelenin bir devlet sorunu olmaktan çok uluslararası işbirliğini gerektirdiğini göstermektedir. İşte suç ve suçlulukla mücadelenin etkin yollarından biri olan geri verme kurumunda siyasi suç kavramının sınırlarının belirlenmesi de hem kurumun çalışmasına işlerlik kazandıracak hem de suçluların eylemlerinin cezalandırılmasını sağlayacaktır.

Siyasi suçun tespiti konusunda ileri sürülen görüşler çalışmamızda kapsamlı olarak yer almıştı. Görüşlerin tümünün olumlu yönlerinin yanı sıra olumsuz yönlerinin de bulunduğu, örneğin failin saikine önem veren sübjektif teorinin, bazen failin dahi saiki bilmemesi veya birden çok saik ya da amaçla hareket edilmiş olması, failin saikini veyahut amacını tespit etmek için kesin ölçü bulunmaması gibi sıkıntılara yol açtığı dikkate alındığında, suçları siyasi suç ve siyasi olmayan suç şeklinde kategorize etmenin mümkün olmadığı kanaatindeyiz. Geri vermeye konu suçun siyasi olup olmadığı tespit edilirken işlenen suçta siyasi hak ve menfaatin mi üstün olduğu yoksa insan hayatına zarar veren bir terör eylemi mi bulunduğu olayın ve failin şartları da göz önüne alınarak her bir olay kendi içerisinde değerlendirilmelidir.

Siyasi suç kavramının çok sık kullanıldığı bir suç grubu da "terör" suçlarıdır. Terör suçları ülkesel bazda olabileceği gibi çeşitli ülkeleri kapsamına alarak sınır aşan boyutlar da kazanabilmektedir.

Özellikle Türkiye gibi terör nedeniyle yıllardır sıkıntı yaşayan devletlerin, uluslararası metinlerde açıkça terör suçu olarak tanımlanan ve geri verme dışında tutulmayan suçlara ilişkin taleplerinin siyasi suç gerekçesiyle reddedilmesine, çalışmamamızda verilen örneklerde de görüleceği üzere, uygulamada sıkça rastlanılmaktadır.

ABD'deki 11 Eylül saldırılarından sonra uluslararası toplum terörizmin bir devletin değil, bütün uluslararası toplumun sorunu olduğunu acı bir şekilde

tecrübe etmiş ve bu bağlamda terörle mücadelede uluslararası alandaki işbirliğinin etkinleştirilmesi çabaları artmıştır. İşte geri verme taleplerinin de bu hassasiyetle değerlendirilmesinin ve her ne amaç ya da hangi araçla işlenirse işlensin en kutsal hak olan yaşam hakkına yönelik eylemlerin siyasi suç kapsamında değil bunun istisnası olan terör suçu olarak kabul edilmesinin terörizmin önlenmesi konusundaki küresel çabalara çok büyük katkısının olacağı kuşkusuzdur. Nitekim AK'nin 1424 (199) sayılı tavsiye kararında, üye Devletlerin terörizmle işbirliğini kolaylaştıracak her türlü önlemi almaları gerektiği ve terör suçlularının geri verilmelerinin de bu önlemlerden birisi olduğu belirtilmiştir.

SİDAS'ın siyasi eylemlerden dolayı iade yapılamayacağına ilişkin 3'üncü maddesi hükmü, Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi hükümleri dikkate alınarak terör suçlarını koruyucu ve onları geri verme kapsamı dışında bırakacak bir şekilde yorumlanmamalıdır.

Siyasi suç istisnalarından "uluslararası hukuk kurallarına aykırı eylemler" Roma Statüsü ile UCD'nin görev alanına dahil edildiğinden, en azından UCD'nın kuruluş anlaşmasına taraf olan devletler bakımından yargılamanın UCD tarafından yapılması büyük bir gelişmedir.

Mali suçlar kara para aklama suçlarında olduğu gibi dünya ekonomisini tehdit eder boyuta gelmiş olduğundan bunların geri vermeye konu suçlara dâhil edilmesi yerinde olmuştur.

Türkiye'de, geri verme konusunda kanun tekniğinde düzenlenmeyen uluslararası anlaşmaların bir kanun ile onaylanarak yürürlüğe girmesi yerine, anlaşmaların içeriğini açıklayan, uygulamasını kolaylaştıran, ayrıntılı düzenlemeler içeren ve ileride yapılacak geri verme anlaşmalarına genel çerçeve olacak geri veri verme yasası düzenlenmesinin yararlı ve etkin olacağı, geri vermeye ilişkin uygulama yapan yargıçların konuyla ilgili hukuksal düzenlemeleri sadece lafzî değil ruhu ile birlikte ve her somut olaya özgü koşullarda doktriner çalışmalarla birlikte değerlendirmesinin ve geri verme davalarına bakacak mahkemelerin ülkesel yetkili veya en azından istinaf mahkemeleri gibi bölgesel yetkili olmasının ve bu mahkemelerde uzman yargıçların görev yapmasının sağlanmasının, kurum uygulamasının daha sağlam yerleşmesine büyük katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

I- Kitaplar

Aksar, Yusuf; **Uluslararası Ceza Mahkemesi Ve Uluslararası Ceza Usul Hukuku**, Ankara 2003

Allan, Richard; **Terrorism: Pragmatic International Deterrence And Cooperation**, Newyork 1990.

Altuğ, Yılmaz; **Yabancıların Hukuki Durumu,** Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, İstanbul 1968.

Altun, Hasan Mutlu; **Suçluların Geri Verilmesi Hukuku,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2001.

Artuk, Mehmet Emin; **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler,** Ankara 1997.

Artuk, Mehmet Emin - Gökcen, Ahmet – Yenidünya, Caner, **Ceza Hukuku Genel Hükümler,** Ankara 2007

Aslan, Muzaffer Yasin, **Teoride ve Uygulamada Savaş Suçları**, Ankara 2006

Ateş, Ekşi ,Canan; **Uluslararası Ceza Mahkemesinin İnsanlığa Karşı Suçlar Üzerindeki Yargı Yetkisi,** Ankara 2004.

Aybay, Rona; **Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul 2004.

Azarkan, Ezeli; **Nuremberg'den La Haye'ye Uluslararası Ceza Mahkemeleri,** İstanbul 2003.

Başak, Cengiz;**Uluslararası Ceza Mahkemeleri Ve Uluslararası Suçlar,** Ankara 2003.

Bayraktar, Köksal; **Siyasal Suç,** İstanbul, 1982.

Beccaria; **Suçlar Ve Cezalar,** 1765 Flammarion, Çeviren Zuhal Özbayrak, Ankara 2003.

Beigbeder, Yues; **Judging War Criminals**, Newyork 1999.

Blakesley, Christopher L. ; **Terrorism, Drugs, International Law And The Protection Of Human Liberty,** New York 1992.

Centel, Nur - Zafer, Hamide - Çakmut, Özlem; **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, İstanbul 2008.

Commonwealth Secretariat Report **Ad Hoc Group Meeting On Model Legislation To Foster Reliance On Model Treaties,** 18-21 October 1993.

Demirbaş, Timur ; **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara 2002.

Dijk, P. Van-Hoof, G.J.H. Van; **Theory And Practice Of The European Covention On Human Rights, Kluwer Law International,** The Hague-London-Boston 1997.

Dönmezer, Sulhi- Erman-Sahir; **Nazarî Ve Tatbiki Ceza Hukuku**, Cilt:3 İstanbul 1985.

Duran, Lütfi; **Türkiye Hükümetinin Suçluların İadesine Dair Kararları Üzerinde Kazai Murakebe,** Tahir Taner'e Armağan , İstanbul 1956.

Elagab, Omer Y. ; **International Law Documents Relating To Terrorism**, Londra 1995, Chapter: 7.

Erdem, Mustafa Ruhan; **AB Hukukunun Üye Devletlerin Ceza Ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri**, Ankara 2004.

Erem,Faruk; **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Cilt: I, Ankara 1995.

Erem,Faruk -Danışman,Ahmet - Artuk, Mehmet Emin; **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, Genel Hükümler, Ankara 1997.

Ergil, Doğu; **Türkiye'de Terör Ve Şiddet, Yapısal Ve Kültürel Kaynakları**, Ankara 1980.

Erman, Sahir; **Askeri Ceza Hukuku**, Umumî Kısım Ve Usul, İstanbul 1983.

Eroğlu,Hamza; **Devletler Umumi Hukuku**, Ankara 1984.

European Committeee On Crime Problems (CDPC), Committee Of Experts On The Operation Of European Conventions İn The Penal Field (PC-OC); **European Conventions On Extradition A Guide To Procedures**, Pc-Oc/Inf 4, Strasbourg 28 March 2000.

European Journal Of Crime; **Criminal Law And Criminal Justice**, Volume 4, Issue 3, Hollanda 1996.

Gilbert, Geoff; **Aspects Of Extradition Law**, Dordrecht 1991.

Gölcüklü, Feyyaz-Gözübüyük, Şeref; **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve Uygulaması,** Ankara 1998.

Göztepe, Ece; **Avrupa Birliği'nin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkisinin Paylaşılması Sorunu**, Ankara 2008

Gözübüyük, Abdullah Pulat; **Devletlerarası Ceza Hukuku,** Ankara 1959.

Gözübüyük, Şeref- Akıllıoğlu,Tekin; **Yönetim Hukuku**, Ankara 1992.

Hafızoğulları, Zeki; **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara 2008.

Hafızoğulları, Zeki-Özen Muharrem; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2010

Harris,O'boyle & Warbrick; **Law Of The European Cenvention On Human Rights**, London 1995.

Hawtorn, Geoffrey; **Pinochet: The Politics, International Affairs,** Volume:75 Cambridge University 1999.

Hogan, Gerard – Walker, Clive; **Political Violence And The Law İn Ireland,** Manchester University Press, Newyork 1989.

İçel, Kayıhan; **Suçluların Geri Verilmesi Üzerine Bir İnceleme**, İÜHFM, İstanbul C.XXX, Sy:3-4,1965

İçel, Kayıhan-Donay, Sühayl; **Karşılaştırmalı Ve Uygulamalı Ceza Hukuku**, İstanbul, 1999.

İçel, Kayıhan – Akıncı, Füsun Sokulu – Ünver,Yener – Erman, R. Barış – Sınar, Hasan; **AB'ye Uyum Sürecinde Türk Ceza Hukuku**, İstanbul 2000.

Kaboğlu, İbrahim Ö. ; **Özgürlükler Hukuku İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı Üzerine Bir Deneme**, İstanbul 1994.

Kalabalık, Halil; **Suçluların İadesi Kavramı Ve Siyasi Suçlarda Suçlunun İade Edilmezliği**, Prof. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 2001.

Kantar, Baha; **Siyasal Suçlar**, Ankara 1936.

Keijzer, Nico; **The European Arrest Warrant Framework Decision Between Past And Future, Constitutional Challenges To The European Arrest Warrant**, Nijmegan 2006.

Kluwer/Fritnes; Extradition İn The European Union: State Of The Art And Perspective, **European Journal Of Crime, Criminal Law And Criminal Justice**, Volume 4, Issue 3, Netherland 1996.

Kunter, Nurullah; **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul 1986.

Labeyle Henri ; **"Terrorism And Extradition: A French Perspective" Terrorism And İnternational Law**. Ed. Rosalyn Higgins And Maurice Flory , Routledge 1997.

Luigi, Majno Ceza Kanunu Şerhi: **Türk Ve İtalyan Ceza Kanunları**, Cilt:1, Yargıtay Yayınları, Ankara 1977.

Meray, Seha; **Devletler Hukukuna Giriş**, C:I-II, Ankara 1959.

Mowbray, Alastair; **Cases And Materials On The European Convention On Human Rights,** Butterworths, London, Edinburgh, Dublin 2001.

Önder, Ayhan; **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C.I, İstanbul 1991.

Önok, R. Murat; **Tarihİ Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı**, Ankara 2003.

Özbudun, Ergun; **Türk Anayasa Hukuku,** Ankara 1989

Özek,Çetin; **Devlet Başkanına Karşı Suçlar**, İstanbul 1970.

Özgen, Eralp; **Suçluların Geri Verilmesi**, Ankara 1962. (Yayınlanmamış doktora tezi).

Öztürk, Bahri- Erdem, Ruhan; **Uygulamalı Yeni Ceza Muhakemesi Hukuku,** Ankara 2007.

Pazarcı, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk Dersleri**, 1. Kitap, Ankara 1992.

Pazarcı, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk Dersleri,** IV. Kitap, Ankara 2000.

Savaş,Vural-Mollamahmutoğlu Sadık; **Türk Ceza Kanununun Yorumu**, Ankara 1999.

Soyaslan, Doğan; **Ceza Hukuku Genel Hükümler,** Ankara 2005

Taner, Tahir M. ;**Ceza Hukuku Umumî Kısmı**, İstanbul 1953.

Tezcan, Durmuş-Erdem, Mustafa Ruhan-Sancakdar, Oğuz; **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve Uygulaması**, Ankara 2004.

Toroslu, Nevzat; **Ceza Hukuku Genel Kısım**, Ankara 2008.

Ulugöl, Haluk; **Suçluların Geri Verilmesi Ve Siyasi Suç**, Ankara 2002.

Uluocak, Nihal; **Türk Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul 1986.

Ünal,Şeref; **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi** , TBMM Kültür, Sanat Ve Yayın Kurulu Yayınları No:89, Ankara 2001.

United Nations Division Of Narcotic Drugs, Extradition For Drug-Related Offences, **A Study Of Existing Extradition Practices And Suggested Guidelines For Use İn Concluding Extradition Treaties**, New York 1985.

Wallace, Rebecca M. M. ; **International Law**, Carsewell-1992.

Yenisey, Feridun; **Milletlerarası Ceza Hukuku Ceza Yargılamasının Milletlerarası Değeri Ve Mevzuatı**, İstanbul 1998.

Zafer, Hamide; **Siyasi Suç**, Prof. Dr. Kenan Tunçomağ'a Armağan, İstanbul 1997.

Zafer, Hamide; **Ceza Hukukunda Terörizm, Milletlerarası Metinler ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununun Işığında**, İstanbul 1999.

II- Makaleler

Armaoğlu, "Fahir Hadi; Belçika Kaidesi Ve Siyasi Suçluların İadesi Meselesi", **Adalet Dergisi**; Ekim 1951, S.10.

Casale, David; "Defence Agains Terrorism Review, Eu Institutional And Legal Counter-Terrorism Framework", **The Turkish General Staff Centre Of Exellence Defence Against Terrorism Publications**, Ankara 2008.

Çevik, Abdülkadir; "Socio-Psychology Of Terrorists And Terrorism"**,** Proceedings Of The Second International Symposium, Global Terrorism And International Cooperation, **The Turkish General Staff Centre Of Exellence Defence Against Terrorism Publications**, Ankara 2008.

Donay, Süheyl; “Suçluların İadesinde Yeni Gelişmeler”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 1984, C.50, s.1-4, İstanbul 1984.

Durak, Cenk Alp; “Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Ankara 1999, S.1999/4, Yıl.56.

Durak, Cenk Alp; “Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi”, **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Kocaeli 2000, Yıl.2, S.2.

Durak, Cenk Alp; **Procedure and Basic Essentials for Extradition Requests Coming to the Turkish Republic,** Ankara Bar Rewiev Volume 22, Issue 2, Ankara July 2009, s.37-45.

Erem, Faruk; “Suçluların Geri Verilmesinde Türk Sistemi”, **Adliye Ceridesi**, Ankara 1943,Yıl.34, S.4.

Ergil, Doğu; “Terörizmin Mantığı Ve Hedefi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Ankara 1991, C.46.

Gilbert, Geoff; “The Irish Interpretation Of The Political Offence Exemption”, International And Comperative Law Quarterly, **The British Institute Of International And Comperative Law**, Volume 4, Glasgow 1992.

Gözübüyük, Abdullah Pulat; “Milletlerarası Ve Milli Hukuk Bakımından Siyasal Suçlar”, **Adalet Dergisi,** Ankara 1954, Yıl.45, S.4.

Günay, Macit; “Tab’anın İadesi Meselesi”, **İzmir Barosu Dergisi**, İzmir 1956, Sayı.56/2.

Hafızoğulları, Zeki; **Türkiye’de Terörizm, Dünü, Bugünü, Gelişimi ve Alınması Gereken Tedbirler, Bildiriler**, Ankara 10-11 Mayıs 2000, Türk Tarih Kurumu Basımevi, **“Terör ve Hukuk”** s.41-51

Hafızoğulları, Zeki; **“Liberal-Demokratik Toplum, Hukuk ve Devlet Düzeninde İfade Hürriyetinin Sınırı**”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.55, Ankara 2004

Hassan, Ümit; “Siyasi Suç Kavramı”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Ankara 1972.

İçel, Kayıhan; “Suçluların Geri Verilmesi Üzerine Bir İnceleme”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, İstanbul 1965, C.XXX S.3-4.

Kömürcü, Mehmet-Çalışkan, Yusuf; “Suçluların İadesinin Uluslararası Hukukta Düzenlenişi Ve Siyasi Suç İstisnasının Terörizmle Mücadeledeki Rolü”, **Ankara Barosu Dergisi**, Ankara 1999, Sy.1.

Labeyle Henri ; “Terrorism And Extradition: A French Perspective” **Terrorism And İnternational Law. Ed. Rosalyn Higgins And Maurice Flory** , Routledge 1997.

Odman, Tevfik; "İltica Suçluların Geri Verilmesi Ve Terör Suçları- Askeri Yargıtay'ın 85. Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu, 6-7 Nisan 1999 Ankara, S.427-473, Aktaran Kaynak Ünver,Yener; "Uluslararası Normlar Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi Ve Türkiye", **Anayasa Yargısı Dergisi**, C.17, Yıl. 2000.

Perl, Raphael; "The Role Of The Organization For Security And Co-Operation İn Europe (Osce) İn Countering Terrorism", Proceedings Of The Second International Symposium, Global Terrorism And International Cooperation, **The Turkish General Staff Centre Of Exellence Defence Against Terrorism Publications,** Ankara 2008.

Şahin, Ali Oğuz; "Türk Hukukunda Suçluların Geri Verilmesi", **Yargıtay Dergisi**, Ocak-Nisan 2001,Sayı:1-2.

Şensoy, Naci; "Siyasi Suçlar", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, İstanbul 1951, C.XVII, S.1-2.

Tezcan, Durmuş; "Yurt Dışında İşlenen Suçlarda Türk Hukuku Bakımından Yabancı Ceza Kanununun Değeri Sorunu," **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Ankara 1984, C:XXXIX, S:1-2.

Tezcan, Durmuş; "Terörizm Ve Uluslararası Yardımlaşma", Prof.Dr. Yaşar Karayalçın'a 65. Yaş Armağanı, **Bankacılık Ve Ticaret Hukuku Enstitüsü Yayını**, Ankara 1988.

Tezcan, Durmuş; “Uluslararası Terör Suçlarında Uluslararası Yardımlaşma”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Konya 1988, C:1, Sayı:1, S.22.

Türmen, Rıza; “Legal Aspects Of International Counter-Terrorism: Turkey’s Perspective”, Proceedings Of The Second International Symposium, Global Terrorism And International Cooperation, **The Turkish General Staff Centre Of Exellence Defence Against Terrorism Publications**, Ankara 2008.

Yuquan, Shao; “The Role Of The Shanghai Cooperation Organization In Counter- Terrorism In The Region”, Proceedings Of The Second International Symposium, Global Terrorism And International Cooperation, **The Turkish General Staff Centre Of Exellence Defence Against Terrorism Publications**, Ankara 2008.

III. İnternet Kaynakları

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sidas.htm

http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=024&CM=8&DF=3/13/2006&CL=ENG

http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/090.htm

http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/098.htm

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/guncelleme/ceza_ikili/ABD.pdf

http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/098.htm

http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/024.htm

http://www.egm.gov.tr/interpol/turkce/bulten.htm

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/genelge/7.doc

http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=024&CM=8&DF=20/02/2006&CL=ENG&VL=1

http://www.abchukuk.com/cezahukuku/suclularin-iadesi.html

http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anayargi/unver.pdf

http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/36/web/anayasa_hukuku_insan_haklari/doc_dr_h_tahsin_fendoolu.htm

http://www.abchukuk.com/

http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/ocalan28032008.doc

http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/olum_cezasi.htm

http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/transnational_criminal_justice/2_PC-OC/PC-OC%20_2008_%2020%20rev%203%20E%20Draft%20Explanatory%20Report%203rd%20Add%20Protocol.pdf

I. TÜRKİYE İLE İLGİLİ GERİ VERME TALEPLERİNİN RED VEYA KABULÜNE İLİŞKİN İSTATİSTİKÎ TABLO

İADE İSTENİLEN ÜLKE	İADE İSTEYEN ÜLKE	İADE İSTEM TARİHİ	İADE İSTEM ADETİ	İADESİ NETİCELENEN KİŞİ SAYISI	İADE SONUCU BEKLENEN KİŞİ SAYISI	İADESİ REDDEDİLEN KİŞİ SAYISI	MUHTELİF NEDENLERLE SONUÇLANMAYAN
TÜRKİYE		2007-2008-2009(MAYIS)					
	ALMANYA		4	1	1	2	
	İSVİÇRE		2	2			
	UKRAYNA		2		2		
	ROMANYA		1			1	
	LETONYA		1		1		
	BELÇİKA		3	1	1	1	
	ARNAVUTLUK		1		1		
	BULGARİSTAN		2	2			
	LETONYA		1	1			
	İSVEÇ		2	1			1
	FRANSA		1				1
	MOLDOVA		3	1			2
	RUSYA F.		3			2	1
	PORTEKİZ		1	1			
	HOLLANDA		1		1		
	ABD		1				1
	PAKİSTAN		1				1
	İTALYA		1	1			
	GÜRCİSTAN		1			1	
		TOPLAM	32	11	7	7	7

İADE İSTEYEN ÜLKE	İADE İSTENİLEN ÜLKE	İADE İSTEM TARİHİ	İADE İSTEM ADETİ	İADESİ NETİCELENEN KİŞİ SAYISI	İADE SONUCU BEKLENEN KİŞİ SAYISI	İADESİ REDDEDİLEN KİŞİ SAYISI	MUHTELİF NEDENLERLE SONUÇLANMAYAN
TÜRKİYE		2007-2008-2009(06.MAYIS)					
	ALMANYA		88	13	42	27	
	AVUSTURYA		4	2	1		1
	BELÇİKA		21	2	9	4	12
	BULGARİSTAN		4	2	2		
	ENDONEZYA		1		1		
	FRANSA		22	2	13	3	4
	GÜRCİSTAN		3	1	2		
	HOLLANDA		13		6	1	6
	İNGİLTERE		8		3	1	4
	İSPANYA		8	1	3	2	
	İSRAİL		2	1	1		2
	İSVEÇ		4		1		
	İSVİÇRE		15	4	4	8	2
	İTALYA		7		3	3	1
	KAZAKİSTAN		2	1	1		
	KKTC		8	4	1	3	
	MAKEDONYA		1			1	
	NORVEÇ		2				2
	RUSYA		1		1		
	S.ARABİSTAN		1		1		
	SLOVAKYA		2	1		1	
	SURİYE		2		1		1
	YUNANİSTAN		3		3		
	İRAN		3		2		1
	K.IRAK		1		1		
	ROMANYA		2	1			1
	KOSOVA		1		1		
	ABD		1				1
	UKRAYNA		4	3			1
	AZERBAYCAN		2	1	1		
	MACARİSTAN		1				1
	ÜRDÜN		1		1		
	POLONYA		1		1		
	BOSNA H.		1	1			
	RUSYA FED.		1				1
	DANİMARKA		1				1
		TOPLAM	242	41	106	54	42